

DE GEZUIVERDE VROEDKONST.

OF

Wyze, om alle BAARINGEN gemakkelyk te maaken, de zwaare tydig voor te koomen, en die, welke de HAND-KONST vereifchen, fpoedig, veilig, en gelukkig te helpen.

Kortelyk verhandelt, en gegrond op het maakzel der deelen, en op de waare werking der Lyfmoeder, doormengd met verfcheide nuttige Aanmerkingen, en al het geene nieuwlings in de VROEDKUNDE is ontdekt.

Ten dienfte van

VROEDMEESTERS EN VROEDVROUWEN,

Die zig zoeken bekwaam te maaken.

DOOR

CORNELIS PLEVIER,

(In zyn Leven) Medicinæ & Chirurgiæ Doctor in Amfterdam.

MET PLAATEN.

En met een nadere Voorberigt.

DOOR

J. D: SCHLICHTING

Med. & Chir. Doctor &c.

Te AMSTERDAM,
By JACOBUS VAN HEUN,
Boekverkooper op de Lely Gragt, tuffchen de Keifers-en Prince-Gragt, 1751.

VOORREEDEN

Aan den Gunſtigen

LEEZER.

Weinig hadde ik gedagt, dit tegenwoordige werkje door den Druk gemeen te maaken, maar wanneer ik in 't laaſt van voorleede Jaar 1749. By den Boekverkooper en Drukker dezes, eenige verzaamelingen over verſcheide ſtoffen der Genees- en Heelkunde, die ik geduurende myne Studien zoo in ons Nederland, als in Vrankryk binnen Parys, en naderhand van tyd tot tyd in myne leedige uuren, en tot nut voor my zelven en myne Vrienden hadde opgeſteld, liet innaajen, vond de Boekverkooper ook deeze Verhandeling daar onder, in 't nederduitſch opgeſteld, my aanmaanende, om 't zelve ter Drukpers over te geeven, waar toe ik te dier tyd niet kunnende overgaan, egter in het vervolg op den aandrang en door overtuiging van eenige myner vrienden, ben bewoogen geworden; ten einde het een middel mogte zyn ter behoudenis van zulke, die anders door onkunde en verwaarloozing in haare Elende en ſmerte, ja eer zy het dagligt aanſchouwd hebben, zouden moeten omkoomen. Ik ben dan aan het werk gegaan, en hebbe, al het geen eenigzins den Leezer zoude kunnen ſtooten en verveelen, daar uitgelaaten, en ook vooral gemyd om niemand wie hy zy in zyn Perſoon, Eer, of aanzien in 't minſte te benaadeelen, niets meer beoogende nog hertelyker wenſchende, dan de waare reede, die den opbouw der Konſten en Wetenſchappen begunſtigd en bevordert, terwyl de nyd en twiſtgierigheid als een Vyandinne alle goede oogmerken daar toe ſtremd en verderft. De kortheid hebbe in alle opzigten bevlytigd, veele Hoofdſtukken, van andere Schryvers in 2:3:4:5. en meer verdeelt, hebbe ik tot een eenige gebragt, niet alleen om alle onnoodige herhaalingen van woorden en zaaken te ontgaan, dewyl die Schryvers dezelve wyze en behandeling geduurig in ider Hoofdſtuk herhaalen moeten, en om die reeden hebbe ik het zelve met § Para-

graphen verdeeld, om den Leezer telkens na die plaatſen te wyzen, daar ik reeds meldinge van gedaan hadde; maar ook om daar door de Konſt die van andere veel te lang en onverſtaanbaar gemaakt word, byzonder van die, welke tot een ſtelling hebben, dat het een Konſt is de Konſt verborgen te houden, door kortheid begrypelyker gemakkelyker en korter te maaken, en weetende de ſpreuk van HIPPOCRATES, dat de Konſt lang en het Leeven kort is, en daarom hebbe ik de Konſt zoeken te verkorten, door het onnutte en overvloedige daar van af te ſnyden, en het Leeven te verlangen door alle oogenblikken tot waare nut en voordeel, en om het geen noodig en weezentlyk is, te verkrygen aan te wenden; ter bekragtiging van myne gezegdens, en om aan te toonen dat zy met de waare bevindinge (*) overeenkoomen, heb ik eenige aanmerkingen van de geloofwaardigſte Schryvers daar by gevoegd: van de Monſters hebbe ik geen Hoofdſtuk gemaakt, om dat

(*) Als ik hier van ondervinding ſpreeke, verſtaa ik 'er door een goede en opregte ondervinding van kundige welgeleerde en oplettende, want men moet niet denken dat men deze goede of waare ondervinding altyd by de oudſte Vroedvrouwen of Vroedmeeſters moet zoeken, nog dat deze de beſte en de ervarenſte zyn, zoo als het behoorde te zyn. 't Is waar de opregte en goede ondervinding doet leeren, maar de valſche en blinde leert niets, ſchoon die met duiſentvoudige ervarentheid gepaart is, want evenwel tot te ondervinding behoort men niet alleen *Verſtand* te hebben, maar ook wel onderweſen en geleerd te zyn, en als men zonder dit ondervind, ondervind men valſch, en men blyft even dom onkundig en gebrekkelyk, men ziet dit dagelyks aan een meenigte van *Ambagtslieden*, *Konſtenaars*, *Geleerden*, enz. Die ſchoon ze meenig vuldige maalen een Werk of Konſt-ſtuk hebben bewerkt, evenwel altyd verkeert en gebrekkelyk met haar werk uitkomen: by voorbeeld een oud onkundig Kleermaker, die meer dan duizend Kleeren geſneden, en opgemaakt heeft, kan nooit een net Kleed maaken, wat moeite hy ook doet, en ſchoon hy van andere kundige het wel ziet doen, zoo doet hy het egter altyd zelfs gebrekkelyk en kan niet anders, en is aldus door zyn langdurige, domme, en kwade ervarentheid, gewoon, dit dom, mismaakt en belagchelyk te doen, om dat hy niet wel geleert is. In tegendeel een Jongeling, die bytyds wel geleert, en naauw oplettend is, en nog weinig ondervonden heeft, maakt een goed Werk, en kan zelfs niet ſlegt werken. Even eens gaat het in allerley Konſten, bedryven en bewerkingen, en zoo ook met de Vroedvrouwen en Vroedmeeſters, zoo dat jonge Vroedvrouwen die in haar Jeugd welgeleerd zyn, zig kunnen trooſten dat ze in 't minſt voor oude en onbekwaame niet behoeven te wyken, maar hun Werk beeter als die zullen kunnen uitvoeren, zy kunnen zig ook verzeekeren, dat de ondervinding haar lieden in korten tyd meer zal leeren, als de andere in haar geheele levenstyd.

Den

dat iemand, die de gewoone kwaade geboortens weet te helpen, ook zig in deze gevallen, na dat de omftandigheeden zig opdoen, zal weeten te fchikken en te kwyten. Van gelyke hebbe ik ook geen Hoofdftuk alleen over 't afhaalen van de doode Vrugt gemaakt, om dat, die een leevende in alle kwaade voorkooming wel weet uit te haalen, ook gemakkelyk een doode zal kunnen verloffen. Van de moejelyke baaringen door de fterkheid der vliezen, hebbe ik geoordeelt, dat niet behoefde te fpreeken, om dat zeer weinige en, ik mag zeggen, byna nooit geene daar van voortkoomen. Ook hebbe ik van de *Abortus* of de al te vroege niet gemeld, om dat dit doorgaans door 't vloejen ontftaat, en alzoo moet behandelt worden.

Nieuwe ontdekkingen hebbe ik 'er by gevoegd, de dwaalingen hebbe ik tegen gegaan, de duifterfte dingen opgehelderd, onpartydig hebbe ik getragt te zyn, niemand in zyn Perfoon Eer of Aanzien benaadeeld.

Van de Ziektens en toevallen, die Vrouwen en Kinderen na de baaringe overkoomen, hebbe ik ook maar weinig gemeld, om dat dit deze tegenwoordige Verhandelinge veels te uitgebreid zoude gemaakt hebben, en om dat in zulke geleegentheden bekwaame Doctoren behooren verkooren en gebruikt te worden. Ik hebbe zoo veel doenelyk is geweeft, in alle opzigten zedig zoeken te zyn, vooral in 't befchryven der Vrouwelyke teeldeelen; egter hebbe ik my geenzins gefchaamd, om die deelen met haare in de ontleedkunde bekenfte naamen te noemen, dewyl het Gode niet gefchaamt heeft dezelve te fcheppen, op dat ik de woorden van CLEMENS ALEXANDRINUS de myne maake. Is 'er evenwel iemand die dit Werkje tot oneerlykheid gebruikt, het zal voor zyn eigen rekening zyn; en wy zeggen daarom met AUGUSTINUS, in zyn Stad Gods het 14 Boek 23 Hoofdftuk „ al „ wie onbefchaamd en onkuis tot deze Letteren toetreed, laat

 „ die

Den geleerde VAN EFFEN in zyn *Mifantrope* 1 Deel Pag. 22. komt met my over een „ zeggende, maar meent gy dat lang te leeven en ondervinding van zaaken „ te hebben het zelfde is? De ondervinding is geen vrugt van veele uuren levens, maar van vele uuren overdenkens: de rede der meefte oude Luiden „ is verflaaft aan dat befpottelyk voordeel van wyzer te wezen om dat zy ouder „ zyn, en zy ftellen de Jaren die de ondervinding kunnen geven voor Jaren „ zelfs, eene harfenfchim voor eene wezentlykheid.

„ die de schuld en schand, en niet de natuur vermyden ; laat
„ hy de daaden van zyn oneerlykheid opteekenen met de woor-
„ den van onze noodzaakelykheid, waar in dat my een zuivere
„ en Godsdienstige Leezer of toehoorder het ligtelyk zal kwyt-
„ schelden, want wy doen hier geen verslag van verdoemelyke
„ onreinigheden. &c.

De meeste hebben een groote ruimte in de Lyfmoeder verbeeld en het Kind ongedwongen, andere hebben het Kind in dezelve zonder Bekken doen tekenen, even of niet het Bekken maar alleen de Lyfmoeder oorzaak was van zwaare en tegennatuurelyke Baaringe, en wederom andere hebben deLyfmoeder zonder *Vagina* afgeteekend. Ja andere hebben in deze 3 misslaagen te gelyk begaan, zommige hebben de Konst te ligt, andere maaken ze wederom te zwaar en als of ze niet te leeren was.

Ik heb de meest gebruikelyke en behandelste woorde gebruikt, de hoogdravendheid en veelheid der woorde aan de redenen gelaten &c.

Lees en Herlees dan dit Werkje, tot zoo lange dat gy het regt begrypt, CICERO zegd *Assiduus usus, unique rei deditus Artem Sæpè vincit.* Dat is, zig eeniglyk op een Konst toe te leggen, en daar aan over te geeven is het middel om bekwaam te maaken, en op een andere Plaats, *Plures exercitatione evadunt*, of meer menschen werden goed, door een geduurige oeffening in 't goede, als uit hun eigen aart. Eindelyk verzoeke ik myn Leezer de spel- en drukfouten, als ook die van de *Commata*, *Puncta Signa* &c tegens myn zin en genoegen ingesloopen, gunstig te verbeeteren en meer op de zaaken, dan op deze of op de woorden te letten, en laat myn goed oogmerk my van uwe berispingen bevryden of

——— Si quid novisti rectius istis,
Caadidus imperti: Si non, his utere Mecum.

Dat is.

Weetje wat beeters, deel het meede,
Zoo niet, wees dan met dit te vreede.

Amsterdam den 12. *October.*
1750.

CORNELIS PLEVIER.
Medic. &. Chir. Doctor.

N A-

NAREEDEN EN VOORBERIGT

Op de Gezuiverde VROEDKONST, *met byvoevinge van eenige nieuwe ontdekte Waarheden, opgeſteld door Doctor* JOH. D. SCHLICHTING, *&c. &c. &c.*

T*Erwyl ik eenige zaaken, in de Natuurkunde, als nieuw ontdekt, om aan eenige der geleerde* Academien *van* Europa *mede te deelen, op het Papier in order ſtelde, dewelke voor tyden alleen in de gedagten by my beveſtigt, en maar gedeeltelyk aangeteekent waaren, wierd my opgedragen, om na te zien dit werkje, genaamt de* Gezuiverde Vroedkonſt, *opgeſteld door wylen* C. PLEVIER, MED. & CHIR. DOCTOR, &c. *Het welke reeds op eenige weinige bladen na waar afgedrukt, de reſt van 't Werkje zynde volkomen afgeſchreven, dewelke zonder eenige de minſte veranderinge (en wel rakende den zin der zaken.) getrouwelyk gedrukt en van my gecorrigeert en overgezien is geworden. De Figuren der Plaaten waaren ook een groot gedeelte vaardig en geſneeden, de overige zyn na de teekeningen van den Schryver ook verder opregt vervaardigt en met nauwkeurige Verklaaringen voorzien. Zo dat aan dit Werk niets nu zal ontbreeken, of zo min, al hadde den Schryver tot het laaſte dezes toe geleeft, en zelfs alles overgezien. Behalven dat den zelven, langer hebbende geleeft, by de* 3 *of* 4 *laaſte bladeren nog eenige aanteekeningen uit andere Schryvers gehaalt mogelyk daarby zoude gevoegt hebben, gelyk ik bemerken kan, die evenwel niet gevonden hebbende, heb geen andere daar voor willen ſtellen, maar liever 't Werkje in zyn geheel laten, zo als den Schryver het vervaardigt had. En konde niet anders noodig oordeelen, als, tot den wasdom der Vroedkunde, tot nauwkeuriger narigt aan den Nieusgierigen Lezer, en tot opwekkinge tot de Studie en verdere nadenkinge, deze weinige navolgende hier by te doen, naamentlyk.*

Den Schryver dezes, omtrent 30 *jaren bereikt, en na eene zeer hevige heete Koorsze van elf dagen, in de Maand November* 17,0 *door de Dood te vroegtydig weggerukt, is in zyn tyd bezonder naarſtig, vlytig, eiverig, begeerig geweeſt, om een redelyke kenniſſe en zekerheid in de Genees- en Heelkunde te mogen bekoomen, en deze met vrugt tot welzyn der Lyders te oeffenen. Ik mag geene van de geringſte*

ringste getuigen in deze zyn kunnen. Tot dien einde heeft denzelven alhier in Amsterdam , ons Collegium Anatomico-Chirurgicum *eenige jaaren, met iever bygewoont, en daarin de eerste gronde der Medicynkunde gevat, na welke tyd hy na Parys zig begeven en aldaar de Heelkundige Verhandelingen en operatien by de veel geoeffende Heelmeesters bygewoont, aan my onderwylen van tyd tot tyd berigtende, al 't welke leerzaam en merkwaardig scheen te zyn* (*). *In zyn Geboorte plaats te Zirikzee te rugkeerende heeft daar de Heelkunst benevens de Vroedkunde eerst geoeffent, maar naderhand op de Academie in Groningen voor twee jaaren, onder 't houden van een Disputatie,* De Inflammatione , *tot Doctor in de Medicynen gepromoveert te zyn, ook de Geneeskunde, dewelke hy voor ruim een jaar alhier te oeffenen eindelyk begonnen heeft, onder welke tyd dit Werk van de Gezuiverde Vroedkunst onder den Drukpers bezorgt is geworden. Maar heeft 'zelfs de uitkomst daar van niet mogen beleven.*

Dit overwegende en het Werk zelfs zonder vooroordeel beschouwende, zal men des Schryvers vlyd en moeite ten vollen erkennen, en 't waar te wenschen, dat veele opstonden, om hun goeden wille ook tot welzyn van 't gemeen te toonen, en wel zonder inzigt op hun eigen voordeel, het welke zoude pryslyk zyn.

Zo wanneer men wyders bezigtigt de Figuuren van Plaat 1, 2, 3, 4. *en vind daar dezelve niet zo cierlyk, nog den* Uterus *zo ruim en net Ovaal afgemeeten, of ruim om de Vrugt omgespannen, gelyk by* MAURICEAU, van DEVENTER, HEISTER *en alle andere, zulke net en cierlyk opgeschikt verbeeld staan,* (†) *maar hier in tegendeel ongelyk, oneffen, niet Ovaal, veelhoekig, veelkantig, ja zelfs, na*

don-

(*) *In verscheide van die berigten meldc zyn Ed. aan my, hoe dat de Franschen, hoe kundig zy zig ook verbeelden, de Wonden en abscessen met te veel wieken op te vullen nog gewoon waaren, over de manier van te Verlossen de Swangere Vrouwen, van 't Steensnyden en meer andere gewigtige operatien en handgrepen schreef hy toen ook telkens aan my zo als hy daar zulks bevond.*

(†) *Tot heden heb alleen by* M. VALENTIN in Medicina Nov-antiqua *gevonden de Figuren der bezwangerde Lyfmoeder niet zo cierlyk en net Ovaal maar ongelyk geteekend. Dog schryf ik dit niet toe aan den Heer Schryver, maar veel eerder aan den misslag van den teekenaar, die hier* per abuis *de waarheid eenigzints vertoont heeft buiten zyn weeten.*

den uiterlyken schyn, wanschapen en ongeregeld, mag en moet men erkennen en zig voorstellen, dat alle de Figuuren van alle de voorige Schryvers, aangaande de waare constitutie van de Lyfmoeder, na 't afloopen van 't waater, ten eenemaal kwaalyk en verkeert verbeeld zyn geworden, gelyk ik voor zes jaaren reeds aan de Fransche Societeit, en vervolgens in 't klein Werkje, genaamt Embryulcia nova detecta, *heb aangetoont, en dat den tegenswoordigen Heer Schryver die eene Figuur van my aldaar ten eersten gestelt (zynde de twee Vrugten verbeeld omkneld van een toegetrokken* Uterus *na 't aflopen van 't waater) is getrouwelyk nagevolgt, en alle de Figuuren in dit werk Plaat* 1. 2. 3. 4. *daarna geschikt heeft (gelyk dit ook wel te doen is, want als een Figuur reeds vertoont is, kan men gemakkelyk veel andere daar na schikken; zelfs nog meer, als alhier vertoont zyn). De klaare bewysen van deze waarheid, die zo lange verborgen is geweest, zyn zonder tegenspraak overvloedig in 't gemelde Tractaat van my aangewezen en reeds van veele kundigen aangenoomen, dog weinig van dezen Schryver gemeld. Het waar myns bedunken zeer nuttig geweest, zulk eene gewigtige nieuw ontdekte zo nuttige zake met wat meer bewyzen nogmaals klaarder aan 't licht gestelt te hebben, edog den Lezer genoege zig met dit weinige.*

In 't welke nu evenwel zyn Ed. mogte geoordeelt kunnen werden in gebreken gebleven te zyn, zal ik hier klaar en distinct met weinige woorden daar stellen, dat de Contractio Uteri, *van zyn Ed. Pag.* 18. *tot* 21. *gestelt, niet gefingeert, maar eene waaragtige waarheid is, hebbende den Heer Schryver den gantschen grond hier van genoomen uit myne klaar beweezene* Observatien A°. 1744. *aan de Fransche* Academie *gezonden, en van dezelve in hunne* Belles Lettres *bekend gemaakt, en de verdere uit onze* Embryulcia nova Detecta, *waarin dit alles ook klaar en duidelyk beweezen is,* (*) *namentlyk:*

Het

(*) *Ik zal niet eens melden, hoe dikwils ik deze* Contractio Uteri *in ons Collegie, by mondgesprek, en voor jaaren, voor en na dat ik deze nuttige zake aan de Fransche* Academie *medegedeelt had, aan zyn Ed. ik meene den Schryver van dit Werk, vertoonde, en hoe dat men in voorige tyden daar van niets regt hadde geweeten. Dit heb ik voornaamentlyk noodig geagt, te melden, om in de* Historia Medica *geen confusie te verwekken.*

Het is in voorige tyden bekend geweest, dat na de Verlossinge de Lyfmoeder wederom inkromp of tezamentrok, 't welk men Corrugatio *of* Contractio noemde, by MAURICEAU, Van DEVENTER, LA MOTTE *en meer andere, gelyk alle deelen uitgezet, de voorzake der uitzettinge weggenoomen, in haar voorige staat weder inkrimpen. Dit is alzo niet nieuws, Ziet* F. HOFFMAN, MED. RAT. SYST. T. IV. P. III. Cap. IX. Pag. 627, *die ditzelve beoogt.*

Zo heeft men ook voor lange, dog duister, geweeten, dat na 't afloopen van het waater, den Uterus *om 't Kind zig styf omklemde, en de Moedermond zig ook wel dan nauw toetrok, met en zonder byzynde Wêen, gelyk dezelve Schryvers melden; edog heeft men geen regt denkbeeld daar van getoont, dat deze omklemminge of omknellinge waar een nablyffel van de te vooren lange afmattende Wêen, of krampagtige trekkinge der Lyfmoeder, gelyk we nu weeten, vergelykende wy dezelve nu met de* Contractur *of 't styve inkrimpen dier spieren aan den hals armen en beenen, die door een kramp eerst ingetrokken daarna lange zo styf blyven staan.*

Maar nooit is eertyds bekend geweest, of ten minsten toen van niemand aangeweezen, (voor dat ik 1744. aan de Fransche Academie, en in het kleine tractaat, Embryulcia nova detecta, *duidelyk beschreven heb,) dat de Lyfmoeder, voor onder en na de Verlossinge van een vol- of onvoldragen vrugt in tegenwoordigheid der pynen of Wêen zig beurtelings sterk te zamen trekt en slap word, om 't onthoudene uit te persen. 't Welke ook geschied onder 't uitdryven van de* Mola, *valsche vrugt, nageboorte, geklontert bloed, etter, of andere stoffen daarin onthouden; gelyk ook in de zwaare pynen ten tyden der* Menstrua, *of wanneer met perszinge stinkende waaterstoffe uit den* Uterus *gedreven werd, in welke twee laaste gevallen men zomwylen bezondere zeer zeldzame kramptrekkingen der Lyfmoeder en der verdere omleggende deelen waarneemt, zodanig, dat den* Uterus *zig by beurten als tot een harde klont of kloot inkrimpt, 't welke dan by magere personen met de hand beneden op de buik gelegt distinct gevoelt en met alle regt een waare* Passio hysterica *genaamt kan werden.* (*)

Den

(*) *Maar dat 'er in een* Passio hysterica *eene zo hevige Contractie ook zal geschieden, dat het geluid daar van ook zal kunnen geboort worden, is nog van*

Den Schryver heeft my dikwils over dit stuk in zyn tyd wydlopig geconsuleert.

Den Hoochgeleerden Heer F. HOFFMAN, *meld op voorgemelde plaats ook van een natuurlyke* Contractio *en* relaxatio uteri *en wel in den gezonden staat buiten de Swangerheid en buiten de tyden der* menstrua. *Maar zyn Ed. stelt dit maar en zet geen bewys daar by, ik geloof ook dat dit nooit beweesen zal werden* (*). *Hy meld daar ook niets als alleen van de Miskraam, daar een* convulsio uteri *is dog niet hoe. Onzen Schryver meld verder met regt, dat men in voorige tyden verkeert aan de Lyfmoeder zo wel al te veele beweginge heeft toegeschreven, als dat sommige ook alle de beweginge van dezelve ontkend hebben,* tot dat de Heeren J. D. SCHLICHTING en

van niemand klaar beweezen. De Autheurs van onzen Schryver alhier Pag. 20. *aangehaalt Meldende van dit geluid, hebben zig in 't observeeren waarlyk bedrogen, vermits dezelve de hevige convulsive beweeginge der dikke darmen of derzelven regter of slinker Eind, verzelt met een geluid der ingepropte lucht, door abuis, voor een hevige beweginge der Lyfmoeder hebben aangezien en opgegeven.*

Dit blykt klaar, vermits de leideressen door de keel zo wel als door den Anus *met verligtinge in die tyd de Winden uitblazen, die dat geluid hadden verwekt, dat niet uit den* Uterus *aldus kan geschieden. Ook bemerkt men deze zelve toevallen met 't zelve geluid en dezelve genezinge by veele Mannen, die dog geen* Uterus *hebben. Edog geschied 'er ook nog zeer zelden een waare* Convulsio Uteri *met sluipen verzelt, daar geene bezwangering nog uitloosinge van stoffe by is, die ik hier niet melden zal. Zo ziet men, hoe ligt men zig in 't waarneemen der dingen misleiden kan, als men de deelen en de waare werkinge derzelven niet regt kend, en men de werking van 't eene deel met die van het andere naast leggende confundeert.*

(*) *Alle de pynen en weën, waar door 't onthoudene uit de Lyfmoeder geperst werd, zyn waare beurtelings herhaalde krampagtige t'zamentrekkingen der Lyfmoeder zelfs, dewelke verzelt en geholpen werden door de contractie der Buik- en Lendenspieren en de Spieren van de ademhaling, naar mate nu de Buik-spieren of die der lenden min of meer door de kramp onder den arbeid of in de pynen worden aangedaan, voelt de leideresse de weën of meer in de buik of meer in de Lenden. En deze zyn de waare weën, die op 't onthoudene in de Lyfmoeder werken en uitdryven, daar de onwaare weên zyn kramptrekkingen in de Moeder-mond (en niet in de Lyfmoeder zelfs) in de scheede, in de darmen en in de gemelde Spieren, gelyk onzen Schryver wel zegt. NB. Hoewel ik weet, dat by de waare weên ook wel de Moedermond voor een tyd werd krampagtig aangedaan, gelyk de darmen, maar dan noemd men dit gemengde ween.*

en PUSOS dit voor eenigen tyd wat nader hebben aangetoont, *zie pag.* 20 *en* 21. *Maar ik heb tot heden in geen een Boek der Fransche Heeren kunnen vinden, dat iemand voor 't Jaar* 1744, *in 't welke ik allereerst aan de Fransche Academie de waare* contractio uteri *heb bekend gemaakt, dit heeft aangeweezen, maar wel dat na die tyd Zylieden daar van hebben gebruik gemaakt, en zo* PUZOS *ook. Dog ben ik verwondert, dat Zyl. tot nog toe van die aan hen een wynig daar na door my gecommuniceerde Werkinge der Herszenen niet diergelyken gebruik hebben gemaakt, 't welke tot veel meer dienst als 't eerste zoude verstrekken, maar ik geloove, doch zy dit niet hebben kunnen zo gemakkelyk begrypen, van het overige zal niet meer zeggen.*

Den Heer Schryver meld ook nog bezonder, Pag. 21. *uit* JUSTINA DITTRIKS *en* van DEVENTER, *en volgens de generale aangenoomene stellinge, dat de waare Weën, door geene middelen, 't zy door* Onodyna *of* Antispasmodica, &c. *te stillen zyn, maar wel de onwaare. Waar tegen ik moet met opregtheid betuigen, dat de ondervindinge hier tegen spreekt, als men zonder onderscheid dit aanneemt, maar onder eene zekere bepaalinge is het waar. Ik zegge, en zal het by gelegentheid op een andere tyd klaar en zonder tegenspraak aanwyzen, dat in dit stuk veel groote abuisen tot nadeel van s' menschen geschlacht dikwils begaan werden. Een ieder oordeele maar eens zonder onpartydigheid.*

I. Hoe dat zomwylen, de negen Maanden vervult, en alles tot het verlossen gereed zynde, en men alle momenten t' Kind verwagt, door 't gebruik van anodyna *en andere meer verzagtende middelen, alle weën voor eenige uuren en dagen zomwylen ophouden, en naderhand de Verlossinge geschied, de weën op nieuws weder opgekomen zynde en niet te stillen geweest. Men schryft dit ordinair toe aan dat de valsche weën hier door belet zyn geworden, maar dit is niet beweezen, maar alleen gezegt, ook heb ik al te veel ondervindinge hier van, en weet wel, wat waare Weën zyn, naamentlyk, die op de Verlossinge werken en evenwel voor een korten tyd gestilt worden. Maar niemand denke dat ik meene, dat men by een rype Vrugt van negen Maanden de weën kan stillen zodanig, dat nog een Maand daar na de Verlossinge kan vertraagt werden, neen, dit is onmogelyk, 't zy verre, dat men zulke absurditeiten tegens de natuur zoude trachten te bevestigen.*

II. Dat

II. Dat in de 2, 3, 4, 5, 6, 7 en 8 Maand der Swangerheid ontſtaan weën of vlagen met ontſluitinge van de Lyfmoedersmond, aangroeijen van het Waater, uitvloeijinge van bloed en verdere andere Teekenen van de aanſtaande ontlaſtinge der Vrugt, en dat men evenwel nog zomwylen alles ſtilt, tot dat na de vervullinge van de negende Maand een gezonde Vrugt aan 't licht komt.

Ik weet, hoe meenigmaal, en wel reeds voor agttien en meer Jaaren, als ook naderhand, men Vuur- en Baakermand, Kraambed en verdere toeſtel gereed hadde, daar de ontſluitinge der Lyfmoeder waar met 't aangroeijen van 't Waater en looſinge van bloed, en men alle oogenblik door de Vroedvrouw, na haar eigen zeggen de Verlosſinge verwagte, maar door goede middelen de hevige byzynde toevallen dwingende, verdween dit alles, en de Swangere Vrouw liep nog wel 4 tot 6 weeken, tot dat zy verloſte van een levendig Kind. Op dit werd veeltyds niet veel op gelet, maar het bewyſt, dat de waare Weën, die te vroegtydig geſchieden, waaragtig te ſtillen zyn, tot voordeel van Moeder en Kind.

Zo is my ook nog zeer wel bewuſt, hoe dat ik voor omtrent agttien Jaaren wel geobſerveert heb, dat een beſwangerde Vrouw in de derde Maand wierd aangetaſt van hevige weën met eene zeer hevige bloedſtortinge, de Vroedvrouw gevende een afkookzel van Rosmarin, om de Vrugt, die na haar goeddunken niet behouden konde werden ſpoedig af te zetten; maar de Vrouw bloede zo ſterk, aangedaan te gelyk met hevige ſtuiptrekkingen en flauwtens, dat ik als Doctor daarby geroepen wierde; de omſtandigheid toen examineerende, ſtilde ik na oordeel de pynen en Ween met de bloedvloejinge en verdere toevallen, ende de Vrouw bleef zwanger en baarde gelukkig in de vervulling van de negende Maand. Dit heb ik naderhand tot een exempel en waarſchouwinge genoomen, dat in de eerſte maanden der zwangerheid, daar een zwaare bloedſtortinge is, en men denken moet, dat de Moederkoek gedeeltelyk afgeſcheiden, men niet moet ſtraks de vrugt afdryven, maar zoeken, de waare Ween, pynen en vloejing te ſtillen en de Vrugt te behouden.

NB. En geſtelt de Moederkoek waar reeds ten eenemaal afgeſcheiden, is het evenwel beeter de Ween en vloejinge by proviſie te ſtillen, als de Vrugt onder eene gevaarlyke bloedinge trachten uit te dryven, de natuur red verder de zaake, ik heb dit veelmaalen gezien met goed ſucces, en 't tegendeel zeer ſchadelyk. Dit dient tot een goede waar-

ſchouwinge, gelyk ik die meenigvuldig zo bevonden heb, en nooit zal trachten te dryven maar te ſtillen, de meenigvuldige opſervatien hier over gedaan verſwyge ik hier wegens de kortheid van dit beſtek. Genoeg is 't, dat het uit deze genoegzaam kan gezien worden, dat men de waare Ween zo wel als de onwaare ſtillen en dwingen kan, en wel met voordeel van Moeder en Kind, en dat men in dit ſtuk niet bygelovig moet zyn, zo men zyn gemoed wil bevryen de regtvaardigheid voo ſtaan ende des Scheppers Schepzel niet onbeſonnen vermoorden. Ik heb niet kunnen na laten, dit laaſte hier met ernſt te melden, om dat door 't abuis in deze begaan meer Moeders en Vrugten benadeelt werden, als door de kwaade handgrepen in de Verloſſingen kwaalyk gebruikt; deze laaſte vallen meer in 't oog en werden meer gekend maar de eerſte zo niet, daarom waarſchouwe ik hier mede, om dat ik weet dat de abuiſen zo meenigvuldig zyn, en dat deze waarneemingen in agt genoomen tot veel nuttigheid en tot meiding e van gevaarlyke dwaalingen leiden kan den verſtandige en opmerkende denke met zyn oordeel dit verder na.

Onzen Schryver ſtelt zeer onpartydig verder, Pag. 22. *en* 23. *dat het voldragen Kind niet is de oorzake van de Verloſſinge nog daarin te zoeken maar in 't zenuwgeſtel, waarin een* Contractio, *gelyk in den* Uterus *zelfs by vervullinge der negen Maanden dan geſchiede de regte oorzake en werkinge hoe? onbekend. Tegens deze algemeene aangenoome ſtellinge agte ik my verpligt, aan de geleerde Weereld en aan de nieuwe onderzoekers eene vaſt gegronde waarheid te ontdekken met eenige weinige bewyzen, die ik in 't vervolg denke klaarder voor te ſtellen. Naamentlyk, ik zal dan bewyzen, dat de oorzake, waar door een voldragen levendig Kind in 't eind der negende Maand ter Weereld komt, te zoeken en te vinden zal zyn in de Vrugt zelfs, in de Moederkoek, en in de Lyfmoeder.*

Ik vraag geen geletterde, maar een huisman, waarom een levendig Kuiken op zyne beſtemde tyd niet langer in 't Ey blyft, maar 't zelve doorpikt? hy zal antwoorden, dat het zelve als volwaſſen door gebrek van Voedzel en door honger gedrongen met zyn nipje pikt om voedzel te zoeken, en aldus met 't nipje zyn eigene wooning doorpikt en doorbreekt, om buiten verder voedzel te vinden. Dit is zonder tegenſpraak waar.

Ik vraag een Tuinman, waarom een Appel of een andere Vrugt volwaſſen of ryp geworden van den Boom afvalt? hy antwoordt, den

Appel

appel volwassen en vervult van sappen, de vogten dus in de steel in hun vrye doortogt belet, werd de steel wat dor, of krimpt in, en hangt zig zo vast aan de Boom niet meer aan, waarom dan de Vrugt zeer ligt door plukken los gaat of afvalt.

Van HIPPOCRATIS *tyden tot heden toe heeft men wel nauwkeurig waargenoomen, dat de Moederkoek (vergeleken met een steel der Boomvrugt.) daar aan de Vrugt eens diers hangt, en daar door zyn voedzel krygt, in de drie eerste en laatste Maanden losser aan de Lyfmoeder gehegt is, door geringe oorzaken en gemakkelyker af te scheiden komt, als in de midde Maanden, gelyk men aan de Boomvrugten in de eerste en laaste tyd 't zelve bemerkt. Men kan nu gemakkelyk nadenken, dat in de laaste Maanden, bezonder in de negende eene groote veranderinge in de Vaten der Moederkoek moet geschieden, en dat op 't laaste dezelve niet zo veel voedzel tot het Kind kan brengen, als noodig is tot verder onderhoud (*).*

Als men eindelyk nog vraagt aan een Vroedvrouw, wat zy dog voelt en onderscheid, als zy de hand brengt in de Lyfmoeder, ten tyde de Wëen zig verheffen en weder ophouden, zegt zy, onder de Wëen werd de Vrugt en myn hand styf van de Lyfmoeder geknelt, maar naderhand niet, eerst is alles nauw, maar daarna ruim, hebbende de Meesteresse in der daad geen regt denkbeeld van deze werkinge der Lyfmoeder, die evenwel geschied.

Dit alles met verdrag en oordeel nu een weinig maar nagaande, kan en mag men eenigzints begrypen, dat een voldragen Vrugt eens diers, geen genoeg voedzel door de Koek en navelstreng meer kunnende bekomen, en aldus tot een honger en appeteit om voedzel (†) te zoeken,

(*) *De Vaten van de Moederkoek komen my voor als veroudert en zig eindelyk inkrimpende, en dat daar door, gelyk by de steel van een Boomvrugt, de afscheidinge van dezelve genegen is. Gevolglyk geschied dan niet meer eene behoorlyke circulatie van bloed van de Moeder door de Koek in de Vrugt altoos niet voldoenende tot verder onderhoud, waar door eene benaudheid of honger in de Vrugt moet ontstaan, die aanspoort tot een uittogt te zoeken.*

(†) *Dat de Vrugt, door 't vogt* (Liquor Amnii) *waarin het dryft en 't welk door de mond en keel geperst kan worden tot in de maag der Vrugt, kan mede gevoed werden, ontkenne ik niet, maar dat zulk een dunne vogt in 't laaste der dragt tot stillinge van den honger zal kunnen dienen, is my zo onmogelyk te begrypen, als of men met een enkelde dunne Souppe of met water alleen den honger van een sterk volwassen mensch stillen kan.*

ken, en in benauwtheid gebragt, allerley bewegingen dan maakt, aan den Uterus *heen en weder aanstoot, daar voedzel zoekt en niet vind, maar aldus den* Uterus *door die beweginge in een spasmotique beweginge brengt, waardoor alles geperst en aan 't zwakste gedeelte der Lyfmoeder geweld werd aangedaan, 't welke is de openinge der Lyfmoeder, die door dit doen noodzakelyk moet en kan werden verder verwydert tot de doortogt der Vrugt* (*).

Ik oordeele, dit weinige hier aangeweezen te hebben, genoeg te zyn, wydloopig zal ik 't aan eene der geleerde Societeiten in korten zo zonneklaar vertoonen, dat de gegeheele Wereld 't zal kunnen aanneemen. Men zal by provisie hier tegen moogelyk inbrengen, dat een doode en valsche Vrugt of een Mola, *die zig niet beweegt, geen uittogt kan zoeken, zo min als een dood Kuiken. Maar een oplettende zal weeten hierop te antwoorden, dat een levendig Kuiken evenwel, alleen oorzaak is van de doorbraak en zyne Verlossinge, en dat de doode en valsche Vrugten, nooit als by geval om 't eind der negende Maand werden uitgeworpen, en dat den* Uterus *dan ook niet met een dood Eydop moet vergeleken werden, maar gehouden voor een levendig en zig bewegend deel, 't welke lange genoeg van de doode of valsche Vrugt beswaart (en aldus met een onaangenaaam gevoel aangedaan.) in welke Maand der bevrugtinge het ook zy, zonder eenige vaste tyd, in hevige convulsive bewegingen pynen of Wëen gebragt, het onboudene eindelyk uitperst. Men bekragtige dit verder met de nagebleven Moederkoek en geklonterd bloed, die ook op onzekere tyden op de zelve wyze en door dezelve oorzake werden uitgeworpen. Het overige kan men hier na in alles schikken. Ik heb met onzen Heer Schryver nooit over dit stuk geredeneert, anders twyfele niet, of zyn Ed. zoude in dit Werk van een ander sentiment geweest zyn. Ik heb 't wel voor jaaren geweeten, maar aan niemand myner Leerlingen ontdekt, tot deze tyd toe, hoewel het eene zake is van geene geringe angelegentheid in de Natuur en Genees-kunde, waarom ik 't ook niet langer heb*

(*) *De dieren, die* 12. 9. *en minder Maanden hunne Vrugten dragen, baaren op hunne bestemde tyd, en eerder is de Vrugt niet volwassen, nog bekwaam om hun voedzel buiten de Lyfmoeder te hebben. Dit geeft veel ligt tot dit onderzoek, dat een Vrugt niet eerder doorbreekt, tot dat op die bepaalde tyd aan hem moet ontbreeken, 't welke hy van binnen niet vinden kan.*

heb kunnen verbergen. Een ieder de waarheid wel begrypende kan de groote nuttigheid gemakkelyk vinden.

Niemand moet, verzoek ik, uit deze myne gezegdens besluiten, als of ik meende, dat alle levendige Menschen Kinderen, juist altyd met de vervullinge der negende Maand, aan 't licht komen moesten, gantsch niet, want ik stelle, dat in de ordinaire gevallen dit geschied; maar 't is ook mogelyk, dat een Vrugt wat vroeger of laater ryp en volwassen werd, en dan vroeger of later ter Wereld komt; maar dit geschied zelden, mogelyk van duizend geen tien. Want die vroeger ter Wereld komen, werden byna altyd erkend onryp te zyn, en die later komen, zy niet eerder volkomen geweest, gelyk men dit ook by allerly gediertens waarneemt, de Boeren zelfs kunnen met hunne observatien by hun Vee genoomen veel ligt geven, Ziet verder SPIGELIUS, de foetu, VALENTINI Novellæ Medico-Legaes, *en meer andere.*

Eindelyk moet ik den naarstigen Schryver van dit Werk, behalven ook andere zaaken pryzen, dat denzelven in de behandelinge der Vroedkunde zeer weinige instrumenten aanpryst, en maar voornamentlyk de Engelsche Tange, 't instrument van LEVRET *en dat van* ROONHUIZEN, *Plaat IV. Figuur* 10. 11. 12. *benevens eenige haaken in geval van noodzakelykheid aan de kunstoeffenaars aanpryst. Ik moet bekennen en kan het overvloedig bewyzen, dat door eene groote dwaalinge de oeffenaars vallen op veelerly onnoodige vindingen van verscheide instrumenten, en daarmede eidel zoeken te helpen, of zig groot te maaken voor de Wereld, gelyk ik in ons Boek over de Wonden heb aangetoont. De Heeren Franschen, moet ik bekennen, zyn nu groote en naarstige uitpluizers en vinders van veele nieuwe instrumenten, gelyk daar onder den Heer* LEVRET *ook is, een groot kunstenaar. Maar 't waar te wenschen, dat kundige lieden hunne tyd en speculatien besteeden, meer om de oude of reeds gevondene onnodige en schadelyke instrumenten af te schaffen, gelyk den Heer* BOHNIUS, Cap. de Remed. Chir. *reeds voor jaaren gedaan heeft, als om nieuwe niets dienende, ja! schadelyke op 't nieuw aan 't licht te brengen. De nakomelingen zullen anders waarlyk meer moeite moeten hebben en vindingen bedenken, van de ondienstige schadelyke instrumenten de Heelkunde en aldus ook de Vroedkunde te*

zuiveren, als de vinders gehad hebben dezelve in te voeren. Men mag op dit gezegde wel met oordeel agt geven.

Men overweege eens oneenzydig, hoe dat van duizend levendige Kinderen 990. *gelukkig als van zelfs door de natuur, zonder Kunſt, wel gekeerd ter Wereld komen, zo by Menſchen als by andere dieren (de gevallen van wanſchepzels, doode Vrugten, en van de nauwe Bekkens, die dog zeer zelden voorkomen, hier niet gerekent) daar de overige tien kwaalyk gekeerd verſcheinen; de meenigvuldige ondervindinge van een oneindig getal zo Schryvers als obſervateurs mag dit genoegzaam bekragtigen. Van hoe weinig gebruik zyn dan in dit geval de meenigte der verſchrikkelyke inſtrumenten, die zo cierlyk in de Boeken verbeeld ſtaan?*

Als men nu nog verder nagaat, hoe dat men met bekwaame kleine handen veel kan uitvoeren in deze weinige gevallen, kan men 't misbruik der inſtrumenten nog klaarder begrypen (*). *Dog niemand denke, dat ik alle inſtrumenten in deze behandelinge verwerpe, ik pryze in tegendeel dezelve aan in tyd van nood, by tyds, niet te vroeg nog te laat, maar anders niet, nog tot eigenbaat, of Hoogmoed, praelery, of om zyn groote Kunſt te toonen of om groot daarmede in de Wereld te willen worden, gelyk dikwils gebeurt.*

Ik hadde haaſt vergeeten hier aan te haalen eene nog onbekende beknopte wyze van doen, zonder eenige inſtrumenten die 't gemeene gebruik om levendige Vrugten met tangen te haalen verre moet overtreffen. Ik meene de bewerkinge met twee handen (die klein zyn moeten) met Zeep wel geſmeert, in de geklemde Lyfmoeder of deſſelfs mond, en om de geklemde Vrugt, ingebragt, en deze daarmede vattende, en de vernauwde plaatzen met een dilateerende. Hierin ſteekt waarlyk een groot Kunſtſtuk verborgen, en werd van eenige weinige geleerde oeffenaars in Europa *gelukkig gebruikt, zodanig dat het menigvuldige gebruik der inſtrumenten door die ondervinding onnoodig ja ſchadelyk bevonden is* (†).

Tot

(*) *Dit heb ik Ao.* 1747, in Embryulcia nova detecta, *zonneklaar aangeweezen, niet met ſpeculatien, maar met genoegzaam genoomene proeven van een veel geoeffend Geneesheer, die overvloedig met zyne bevindingen dit getoont heeft, maar 't welke ik nu nog niet openbaaren kan.*

(†) *Verſcheide brieven heb ik van een zeker Doctor* HEINSIUS, *een groote Vroedkundiger, in welke hy aan my telkens verzekert den bezonderen dienſt hier*

Tot besluit moet ik nog byvoegen, dat ik verwondert ben, dat den Heer Heister, Böhmer, Levret *en onzen Schryver, de berugte Tange van* Chamberlen *beschreven, in de Edenburgsche Proeven*, Vol. III. Tab. V. *niet ook hebben afgebeeld, de welke de* Chamberlens, *als een geheim gehouden, en om het in de geboorte geklemde hoofd van een levend en dood Kind te vatten en uit te haalen, zo roemrugtig gebruikt hebben, gelyk zulks in de Vooreeden op de vertaalinge van* Portal, Dr. Guenellon, P. Adrianz. *en* G. van Bortel *betuigen, en zelfs 't geheim ook bezeten te hebben, dog is van hen niet ontdekt. Men meent in 't algemeen, dat 't instrument van* Roonhuizen, *na dit geschikt en gevonden is, hoewel ze veel verschillen. Edog de kromme stompe haak of Lepel van* Palfyn (*afgebeeld in de Chirurgie van* Heister Tab. 33. Fig. 16.) *dubbeld genoomen en met een charnier voorzien zal beeter 't instrument van* Chamberlen *verbeelden. Den Heer* Heister *zegt, dat dit van* Palfyn *gelelegenheid gegeven heeft tot de vindinge van de nu zo berugte Engelsche* Forceps *of hoofd uittrende Tange, afgebeeld alhier in dit Werk*, Plaat 4. Fig. 12. *by* Heister, Chirurgia, P. II. Tab. 39 Fig. 10. *by* Boehmer, Diquis. Theor. Pract. Tab. II. *en by* M. Levret, Observ. sur les Causes & les accidens de plusieurs accouchemens laborieux, Fig. 14. *deze drie komen in de gelykenis eenigzints en in 't gebruik overeen, en dienen maar alleen, om de Vrugt, dat met 't hoofd in de geboorte geknelt zit, of ook een gescheurd hoofd af te haalen. Den Heer* Levret *heeft na deze het zyne kunstig uitgevonden, en, in plaatz van een of twee styve stangen, drie dunne veeren te zamen gevoegt bedagt, tot dezelve en niet meer, maar mogelyk minder Vrugt, ziet de Figuren van zyn reeds gemelde Boek, Altoos by levendige Vrugten denke ik dat het niet meer Vrugten zal. Men kan aldus klaar en duidelyk zien, dat het instrument van* Roonhuizen, *door my eerst beschreven, van eene heel andere gedaante, en*

hier van (Singularem &. summum usum manus Saponaceæ) *'t bestek is hier te klein, anders zoude hiermede alleen den misbruik der instrumenten vernietigen. Die verstand heeft, kan evenwel veel hier uit begrypen. Den Schryver van dit Werk is dikwils over dit met my in gesprek geweest.*

en uitwerkinge is, en tot meer gebruik en nut, als deze alle dienen kan. De Specula Uteri *hebben alleen maar gedient om de Lyfmoeders Mond en de* Vagina *te dilateeren. Den genegene Lezer gelieve onpartydig met oordeel dit nu verder overdenken, en met deze myne weinig gezegdens te vreden zyn.*

Dabam Amſtelodami.
De 29. Dec. 1750.

JOH. D. SCHLICHTING.

M. & C. Doctor.

Epitaphium in Obitum amici mei ſummi C. Plevieri; Doctoris Medicinæ & Chirurgiæ practici Amſtelodamenſis, Defuncti MDCCL.

Memoria Juſti cum Laudibus,
Sicut ſapientis ſcriptio manet.

EDUARDUS HARLINGIUS.

AMSTELS TREURZANG

Over het Afſterven van den HEERE

CORNELIS PLEVIER.

Medicinæ & Chirurgiæ Doctor.

In Amſterdam Den 2. van Slacht-Maand. MDCCL.

Geen wonder dat *Minerva* treurd!
En Æsculaap! den Sluyjer ſcheurd!
Of Kunſt-Gebroeders, Rouw floers dragen:
Daar zelfs de Maagd der Amſtel Stadt
Deez' Akelige toon kwam klagen!
Toen haar de ſmart vermeeſterd hadt.

'k Zie thans myn hoop te vroeg verdwene,
Nu 't Konſtryk-licht dat in my veſt
(Als Hulp der Baar-vrouw, 's kranken beſt;)
Zoo nut, voor my, heelt uitgeſcheene.

ô Praal des Mans! die in uw Jeugd,
Al Kundig waar de Medicynen,
Hoe brengd Uw dood door ongeneugd,
My, en Uw Voeſter-heer aan 't kwynen.

Plevier 'k dacht dat Uw' glorie Zon,
Die g'al in 't Fransz-geweſt zach blaken,
Den Dood een afſchrik geven kon,
Of voor een Reeks zyn woên doen ſtaken.

Maar 't vlêes'loo-wreede moord gebeendt,
Scheen Uw geſlepen-bryn te duchten,
En dacht; eer Elk my zal ontvluchten,
Is 't beſt dat Elk zyn dood beweendt.

Toen trof hy U myn Arts, het leven!
Maar heeft ô Jonge Æsculaap!
Te meer Uw groote naam verheven,
Al ziet ge'niet, door d'Eyzere ſlaap.

Deez' *Zuyvere Vroedkunſt* kan getuigen
Wat yver Gy my hebt getoondt.
Maar weggerukt word onbeloond,
En al 't vergadert zoet laat zuigen.

Dus zal Uw Eer Zon ſchrander Heer,
Door 't Naare Graf myn Stad beſtralen:
'k Zal Lyk-Cipreſſe tot Uw Eer,
Met Tranen om Uw Hooft doen pralen.

Waar na men op Uw Grafſtus ſchryft:
Op dat den Sterveling zal weeten,
Dat nooid Uw Roem mag zyn vergeten,
En gy den *Weergalozen* blyft.

Hier leid Plevier *myn Eelſte ſchat;*
De vriend'lykheid der Amſtel Stadt:
Met Eer: in 't Zeeuws gebied gebooren;
Schoon Jong, der Artſen Arts was Hy!
Hy volgd der Cherubinen Rey,
Wil Goël! onze zucht verhooren.

N. V. FRANKENDAAL.

OP HET SMARTELYK AFSTERVEN

Van den HEERE

CORNELIS PLEVIER.

Med: & Chirur: Doctor. &c. &c.

By gelegenheid van het uitkomen van zyn Boek,

GENAAMD DE

GEZUIVERDE VROEDKONST.

Is 't wonder? dat de Dood, als knarſende op zyn tanden,
Dorſt Heer PLEVIER aanranden
En woedend en getart
Zyn doodelyke Seis hem ſlaan in 't jeugdig hart.
Hy hadt dien dwingeland, uit zonde en vloek geboren,
Den ondergang gezwooren,
Terwyl het menſchdom zugt
En voor dat zwarte ſpook vergeefs en beevend vlucht.
Hy gordt zich tot den ſtryd, hy zoekt geweer en wapen,
En die ze hadt geſchapen
Gaf ze in zyn dappre hand,
Hy leert hem 't groot geheim, verlichtende 't verſtand.
Na bidden, tyd en vlyt en zeldzaame oeffeningen,
Geraakt tot groote dingen,
Verſchynt hy als een held,
En taſt den vyand aan, die alles nedervelt.
De rechter vleugel wykt, des vyands ſterkſte benden,
Beſtaande in wreede elenden
En kwaalen zonder tal,
De ſtoutſte kieſt de vlucht, op 't zien van 's andren val,
Hoe menig wordt den Dood gerukt als uit de kaaken?
En die na redding haaken
Zien hier des Heeren hand,
En in PLEVIER een Man van ongemeen verſtand.
Hy won het hart van elk door zyne groote gaaven,
Zyn liefde, trouw en draaven

En

En nederig beſtaan
Wees eene groote Ziel in 't deftig Lichaam aan.
Hy werkte nacht en dag in bidden, denken, zoeken,
By Wyzen en in Boeken,
Geen wroeten viel hem zuur
Door all' de ryken heen der wondere natuur,
Hy ſpaarde lyf noch goed in Wysheid na te ſpooren,
En achtte zich geboren
Tot zynes ſcheppers eer,
En 's Menſchen dienſt en nut, dat proefſtuk van den Heer.
Dus klom hy ſpoedig op tot hooge wetenſchappen,
Langs loflyke eeretrappen,
Na 't toppunt en den prys
En was al in zyn jeugd in Wysheid oud en grys.
'k Heb Mannen van verſtand en Konſt hier hooren zeggen,
En 't blyft zoo by my leggen,
Dat, zo hy leven hadt
Hy zekerlyk wat groots zou worden in deez' Stad.
't Voorzeggen was gegrond, want zelfs zyne eerſtelingen
Vertoonden groote dingen,
Hadt hy den oogſt beleefd,
Hoe hadt het ryk des doods en al zyn magt gebeefd?
Maar neen; de dood door hem nu uit het veld geſlagen
Kon deezen hoon niet draagen,
Is hem zyn buit ontjaagd,
Zelfs de overwinnaar word met boos vergif belaagd,
Daar valt, daar ligt de held, zo onvoorzien doorſchooten,
't Hart met den dolk doorſtooten
Nu lacht en juicht de Dood,
Maar al 't geredde Volk ſchreit de oogen zeer en rood.
Doch wie heeft meer dan ik in dit verlies verlooren?
Die van hem was verkooren
Tot leer- en gunſteling
En van zyn zonnelicht myn licht en warmte ontving.
Geeërde Weduw! ja uw rouw gaat my ter harten,
'K neem deel in uwe ſmarten,
Gy miſt toch over veel,
Uw' vriend, uw' hoeder, Man en dirbaarſt borſtjuweel:
Gy waart zyn oogeluſt, zyn hart en vreugd en leven,
Hem van den Heer gegeven,

En

En 't harte van zyn hart,
Wie kent, nu 't alles ſcheurt, uw bittre zieleſmart?
Doch waar toe moedeloos uw oogen uitgekreeten
En 's Chriſtens plicht vergeeten?
Daar 't graf niet open gaat
En maatelooze rouw en Ziel en Lichaam ſchaadt.
Wat knorren we op den Dood, die nooit iets kan volbrengen
Dan 't geen God wil gehengen,
Ja; dat hem is belaſt,
Ons Leven, lot en Dood is toch bepaald en vaſt·
Wat doet het ongeloof ons allen moed ontzinken,
Als wy den Beker drinken
Van kruis en tegenheid:
Waarom toch raadeloos en hopeloos geſchreid?
Zyn wy dan de oorzaak niet van onze elende en plaagen?
Van all' die Zweepen, ſlagen
En 's Hemels geeſſelroe,
Was maar de zonde Dood, God was het ſlaan haaſt moê.
Wat baat den ſchuldigen het boos en wrevlig morren
Men maakt door tegen knorren
De ſchuld en ſtraf noch meer
En wanhoop geeft de zaak toch nooit een' betren keer.
Gods weg is recht en goed, als wy zyn' wil maar leeren,
Zal alle druk verkeeren
In Zegen, trooſt en Vreugd,
Want 's Vaders liefde tucht werkt zaligheid en deugd.
De hoogſte goedheid doet ons nooit naar onze zonden,
Zoo veel' en groot bevonden:
Wat, klaagt dan 's Menſchen Kind?
Daar 't geen rechtvaardig recht, maar veel verſchoning vindt.
Uw vriend ſtierf naar Gods wil, dat moet uw droefheid ſtillen
En gy niets anders willen
Dan 't geen uw Vader doet,
Ons vleeſch is blind en dwars, zyn wil en weg is goed.
Hy was Gods eigen goed door dierbren prys verworven,
En nu hy is geſtorven,
Neemt God het zyne weêr:
Dank voor 't geleende goed tot hier toe uwen Heer.
Gods raad was uitgediend het perk ten eind geloopen,
Des ging de Hemel open,

Daar

Daar wordt zyn Ziel gekroond
En hy voor trouwen dienſt, ons hier gedaan, beloond.
Geef u in 's Heeren hand, beveel hem uwe zaaken,
Hy zal het alles maaken,
En u, na ramp en druk,
Bezoeken met zyn gunſt, bekroonen met geluk.
Zie hier een dierbaar pand om zyner te gedenken,
Dat hy heeft willen ſchenken
Aan 't lieve Vaderland,
Voor Meeſters in de Konſt en Mannen van verſtand,
Dit zal getuige zyn, hoe ver hy was ervaaren,
In 't bloejen zyner jaaren,
Wat Konſt en vlyt vermag,
Door 's Allerhoogſten gunſt, te brengen aan den dag.
Dus leert en helpt hy noch na dat hy is begraaven,
Hy leeft in 't hart der braaven,
En ik ga ſteets ter feeſt,
En zuig den honigraat voor mynen graagen geeſt.

JACOBUS KOOLE.
Med: Stud.

OP DE

GEZUIVERDE VROEDKUNST,

Beschreven door den HEERE

CORNELIS PLEVIER.

In zyn Ed. Leven Medicinæ & Chirurgiæ Doctor in Amsterdam.

GOds wraakstraf luid aldus, aan d' eerste Vrouw gegeven,
Wanneer gy Kind'ren baard, de smert zal u doen beven!
Een straf regtvaardiglyk van d' Oppermajesteid,
Op 't zondig wanbedryf, het nakroost opgelyd;
Dit staafd d' Aloudheid zelfs, en werd nog ondervonden
Tot heden op dees dag, hoe veelen aan die Wonden
Door pyn en smert vergaan; dog s' Hemels ryken Gunst,
Schenkt door zyn Wysheit steeds nog gaven, om door Kunst
Den Lyderes in nood te helpen onderschragen.
Dit toont PLEVIER ook aan, die in de bloey der dagen
Zyns Leeftyd, onvermoeid, dit Werk bragt aan het Ligt;
Dog 't is zyn Zwanezang; want als hy 't had verrigt,
Zoo rukt de Dood hem weg, en scheid het brooze Leven,
Toen hy het zuiv're deel, der *Vroedkunst* had beschreven.
Dat dit doorwrogte Werk, mag strekken tot 's Mans eer,
Is myne Herten wensch; legt dan 't vooroordeel neer,
Gy, die u in de Kunst, tot 's Menschen hulp wil voegen,
Leest met bescheidentheit, gy zult u vergenoegen,
En pryzen deze daad; zoo leeft Hy na de Dood,
En menig bange Vrouw werd dan gered uit nood.

J. van HEUN.

BLAD-

BLADWYZER
DER
HOOFDSTUKKEN.

DE

GEZUIVERDE

VROEDKONST,

Of wyze om de Baaringen gemakkelyker te maaken, door de zwaare tydig voor te koomen, en die welke de

HANDKONST

Vereiſchen, ſpoedig en veilig te helpen.

EERSTE HOOFDSTUK.

Van de Zwangerheid, derzelver Tekens, onderſcheide Zoorten en Tyden.

§. 1.

De algemeene en groote nuttigheid, van dat gedeelte der *Geneeskonſt*, welke het ontydig Baaren verhoed, de natuurlyke op zyn tyd bevorderd, de moeijelyke gemakkelyk, de zwaare ligt maakt en voorkomt, de valſche Vrugten en Bevrugting uitdryft, de ſmerten der Baarende verzagt, haar uit Doodsgevaar red, de Gezontheid en veele Kinderen behoud, enz. by een ieder t'overbekend zynde; oordeele ik onnoodig het zelve hier breed-

Algemeene nuttigheid der Vroed-Konſt.

Is zeer noodig voor de Genees-heeren.

voerig aan te toonen: alleen merke ik aan, dat deze wetenſchap van zeer groot belang is voor de *Genees-heeren*, ja van grooter als ſommige meenen; zoo om de Vroedmeeſters en Vroedvrouwen in tyd van nood met Heilzaamen Raad te dienen en te onderſteunen; als inzonderheid om gepaſte Geneesmiddelen, te kunnen voorſchryven, ten einde zomtyds door deze, en wederom in andere geleegentheden meer door goeden raad alleen, van nut te kunnen zyn, dewyl het alzoo onmogelyk is, dat alle *moeijelyke* of *zwaare Baaringen* enkel door *Geneesmiddelen* kunnen geholpen worden; als het onmogelyk is, dat zy alle alleen door handgreepen en buiten de Geneesmiddelen gelukkig te redden zyn, zoo als in 't vervolg nader blyken zal.

Om in deeze verhandeling alle verwarringe te vermyden, zal het noodig zyn, dat wy van het oogenblik der beſwangeringe af beginnen, tot deszelfs einde vervolgen, en daar na de verſcheide zoorten van Baaringen, derzelver oorzaken, tekens, en de konſtgreepen die tot dezelve behooren, nagaan.

Beſchryving der Zwangerheid.

§. 2. De Zwangerheid word genoemd de ſtaat eener bevrugte Vrouwe, na een waare ontſankenis.

Is tweederlei.

§. 3. Deze is tweederlei: 1. een waare of natuurlyke als de Vrouw van een Kind ſwanger is. 2. Een tegennatuurlyke of valſche, als in plaats van een Kind, Vleeschgewaſſen, Wind, Water of Bloed, binnen de Lyfmoeder, of in de Trompetten of Eijerneſten worden opgehouden.

Algemeene tekens der zwangerheid.

§. 4. De tekens van een waare bevrugting zyn algemeene, of byzondere. De algemeene zyn voornaamentlyk deze:

1. Als by gezonde en welgeſtelde Vrouwen na voorgaande

gaande vermenging, 't gevoel van een meer als gewoone aandoening, en binnenblyving des Mannelyken zaads (*zie* §. 78.) de Maandſtonden, die te vooren op haar tyd kwaamen nu geheel wegblyven, zonder dat eenige andere oorzaaken van derzelver ophouding bekend, of voorgegaan zyn.

Ten 2. dat zy na die tyd, inzonderheid des morgens, als zy zig beginnen te beweegen, onderheevig zyn aan walging en braakingen.

Ten 3. dat zy een afkeer van de eene en gewoone, en een trek of begeerte na andere, en ongewoone ſpys hebben.

4. Dat zy meer hoofd, tandpyn, en' duizeligheid hebben, als na gewoonte, en zomwylen grillingen en traagheid door de leeden, nevens eenige krimpinge in den buik.

5. Dat haar buyk en borſten beginnen op te ſwellen, de tepels zeer te doen, de kring rondom dezelve te vergrooten, de ademhaaling moeijelyker word, en zy ontrent het einde van de derde, of in 't begin van de vierde maand, vroeger of later, leven beginnen te voelen.

6. Dat zy ontrent de zesde maand, het zuur in de maag bemerken, om dat de ſpys langer in de maag, en in den twaalfvingerigen darm, word opgehouden, door de uitzettinge der Lyfmoeder, aldaar olieagtig en ſcherp word; daar en boven om dat het (*Succus* of *Liquor Gaſtricus*) Maagſap, van een anderen aart is, door de verandering in den omloop (*circulatio*), 't geen ook een reden is, waarom zommige ſwangere Vrouwen daar zoo moeijelyk van genezen worden en blyven.

Ten 7. als den Buik der Vrouwe, na evenredigheid van den tyd der ſwangerheid uitgezet en geſpannen is.

Van meer andere zal ik hier geen meldinge doen, om dat die by andere en gemeene ongesteldheden der Vrouwen ook worden waargenomen; Die lust heeft kan 'er tot 48 toe by den bygeloovigen *Jacob Ruffen*, *lib.* 5. *cap.* 5. vinden opgeteld, als ook by HIPPOCRATES, *lib.* 5. *Aph.* 40, 59. 61. en by meer andere.

De teekens van meer als een Kind nog onzeekerder:

Zyn nu de algemeene tekenen, dat een Vrouw bevrugt is, zoo onzeker; zoo begrypt men ligt dat die, waar aan men weet, of een Vrouw van een Zoon, van een Dogter, of van die beide swanger gaat, nog onzekerder zyn; zy steunen op enkele gissingen zonder de minste grond, vervallen daarom van zelfs, en zyn te belagchelyk om hier aan te haalen en te wederleggen; te meer, om dat de dagelyksche bevinding de valsheid daar van overvloedig aantoond, die egter begeerig is, om deze te weten, kan HIPPOCRATES *Lib.* 5. *Aph.* 41. RHASIS *Aph.* 101. CONSTANTINUS *Lib.* 9. *Cap.* 14. RUFFEN *Cap.* 5. SENNERTUS *Pag.* 347. AVENZOAR, BUYSEN *Pag.* 49. PAREUS *Pag.* 719. en meer andere daar over nazien.

Worden by alle Vrouwen niet eveneens gevonden.

§. 5. Schoon deze gemelde tekenen en toevallen doorgaans by een waare zwangerheid gezien worden, kan men daar op egter niet vast betrouwen; aangezien zy niet by alle Vrouwen, ook niet altyd alle te gelyk, maar zomtyds tegens deze strydig en in valsche Zwangerheden (§. 3.) zelfs ook wel gevonden worden; want daar zyn Vrouwen, die, wanneer zy lange aan ziektens en ongemakken gezukkeld en gekwynd hebben, daar van (Zwanger wordende) verlost, en hersteld worden, zonder eenige andere ongemakken, als de swelling van den Buik alleen te bespeuren. Daar zyn ook andere en gezonde Vrouwen, die maar eenige weinige

nige en geringe toevallen krygen en daar van ſpoedig ontheft worden; maar daar zyn 'er ook die maandelyks hare ſtonden hebben, gelyk HIPPOCRATES *Lib.* 5. *Aph.* 60. al waargenomen heeft, en wederom andere die deeze niet hebben, dan wanneer zy bevrugt zyn, en die (als zy verſchynen) zulks voor een vaſt bewys van ſwangerheid houden. Ja daar zyn gevallen dat dezelve maandelyks, en zomtyds tot over de helft (dog niet in groote veelheid) zich vertoonen. Eindelyk worden ook zommige dezer, en zomtyds alle te gelyk, in een valſche Zwangerheid ook waargenoomen.

§. 6. Het is daarom ten uiterſten noodig, dat men by deze algemeene en twyffelagtige, de byzondere, of zekere voege, welke alleen door het gevoel (onderſlaan genoemt) kunnen ontdekt worden, en deze met de voorige naauwkeurig vergelyke (*). Zeekere tekens.

Dog hier by is aan te merken *a*, dat zulks beſt des morgens geſchiede en eer dat 'er eenige vermoeingen zyn voorgegaan, om dat het Kind daar door meer nederzakt en de Vrouw veel naader op haar tyd ſchynd te weezen: dit weeten veele Vrouwen en Vryſters te Parys ook, en gaan daarom altyd eerſt een uur, of twee wandelen, en zig vermoeijen eer zy zig in 't *Gods Gaſthuis* laaten onderſlaan, ten Wat 'er by te bemerken is.

(*) De aller ervarenſte hebben zig zomtyds hier in bedroogen, door gebrek of nalaatigheid van onderzoek, en vergelykinge der Teekenen met malkanderen, zie JUSTINA DITTRICHS *Spiegel der Vroedvrouwen pag* 37 *en* 38; als ook in de Voorreeden, alwaarſe van zig zelfs verhaalt, hoe verſcheide Vroedvrouwen haar verzeekerden, dat zy Swanger was, en de tyd van baaren gekomen zynde zeiden; dat het Kind regt voor de geboorte zig aanbood, en haar 14 dagen lang op allerleiwyze te vergeefs pynigden. Diergelyke verzeekeringen, weet ik ook gedaan te zyn in de gevallen die §. 11, 14 *en* 15 gemeld zullen worden.

ten einde een maand of twee voor haare bevallinge in genoomen te worden.

b. Dat men de Vrouw met den rug ergens tegens ruſtende, lynregt plaatſe, inſonderheid in zydewaards, of na vooren gekeerde Moedermonden, doopen de voorſte vinger (*) in Olie of varſche Booter, brengen dezelve voorzigtig binnen de ſcheede, tot aan den inwendige Moedermond (*Os uteri internum*), onderzoeken dezelve daar meede naauwkeurig, zoo wel om den buiten als binnenrand, (dog in een na agteren geplaatſte Moedermond, geſchied dit leggende het allergemakkelykſt,) men maakt een ſagte drukking, met de andere hand, op den Buik der Vrouwe, of doet dezelve haar adem inhoudende eenige zagte perzing, na beneeden tegens de vinger maaken, wanneer men bevind.

1. Dat de Inwendige Moedermond § 69 en 70 van het begin der ontfankenis af, tot in de tweede of derde Maand, (by de eene langer als by de andere) naauwkeurig geſlooten, (*) dikker is, en meer in de ſcheede, uitpuild als in den onbevrugten ſtaat, even als een Jong geboore en digt geſloote Hondsſnuit, of als de punt van een Enden Ey; behalven dat men ook eenige zwaarte in de Lyfmoeder, na evenredigheid van der zwangerſchap, bemerkt.

ter

(*) De voorſte Vinger welkers naagel gekort is eerſt alleen hier toe te gebruiken, en naderhand de beide, oordeele ik dienſtig 1. om dat deze alleen veel hooger als een van de andere, en zelfs hooger als dat de middelſte daar is bygevoegd, kan worden ingebragt: 2. om dat men dezelve alleen beeter, rondom de binnen Moedermond kan draajen, zonder de hand te beweegen, en men zyn gedagten tot een eenig voorwerp te bepaalen hebbe enz.

(*) By die voor de eerſtemaal Zwanger zyn, is de ſluiting nog naauwkeuriger, als by die veele Kinderen gebaart hebben.

2. Dat na de twee of drie eerſte Maanden, de gemelde uitpuilinge der Moedermond begint platter, de dikte zagter en de mond meer verwydert te worden, zoodaanig dat men daar gemakkelyk een vinger kan inbrengen, en op 't einde by Jonge, vette, teedere en geen kramp trekkende beweeging onderheevig zynde Lichaamen, wel als een Gulden of Ryksdaalder en zomtyds meer verwydert is, waar door men het Kind in zyn vliezen duidelyk voelen, en dikwils zyne beweeging ontdekken kan; Dog by die ſterk, oud, mager en met kramptrekkende beweegingen onderheevig zyn, blyft zomtyds (hoe wel zeer zelden) deze Mond tot in de zevende maand, of tot op 't einde der dragt geſlooten, dog verandert dan evenwel na de tweede en derde maand, wordendevan puntig veel platter, en breeder.

Ten 3. kan men een dikke priem of dunne (*Catheter*) Blaaspeylder in de (*Uterus* of) Lyfmoeder inbrengen, tuſſchen het adervlies (*Chorion*) en de Wand der Lyfmoeder, het geen naar mate de Zwangerheid gevordert is, ook dieper kan ingaan, (zie SANCTORIUS SANCTORIUS *Method. Vitandor Error*, dog dit moet zeer voorzigtig geſchieden, om de vliezen niet te breeken, of de Baarmoeder te kwetſen en is heden buiten gebruik. (*)

Ten

(*) Niet tegenſtaande de Moedermond in 't begin geſlooten is, (No. 1. §. 6) en de oude en nieuwe daar in overeenkomen, getuigen zy egter dat de Baarmoeder door een (*Catheter*) blaaspeilder te peylen is; VAN SOLINGEN, zegt ook *Pag.* 13. Zulks ondervonden te hebben. Onder de ouden was het inſpuiten van een kruydewyn in de bezwangerde Baarmoeder ook in gebruik, om te onderzoeken of een Vrouw zwanger was, en als de Vrouw daar op flaauw of zeer kwalyk wierd, was het een vaſt teken dat dezelve niet, maar geen kwaalykheid of pyn daar op volgende, was het een teeken dat dezelve bezwangert was, zie SANCTOR. SANCTOR. *lib.* 1. *cap.* 32.

Ten 4. dat men booven het ſchaambeen, een Kind in de Lyfmoeder voelt, als men door de vlakke hand, eenige zagte drukking op den gezwollen Buik maakt.

Tekens in de Pis niet te vinden.

§. 7. De teekens die zommige willen dat in de Pis gevonden worden, zyn in 't geheel niet te agten, verſcheelt in deze, als in onbevrugte Vrouwen, zomtyds alle uure, en verandert na 't veel of weinig Drinken, den aart der voedſels, ruſt, beweeging en de geſteldheid des Lichaams, in Reuk, Smaak en Koleur; waar om op deze, alleen maar van onkundige, als een (*Aſylum Ignorantiae*) ſchuilplaats van onweetendheid word agt geſlagen, zoo Als den grooten BOERHAVEN en andere geleerde na hem, reeds voor lange hebben aangetoond.

Vleeſchgewaſſen, wat die zyn.

§. 8. Daar kunnen vleeſchgewaſſen in de Lyfmoeder ontſtaan, met veele teekenen van Zwangerheid, zy worden (*Molæ Carneæ*) vleeſchgewaſſen, en van 't gemeen Zuiger of Vlieger genaamt; het zyn geen levendige Dieren, als veele in oude tyden gewilt en geſchreeven en belagchelyke en beuſelagtige zaaken, daar van verdigt hebben; maar ongeregelde Vleeſch klompen (*) van een verſchillende gedaante, zonder Leeven, Beenderen, Ingewanden, Moederkoek, of Navelſtreng, en in geen vlieſen of waater beſlooten; gelyk de Kinderen, zy worden gemeenlyk op de derde of vierde Maand, maar ook wel eerſt na verloop van Jaaren uitgedreeven, gelyk HILDANUS *obſ.* 55. *Cent.* 2. SAVANAROLA *tract.* 6. *cap.* 1. SCHENKIUS, PLATERUS, ROONHUISE en andere melden.

§. 9.

(*) Zomtyds heeft men dezelve, zoo taay, vaſt, en hard gevonden, datze moejelyk konden worden doorgeſneden het geen na de gedagten van RONSEUS Cap. 23 door het lange draagen ontſtaat.

§. 9. Zy ontſtaan niet van kwaad en bedorve zaad, van Man en Vrouw beide, zoo als POUWELUS ÆGINETA, AVERROES, RUFFEN en meer andere willen: Waar uit niet voortkomen.

Maar 1. door naargebleeve ſtukken van de Moederkoek, na een voorgaande verloſſing, welke aangroejen, en eindelyk eens worden afgewrongen en buiten geworpen. Waar uit al.

2. Door binnen gebleeve Bloedklonten, na een voorgaande verloſſing, of door een ten deele afgeſcheide dog wederom aangeplakte Moederkoek, en uitſtorting van wat Bloed onder den dragt, en eindelyk ook door binnen gebleeve en geklonterde ſtukjes bloed in een ſtorting, of als de ſtonden vloejen, gelyk men ziet dat de Dogters en Vrouwen, dan wel ontlasten; van dit geſtolde ſcheid het dunne en vloeibaare af, zet, en vereenigd zig aan en met de Lyfmoeder, op dezelve wyze als de *(Polypus)* Veelvoet in de ſlagaderen, zo na de afzetting als in de ſlagader breuken, *(Aneurismæ)* groeit en ontſtaat, waar uit dan klaar blykt, dat Maagden en Weduwen zonder gemeenſchap met een Man geoeffend te hebben, zulks al zoo wel kunnen draagen en voortbrengen, als getrouwde Vrouwen, waar van voorbeelden by STALPART VAN DER WIEL *Cent* 1. *obſ.* 73, MARCELLUS DONATUS *Lib.* 4. *Cap.* 25, HORSTIUS *de Morbis Mulierum Lib.* 5. *obs* 39, LIVINUS LEMNIUS *De Occultis Natur. Mirac.* en een reeks van andere Schryvers te vinden zyn, het geen tegens MAURICEAU, die het gevoelen van HIPPOCRATES, GALENUS en ARISTOTELES navolgd, hier dient opgemerkt te worden; hier uit kan men ook ten 2 verſtaan, hoedaanig een Vrugt en Vleeſchgewaſch te Zoo wel by Maagden als Weduwen. Voorbeelden daar van.

te gelyk, in de Lyfmoeder kan zyn, 3. dat zulks oorzaak kan worden van een ontydige geboorte, belette groey en van de Dood der vrugt, 4. dat zoo een vleeſchgewas met eenige deelen van 't Kind kan vereenigen en daar aan vaſt groejen, en eindelyk wat het wezentlyke onderſcheid tuſſchen een vleeſchgewas en een al te vroegtydige geboorte Misval (*Abortus*) genaamt maakt, enz. Dat ik thans hier niet breeder verklaare.

Onzekere tekens van een zuiger.

§. 10. De kentekenen dat een Vrouwsperſoon een (*Mola*) *gewaſch of Zuiger* by haar heeft, 't zy alleen, of te gelyk met een vrugtje, en het verſchil tuſſchen dit, en een ware bevrugting, zyn volgens de Schryvers, 1. dat de Vrouwen by deze vleeſchgewaſſen meer en zwaarder toevallen hebben (§. 4.), dan by een ware bevrugting. 2. Dat zy dikwils groote trekkingen, en pyn in de Lenden hebben, 3. dat de dikte van haar Buik niet evenreedig aan den tyd der Zwangerheid, nog op die wyze uitgezet is; om dat die van een bevrugte Vrouwe platagtig word tot op het einde van de tweede of derde Maand, wanneer zy eerſt regt bemerkt dat zy Zwanger is; daar in tegendeel die van een Vrouwe, een Zuiger dragende, van 't begin af rond en aanmerkelyk uitgezet is, tot in de derde Maand of langer, 4 dat de Vrouw, een zwaarte in het onderlyf beſpeurt, die allenskens vermeerdert. 5 Dat zy noit eenig leven of waare beweeging van een Kind ondervinden, maar nog wel een verplaatſing van een Lichaam in den onderbuik van de eene na de andere zyde, als zy zig in 't Bed omkeeren. 6. Dat de mond des Lyfmoeders digt geſlooten blyft, en men met de Vinger een klont als een Kinderhoofd daar in gewaar werd. Schoon nu deze tee-

tekenen van de meeſte worden aangenomen en veele zig daar op verlaten, zoo moet men geenſins hun daar in navolgen, maar haar wantrouwen; inzonderheid in de eerſte 9 of 10 maanden, en binnen dien tyd geenſins eenige uitdryvinge onderneemen, om dat zy alle miſſen kunnen, en by een ware bezwangering ook aldus wel worden waargenoomen; zoo dat 'er, behalven dit vleeſchgewas nog een Kind, of een Kind zonder vleeſchgewas in de Lyfmoeder zou kunnen zyn, en daarom moet het bevoelen van den Buik der Zwangere van buiten; (§. 6. *N*°. 4) als mede al het geen is voorgegaan *§. 9. N*°. 1. *en* 2 voor de voornaamſte gehouden worden. Zekerſte tekens.

§. 11. Een opzettinge van Wind in de Baarmoeder, (*Tympanites Uteri* genoemt) doet de Vrouwen zomtyds gelooven dat zy waarlyk Zwanger zyn, om dat de meeste tekenen daar by verſchynen, zy hebben Melk in de Borſten (*) en zelfs meenen zy zomtyds de beweeginge Wind in de Baarmoeder geeft tekens van zwangerheid.

(*) In EGIPTEN word de Lyfmoeder (*Uterus*) van de Paarden opgeblaazen, om ze melk te doen geven; waar uit blykt dat allerlei opzettinge van de Lyfmoeder, oorzaak kan zyn dat 'er Melk in de Borſten komt, en dit by gevolg een onwis teken is. De reden, waarom de Borſten, na allerley uitzetting der Lyfmoeder zwellen? Kan men ligt verſtaan, als men weet dat de (*arteriæ & venæ Mammariæ internæ*) inwendige Mam-ſlagaders en Aders, van de onderſleutelbeens-ſlagaders en aders, en de (*arteriæ & venæ mammariæ externæ*) uitwendige Slagaders en aders der Borſten van de Oxel ſlagaders en aders (*arteriæ & venæ axillares*) afkomſtig, zig in de Borſten niet alleen verſpryden en de *Chyl* met een lymige ſtoffe van 't bloed vermengd (dat eigentlyk de melk is) in de Borſten en melkbuizen brengen, waar van de Aders het dunne wederom opnemen, maar 2. dat de gemelde vaaten zig ook met de (*arteriæ & venæ Epigaſtricæ*) bovenbuiks vaaten vereenigen welke (van de *iliacæ externæ* afkomſtig) door de (*annuli*) ringen van de Buiks-ſpieren langs het onderſte van de regte ſpieren na booven Door 't opblazen en uitzetten van de Lyfmoeder komt 'er Melk in de Borſten.

ge van een Kind te voelen, worden allenskens dikker, blyven in dezen ſtaat maanden en zomtyds Jaaren lang, loozen deeze eindelyk of ongevoelig of door middel van Ween, met een groot gedruis, gepoep of met ſlaagen, en worden zoo wederom geheel dun, welke voorbeelden by GRADIBUS, THADDEUS DUNUS, BONETUS, HECHSTETTERUS, SENNERTUS, DODONEUS, FORESTUS, RIVERIUS, VALESCUS de TARANTA, en andere te vinden zyn, ook ſchynt de PROPHEET JESAJA. Cap. 26 v: 18. daar op te zinſpeelen.

Verdwynt ongevoelig, of met Weën, en hoorbaar.

§. 12. Over derzelver oorzaaken laat ik my thans niet uit, alleen zegge ik, dat deze niet alleen door de van buiten ingedronge lugt ontſtaat, en dat wie nadenkt, hoe door een vermeerderde, en inzonderheid door een krampachtige beweeging, lugt word voortgebragt, gelyk in de darmen, en hoe dat de verrotting van een deel, in een beſloote plaats, het zelve veroorzaakt, dat die zig daar van een denkbeeld zal kunnen maaken.

Oorzaken van de Wind.

§. 13. Een

ven klimmen, deze laatſte nu gedrukt wordende door de uitſetting der Lyfmoeder, zoo moet noodzaakelyk het Bloed door de Mamſlagaderen in grooter veelheid na de Borſten vloejen, en minder na de uitwendige deelen van den Buik, waar door alle deſſelfs vaaten meer moeten uitgezet, verwydert, en in dezelve eerſt een Wateragtig, en daar na een Melkagtig vogt worden afgeſcheiden, na maate dat de Lyfmoeder uitzet. Na de verloſſinge vermeerdert deze opzwellinge der borſten en den toevloed na dezelve, dog om andere redenen en oorzaaken namelyk, het bloed kan dan in zoo een groote veelheid in de ſtam der nederdalende groote ſlagader niet indringen, dewyl de vaaten der Lyfmoeder (die te vooren zeer verwydert waaren) nu geſlooten zyn; Het moet derhalven meer in de opgaande ſtam gedrongen worden en by gevolg de eerſtgemelde vaaten der Borſten meer opſpannen. 2. Het Bloed in de nederdaalende ſtam der groote ſlagader geperſt, niet meer in de geſloote vaaten der Lyfmoeder kunnende indringen, en de drukking der *Arteriæ Epigasticæ* weggenoomen zynde, moet het bloed bygevolg daar in geperſt en verder na de Borſten overgevoerd worden.

Hoe de melk na de Verloſſinge in de Borſten komt.

§. 13. Een uitzettinge van winden in de darmen, brengt ook zomtyds eenige tekenen van ſwangerheid voort, zoodanig dat zy behalven den opgezetten Buik, ook ſomtyds Melk in de Borſten hebben, en de beweeging van een kind meenen te voelen, dog by deze is (gelyk als in het voorgaande geval) den Buik niet zoo geſpannen, als in een waare ſwangerheid, zy zyn ook meer aan krampagtige beweegingen, als opriſpingen, opſtygingen, enz. onderheevig, en eindelyk de eene tyd veel dunder als de andere; Dit laatſte geval verſcheelt daar in van het voorgaande, dat de Lyfmoeder niet geſloten, maar natuurlyk geſteld is. Wind in de darmen, geeft zomtyds tekens van ſwangerheid.

§. 14. De Lyfmoeder word ook zomtyds van water, of alleen, of met een menigte water blaasjes vermengd, uitgezet (dat men *Hydrops Uteri*) Waterzugt der Lyfmoeder noemt, waar van den *Hoogleeraar* RUYSCH meld, dat een Vrouw die meende negen maanden ſwanger te zyn, op het einde der dragt, in plaats van een Kind ter wereld te brengen, door de Weën een halven emmer (*Hydatides*) Waterblaasjes ontlaſte en gezond en dun wierd: diergelyk meld ook SCHENKIUS. VESALIUS, verhaalt in een Lyfmoeder meer dan 180 ponden water gevonden te hebben, waar van meer voorbeelden by MARCELLUS DONATUS, AVICENNA, GALENUS, HILDANUS en andere te vinden zyn, en waar aan de Vrouwen 9, 10, en 20 maanden, ja jaaren lang kunnen zukkelen, met alle de algemeene tekenen van ſwangerheid, zynde maar alleen daar in onderſcheiden: 1. dat de mond de Baarmoeder veel vaſter geſlooten blyft. 2. Dat de Vrouw een gerommel van water bemerkt, inzonderheid als men den Buik betaſt, zonder eenige beweeging der Vrugt. 3. Dat Waterzugt der Lyfmoeder. Word zomtyds voor een ware ſwangerheid aangezien.

zy een ſwaarte in den onderbuik beſpeurt, en een uitzetting, verſchillende van die in een waare ſwangerheid, welk geval door waterdryvende, en purgeermiddelen word gered en geholpen.

Een vergadering van bloed in de Lyfmoeder voor een ware zwangerheid gehouden.

§. 15. Gelyk als 'er Water in de Lyfmoeder vergaderd, gebeurt het ook dat 'er tyden lang bloed in opgehouden word, waar door zy op dezelve wyze uitzet, en waar van zy zig op zekere tyden door waare Weën ontlaſt, 't geen niet alleen by Maagden door een ondoorboort Maagdevlies (§. 67.); maar zelfs by getrouwde gebeurt, zonder eenige andere verſchynzelen, als van een ſchielyke ontlaſtinge van veel Bloed, en een daar op volgende vloeijing van eenige dagen, als by een gemeene Stonde vloed te bemerken; als PLATERUS beſchreeven heeft, en in de Konſtoeffening genoegzaam voorkomt.

De ontaarding der eijerneſten heeft ook bedrogen.

§. 16. De Eijerneſten vergrooten, ontaarden, zetten uit, en behouden in zich zomtyds, een groote meenigte Water of andere vogten, zoo als (§. 75.) gemeld word, en geven de meeſte verſchynzelen, of tekenen van ſwangerheid; in dit geval is ook de Moedermond en Lyfmoeder als by onbevrugte geſteld. 2. Is 'er een gedobber, beweeging en gerommel van Water, als men het op de gewoone wyze onderzoekt. 3. Is de tyd van hare verloſſinge lange voorby, of hebben in maanden en jaaren geen gemeenſchap met een man gehad.

Waterzugt in de Trompetten.

§. 17. Dit zelve geſchied ook wel in de (*Tubæ Fallopianæ*) Trompetten van Fallopius, gelyk te zien is uit een Diſputatio *de Admirando dextræ Tubæ Uterinæ Hydrope*, door J. DE MEY, onder voorzitting van den *Hoogleeraar* J. MUNNINKS verdedigd, en in een plaat afgebeeld, waar in veele diergelyke gevallen by ver-

verſcheide Schryvers worden aangehaald, gelyk by TULPIUS *Obſ. Med. lib.* 4. *cap.* 44. HILDANUS *Cent.* 2. *obſ.* 56, DIEMERBROEK *Anatom. lib.* 1. *cap.* 23. BAUHINI *theat. Anatom. lib.* 1. *cap.* 35. DE GRAAF, BONETUS en meer andere. 1 Het zelve geval heeft ook BLANKAARD *in zyn Hollandſche Jaar Regiſters Cent.* 1. *Obſ.* 61. hoewel ik eer geloov dat dit een vergroot *Ovarium* eierneſt §. 75. en §. 16. gemeld, geweeſt is. Dit geval heeft met het voorgaande, byna alle overeenkomſt, en kan daarom daar van niet wel onderſcheiden worden.

Men heeft ook in plaats van 't gemelde, wel een gedeelte van een Kind, of ook wel een geheel Kind in volle gedaante gevonden, zie RIOLANUS *Anthrop. lib.* 2. *cap.* 35. ACT. ERUD. LIPS. 1701. *Feb.* LITTRE *l'Academie des Sciences* 1732. ELTSOLTIUS, enz. Dit is geſchied wanneer het bevrugte eitje niet tot in de Lyfmoeder heeft kunnen voortrollen, maar aldaar is aangeplakt §. 74, 77 en 78. dit geval is daar in van de Waterzugt der Trompetten onderſcheiden, dat hier een eige beweeging en leeven van een Vrugt beſpeurd word, en in de Waterzugt niet. 2. Dat zulke Vrouwen ook doorgaans gezonder zyn als in de Waterzugt, en na verloop van negen maanden hevige Weën en Perſingen krygen zonder te verloſſen, waar van een aanmerkelyk geval door ÆGIDIUS HARTOG beſchreeven, te vinden is agter de aanmerkingen van DODONEUS, 't geen door S. I. in de Voorreden over de Voortteeling en Kinderbaaring woordelyk vertaald, is medegedeeld: Het geval van EBERHARD VAN CAMPS, by de Heer A. TITSING medegedeeld, in zyn verdonkerde Heelkonſt, Pag. 324. is ook van dezen aart geweeſt, en dat aanmerkelykſt is, deze Vrouwe heeft, niet tegenſtaande aan de eene zyde in

Daar zyn ook wel kinders in gevonden.

in de Trompet bevrugt, nog verscheide kinderen ontfangen en gebaart. Zie ook nog twee diergelyke gevallen uit de *Registers van de Hooge School der Wetenschappen te Stokholm* uit het Zweeds vertaald medegedeeld, door de Heer MATY, *dans son Journal Brittannique, pour le mois de Janvier* 1750 *pag.* 101. *&* *le suivant.* Het derde teken is, dat de dikte, na de gemelde tyd wel iets verminderd, maar dat men dan ook nog wel eenige hardigheid, als van eenige deelen van een kinder lichaamtje bemerkt.

De gewone tyd der dragt. §. 18. De gewoone tyd hoe lang dat een Vrouw Zwanger gaat, zyn negen Zonne of tien Maan maanden, dat is veertig weken, van de tyd der (*Conceptio*) ontfanging af gerekend, wanneer doorgaans de Vrugt voldragen, en de geboorte tydig genoemd word. Andere gaan zoo lang niet, maar verlossen op de agtste, zevende en zesde maand, als wanneer het Kind in leeven kan blyven, gelyk ook zommige zelfs na de vyfde maand dit hebben bevonden, 't geen egter zeer zeldzaam is, en onder anderen by VALLESIUS *de Sacra Philosophia cap.* 18. MONTUUS *de morbis lib.* 4. *cap.* 41. AVICENNA, AMAND en inzonderheid by SPIGELIUS *de formato fœtu* aangehaald, welken laatsten verscheide voorbeelden heeft by een gezamelt: Hier in Amsterdam is ook voor eenige jaaren zoo een Kind geboren, welkers oortjes nog maar velletjes waren, de gehoorweg, en andere deelen geheel onvolmaakt, het welk nog eenentwintig weken geleeft heeft: het tegendeel gebeurt ook wel en is mogelyk, dat een Kind

Buitengewone. 10, 11, 12 en zelfs 13 maanden kan gedraagen worden, welke voorbeelden ook by HIPPOCRATES, SENNERTUS, de *Mulierum & infantium Morbis*, LA

Mo-

Motte *Traité Complet des accouchements*, Amatus Lusitanus, Schenkius, Alphonsus a Caranza, Cardanus, Planque en andere meer beschreeven zyn; zelfs weet ik met zekerheid dat zekere Juffrouw alhier, twaalf maanden gedraagen heeft, het geen egter door een toevallige (*salivatio*) kwylinge veroorzaakt was, op dit geval is van 't begin der dragt af, tot aan het einde toe, alle mogelyke oplettendheid gebruikt, zoo door haar zelfs, als door haar Man, en gewoone Geneesheer; weshalven het lang en kort draagen der Vrugt, van de goede en kwaade, sterke en zwakke lichaamsgesteldheid, manier van leven, aart der Lugt en Landschap, en veele andere zaaken meer kan afhangen.

Een Kind kan 10, 11, 12, en 13 maanden gedraagen worden.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Van het Baaren, desselfs onderscheid, eerste en tweede oorzaaken, de werking der Lyfmoeder onder het zelve, de waare en valsche ween, enz.

§. 19. Baaren beteekend de voortbrenging van een Kind uit de Baarmoeder, en kan aldus zoo wel genomen worden voor een natuurlyke Geboorte, als voor eene die door konst geschied, en hierom word dit woord met dat van verlossen voor een en 't zelve genoomen, en door malkanderen verwisseld gebruikt, zoo dat men het Baaren dan beschryft te zyn *een uitperssing, of uithaalinge, van een voldraage menschche vrugt, door de scheede buiten de Baarmoeder*.

Baaren of verlossen, wat is.

Beschryving.

Wat een Mis-kraam is. §. 20. De onvoldraage of de uitdryvinge van vrugten, die niet kunnen blyven leeven, is wel eigentlyk ook een baaren, maar word van de voorgaande onderſcheiden, door den naam, (*Abortus*) misval, of Miskraam, of door die van (*Partus nimis præmaturum*) al te vroege geboorte.

Worden kwaalyk in 3 zoor-ten ver-deelt. MAURICEAU, en DIONIS, onderſcheiden deze ten onregte in drie zoorten, noemende 1. (*Effluxio*, afvloejing, als de uitdryving kort na de ontfankenis geſchied: 2. (*ex-pulſio*) uitdryving, als zulks van de eerſte tot in de derde maand; en 3. (*Abortus*) van de derde tot in de zeevende, welke verdeelinge onnoodig is, wyl geen van alle een afvloejing, maar een waare uitperſinge is.

Wat de oorzaak is van de uitdry-ving der vrugt. §. 21. De eigentlyke, en weſentlyke oorzaak dezer uitdryvinge §. 19. is een *wonderlyke beurtwiſſelende kramp, of byzondere ſtuypagtige te zamentrekking van het geheele lichaam der Zwangere Lyfmoeder, en een ont-ſluiting van desſelſs mond, door de verkorting der ſpier-veeſelen*, het geen van een t' zamentrekkinge der nabuurige deelen gevolgd word, byſonder van die tot de ademhaling, enz. geſchikt zyn. De omleggende deelen helpen derhalven alleen maar, en volgen de Kramp van de Lyfmoeder op, even als in de ſtuipagtige te zamentrekking van de Maag, *of Braaking*, de ſpieren van de Borſt en Buik nevens die van 't (*diaphragma*) middelrif mede helpen, terwyl de aanleiding geevende oorzaak in de maag is, en de overige deelen niet zouden zyn getrokken geworden, zoo de maag niet eerſt kramp, of ſtuipagtig bewoogen was, of gelyk de (*Epilepſia*) vallende ziekte, of hevige Stui-pen volgen op een ſterke t' zamentrekkende beweeging der Lyfmoeder, gelyk onder het hevigſte der Ween wel bemerkt word, en welke niet ophoud voor dat de za-

De Kramp in de Lyf-moeder gaat voor en die in de omleg-gende deelen volgt daar op.

men-

mentrekkende beweeging der Baarmoeder ſtild, of eindelyk gelyk op een ſterke te zamentrekking van de Lyfmoeder, (als by voorbeeld onder de Ween) een diergelyke in de Maag en Darmen volgd, die aanſtons ophoud als de eerſte nalaat.

§. 22. Deze *Kramp*, of *Stuyptrekkinge* in de Lyfmoeder, is niet verbeeld of verzonnen; de naauwkeurige oplettendheid doet ons diergelyken beweeging ook in andere Lichaamsdeelen ontwaar worden, gelyk in den (*Inteſtinum Colon*) kronkeldarm, in den (*Inteſtinum Rectum*) regten, of Aarsdarm, in de roode en Buikloop, (*Diarrhea & Diſenteria*) in de Nieren en Waterleiders, door een Steen of Graveel, in de Waterblaas en pisweg, door een (*iſchuria*) opſtopping van Pis, en in de (*Stranguria*) of Druppelpis, waar van ider een waare (*Tenesmus*) perſinge of (*Motu Spasmodico*) Krampagtige te zamentrekking van haare Spier en vliesagtige veeſelen is. Diergelyken Kramptrekking in meer andere deelen.

Deze zelve beweging neemt men ook waar in de opſtyging (*Hyſterica paſſio*), in de Ween, voor, onder, en na de verloſſing, in pynen die dikwils voor de maandelyke ſtondevloeden gaan, of op dezelve volgen, welke alle van een en denzelven aart zyn, en hierom mag men de perſinge van de Lyfmoeder zeer wel by die van den regten Darm vergelyken, te meer om dat in deze alle een en dezelve tekenen zyn, gelyk een tegenwillige te zamentrekking, die by tuſſenpooſen vermeerdert, en ophoud, waar by gemeenlyk pyn en ontlaſting van verſcheide ſtoffen gepaart gaan.

§. 23. Het is onmogelyk dat de Lyfmoeder onder deze Kramp ſtille kan blyven, zy moet daar door even als andere Lichaams deelen aangedaan en bewogen De Lyfmoeder word door de Kramp-

trekking bewogen, en hoe.

gen worden, gelyk gezien word in gemelde hevige en pynelyke opfteigingen, in de pynelyke ftondevloeden, in de Ween voor, onder, en na de verloffinge, welke beweeging door de eene hand van buiten op den Buik van de Vrouw te leggen, en door een Vinger, of twee, van de andere hand in de fcheede te brengen, gemakkelyk kan gevoelt worden; ja zomtyds is deze beweeging hoor en zigtbaar, op eenigen afftand van de zieke Vrouw, inzonderheid by die de vallende ziekte, of zwaare ftuiptrekkingen onder den arbeid krygen. Ziet MATTHÆUS DE GRADIBUS, *conf.* 80, MAURICEAU eerfte deel Hoofdftuk X. en DENYS bladzyde 16 en 17; deze beweeging behouden zy zomtyds lange na dat zy al verloft zyn.

De Ouden hebben te veel beweging aan dit deel toe gefchreven.

§. 24. De OUDE hebben zig derhalven ten aanfien van deze beweging bedroogen, en dezelve niet regt in haar aart nog uitwerking gekent: Wel is waar dat zy wel hebben geweeten en gefchreeven van een beweginge der Lyfmoeder; maar van een geheel beuzelagtige en onbegrypelyke, en ontrent zoo als zy voor *Harvæus* tyd, den omloop des Bloeds wiften en befchreeven, willende dat dezelve zomtyds na den hals vloog, in de Keel kwam, en zelfs uitgebraakt wierd, het geen zyn oorfpronk alleen uit gebrek van de kennis der deelen genoomen heeft, en daarom met reeden van den Heer van ROONHUISEN, *in zyne aanmerkingen* is tegengefprooken.

De Hedendaagfche hebben alle beweeging ontkent.

De *Hedendaagfche*, en naauwkeurige kenners der ontleedkunde, ziende de onmoogelykheid van deze beweging, en dat de Baarmoeder aan vier banden (*§.* 72) en aan zyne nabuurige deelen, als den Aarsdarm en Blaas gebonden was, zyn daar door in een geheel andere dwaalinge gevallen, en hebben alle beweginge van dit deel geheel ontkend, en gewilt, dat zy altyd in een ftaat van vol-

maakte

maakte ruſt was, tot dat de Heeren J. D. SLICHTING en PUZOS, dit voor eenigen tyd wat nader hebben aangetoond (*).

Wat eigentlyk waare Ween zyn.

(§. 25. Hier uit leert men ook: 1. Dat de Ween niet anders zyn dan deze gemelde (*contractio*) te zamentrekking: 2. Wat onderſcheid dat 'er tuſſchen de waare en valſche is: En 3. waarom de laaſte ondienſtig en zelfs zeer ſchaadelyk aan de verloſſinge zyn; want de waare zyn eerſt beginnende van 't Lichaam der Baarmoeder zelfs, waar op de overige deelen deze in haar werking opvolgen, en daar door een vernaauwing van des Lyfmoeders Lichaam, en bodem, en een ontſluiting en verwydering van deſſelfs mond, by ider Wee verwekken, en aldus zeer veel aan de verloſſinge helpen (§. 21.)

Wat valſche zyn.

De valſche Weën zyn daarentegen een Krampagtige beweeging, van de Mond der Baarmoeder en van de Scheede, het zy alleen, of te gelyk met de Maag en Darmen, zonder eenige t' zamentrekkinge, in 't Lichaam der Baarmoeder zelfs, waar door Kolyken, Krimpingen, Braakingen, en valſche vlaagen ontſtaan, en geen ontſluitinge in de Mond der Baarmoeder (*Os uteri*), of waare Ween, Maar wel in tegendeel een toeſluitinge van denzelven, en een vertraaging van de verloſſinge, deze moeten en kunnen door de gewoone *Antiepileptica* en *Antiſpasmodica* uit het *opium*, *mentha*, *caſtorium*, *Succinum*, *aſafætida*, *crocus*, *Cinnabaris*, *cortex peruvianus* enz. voorzeeker en veilig worden weggenoomen en geſtilt, daar de waare door geen van deze te beletten zyn, als *Juſti-*

(*) Men leert hier uit, dat alle die gene dwaalen, welke van een toevallen of ploojen van de Lyfmoeder ſpreeken, en de waare werking van dit deel nog niet regt kennen.

Justina Dittrichs pag. 21. en na haar den Heer van DEVENTER (*) hebben aanteekend, maar tegens deze alle haar gang gaan.

De Ween volgen zomtyds na Vallende ziektei-en Stuipen.

§. 26. Zoo wel, als 'er nu uit de Weën Stuipen en Vallende ziektens als een gevolg daar van voortkoomen, (§. 23.) Zoo kunnen ook uit Vallende ziektens of Stuipen de Ween ontstaan en daar op volgen, gelyk de bevindinge ons dagelyks overvloedig leert, en *Mauriceau* en *La Motte* ook aan gemerkt hebben, waar uit dan klaar blykt, dat deze zeer groote overeenkomst met malkanderen hebben.

Het Kind is geen oorzaak dat het ter Weereld komt.

§. 27. Zeer verkeerdelyk heeft men derhalven deze uitperssinge (van §. 21 tot 27) een uitgang des Kinds genoemt, even of 't Kind, en de ontsluiting der Baarmoeder, door 't zelve verwekt, daar van de oorzaak was, zy merkten de Baarmoeder aan als een (*Pars passiva* of) lydelyk deel, stellende en geloovende den een dat zulks door de groote en zwaarte van 't Kind, of van de Moederkoek (*Placenta uterina*), en den anderen dat dit door den aangroey, en de veelheid van 't Waater om het zelve, en de groote uitspanninge der Lyfmoeder veroorzaakt wierd: en eindelyk wederom andere dat de beweging en de ombuiteling van 't Kind met het hoofd na beneeden, het bezwaar van desselfs Pis en drek, of het gebrek van Voedsel, de oorzaaken waaren, dat het een uitgang zogt en de Lyfmoeder zig opende; Dog dit vervalt van zelfs zoo uit het geen reeds gemeld is, als inzonderheid, om dat veele Kinderen op de derde, vierde en zevende Maand ter Weereld koomen: Ten 2. dat 'er zelfs doode en half verteerde Kinderen gebooren worden: 3. Dat de Kinderen zoo wel

(*) Ziet hem, over de bereiding van het opium door Roggenbrood.

wel voortydig, als tydig, met het hoofd, zoo wel als met de voeten voorkomen. 4. Dat zy een geduurige vrye beweginge in de Baarmoeder hebben; zoo als uit de slingering der streng om veele deelen des Lichaams, en 't gevoel der Vrouwen blykt: en eindelyk ten 5. om dat de (*Molæ*) Zuigers, Bloed, Water, en Wind, uit de Lyfmoeder op dezelve wyse en door dezelve beweeging worden uitgedreeven, als de Kinderen.

§. 28. De eerste oorzaak van gemelde *Kramp, of Stuipagtige beweging* (§. 21.) en waarom de Lyfmoeder daar door, als de vrugt voldraagen is, juist word aangedaan, schynt my toe, dat alleen in het Zenuwgestel te zoeken, en nog even zoo duister is, als de waare reeden waarom en hoe de Vallende Ziektens, de Maandstonden, en Koortsen by veele op bepaalde daagen uuren, en minuten komen, en streek houden (*) weshalven wy 'er dan maar alleen van zeggen kunnen dat het een gewoonte der *Natuure* (†) is, die zig van het geen haar lastig valt zoekt te ontdoen, even als iemand, die op een zekeren tyd van den dag gewoon is af te gaan, en die tyd niet kan overwagten, of gelyk iemand die gewoon is 's Nagts te drinken of op te staan, en op een gezet uur daarom uit zig zelfs ontwaakt, of wakker word.

Eerste oorzaak van de stuipagtige beweeging der Lyfmoeder

(*) Door veele fyne redeneeringen, zyn wel oorzaaken en verklaaringen genoeg van de Schryvers opgegeeven; dog deze zyn alleen maar op gissingen en verbeeldingen gegrond, zonder dat het wiskunstig is beweezen.

(†) Door het woord natuur verstaa ik, de eigene leevende, of beweegende kragt der deelen van een dierlyk Lichaam, die geregeld zynde de gezondheid bewaard, maar ongeregeld wordende, ziektens, ongemakken, en de dood zelfs te weege brengt.

DERDE

DERDE HOOFDSTUK.

Handelende over de verſcheide zoorten, de verdeeling der Baaringen, en de oorzaaken van ieder zoort in 't algemeen.

Hoe de Baaringen verdeeld worden.

§. 29. De Baaringen worden van zommige alleen in natuurlyke en tegennatuurlyke verdeeld, van andere wederom in natuurlyke, niet natuurlyke, moeijelyke en tegennatuurlyke, en eindelyk van nog andere in natuurlyke, niet natuurlyke en tegennatuurlyke, waar mede wy ons kortheidshalven thans niet zullen ophouden, maar liever zeggen, dat wy om verſcheide redenen, de volgende verdeelinge in drie zoorten verkoozen hebben: als 1. in natuurlyke (*naturales*): 2. in moeijelyke of zwaare (*difficiles*): en ten 3. in tegennatuurlyke (*præter naturales*).

Beſchryving van een natuurlyke Baaring.

§. 30. De natuurlyke Baaringe geſchied, wanneer een of meer voldrage en levendig Kind of Kinderen met het hoofd vooruit, en met het aangezigt na den endeldarm van de Moeder gekeerd, zonder hulp, en alleen door de gemelde t'zamentrekking (§. 21. en 25.) uit de Lyfmoeder, door de Scheede, buiten het lichaam der Moeder word uitgeperſt, en dat de nageboorte gemakkelyk en zonder eenig aanmerkelyk toeval volgd.

Wat moeijelyke of zwaare zyn.

§. 31. De moeijelyke of zwaare noemen wy die, waar in het Kind, en de Moeder, ſchoon het natuurlyk komt, meer als na gewoonte lyden, en als de Verloſſinge met eenige toevallen verzeld is, die dezelve gevaarlyk maakt; of

of als zoo een Vrouw, ſpoedig door de konſt, en met weinig pyn, kan geholpen, en verloſt worden, en aan de natuur overgelaaten door den tyd, na veel pyn geleeden te hebben, nog eindelyk van zelfs verloſſen kan.

§. 32. De tegennatuurlyke, als de Vrouw nooit of ten minſten zeer zelden, door de natuur, dat is van zelfs, maar alleen door het behulp van handen, of Werktuigen, verloſt kan worden. De tegennatuurelyke.

§. 33. De moeijelyke Baaringen worden veroorzaakt. 1. Door de kwaade geſteltheid van het lichaam van de Moeder: 2. Door die van de Scheede: 3. door die van de Lyfmoeder: 4. Door de onthoudene dingen binnen dezelve; 't zy door de Vliezen en Moederkoek, of van het Kind zelfs. Oorzaaken van de moeijelyke in 't algemeen.

§. 34. De oorzaaken van de zyde der Moeder zyn zwakheid, ſtortingen, flaauwtens, ſtuipen, enz. Van de zyde der Moeder.

§. 35. De oorzaaken door de Scheede verwekt, zyn of door derzelver vernaauwing, 't zy door overvloedige vettigheid, door ſwelling, door Speenen (*Hæmorrhoides*) of door ophouding van Pis, of van een Steen in de Blaas, of in de Pisweg, en eindelyk ook door opgehoude, en verdroogde uitdygzelen (*excrementa*) in den aarsdarm. Van de Schede.

§. 36. De oorzaaken door de Lyfmoeder voortgebragt; zyn 1. Een verkeerde of verplaatſte legging, 't zy na vooren, naar agteren, of na een van de zyden, waar door een anders welgekeerd Kind, met het aangezigt, de zyden van het hoofd, of eenige andere deelen voorkomt, en een natuurlyke verloſſinge in een moeijelyke veranderd. 2. Door vernaauwinge, hardigheid, of onbuigzaamheid, of valſche en verkeerde krampen in de veezelen van de Moedermond; 3. Door een meer als ge- Van de Lyfmoeder.

woone omknellinge van 't Kind, zynde een kramptrekkinge tegens de natuur in de Lyfmoeder.

Van de vliezen.

§. 37. De oorzaaken van zwaare baaringen die de Schryvers willen dat van de vliezen voortgekoomen zyn, 1. dat ze al te ſterk zyn; 't Water al te lange ophouden, en door de Ween niet kunnen gebrooken worden, of 2. al te zwak, dat ze breeken eer dat 'er een behorelyke verwyderinge door gemaakt is.

Maar vermits 'er zeer weinig zwaare Baaringen ontſtaan, door de ſterkte der vliezen, de Vroedvrouwen dezelve doorgaans veels te vroeg komen te breeken, waar door zy moejelyke Baaringen te weeg brengen, de zwakheid derzelve niet te verhelpen is, en hier van in verſcheide Hoofdſtukken gehandelt word, zal ik hier van geen byzonder Hoofdſtuk maaken.

Van de nageboorte of (*Secundina.*)

§. 38. Die van de (*Placenta*) moederkoek voortkoomen zyn: 1. Dat die binnen gehouden word: 2. Dat ze voor het Kind is uitgedreeven: 3. Dat ze grooter is als het Kind, (gelyk in alle voortydige geboortens, of Miskraamen): 4. Dat ze tegens den inwendigen mond (*of uteri internum*) der Baarmoeder vaſt zit: 5. Dat ze in een byzondere holte van de Baarmoeder beſlooten, 6. Eindelyk dat ze zoodanig met de Lyfmoeder vereenigd is, dat zy daar van niet als met ſtukken en brokken kan worden afgeſcheiden.

Van 't Kind.

§. 39. Die van 't Kind afhangen zyn: 1 Dat het met den aars: ten tweeden dat het met de voeten voorkomt: ten derden dat 'er meer als een Kind, binnen de Lyfmoeder is, die zig verſcheydentlyk aanbieden: ten vierden dat het hoofd na evenreedigheid van de deelen der moeder te groot is, ten vyfden dat het met het aangezigt na vooren gekeert voorkomt: ten zesden dat de ſtreng eeni-

eenige maalen, om 't een of ander deel van 't Kinds Lichaam geslingert of buiten gemeen kort is, en eindelyk dat de naavelstreng voorkomt of buiten gevallen is.

§. 40. De oorzaken van de tegennatuurlyke geboortens, (§. 32.) kan men gevoegelyk afleiden; van het Kind, dat in de Lyfmoeder verkeert is geplaast, waaronder dit volgende gesteld word, 1. als een of twee handjes of elleboogen zig aanbieden of uitkoomen: 2. als een of twee armen tot den oxel toe alleen; of 3. als de schouders, de zydelyke of agterste deelen van den Hals, het *boovenste* van de Borst of van den Rug zig aanbied en ten vierden als de Borst van *vooren*, op zyde, of als den Rug zig aanbied: 5. als den Buik, of de Lenden: 6. de Heupen: 7. de teeldeelen: 8. het boovenste van de Dyen: 9. als de Knien: 10. als het Hoofd met de Voeten te gelyk voorkomt: 11. als het Hoofd met de Voeten en de Handen te gelyk voorkomen; en eindelyk als 'er eenige deelen van 't Kind, en byzonder als het Hoofd is nagebleeven; Dog dit stuk behoort zoo wel tot de Engte van 't Bekken, of tot de tegennatuurlyke Kramptrekking in de Moedermond en de kwaade keering van 't Kind, als tot dit Hoofdstuk.

Oorzaak der tegennatuurlyke, van 't Kind.

§. 41. Van de zyde der Lyfmoeder, dat desselfs mond vast aan een gegroeid of met een hard gezwel of, met andere ongemakken is bezet.

Van de Lyfmoeder.

§. 42. Van het Bekken dat het zelve te eng is, en het Kind zonder dat de Beenderen, (die het te zamenstellen) van een wyken niet doorkomen kan.

Van het Bekken.

Van de zwaare baaringen die van 't wyde bekken voortkoomen en de uitzakking van de Lyfmoeder met het Kind die daar door verwekt word zal ik hier niet melden, om dat hier van in 't Hoofdstuk van de vernaauwing

 der

der Moedermond en in verſcheide andere zal gemeld worden.

Om deze wel te helpen moet men voor af het maakzel der delen weten.

§. 43. Dog dewyl alle deze handgreepen, en aanwyſingen tot reddinge van deeze verſcheide plaatſingen niet kunnen begreepen, en veel min zonder grote misſlagen te begaan uitgevoert worden, indien men niet vooraf een regt denkbeeld hebbe van het maakſel der deelen (*), zoo van het Bekken, als van de in en uitwendige voortteelende delen der Vrouwen, zal ik daarom een korte beſchryving en afbeeldinge hier van mede delen.

VIERDE HOOFDSTUK.

Van het Bekken.

Wat het Bekken is.

§. 44. Het Bekken *(Pelvis)* is de onderſte holligheid van den *(Truncus)* romp, ter zyde gemaakt door de twee ongenaamde beenderen die met malkanderen van voren vereenigen *Pl.* 1. *fig.* 1. *M.*, en die van agteren aan het heilig been *(Os Sacrum)* wederzyds vaſtgehegd zyn. *(Ziet fig.* 1 : 2 : *en* 3.*)*

Ongenaamde Beenderen.

§. 45. Elk ongenaamd been *(os innominatum)* beſtaat in jonge uit drie ſtukken, door een *(Cartilago)* kraakbeen te zamengevoegd dat gemeenlyk maar ontrent het twintigſte Jaar been word; het eerſte, of bovenſte van deze

(*) Als de Vroedvrouwen het nette maakſel der Vrouwelyke deelen weeten, kunnen zy zoo bekwaam gemaakt worden als de beſte Vroedmeeſters, maar zonder deeze kennis kunnen zy de Vroedkonſt nooit regt leeren, werken altyd blind, en maaken veele ongelukkig.

deze ſtukken, werd darmbeen (*Os ilium*) *fig.* 1. *F. F. fig.* 2. *C. C. fig.* 3. *H.*, het tweede of onderſte (*Os iſchium*) Heupebeen *fig.* 1. *T. V. W.*, en het derde, zynde het voorſte en kleinſte, (*Os pubis*) ſchaambeen genoemd *fig.* 1. *o.* deze drie ſtukken (inzonderheid het Heupebeen), maaken de Azynmaate (*acetabulum*) of Heupebeens holligheid uit. Het Schaambeen maakt met het Darmbeen een groot gat, het Eyronde gat (*foramen ovale*) genaamt *fig.* 1. *p. p. en fig.* 4. *A. A.*, 't welk door een ſterk vlies, dat de beide Stop-ſpieren van malkanderen ſcheid, geſlooten is; nog maaken deze twee laatſte beenderen in 't Bekken een kant *fig.* 1. *N. N. N. N. N. N. en fig.* 3. *L.*, die het in twee deelen afſcheid, waar van het bovenſte het groote of wyde, en het onderſte de grond, of het kleine Bekken genaamd word (*), het Darm en Heupebeen maaken ook wederzyds van agteren een groote uitſnydinge, die Heupebeens uitſnydinge genoemd word (†) *fig.* 1. *W. W. en fig.* 3. *C. C.*

§. 46. Aan het (*Os ilium*) Darmbeen, zyn twee oppervlaktens aan te merken, de eene uitwendig en de andere inwendig; de uitwendige oppervlakte is voorwaards verheven, en agterwaards hol tot aanhegting der Bilſpieren; de inwendige oppervlakte, is hol en glad in het voorſte en middelſte deel, [waar op de (*Musculus Iliacus internus*) inwendige darmbeen-ſpier zynde een opligter van de Dey gelegen is] *fig.* 1. *f. f en fig.* 2. *C. C. fig.* 4. *H.*, en is verheven en ongelyk in het agterſte, hebben-

Het Darmbeen.

(*) Dit laaſte is van de oude altyd alleen het Bekken genoemt.

(†) Onder deze uitſnyding gaat de grootſte, dikſte en ſterkſte Zenuw van 't geheele Lighaaam Nervus iſchiaticus uit het Bekken. Ziet *Winslou Traité des Nervs* §. 318.

bende aldaar twee verhevenheden, waar van het voorſte, dat het minſt uitſteekt door middel van een Kraakbeen (*Cartilago*) aan 't heilig Been gevoegd word.

Breeder beſchryving van het zelve.

§. 47. Dit Been maakt een half rond in zyn bovenſte deel, dat men (*Criſta* of *Coſta*) Kam of Rib noemt *fig.* 1. *G. G. G. G.*, het welk in Kinderen, en zomtyds, ook nog in volwaſſene een (*Epiphyſis*) aanwas is, zynde met Kraakbeen bekleed; de randen van deze Kam worden lippen genoemd, waar van de eene uit en de andere inwendig is; aan dit been bemerkt men nog 4 doornen (*Spinæ*) twee voorſte *fig. H. H. I.*, en twee agterſte, de voorſte zyn door een uitſnydinge geſcheiden; en de agterſte zyn op dezelve wyze verdeelt; aan de binnezyde en onmiddelyk onder zyn voorſten en onderſten Doorn, is een groeve ter doorgang van de Peſen der Lendenen Darmbeen-ſpieren (*ten dines musculorum pſoas & iliacorum*). *fig.* 1. *K. K.*

Het Heupebeen.

§. 48. Het tweede ſtuk van het ongenaamde Been is het (*os iſchion*) Heupebeen; heeft een Lichaam en een tak; in het lichaam worden twee uitſteekzels gevonden, waar van de eene (*Spina*) doorn *fig.* 1. *U. U.* en de andere uitwas (*Tuberculum*) *fig.* 1. *T. T.* genoemd word, op welk laaſte men zit; dit is in Kinderen een (*Epiphyſis*) aanwas, en zomtyds zelfs ook nog in volwaſſene; het is met (*Cartilago*) Kraakbeen bekleed, 't welk langs de inwendige oppervlakte van den tak van dit Been, en zelfs tot aan het kraakbeen, dat de Schaambeenderen vereenigd vervolgd; aan dit Been vind men ook nog twee groeven en drie uitſnydingen; De eerſte groeve werd agterwaards gezien tuſſchen de *Spina*) Doorn, en het uitwas (*Tuberculum*) ter doorgang van de (*Musculus opturator internus*) inwendige Stop-ſpier na het Dyebeen *fig.* 3. *E.*, de tweede is zydewaards, tuſſchen het uitwas en de geleedings holte, ter door-

doorgang van de (*mufculus opturator internus*) inwendige ftopfpier, en hier is het begin van den uitwendige band is, zie de Hoogleeraar en Geneesheer T. ZWENKE *in Sua Hæmatologia Tab.* 2. *Fig.* 1. *A: A:* 4. 4. De eene uitfnydinge dient om het ovaale gat te helpen maaken, de tweede word voorwaards gevonden aan den boord van de geleedingsholte ; de andere uitfnyding helpt die groote maaken die men Heupebeens uitfnyding noemd *fig* 1. *w. w. w. fig.* 3. *C. C.*; den tak van het Heupebeen is een (*Apophyfis*) uitgroeyzel, dat met een ander van het Schaambeen vereenigd word, om het ovaale gat te helpen maaken.

§. 49. Het derde ftuk van de ongenaamde beenderen word Schaambeen (*Os pubis*) genaamd (*); kan verdeeld worden in een Lighaam, en twee takken, de opperfte tak die de aamerkelykfte is, is dwars geplaaft en is in zyn uiteinde uitgegraven, om het *Pannetie* der geleeding *fig.* 1. *q. q.* te helpen maaken; men befpeurd in zyn bovenfte deel, een ondiepe fchuyns-loopende groeve, langs welke de zaadvaaten gaan *fig.* 1. *L. L.*, en aan het boven en binnenfte deel, een uitfteekende kant, ftriep (*Linia* of verheeve genaamd), die met een diergelyke van 't darmbeen (*Os ileum*) vereenigd is, en het Bekken in een groot, en klein Bekken affcheid, zoo als gemeld is; in het onderfte gedeelte van dezelve tak word een fchuynfe uitfnydinge gevonden tot doorgang der vaaten en Zenuwen, na de naburige fpieren. De onderfte tak word aan die van het Heupebeen vereenigd. Het Lighaam van het Schaambeen heeft behalven zyn uitfnydinge ter maakinge van het eyronde gat, nog in zyn opperfte deel en verheevendheid uitwas (van zommige *Spina* doorn genoemd) tot vaftheg-

Schaambeen

(*) Zommige Vroedvrouwen noemen dit Ysbeen.

vasthegting van de Spieren des Buiks *fig.* 1. *o. o.*, en langs deszelfs zydelyk en inwendig gedeelte ziet men oneffenhedens, tot vasthegting van het Kraakbeen, dat de Schaambeenderen aan malkanderen voegd, welke vereeniging (*Symphysis*) aangroejing of zamenbinding genaamd word.

Hoe de Azynmaate of geledings holte gesteit is.

§. 50. Den rand der geleedings holligheid is niet over al even hoog in zyn omtrek, maar heeft aan de zyde van het ovaale gat, een aanmerkelyke uitsnyding *fig.* 1. *R. R.*, welke door een zeer sterken band geslooten is, die egter een kleine tusschenwydte overlaat, tot doorgang der vaaten, en een band (*Ligamentum Teres*) de platagtig ronde band genaamd (*), die na binnen de geleding toegaan. (ZWENKE *Tab.* 2. *Fig.* 1. *E.* en *D.*) Nog is 'er eene byzondere diepte, die tot aan de gemelde uitsnydinge vervolgd, welke diepte niet bekleed is door Kraakbeen, gelyk het overige van de geleedingsholte (*Acetabulum*), en hier in is de (*glandula mucilaginosa*) slymklier die het lidvogt afscheid, geplaatst; by deze klier neemt het andere gedeelte van de (*ligamentum rotundum*) ronde band, die men wel (*teres*) platte mag noemen) zyn begin. (Ziet ZWENKE *Tab.* 2. *fig.* 2. *II: K.*) welke band schuins in de kleine holligheid van het zydelyke en inwendige deel van het hoofd des dyebeens, en niet in zyn midden zig inplant, om dat ze in geene beweeging van ons lighaam gedrukt zou worden.

De ronde band mag liever breede genoemt worden.

De vereeniging der ongenaamde beenderen door banden.

§. 51. Behalven de kraakbeenachtige vereeniging van de ongenaamde beenderen met malkanderen by het sch-

(*) De ronde of liever platronde band, begind met dit gedeelte dat het grootste is van buiten §. 48, en dit gaat met de bloedvaaten te gelyk onder de evengemelde band door, om met dat gedeelte dat uit de geleedingsholte komt te vereenigen, en vervolgens als een Lichaam zig in 't hoofd des Dyebeens in te planten.

ſchaambeen, en behalven haare geleding met het dyebeen (*femur*) zyn ze nog met het heiligbeen, door (*ſynchondro-ſyneuroſis*) kraakbeen en banden te zamen gevoegd; de banden komen van het bovenſte gedeelte van het heiligbeen, en eindigen agter in de darmbeenderen. Men vind 'er nog twee zeer aanmerkelyke, die van de dwersze uitſteekzels van het laatſte wervelbeen van de lenden afkoomen; maar behalven deze, vind men 'er nog twee aan yder zyde, die men (*ſacro-iſchiaticæ*) heilige darmbeensbanden noemt, om dat ze van het heilig na het darmbeen loopen, men verdeeld ze in uit- en inwendige, of in groote en kleine. De grootſte komt van het bovenſte, en zydelykſte van 't heilig been (*os ſacrum*) en met eenige draaden van 't agterſte van 't darmbeen, en eindigt aan het (*tuberculum iſchii*) uitſteekzel van 't heupebeen. De kleine, of inwendige begint van het onderſte en zydelyke van het heilig been, en van het bovenſte van het ſtaartbeen, en eindigt aan den doorn (*ſpina*) van het heupebeen, welke banden met malkanderen kruiſſen, en daar ter plaatze vereenigen; door de t'zamenkomſt van deze banden worden 'er twee openingen of uitſnydingen, heupebeens uitſnydingen genaamd §. 45. gemaakt. Zie WINSLOW, *Traité des os frais pag.* 402. (*)

§. 52.

(*) Behalven deze gemelde banden heeft het Bekken nog van vooren den band van FALLOPIUS, of POUPART, (*Ligamentum Fallopii of Poupartii*) ook wel liesband genaamd, zynde een peesagtige band, met het eene eind vaſtgehegd aan den bovenſte en voorſten doorn van het Darmbeen §. 47. en met het andere aan den doorn van 't Schaambeen §. 49. Hy is zeer ſmal in 't midden, maar breeder aan zyn uiteinden, en naauwkeurig aan de Buikſpieren, en aan de breede Windzel (*faſcia lata*) van de Dy vereenigd, zommigen houden de peesagtige vereeniging van de ſchuynſe en dwarze ſpieren in haar onderſte gedeeltens daar voor; onder

Wat het heilig been is.

§. 52. Het (*os ſacrum*) heilig been, agter en tusſchen de twee (*oſſa ilia*) darmbeenderen geplaatſt en daar aan, door een ongelyke en langwerpige oppervlakte met (*Cartilago*) kraakbeen bekleed vereenigd, is het ſteunzel van de gantſche ruggegraat, van gedaante als een langwerpige driehoek; met zyn breedſte deel aan het laatſte lendewervelbeen, en met zyn ſmalſte aan het ſtaartbeen gevoegd; het beſtaat uit vyf, en zomtyds uit zes ſtukken, van zommige valſche wervelbeenderen genaamt, die maar alleen in jonge lichaamen te zien, en door kraakbeen aan elkander vereenigd zyn, dewyl deze met de jaaren zoo naauwkeurig aan malkander groeijen, dat 'er maar alleen eenige teekens van overblyven; deze ſtukken gelyken zeer wel na de wervelbeenderen, en worden daarom van de meeſte Schryvers daar onder geteld. Het voorſte deel van dit been is hol, vry glad en hier in word het hoofd van 't Kind in de Baaring zomtyds tegengehouden *pl.* 1. *fig.* 3. *B B.*; het agterſte gedeelte is verheven en ongelyk *pl.* 1. *fig.* 4. *B B. E. E. F. F.* in deze beide oppervlaktens, vind men vier paar gaaten, die alle in de (*canalis*) goot voor 't (*ſpinalis medulla*) ruggemerg gemeenſchap hebben, en welke bekleed is met een ſterke bandagtige pyp; de gaaten zyn van vooren grooter als van agteren, en ook open *fig.* 1. *C. C. C. C.*; voor den uitgang van verſcheide Zenuwen, die zig vereenigende de grootſte zenuw van 't geheele lighaam (*nervus iſchiatiçus* genaamd) uitmaaken de

deze peesagtige koord gaan, de Darmbeen en Lenden-ſpieren; de Dye ſlagader, ader en Zenuw met het vet en de vlieſen, die dezelve omwinden, na de Dye, en zomtyds dringt 'er een gedeelte van een Darm of van het net door uit, en maakt aan het bovenſte gedeelte van de Dye een Breuk enz.

de agterſte gaaten zyn door vlieſige banden geſlooten, waar door egter eenige zenuwdraden doorbooren, om in de nabuurige deelen verſpreid te worden *fig.* 4. In het agterſte gedeelte van dit been, vind men, behalven deze gaaten, en de openingen van de beenige goot *C.* verſcheide uitſteekzels en holligheden, waar van 'er vyf byzondere naamen hebben, de twee eerſte noemt men (*obliqui*) ſchuinze, en zyn hol ter ontfanging van de onderſte ſchuinze uitſteekzels van 't laatſte wervelbeen der lenden *fig.* 1. *Y. Y.*: het derde noemt men (*ſpina*) of doorn, langs het middelſte deel van de goot of buis van dit been *fig.* 4. *E. E.*, welkers van een ſcheiding, een (*ſpina bifida*) geſpleete ruggegraad maakt, en niet de van een wyking der wervelbeenderen zelfs, zoo als veele tot nog toe verkeerd gemeend hebben; de twee andere verhevendheden worden (*Cornua*) of hoorens genoemd, komen tegens twee diergelyke van het ſtaartbeen aan, en worden door twee banden daar aan vereenigd; nog ziet men vier uitſnydingen, twee naaſt de bovenſte dwerſe uitſteekzels, en twee aan het onderſte gedeelte by de aanhegting van het ſtaartbeen, welke als het ſtaartbeen aan 't heilig been, en dit aan eerſte wervelbeen gevoegd word, heele gaaten maken ter doorgang van zenuwen.

§. 53. Het ſtaartbeen is met zyn breedſte deel aan 't heilig been gehegt, (by deze aanhegting worden twee hoornen en twee uitſnydingen gevonden) het is ook van een driehoekige gedaante, en maakt met dit been te zamen een grooter driehoek uit; in kinderen beſtaat het uit drie of vier ſtukken, maar in bejaarde uit een; met zyn eerſte ſtuk word het door (*Cartilago*) kraakbeen aan 't heilig been vereenigd, en behoud aldaar zyn be- Het ſtaartbeentje, hoe geſteld.

weging; weshalven het altyd meeſt van zelfs, door 't drukken van het hoofd des Kinds, in de Baaringel wykt en niet zoo veel tegenſtand bied, als de Heeren RULEAU, VAN DEVENTER en anderen willen; dewyl deze tegenſtand meer van de ſcheepswyze holte van 't heiligbeen §. 52. en meer andere oorzaken als van de tegenhouding van 't (*os Coccigys*) ſtaartbeen voortkomt. 't Kan egter een oorzaak worden, als zy door een vaſte t'zamengroeijing met malkanderen vereenigd zyn, gelyk by bejaarde die nooit gebaart hebben.

Banden tuſſchen de uitſteekzels der wervelbeenderen.

§. 54. Wy hebben §. 51. met opzet geen gewag gemaakt van de banden, die van 't eene doornagtige uitſteekzel tot aan 't andere gaan, nog van de platte die tuſſchen de wortels der doornagtige uitſteekzels van yder wervelbeen gevonden worden, ook niet van die band, welke alle de lighaamen der wervelbeenderen, van buiten bekleed, nog ook niet van die, welke de ſchuinze uitſteekzels van 't heilig been, met het laatſte wervelbeen der lenden t'zamenvoegd, dewyl die alle tot de beſchryving der wervelbeenderen zelvs behooren.

Het Bekken by de eene Vrouw wyder als by de andere.

§. 55. Deze geſteldheid van het Bekken (§. 44. tot 54.) word niet by alle Vrouwen gevonden, daar zyn 'er, die het zeer eng en ſmal hebben, gelyk zommige manke, mismaakte, en die in haar jeugd de Engelſche ziekte gehad hebben, waar uit men leert, waarom de eene Vrouw zoo veel gemakkelyker verloſt als de andedere, want zoo het hoofd van 't Kind grooter is, als de grond van het bekken, en door heevige Weën §. 21. met kragt word voorgeperſt, kan het niet doorſchieten, of 't hoofd moet platgedrukt of de beenderen van het bekken, moeten door de zagtheid van haar kraakbeenderen

deren van malkanderen afwyken, dat egter meest in jonge lichamen geschied, schoon PALFYN dit ongegrond tegenspreekt in zyn beschryving der beenderen bladz. 381. en 312. gelyk ook doen MAURICEAU *lib.* 2. LAURENT. JOUBERT *lib.* 4. *cap.* 1. Juffrouw LA MARCHE, BOURSIERE, enz. De Heeren BOURGEOIS en PUZOS getuigen dit verscheide maalen ondervonden te hebben in verscheide zwaare Baaringen; de Heer SOUMAIN heeft een geval gehad van een jonge Juffrouw van 18 jaaren die in een zwaare Baaringe zoo eene van een wykinge hadde, dat men de schaambeenderen beurtelings op en neder kon bewegen, het geen zy voelde en hoorde door een zoort van gekraak als ze haar omkeerde. Den Heer GREGOIR, een der voornaamste Vroedmeesters te *Parys*, heeft my verhaalt, dat hy in eenige zwaare Baaringen, niet alleen de schaambeenderen van malkanderen geweeken gevonden heeft maar zelfs de (*ossa ilia*) Darmbeenderen van het (*os sacrum*) heilig been af. (*)

Beenderen van het Bekken wyken van elkanderen.

Voorbeelden van de van een wyking.

(*) De Heer DUVERNY heeft dit zelve gevonden; ziet ook hoe dat PARÉ in het 24ste *boek*, *cap* 13. PEU *cap.* 12. *pag.* 183. HILDANUS *epist.* 45. RIOLANUS *de Anthrop. lib. VI. cap. XII.* SPIGELIUS *de Hum. Corp. lib. II. cap. XXIV.* GUILLEMEAU *liv. II. cap. I.* THOM. BARTHOLIN. *de Anatom. lib. IV. cap. XII.* HARVÆUS *de Generat. Animal. exercit.* 57. SENNERTUS *lib.* 4. *part.* 2. *Sect.* 6. *cap.* 1. VAN SOLINGEN *cap.* 4. STALPART VAN DER WIEL *obser.* 66. DIEMERBROEK *Anat. lib. IX. cap. XII.* VAN. DEVENTER *Hoofdstuk* 3. en meer andere dit bevestigen. Men gelieve hier uit egter geen besluit te maaken als of ik hier mede wilde bewyzen dat deze van eenwykinge altyd gebeurde, neen, ik wil maar de mogelykheid daar van aantonen in zware gevallen, en dat alle die dit tegenspreeken, geen een gegrond bewys hebben, tegens zoo veele opregte ondervindingen.

Meer voorbeelden van de van een wyking.

VYFDE HOOFDSTUK.

Van de uitwendige voortteelende deelen der Vrouwen.

Verdeeling der Vrouwelyke teeldeelen.

§. 56. De Vrouwelyke teeldeelen worden ten aanzien van haare plaatſing, in inwendige, en in uitwendige verdeeld, om dat de eerſte binnen het Bekken en de andere daar buiten geplaaſt zyn.

Welke de uitwendige zyn.

§. 57. De uitwendige deelen zyn de Schamelheid (*Pubis*), de Venus heuvel (*Mons Veneris*), de groote lippen (*Labia Magna*), de ſpleet (*Vulva*), het Vorkje (*Furcula*) en (*Commiſſura*) vereeniging, de Scheepswyze holte (*Foſſa Navicularis*), de Bilnaad (*Perinæum*), Waterbeſtierders (*Nymphæ*), het hoofd der Kittelaar (*Clitoris*) en de Pisweg (*Meatus Urinarius.*

De ſchamelheid.

§. 58. De Schamelheid is het bovenſte gedeelte, dat met de Jaaren van Vryſterſchap, met hairen bedekt word *pl*: 1. *fig*. 5. *P. P.*

De Venusheuvel.

§. 59. De Venus heuvel word ook aldaar geſien, en is gemaakt door het ondergelege vet. *fig*. 5. *Q.*

De grote lippen.

§. 60. De groote lippen, zoo genaamd, om dat ze de lippen des Monds zeer gelyk zyn, zyn twee omſlaagen door de huid gemaakt, waar door de lippen van binnen nevens de (*Vagina*) ſcheede bekleed worden, en waar tuſſchen een blaasagtig vlies en een ſponſieus weefzel gevonden word, waar door ze kunnen opzwellen, en wederom ſlap worden; aan de binnen zyde die glad en effen is, worden verſcheide openingen van ſlymbuiſen, en van binnen veele kleine kliertjes gevonden, afſcheidende een ſlymige ſtoffe gelyk aan 't Roeden-

denhooft der Mannen, welke in de Witte vloed, en in de Druiperts zeer veel is. *fig.* 5. *A*: *A*. *A*. *A*. aan de buitezyde zynze met hairen begroeid; nog hebben de lippen ſpierveſelen dienende tot ſluiting, zie §. 31. *pl* 1: *fig*. 9 *G*. *G*.

§. 61. 't Vorkje, of wel (*Commiſſura*) de Vereeniging genoemd, om dat het eigentlyk niets is als de vereeniging der lippen van onderen, by Maagden met een vlies, als een dwars geſpanne band voorzien *fig*. 5. *U*. 't geen by beproefde ſlap en by Vrouwen die gekindert hebben, byna altyd geſcheurd is; deze band maakt met het inwendige en benedenſte deel der lippen een holte (*foſſa navicularis*) ſcheepswyze holte genaamd *fig*. 5. *H*.; by de vereeniging der lippen, van boven, is wederzyds een (*Ligamentum*) *Suspenſorium*) opſchortband die in 't ſchaambeen ingeplant worden, vaſt. Het Vorkje.

§. 62. De Bilnaad *Perineum* gemeenlyk een goede duim breed lang, is de plaats tuſſchen het Vorkje en den Aars *fig*. 9. *O*., welke door veele Baringen vermindert, en in zware wel geheel doorgeſcheurd word tot in den Aars, en waar aan, men dan tydig een behoorlyke hegting doen moet, wyl anders geduurig onder 't afgaan de ſcheede bevuilt word. De Bilnaad.

§. 63. Als men de groote lippen een weinig verwydert, ziet men twee andere, die veel kleinder, en wat roodagtig van kleur zyn, gelykenende eenigſins na de lellen der Haanen *fig*. 5. *D*. *D*., men noemtſe (*Nymphæ*) Watergodinnen of waterbeſtierders, om dat zy beletten, dat de Pis niet by het been neerloopt, haar zelfſtandigheid is hol of ſponsagtig van binnen; met veele Zenuwtepelties voorzien, en daarom zeer gevoelig, gelyk ook met veele openingen van ſlymbuizen; van onderen De Watergodinnen.

zynze breeder als van booven, alwaarze vereenigende een ſoort van voorhuid (*Præputium*) maken aan het hoofdje van de Kittelaar. *fig.* 5. *C.*

De Kittelaar. §. 64. De Kittelaar (*Clitoris*) van boven, even binnen de lippen als met een klein hoofdje te voorſchyn komende, is ontrent van maakſel, als een kleine mannelyke roede, waar van daan zy (*Penis muliebris*) roede der Vrouwen genoemt is geworden (*); dog zonder Pisgang in 't midden *Plaat* 1. *Fig.* 5. *B.* t'zamengeſteld van twee ſponsagtige Lighaamen, (*Corpora Cavernoſa*) die ieder wederzyds van den tak van 't (*Os iſchium* beginnen, loopende verder onder den naam van (*Cruræ Clitorides*) tot aan de vereeniging der Schaambeenderen, alwaarze zig vereenigen, dog behouden een (*Septum*) middelſchot; ze zyn van binnen hol en vol Celleties, die men kan opblazen, en die by levendige van rood bloed opgevult werden als zy ſtyf word; zy

Band des Kittelaars. is door een (*Ligamentum Suspenſorium*) of vliesagtigen opſchortband, by de vereeniging der Schaambeenderen vaſt; heeft vaten, zoo ſlagaderen als aderen van de

Spieren van de Kittelaar. *Vaſa Hyspogaſtrica* afkomſtig, en zenuwen van die van 't heilig been (even als de roede der mannen), word bewoogen door twee paar ſpieren het eerſte de *Iſchio-Ca-*

(*) Plempius maakt gewag van eene *Helena* die dit deel zoo lang en zoo groot hadde als een Mannelyke roede, en dat zy veele Vrouwen en Dogters daar mede misbruikte; Op diergelyke zien ook de woorden van *Paulus* Rom. 1. vs. 26. in Egipten en in Arabien is dit een gemeene kwaal en daarom neemen zy dit deel by de Jonge Dogters by tyds weg, om het misbruik daar mede voor te koomen, en om de byſlaap niet te beletten; Hier te Lande hebben de meeſte dit deel zeer klein, dewyl onſe Vrouwen van een gemaatigder en koelder geſteldheid zyn; daar zyn voorbeelden van te vinden by Tulpius, de Graaf, Plazzonius, Rhodius, Platerus, enz,

Cavernoſus van het *Tuberculum Iſchii* tot aan het *Corpus Cavernoſum* uitgeſtrekt, 't geen van alle die voor den Heer WINSLOW geſchreeven hebben (*Erector Clitoridis*) opregter der Kittelaar, is genaamd, waar door de Kittelaar reeds ſtyf zynde van agteren nederwaards getrokken word, en dus noodzakelyk door zyn band, waar mede hy aan het Schaambeen vaſt gehegt is, van voren moet opryſen; Het twede paar van de (*Sphincter*) Sluitſpier van den aarsdarm afkomſtig, omringt de zyden der ſchede, en eindigt ter zyden in den Kittelaar, kan dezelve na beneden, in de ſchede brengen, om meer Kitteling in de vereniging te genieten, en kan ook de ſchede helpen ſluiten, waarom ze ook wel de naam van t'zamentrekker der ſchede (*Conſtrictor Vaginæ*) gegeeven word; deze ſpieren worden geholpen door een Celluleus weefſel of ſponſieuſen ring, die 'er onder leid, *Plexus Retiformis* of *Plexus Cavernoſus* genaamd, afkomſtig van 't (*Corpus Cavernoſum*) holle Lighaam van de Piſſchaft, 't geen onder 't byſlapen opſweld, de Spieren onderſteund en de Scheede helpt vernaauwen. Zie WINSLOW, Tom. 4. §. 655. en LIEUTAUD, Pag. 356. Gebruik van de Kittelaar.

§. 65. Onder het hoofdje van de Kittelaar vind men een langwerpige opening (*Meatus Urinarius*) Pisgang genaamt, hebbende de gedaante van een klein geſtreept wrongetie, ontrent twee vingers breete lang, loopende krom onder 't Schaambeen tot in de Blaas, is een vlieſige Buis, aan de Moederſchede vaſt door een blaasagtig wezen van 't Buikvlies, en van een ſponſieus Lighaam van buiten omgeeven, van binnen met verſcheide openingen van ſlymbuiſen bezet, van vooren rondom met een verheeve rand of *Caruncula* voorzien, Opening van Pisweg.

waar in verscheide kleine gaatjes van de buizen (der *Prostatæ Mulierum*, of Corpus *Glandulosum Uretræ*) gezien worden.

Klierig Lichaam rondom de Pisschaft.

Dit klierig Lighaam der Pisschaft, of voorstanders der Vrouwen, is uit verscheide kleine kliertjes t' zamengesteld, met spiervesèlen en slymbuisen voorzien, die rondom de opening der Pisschaft, op de *Caruncula* of verheve rand, zoo even gemeld, eindigen; Ook is 'er nog een verheventheid van een op een getaste klier, gelegen onder de *Plexus Retiformis* §. 61., tusschen de *Uretra*, en de Moederschede, dat zig wederzyds ontlast, aan het voorste en middelste deel, van den rand van het (*Hymen*) Maagdevlies, en die in de vermenging gedrukt wordende, te gelyk met de voorstanders, even genoemd, een slymige stoffe uitgeevt, die by zommige met kragt uitgespooten word; Dit is even wel geen waar zaad, maar gelyk het vogt der voorstanders, by de Mannen; als deze buizen verslapt zyn, kunnen zy een hevige witte vloed te weeg brengen.

De schede der Lyfmoeder.

§. 66. Onder de Pisweg vind men de opening der Moederscheede (*vagina uteri*), van zommige de uitwendige Mond des Lyfmoeders geheeten, *Pl.* 1. *fig.* 5. *G. en fig.* 9. *M.* die by levendige doorgaans toegetrokken en geplooid is, om het zelve gaat een vlegting van een Celluleus of Spongieus wezen §. 64. gemeld, dat onder 't byslaapen opzwelt; in 't midden dezer opening vind men by kinderen, een vliesig rond, in 't midden een opening hebbende, *Pl.* 1. *fig.* 5. *N. O.* dat men *Hymen* of Maagdevlies noemt, afkomstig van 't binnenste vlies der Moederscheede, en daar aan ook rondom zeer vast; by zommige is het zoo dik vast en taai, dat het niet ligt komt te breeken, en dit is de reden, waarom het zomtyds by

Wat het Maagde vlies is.

ge-

getrouwde en bevrugte nog gevonden word, zie MAURICEAU, in zyn eerste Boek pag. 64. weshalven de Jooden en andere zig deerlyk bedriegen, als ze de Maagdom in de tegenwoordigheid van dit vlies of vliesje, en deszelfs verlies, in de scheuring, en uitstorting van wat bloed uit het zelve stellen, om dat dit vlies dikwils by volwasse Vrouwspersoonen, die waarlyk Maagden zyn, niet gevonden word, dewyl het door veele oorzaaken kan komen te scheuren. (*)

§. 67. Als dit Vlies door den ingang van de Roede of van eenig ander lighaam komt te scheuren, veranderd het in 3, 4 of 5. myrthengelyke of vleesige heuveltjes of knoptjes, (*Carunculæ Myrtiformes*) die niets anders zyn, als de gescheide lapjes of deelen van dit Vlies. *Pl.* 1. *fig* 5. *F. F.* (*) Vleesige heuvelt-jes.

In plaats van dit gemelde Vlies, heeft men zomtyds een Een ondoorboort Maagde-vlies.

(*) De ouden hebben dit Vlies, gelyk ook het Mannelyk Lid, onder het getal der Goden gesteld, en dezelve eer beweezen, als aan de Zon, Maan en Sterren, zy hebben haar Tempels, ter eeren gestigt, en Beelden opgeregt. De Poëten hebben tot haar Lof gezongen:

Virginitas speciosus honos pugnusque Decorum,
Perdita, quæ nunquam redditur artis ope.

De Maagdom is een eer en treffelyke schat,
Die eens verlooren, nooit word door Konst hervat.

En

Virgo dum intacta manet, tum Chara suis, sed
Dum Castum amisit polluto corpore florem,
Nec pueris jucunda manet, nec chara puellis.

(*) Zommige hebben deze gescheide lapjes geen (*Carunculæ*) heuveltjes, maar (*Hymen*) Maagdevlies genoemt, 't geen veel verwarringe gemaakt heeft.

een vlies zonder opening gevonden, dat nauwkeurig den doorgang ſtopte, en de vogten uit de Lyfmoeder belette te ontlaſten, inzonderheid de ſtonden, en dat daar op een uitzetting van de Lyfmoeder, en veele andere tekens van zwangerheid verſchenen, die egter alle door dit vlies te openen, en de opgehoude ſtonden te ontlaſten verdwenen Ziet PARE' *in zyn* 24ſte *Boek het* 50 *Hoofdſtuk.* HILDANUS, *obſ.* 60, WYERUS, AMAND, BENIVENIUS, *de abditis Cap.* 28. COWPER, *Anat. Tab.* 51.

ZESDE HOOFDSTUK.

Van de Inwendige voorttelende deelen der Vrouwen, De wyze hoe de bevrugting geſchied, de uitzetting der Lyfmoeder onder den dragt, en deszelfs onderſcheide dikte.

De inwendige voorttelende deelen der vrouwen.

§. 68. De inwendige delen der Vrouwen tot de voortteeling geſchikt, zyn, de ſcheede (*Vagina*), de Lyfmoeder (*uterus*) met haar vaten en banden, de trompetten van Fallopius (*Tubæ Fallopianæ*), en de eierneſten (*Ovaria*).

De ſchede.

§. 69. De ſchede (*Vagina*) van zommige de uitwendige Moedermond genaamt, even onder de Pisgang beginnende, loopt van daar een weinig krom onder het Schaambeen henen, tot aan de inwendige Moedermond, omvat die op dezelve wyze, als den twaalfvingerigen darm de poorttier des Maags omvat, zoodanig, dat des Lyfmoeders mond of opening (*os uteri internum*) als

Hoe dat de inwendige moedermond door dezelve.

een Hondsmuil, of bek van een Zeelt in de ſcheede wat na beneden gekeert, uitpuilt (*Plaat* 1. *fig.* 6. letter *B*. Als de bevrugting geſchied is, ſluit zig deze opening digt toe; dog verwydert daar na wederom na de verſcheide tyden van zwangerheid, zoodanig dat men de vlieſen daar voor ſtyf geſpannen, en ook wel 't Kind binnen dezelve door die opening met de Vinger voelen, en zommige Lighaams deelen onderſcheiden kan; hier aan kan men ook weten, of de Lyfmoeder ſcheev, of regt gelegen is, en na welke zyde dat zy overheld, om dat de Moedermond dan na de tegengeſtelde zyde is gekeerd. Men heeft de ſchede ter plaatſe daar ze zig aan den *Uterus* voegd, geſcheurd en het Kind in de Buik gevonden (Zie SAVIARD, *obſ. XXV.*); De ſcheede is ontrent van wydte als een dunne darm, den aarsdarm niet ongelyk, zeer bekwaam ter uittrekking, gemeenlyk 6. of 7. vingeren breed lang, dog verſcheelt in lengte en wydte in Maagden, getrouwden, en bevrugten, zynde by de eerſte het langſt en naauwſt, by de tweede ruimer; en by de laatſte korſt; zy is tuſſchen de Waterblaas en den endeldarm geplaaſt, (*Plaat* 1. *fig.* 9 *letter E.*) en daar aan ook, door een blaasagtig wezen van 't Buikvlies vaſt, waarom by derzelver ſcheuring en verwonding, de Pis en drek, door de ſchede ontlaſt; ook kan het Kinds hoofd in den doorgang aan dat blaasagtige vlies kneuſinge maaken, die van verſweering, ontlaſting der ſtoffe in de ſchede, en een altyd duurende lekking gevolgd word, zoo dit niet by tyds word geholpen. Nog is de *Vagina* aan het Staartbeentje, door twee ronde banden vaſt; de ſcheede is van verſcheide vlieſen gemaakt de eerſte van 't (*Peritoneum*) Buikvlies afkomſtig, omkleed dezelve van bui-

word omvat.

De inwendige moedermond puilt uit in de ſcheede en verandert na de bevrugting van gedaante.

Voorbeeld van een geſcheurde ſchede.

Wydte der ſchede.

Deſſelfs plaats en vaſt hegting.

Waarom by zommige de uitdygzelen de ſchede bevuilen.

Vlieſen en ſpiervezelen der ſcheede.

ten, de tweede is vleesig, of spierveeselig (*Plaat* 1. *fig.* 9. *E.* uit lange en ronde spiervesselen bestaande, waar door dezelve korter en naauwer worden kan, 't geen zeer veel tot de bevrugting helpt ten tyde der vereniging: en waar door zy ook een aanlokkende kragt heeft, om 't zaad, schoon maar in de schede gestort, binnen de Lyfmoeder te brengen, waar uit blykt dat zelfs Jongens, en Mannen die maar een halve, of een kromme roede hebben, nog kunnen bezwangeren (*).

Ploojen in de scheede.

De derde is Zenuwagtig, deze is het binnenste zeer gevoelig en ruige vlies, met veele ploojen overal bezet, dog meer in het voorste en agterste deel, dan in 't overige derzelver, ontstaande van de verdubbeling of ploojing

(*) Men begrypt ook hier uit, hoedaanig de bevrugting geschied is zonder inbrenging van de roede, en alleen door een gaatje daar de roede niet door kon, van welke wy by BONETUS, *in Medicina Septentrionalis. p.* 62. vinden gewag gemaakt, als mede by HIERON. AB AQUAPENDENTE *lib. de operat part.* 1. *cap.* 81. GUILLEMEAU DES ACCOUCHEM. *liv.* 2. *Chap.* 10. RIOLANUS ANTROPOG, *lib* 2. *cap.* 35. PAULUS, ZACCHIAS, *quæst. Med. legal. lib.* 3. *titul, quæst.* 8. HARVÆUS, *lib. de generatione Animalium cap. de partu.* Welke laaste verhaald van een witte Merrie, die om haar schoonheids wille aan de Koningin van Engeland vereerd wierd, en na datze geringd was, evenwel met 't volen was geworden.

Ik verzoeke evenwel dat niemand my verdenke, als of ik geloovde, dat het zaad van een Man op 't Water uitgestort, door een Vrouw of Dogter daar digte by zynde, zoude konnen worden opgesogen en aldus bevrugten, gelyk zommige verkeerdelyk gemeend hebben, neen, ik geloof, dat het zaad geen bevrugting zal te weeg brengen, zoo het niet nog warm zynde, binnen de (*Sphhincter Vaginæ*) sluit spier der scheede gebragt word; Om deze reden kan men ook begrypen hoe die gene het spoor byster zyn, welke gelooven dat het zaad van de Mannen die de zonde van *Onan Gen.* 38. bedryven, door den Duivel of andere geest in de Lyfmoeder van een Vrouw zouw worden overgebragt en aldaar vrugtbaar worden, zoo als JAKOB RUFFEN, PARE' en veele andere ouden gedroomt hebben.

jing van dit binnenſte vlies, met tuſſchenkomſt van een blaasagtig, ontrent op die wyze als de klapvlieſen der darmen; by Maagden zynze 't grootſte, by Getroude kleinder, en by die veel Kinderen gehad hebben byna geheel vernietigd; dit vlies word, met het Celluleuſe, voor 't hoofd van 't Kind zomtyds uitgedreven, waarop een dwerſche ſcheuring in de *Vagina* volgen kan, zoo dit niet tydig word belet; ook word door deſelfs verſlapping en zwelling een *Prolapſis Vaginæ* of uitvalling der ſcheede geboren; dit binnenſte vlies is nog met oneindig veel gaatjes, doorboort, waar van zommige uiteindens der ſlagaderen zyn, die ten tyden der verandering meer geopend het ſtonde bloed afſcheiden en by andere tyden een natuurlyke ſlymige ſtoffe uitloſen, gelyk onder den byſlaap, in de witte vloed, en druipert; de overige zyn buizen van ondergelege kliertjes; het vierde vlies is het *Celluleus* of ſponzieuz weefzel, (*Plaat* 1. *fig.* 6.' *D. D.*) waar in gemelde vaten loopen door den Hoogleeraar WINSLOUW in *expoſition Annatomique Tom. IV.* §. 648. en van LIEUTAUD *in zyn Eſſais Anatomiques* duidelyk gemeld; dit zwelt op onder de byſlaap en vernaauwd de ſcheede.

§. 70. Het aanmerkelykſte deel van alle de deſen der Vrouwen, die tot de voortteeling behoren, is de (*Uterus*) Lyfmoeder, by onbevrugte als een plat gedrukte peer, of langwerpige driehoek, in het bekken tuſſchen de waterblaas en den endeldarm gelegen *Pl* 1. *fig.* 9. *C. E. E. H. H.* zodanig dat zyn bodem naar agteren en na boven, en den hals (*Cervix*) na onderen en na vooren geplaaſt is; gemeenlyk drie dwarze vingeren breed lang, drie breed in den bodem, twee aan den hals, en een vinger dik, dog dit kan zeer veel verſcheelen, zoo in de zwangerheid, en geduurende

De Lyfmoeder.

Plaatzing.

de de ſtonden, als na de jaaren; deſſelfs holte in den bodem is driehoekig, de eene hoek heeft gemeenſchap met den hals, en de twee andere met de pypen of trompetten van FALLOPIUS, by Maagden is dezelve maar zoo groot, dat 'er naauwlyks een Amandelkern kan in onthouden worden *Plaat.* 1. *fig.* 7. *F. I.* dog by die gebaart hebben iets grooter; de hals is veel ſmalder, en deszelfs holte van binnen veel naauwer, en aldernaauwſt aan het uiteinde in de ſchede §. 69. alwaar deze opening over dwers is *Plaat.* 1. *fig.* 6. *B.* in den natuurelyken ſtaat kan men 'er maar een dunne priem inbrengen; deze muyl de inwendige Moedermond genaamd, is van buiten rondom met verſcheide gaatjes bezet even als de ſcheede, het geen openingen van de ſlymbuizen der ondergelege kliertjes zyn. (*)

Opening der Moedermond.

§. 71.

(*) Als deze opening door zwellinge van gemelde kliertjes of door andere oorzaken digt geſlooten word, is zoo een vrouw onvrugtbaar, en zelfs als de eene lip over de andere te veel heen hangd, kan zy in de gewoone geſtalte niet wel ontfangen.

On-vrugtbaarheid.

De ſluiting of toegroejing van den inwendigen Moedermond, is egter de eenige oorzaak niet, die de Vrouwen belet te ontfangen, daar zyn nog veele andere; als eenige ongemakken of een toeſluiting van de ingangen na de Moedertromppetten §. 74 en *Pl.* 1. *fig.* 7. *H. H*; of van deſſelfs uiteinden K: ongemakken in de eijerneſten §. 16. en 75: de Waterzugt der Lyfmoeder: nagebleeve ſtukken van de moederkoek: vleeſchgewaſſen in de Lyfmoeder enz. 't geen alle oorzaaken kunnen zyn waar door het zaad van den Man niet binnen de Lyfmoeder of in de trompetten gebragt word; het uitgeſtort water in de holligheid van den Buik, en de aanwaſſing en vermeerdering van vet in het Bekken (*Pelvis*) 't geen aldaar overvloedig gevonden word en de drukking van de Ingewanden by vette Lighaamen op de Lyfmoeder en de Trompetten, kan dit zelve verwekken; zoo dat men met HIPPOCRATES het net alleen hier van als oorzaak niet behoeft te beſchuldigen; meer andere oorzaaken kunnen 'er nog opgegeven worden, als eene verloore veerkragt in de ſpierveeſelen der ſchede, waar door 't ingebragte wederom afvloeit, gelyk by die, welke geen aandoening hebben: een te ſterke

§. 71. De Lyfmoeder is van een ſponsagtig zeer vaſt en ineengedronge weefzel, van vezeldraden, bloedvaten, watervaten, en zenuwen gemaakt, bekwaam tot een grote uitrekking, en weder inkrimping; zy word ſlapper, en verlieſt haar vaſtigheid, na mate dat de Zwangerheid vordert; de bloedvaten komen in groot getal van de (*Iliacæ internæ*) inwendige heupſlagaderen, en worden op, en in de Lyfmoeder zelfs verſpreid, hebbende gemeenſchap, en makende inmondingen, niet alleen met die van de tegenoverige zyde, dat is de Linker met de Regter, maar ook nog met de zaadvaten (*Vaſa ſpermatica*), die van de (*Aorta*) grote ſlagader komen, en zig in de ſchede, de Lyfmoeder, de Trompetten en de eijerneſten verſpreiden, makende aldaar het geen men (*Plexus reticularis*), of netwyze vlegting noemd; behalven deze, komen 'er ook nog vaten van de (*Crurales*) dyevaten, die over het Schaambeen heen (*) en na de Lyfmoeder toelopen langs de ronde banden; uit alle deze Vaten ontſtaat by de onbevrugte de verandering, maar by de bevrugte word het Kind uit dit bloed gevoed, waar uit blykt, dat dit bloed niet vergiftig, nog ook zoo kwaadaardig niet is, als de oude gedroomt hebben. (†)

Zelfſtandigheid der Lyfmoeder.

Bloedvaten.

De

ſterke aandoening en zamentrekkende beweging in de delen waar door al het geen anders binnen blyven zoude, uitgeworpen word enz. De oorzaken aan de zyde van den Man, zyn ook verſcheide, dog dit korte beſtek laat niet toe, om daar iets van te zeggen.

(*) Deze Vaten verenigen, en maken inmondingen, met die, welke van de Lyfmoeder, van de vereniging der (*Vaſa ſpermatica & iliacæ internæ*) zaad en inwendige heupſlagaderen afkomen.

(†) Is dit Bloed nu niet zoo ſcherp of bederfelyk, bemerkt men hier uit ligt; 1 dat het ingenomen wordende, zoo min Raſerny of verliefheid zal verwekken als ander bloed uit de bloedvaten. 2.

 dat

De aderen volgen denzelven loop van de ſlagaderen, en monden op dezelve wyze met elkanderen in, als de ſlagaderen; zy hebben geen (*Valvulæ*) klapvliezen als op andere plaatzen, gelyk J. FREYND aantoond, om dat het bloed des te langzamer door, en van de Lyfmoeder zou afgevoerd worden. Zy hebben ook dit byzonder, dat ze met de (*Venæ hemorrhoidales internæ*) inwendige ſpeenaders, en by gevolg met de poortader gemeenſchap hebben.

Aderen.

Zenuwen. De Zenuwen komen van yder tuſſchenribbig paar, nevens takken van de paren van het Heiligbeen (*).

Water en melkvaten. Den Heer MORGAGNUS heeft 'er ook Watervaten in ontdekt, en eindelyk worden 'er in een gevorderde zwangerheid Melkvaten in gevonden.

Brede banden, worden van het eerſte vlies gemaakt. §. 72. Uit deze draden en vaten §. 70. worden derzel-

dat de Ouden hier in gemiſt, en de Poëten inzonderheid LUCRETIUS, en na hun PLINIUS, ALBERTUS DE GROOT en andere, alles verdigt hebben. 3. dat het zelve ingegeven, de ſtonden zoo min zal verwekken, als ander bloed uit de bloedvaten. 4. dat de reden waarom de Man, volgens de Wet *Levit.* 18. *en* 20. en *Ezechiel* 18. Den Vrouw ten tyde van haare ſtonden niet mogt naderen, niet was het gevaar van beſmet te worden. En eindelyk dat dit bloed, alleen maar van het gewone bloed in de vaten onderſcheiden is, om dat het zomtyds in de Lyfmoeder of in de ſchede wat opgehouden word.

(*) Dewyl nu het (*Par intercoſtale nervorum*) paar tuſſchenribbige Zenuwen, met de negenentwintig paar Zenuwen die uit het Ruggemerg voortkomen niet alleen, maar ook met het agſte paar Zenuwen (*Par vagum*) het dwalend paar, zig nauwkeurig verenigt, en met het laaſte verſcheide vlegtingen maakt, aan den Hals, in de Borſt en Buik, als Hartvlegting, Levervlegting, Miltvlegting, Grote Darmſchylsvlegting, Niervlegtingen, (*Plexus Cardiacus*, *vertriculis*, *hepaticus*, *lienaris*, *meſentericus magnus*, *renales*) enz: Zoo moeten alle deze delen ook grote gemeenſchap met malkanderen hebben, waar door de pynen en Krampagtige trekkingen van de Lyfmoeder, aan de andere delen kunnen worden medegedeelt, (Zie §. 21: 23: 25 en 26,) en die van de andere delen tot de Lyfmoeder overgaan.

zelver vliezen gemaakt, deze zyn, een dubbeld vlies wederzyds van den Penszak afkomſtig, met een blaasagtig wezen tuſſchen beide (*), dit maakt de brede banden (*Ligamenta Uteri lata*) *Pl.* I *fig.* 6. *C.* C. Welke van de zyden van de Lyfmoeder, wederzyds tot aan de zyden van het Bekken uitgeſtrekt, en daar aan vaſt zyn, waar door het Bekken, als in een voorſte en agterſte holte verdeelt is; deze banden noemt men ook (*alæ vespertiliorum*) Vleermuisvleugelen, zy helpen te gelyk met de ronde banden om de Lyfmoeder in haar natuurlyke Plaats te houden.

De Ronde banden *fig.* 6. *D. en fig.* 7, *P.* (*Ligamenta rontunda*) genoemt, beginnen van de zyden, en eenigen afſtand van den bodem der Lyfmoeder, loopen in een blaasagtig weefzel, zynde het buitenſte vlies (*Menbrana externa peritonei*) van het Buikvlies, en eindigen in het (*os pubis*) Schaambeen, in den band van FALLOPIUS, en in het bovenſte en middelſte gedeelte der grote lippen, en in het vet. Zy beſtaan niet alleen uit Vaten, maar uit vele ſterke vezeldraden en ſpiervefelen, van EUSTACHIUS afgebeeld, en van de Heren WINSLOW, *Traité du bas ventre* §. 622 en LIEUTAUD beſchreven; door deze vezelen kan de Lyfmoeder beurtelings na beide zyden, zoo wel in, als buiten de Zwangerheid, getrokken worden, inzonderheid door een kramptrekking, of door de zwaarte van de Lyfmoeder zelfs; zoo kan ook een verſlapping in een

Zoo ook de ronde banden.

(* Dit buitenſte vlies der Lyfmoeder, is een vervolg van dat gedeelte van de Pensſak, dat de blaas en aarsdarm bekleed, en dat van het agterſte en onderſte gedeelte van de blaas, over het voorſte deel van de Lyfmoeder opklimt, en wederom langs het agterſte gedeelte nederdaalt, en verders na den regten darm gaat.

Uitzakking der Lyfmoeder, by Vryſters, Getrouwde, en Zwangere.

een van deze 't zelve doen, en beide verſlapt, veroorzaken een (*procidentia, vel prolapſis*) uitzakking of uitvalling, zoo wel by Vryſters, als by Getrouwde, en Zwangeren; waar van voorbeelden by HIPPOCRATES, *De Morb. Mulier.* MAURICEAU, in de 40, 96, 109, aanmerkingen, by SAVIARD, ALBERTI, SENNERTUS, LAURENTIUS, VESLINGIUS, BARTHOLINUS, HILDANUS, PALFYN, en andere te lezen zyn; het twede vlies is ſpierveſelig; het derde, is een blaasagtig of ſponzieus wezen, tuſſchen deze beide; het vierde is Zenuwagtig, 't geen nog met de ſpierveſelen van den Hoogleeraar RUYSCH, voorzien is, onder den naam van ronde ſpier (*musculus orbicularis*), door welkers draden de Lyfmoeder, de ſterke t'zamentrekkende kragt (§. 21. en 25) heeft; dit binnenſte vlies heeft na by de binne Moedermond verſcheide dwerze plooitjes, dienende om het zaad te behouden, tuſſchen deze plooitjes, die voor klapvliesjes dienen, vind men kleine ronde ſlymblaasjes, die van NABOTH, voor (*ovula*) eijertjes zyn gehouden, welke door tedere buisjes een ſlymige vogt uitwerpen, dienende om 't zaad binnen de Lyfmoeder te behouden, (en mogelyk ook om zig daar mede te vermengen,) den ingang van vreemde ſtoffen in de Lyfmoeder te beletten, maar byzonder om onder de baring den binnenmoedermond, zagt, glibberig, en tot de nodige verwyderìng bekwaam te maken, dewyl ze op deze tyd door de drukking van 't kinds hoofd, meer als na gewoonte afſcheiden.

De drie overige vliesen.

Slymige ſtoffe, by het begin van den arbeid, komt uit ſlymblaasjes binnen de moedermond gelegen.

Dit vlies is overal met gaatjes doorboort, welke uiteindens van de vlegting der bloedvaten zyn §. 71. gemeld, waar uit men op de minſte drukking bloed ziet zipelen,

pelen, zoo dat men niet meer behoeft te twyfelen, maar vast gelooven mag, dat de meeste ontlasting der stonden uit de Lyfmoeder zelfs voortkomt, ook hebben RODERICUS A CASTRO en VESALIUS in een uitzakking van de Lyfmoeder de maandelykze ontlasting uit de binnenmoedermond zien uitzipelen, en MAURICEAU bewyst dit, uit de ontleding van een gehange Vrouw, in de tyd dat zy haar stonden hadde, tegens PRIMEROSIUS en COLUMBUS; dog ingeval onder de zwangerheid enige stonden gezien worden, komen deze niet altyd uit de Lyfmoeder, maar dikwils uit de schede.

De verandering of stonden, komen zoo wel uit de vaten der Lyfmoeder, als uit die van de schede.

§. 73. Over de dikte van de Lyfmoeder in zwangere is zeer veel verschil, MAURICEAU en DIONIS, volgende het gevoelen van GALENUS en VESALIUS, willen; 1. uit het gevoel met de eene hand van binnen in de Lyfmoeder, en met die van de andere hand van buiten op den Buik, aanstons na de verlossinge; 2. uit de voorbeelden van gescheurde Lyfmoeders, gelyk by MAURICEAU *obs.* 26. 147: 251. FAB. HILDANUS *Cent IV. Cap.* 57 SLALPART VAN DER WIEL, *Cent* 1. *obs:* 57. 3. om de groote uitrekking die dezelve moet ondergaan, dat de bezwangerde Lyfmoeder veel dunder zy als de onbezwangerde; en wederom andere als VATERUS, VOGLIUS, DE GRAAF, DEVENTER, ROONHUYSE, volgens SILVIUS, MUNDELLUS, ARANTIUS, VAROLUS, BAUHINUS en HEURNIUS, willen in tegendeel, dat de grof bezwangerde Lyfmoeder veel dikker zy, als de onbevrugte; Ja datze 2, 3, en zelfs 4, dwersche vingeren breed dikte hebben zou, dewyl zy dezelve aldus in de gestorvene Kraamvrouwen, kort na de verlossinge, gevonden hebben; als mede, dat de Lyfmoeder na mate dat zy

Dikte der Lyfmoeder in zwangere.

Verscheide gevoelens daar over.

grooter word ook verdikt. Andere wederom (gelyk MALPHIGIUS en PALFYN) hebben dezelve in de 7. en 9. de maanden een dwerze vinger dik bevonden; my aangaande, ik geloove, 1. Dat de Lyfmoeder by grof bezwangerde dikker is, dan by onbevrugte. 2. dat desselfs dikte ook verscheelt na dat 't water gebroken, het Kind geboren, dezelve lange in een sterke t'zamentrekking geweest, de Vrouw bloedryk, de behandeling goed of kwaad, en de tyd van de verlossinge lange voorby is geweest enz: Het eerste geloove ik, zoo om het grote getal van verwyderde vaten, dat aanmerkelyk is, als om dat geloofwaardige Mannen zulks in Lighamen, die met het Kind in zyn vliezen en water, door ziekte gestorven zyn, alzo bevonden hebben; Ik heb by Mr. SCUE te *Parys*, een volkoome bezwangerde Lyfmoeder gezien, die uit het Ligham van een Vrouw, op het einde der dragt gestorven, genomen was, en die na datze schoongemaakt, van bloed gezuivert, en uitgespannen was, de dikte hadde die een dikke darm heeft; deze zal zekerlyk wel een vinger of duim dik in 't Ligham dier Vrouwe geweest zyn, zoo dat alle Lyfmoeders, die de dikte van 2, 3. en 4. dwersche vingeren hebben, deze vermeerderde dikte onder of na de verlossing hebben bekomen, of wel door ontsteking en toevloed van veel bloed in langduurigen arbeid, door inkrimping en byeendringing der vezeldraden, en een sterke t'zamentrekking om en op het Kind, waar by ook nog zomtyds, een onkundige behandeling, van een onbedreve hand binnen de Lyfmoeder, bykomt, waar door groote kneuzinge kan bewerkt worden. Weshalven de Lyfmoeder ook zeer dik zou kunnen geweest hebben, als die Vrouw eenigen tyd

Wat 'er van zy.

Overeenbrenging van de verscheide meningen.

tyd na het aflopen van het water, of na een zwaren arbeid geſtorven was. Waar uit men leert dat de hevige geſchillen der Schryveren, gemakkelyk met malkanderen kunnen worden overeengebragt, en de twiſt beſlegt; want zoo men kort na een natuurlyke verloſſing en hevige vloejing een *uterus* beſchouwd, zal zy dun zyn, ziet men in tegendeel een *uterus* daar het Kind met zyn vliezen en waters nog geheel in bewaart is, zal die een vinger of duim dik zyn, maar ziet men 'er een, in een Ligham dat enige dagen of uuren na 't afloopen van 't Water, in zwaren arbeid geweeſt is, zal zoo een Baarmoeder ten minſten twee vingeren dik zyn, gelyk de Heer VERRET, te *Parys* by een Keiſerlyke ſnede in een levendige, my verhaalt heeft waargenomen te hebben; eindelyk als een in zwaren arbeid gezeten hebbende Vrouw, nog eindelyk op de gewone wyze van haar Kind verloſt, na dat aan zoo een Vrouw, van onkundige, verſcheide proeven om haar te verloſſen, genomen zyn, en zy nog eenige dagen leeft, moet 'er noodzakelyk een zware (*Inflammatio*) ontſteking op volgen, waardoor zoo een Lyfmoeder na de Dood, de dikte van vier dwerze vingeren hebben kan. Derhalven ziet men, 1. Hoe dat alle Schryvers in zeker opzigt gelyk hebben; 2. Datze in dit ſtuk alle naar waarheid en bevinding geſchreven hebben; 3. De mogelykheid daar van; 4. De oorzaak van alle hunne geſchillen; en eindelyk de reden, waarom zy niet met elkanderen hebben konnen overeenkomen, dat ik hier nu niet breder verklaren zal.

§ 74. De Trompetten van FALLOPIUS *Pl.* I. *fig.* 6. *H. H. fig.* 7. *K. L. fig.* 9. *K.* (*Tubæ Fallopianæ*) zyn twee ronde, ſlappe, kegelagtige en wormswyze — De trompetten van *Fallopius.*

Bui-

Buizen, wederzyds een, beginnende met een zeer naauwe opening, van de zyden en digt by den bodem der Lyfmoeder, alwaar men naauwlyks een Varkensborſtel kan inbrengen, welke egter ten tyde der bevrugting door een ſterke (*Contractio*) t'zamentrekking der Lyfmoeder, voor den doorgang van 't zaad worden verwydert; zy worden wyder, na mate zy van de Lyfmoeder af zyn, zoo dat men ter plaatze, daar zy op het wydſte zyn, daar het uiteinde van een pink wel kan inbrengen; zy worden dan wederom enger na haar uiteinde, die na de eijerneſten en het darmbeen (*os ilium*) toezien, eindigende aldaar ook met een klein gaatje, iets groter als in de Lyfmoeder, dat bekwaam een priem kan doorlaaten, rondom welke, men veele inſnipperingen ziet, gelyk Franjen of in gedaante van een handje of Vogelpoot (*fimbria* genoemt) *fig. 7. K.*; Zy zyn ontrent zeven of agt dwerze Vingers breed lang, en van verſcheide vliezen, even als de ſchede t'zamengeſteld, kunnen daarom ook opzwellen, zig t'zamentrekken en afkorten na vereiſch, van binnen met langwerpige ploojen *fig. 7. L.*, en veele kleine gaatjes, die een wateragtige ſtoffe uitgeven, bezet, zy zyn in haar geheele lengte aan de brede banden, in welkers verdubbeling zy beſloten zyn, en door deze aan de eierneſten vaſt, aan welke zy nog in 't byzonder door een Vleugel of Franje gehegd zyn, terwyl het andere buiten de bevrugting, vry en los hangen blyft; maar als deze geſchied, zwelt de Trompet op, nadert het eyerneſt, en de Franjen, als zoo vele ſterke ſpiervezelen omvatten het zelve als met een handje, en drukken daar uit, een of meer rype eiertjes, die door het Mannelyke zaad (dat zeer fyn is), door 't vliesje van 't eytje indringt en

met

met het vogt in 't Eytje zig vermengt, 't zelve bevrugt, en verder na de Lyfmoeder voortrolt.

§. 75. De eyerneften *fig.* 6. *fig.* 7. *M.* *N.* *fig.* 9. *I. I.* Zyn twee kleine, witte, langronde, en wat platagtige lighaamen, wederzyds een, geplaaft ter zyden de lyfmoeder, waar aan zy niet alleen door de breede banden, en met deze aan het darmbeen (*os ilium*), maar nog door een zoort van een ronde band, die de Oude verkeert voor een (*Vaf deferens*) afvoerend of uitfchietend vat gehouden hebben, (*) vaft zyn. De eyerneften wat zyn.

Zy zyn bekleed door twee vliezen, het eerfte is dat van de breede band, (*Ligamentum latum*) tuffchen welkers verdubbeling zy geplaaft zyn; het tweede is haar eigen en bedekt onmiddelyk haar zelfsftandigheid, welke gemaakt is van een fponsagtig zeer in een gedronge weefzel, met vele bloedvaten en zenuwen doorvlogten, en van 12, 13 en zomtyds van meer blaasjes (*ovula*) eyertjes genaamt (*fig.* 7. *M.*) die vervult zyn van een vogt, het wit van een ey gelykende; onder aan elk eytje vind men een geelagtige fchors, het kelkje genaamt, afkomftig van het fponsagtige weefzel, uit welk eytje met zyn kelkje, de vliezen van 't kind met de moederkoek voortkomen; deze eyerneften ontaarden zomtyds, en kunnen zoo groot worden, dat ze de plaats van een grof zwangere Lyfmoeder beflaan, Ziet een fraay ge-

(*) De Ouden hebben gemeent dat deze band hol was, en dat de Vrouwen daar door, ten tyde van de vermenging, zaad in de Lyfmoeder fchooten, om dat zy wiften dat de eyerneften eenig gebruik hadden, want als zy gebonden of afgefneden worden by de Varkens, zyn die onvrugtbaar; ook meenden zy, als het zaad van de Vrouw overvloediger wierd uitgeftort als dat van de Man, dat 'er een Dogter uit voortkwam.

geval medegedeelt door de Heer J: V: DER HAAR, in de drie maandelykze vermakelykheden; derde Deels tweede ſtukje, voor de maanden April, Mey en Juny, 1742.

De afbeelding der vrugt is niet in 't Vrouweney.

§. 76. Wy zyn aldus niet van gedagten met HARVÆUS en KERKRING, dat in het eytje alle de deelen in het klein, of de afbeelding der vrugt te vinden is, en dat die, door de zeer fyne geeſt van het mannelyke zaad alleen, werd levendig en beweeglyk gemaakt, om dat wy meenen, dat het kind dan altyd na de moeder zou gelyken, daar men egter ziet, dat het zomtyds na de vader geheel, en zomtyds na de moeder geheel gelykt zoo wel in gedaante, als in deugden, ondeugden, ziektens en gezontheid.

Ook niet in de diertjes van 't Mannelyke zaad.

Wy kunnen ook niet gelooven met LEEUWENHOEK, HARTSOEKER, REDI en andere, dat een der ſterkſte diertjes (die zy in het mannelyke zaad ſtellen te zyn) na dat dit de andere overwonnen en gedood heeft, door het klapvliesje van het eytje indringt, het beginzel van den menſch zy, daat in word opgevoed, en dat de Moeder alleen maar het voedzel aan dit ſchepſeltje zoude geeven, 1. Om dat de gebreeken des Lighaams van de Moeder, zoo wel als van de Vader tot de Kinderen overgaan: 2. Om dat, indien deze diertjes in het Mannelyke zaad gevonden wierden en zulken ſtryd voerden, al lang te vooren malkanderen gedood zouden hebben in de (*Veſiculæ ſeminales*) nog zynde, behalven dat ook die diertjes van andere naauwkeurigebeſchouwers, niet hebben kunnen waargenoomen worden, ſchoon met de grooſte naauwkeurigheid en de beste vergrootglaaſen beſchoud; waarom ik oordele, dat deze diertjes niet in het Mannelyke zaad; maar wel in de ver-

Daar zyn geen diertjes in 't zaad van de Man.

beel-

beelding, en door de miswyzing der vergrootglaasen alleen, gevonden worden, even gelyk menschen wier oogen zeer sterk vergrooten, gelyk zommige die van de (*Cataracta*) staar gedeprimeert zyn, en dikwils een Paard of Koe voor een Berg, en een Boom voor een Toorn aanzien, of gelyk de Hoogleeraar ELIE COL DE VILLARS zegd, als die oneindige deeltjes, die men in een duistere kamer ziet vliegen, als de Zon door een scheur van een Venster daar in schynt, en die zodanig en op zoo veelerley wyze beweegd, dat men waarlyk zouw geloven dat het levendige diertjes waren, indien men niet wist dat het stof was: Ten derde om dat door schrik en verbeelding van de moeder veelerley ongemakken aan de Vrugt ontstaan, als moedervlekken, aanmerkelyke gezwellen, gesloten aars, schede, mond, en dat zy zonder hand, voet, hoofd of neus ter wereld komen.

§. 77. Wy gelooven derhalven dat Man en Vrouw beide, iets wezentlyks tot makinge van 't Kinds Lighaam mededeelen, en dat de Vrouw meer toebrengd als alleen het voedzel, om dat men ziet, dat van de vermenging van een Paard met een Ezelin Muil-Ezels, van een Wolf met een Hond Jakalsen, van een Leeuwin met een Tyger Luipaards, enz. voortkoomen, en na beide gelyken, en van de vermenging van een zwart mensch met een blanke een middelslag, en zoo voorts (*); Waarom ARISTOTELES, HIPPOCRATES en andere ouden, het naast by de waarheid geweest zyn, als willende dat het zaad, en van de Man en

Man en Vrouw moeten beide iets wezentlyks tot maaking der vrugt toebrengen.

(*) Daar zyn 'er die meenen, dat het zaad door middel van den omloop des bloeds aan 't eitje zoude gebragt, en het zelve alzoo bevrugt worden, dat ik hier, als lang door andere verworpen, niet hebbe willen aanhaalen.

en dat van de Vrouw met malkanderen vermengde, hoewel zy egter gemist hebben in de wyze hoe, geloovende, dat deze vermenging, altyd in des Lyfmoeders holligheid zelfs geschiede, en dat de geesten van het zaad, door haar beweeging, de geheele mengelklomp der zaadstoffe ontwarde of ontzwagtelde, en daar een werktuigig Lighaam van maakte, daar egter dit zoo wel in de trompetten van FALLOPIUS, door middel van een eytje, geschied, als in de Lyfmoeder zoo als §. 74 en 78 gemeld is, welk eytje daar na in de Lyfmoeder gebragt word, zoo als uit voorbeelden van Kinderen in de trompetten gevonden bevestigd word. Zie RIOLANUS, in *Antrhopog lib*: *II. Cap.* 35. *Act. Erud. Lips.* 1701. *feb.* LITTRE *Memoire de l'Academie Rojale des Sciences an.* 1702. en andere meer, hoewel dat het ook kan geschieden in 't *(ovarium)* eyernest zelfs, zoo als blykt uit het verhaal van LITTRE, in die zelve *Mem. de l'Academie Rojale des Science*, die een vrugt in 't eytje (in 't *ovarium* nog zynde) gevonden heeft, 't Geen vermoedelyk te vast gezeeten heeft om af geplukt te worden, en in de trompet te vallen; De Heer RUYSCH, heeft in een Vrouw die onder het byslaapen vermoord wierd, de trompetten om de eiernesten leggende, en een eytje losgemaakt, na de *tuba* gekeerd, en 't zaad in de Lyfmoeder gevonden.

Korte beschryving van de bevrugting. §. 78. Als de Roede binnen de *Vagina* gebragt is, desselfs sponzieus wezen opzwelt, de ronde spierveselen dezelve

(*) De Heer NUK, heeft in een Teef, eenigen tyd na datse gespeeld hadde, twee zeer vergroote eytjes in 't *Ovarium* gevonden, hy bond de Trompet, liet de wond sluiten; en 21 dagen daar na dezelve wederom openende, zag hy twee vrugtjes in de Trompet, tusschen den band en 't eyernest.

zelve vernaauwen, de lange ſpiervezelen, en de drukking op den Buik van boven, de *Vagina* verkorten, en des Lyfmoeders mond de *Penis* nadert, word al het zaad door de dwerze opening, die als dan zig verwydert, in de Lyfmoeder geſpoten of in de ſcheede geſtort, en door de t'zamentrekking derzelve, binnen den *Uterus* gebragt, welke door het gevoel van een ongewoone warmte en aangename kitteling, met een ſtuipagtige beweeging word aangedaan, waardoor de Lyfmoeders mond zig toeſluit, (*) om 't zaad te behouden, de ingangen na de Trompetten verwydert worden, en 't zelve daar inperſt, de Trompetten zig aan de eyerneſten aanleggen, een eytje daar uitplukken, de fynſte deelen van het zaad daar indringen, en zig met de vogt in 't eytje vermengen, waar na het zelve na de Lyfmoeder gebragt word, (†) door de werking van de ſpiervezelen

(*) Volgens 't gevoelen van HIPPOCRATES, die vele proeven daar op gemaakt heeft, (en van MERCATUS en SENNERTUS gevolgd is) moet al het zaad binnen gehouden worden, en de *Vagina* droog blyven, en als dit gebeurd, dat dan zoo een Vrouw de nette tydſtip haarer ontfankenis en bevrugt weten kan, even als men by de beeſten waarneemt; *Mulierum inpregnari* (zegd DIURIUS *Lib.* 3) *nequaquam compertum eſt, ſi ſemen á viro dimiſſum non remanſerit in ea:* Het is geenzins zeker dat een Vrouw bevrugt is geworden, ten zy zy 't geſchoote zaad van de Man by haar behouden heeft.

(†) Het eitje binnen de Lyfmoeder zynde, is in de eerſte daagen los, vry, en als dryvende, het zwelt op, zet zig uit, en is doorſchynend en helder als een waterbel; het vogt in deze bel gelykt het wit van een raauw ey, het dunne vertoond een wolk, deze vormd de trekken van het kind; het eerſte dat eenige gedaante krygd is het hoofd en de ruggeſtreng; daar na vertonen zig de andere holtens; vervolgens de handen en voeten, zynde enkele ſtompjes die uit het Lighaam ſteeken, even als of de hand by het begin van de opperarm ingeplant was, die daar na verlengen en vergroten Deze deelen, breiden zig uit, tot dat den menſch zyn geſtalte verkregen heeft. Aldus zien wy, hoe dat eerſt de fynſte deelen

len der trompet en de drukkking der nabuurige deelen, de baſt van 't kelkje aldaar aanplakt, waar uit de (*Placenta*) Moederkoek met de ſtreng, vlieſen en 't kind worden voortgebragt, word de Vrouw gezegt bevrugt, en de ontfankenis (*conceptus*) geſchied te zyn (*).

§. 79. Dewyl de Lyfmoeders mond, §. 6. No. 1. §. 69 en 70. na en onder de ontfankenis zig digt toeſluit, en alzoo de eerſte maanden blyft, na welke tyd zy zig wel begint te openen, maar dan de vliezen daar voor ſtrak geſpannen ſtaan, dat geen zaad meer in de Lyfmoeder kan worden ingebragt, en de trompetten ook zeer verre af zyn, is het klaarblykelyk dat 'er geen overbevrugting kan geſchieden, als MAURICEAU, SENNERTUS, BONETUS en andere willen, maar de gevallen by hun geſtelt, zyn zodanig, dat een Vrouw van een, twee, of meer kinderen op eene tyd bevrugt zynde, het eene voortydig met de twee drie of vier maanden

(die de oude Edele noemden), en daar na de grovere gevormt worden. 2. dat het Schepſeltje leeven heeft, kort na de vermenging, zoo als HARVÆUS, na 24. uuren heeft gevonden, en genoegzaam bewezen, dewyl hy het kloppend hart, of anders 't *punctum ſaliens* gezien heeft. 3. dat tot maaking der fynſte deelen ook het fynſte voedſel vereyſcht word, waarom in 't eerſt geen bloed tot de vrugt komt, maar alleen een dunne waterागtige vogt.

(*) Aldus zyn de Vrouwelyke delen zeer konſtig gemaakt, en door en met deze, word op een wonderlyke wyze de voortteeling bevordert, de uitmuntende wysheid van een *oneindig Opperwezen* blinkt hier in ten klaarſten uit. Wonderlyk is het, dat deze verborge delen door een onbekende ingeving, met de Jaaren aan het verſtand worden ontdekt, en de levendigſte aandoeningen in het zelve verwekt; de onredelyke dieren worden door een ontegenſtaanlyke drift bewogen, men ziet dat een *Haan*, zonder eenige wegwyzer door een bos met pluimen, de voortelende delen zoekt, die hy nooit gezien heeft, en zig met maate, naauwkeurigheid en gepaſtheid kwyt enz.

den uitgeworpen, en het andere voldraagen heeft, of dat het eene minder groey en voedſel gehad heeft, geduurende de dragt als het andere, weshalven de kinderen, ſchoon zy op eene tyd ontfangen zyn, (*) en op eene tyd gebooren worden, merkelyk in groote kunnen verſchelen, en het eene voldragen, en het andere onvoldragen zal gelyken, welke gevallen ik weet, meer als eens gebeurd te zyn, Zie ook AMAND, *obſervations ſur Les accouchements. obſ*: 49. & 53. (†)

ZEVENDE HOOFDSTUK.

Van de Vrugt met zyne omwindſelen en voeding.

§. 80. De vliezen, die het Kind met zyn vogt omvangen, zyn het ader en Lamvlies (*Chorion*, & *amnios*) het eerſte is het buitenſte dikſte en ſterkſte vlies, bekleed onmiddelyk de geheele binnen oppervlakte van de Lyfmoeder, in deze lopen vele aanmerke- Het Ader-vlies.

lyke

(*) Dat 2. en meer Kinderen op eene tyd ontfangen zyn, daar van heeft men veele voorbeelden, en 't geſchied dagelyks, zoo by menſchen als dieren, Ziet ook 't voorbeeld van THAMAR, *Geneſis*. 38.

(†) Uit al het geen tot hier toe, en byzonder §. 77. 78. en 79. gemeld is, blykt klaar: 1, Dat 'er geen menſch nog ſchepſel kan worden voortgebragt, als door behulp en medewerking van beide geſlagten; en dat het valſch, en tegens de waare reeden ſtrydig is, dat dit door konſt zouw konnen nagebootſt worden, gelyk sommige dwaalgeeſten dwaaslyk verdigt hebben, 2. Dat als 'er een ſchepſel in zyn vliezen of daar buiten, eenige kenbaare gedaante hebbende, word voortgebragt, zulk een, door toedoen van een Man is gegroeid en gevormt; maar heeft het geen leven, gedaante, vlieſen, enz. dan kan dit daar buiten geſchieden, dog anders niet. Zie §. 8 en 9.

lyke bloedvaten, en tusschen derzelver verdubbeling is de Moederkoek geplaast; dat gedeelte de Moederkoek tusschen de Lyfmoeder bekleedende, is met een meenigte van gaatjes doorboort, ter doorgang der vaten van de Moederkoek, waarom zommige dit (*Membrana reticularis*) of netvlies noemden, tusschen dit en 't volgende word meest altyd water gevonden, dat of uit de watervaten daar in gebragt is, of door de berstinge van 't pisvlies (*Allantois vel Allantoides*) daar in komt.

Het Lamvlies. 81. Het tweede, (*Amnios*) Lamvlies genaamd, is veel dunder en zwakker als het adervlies, heeft zeer weinig of geen bloedvaten, behoud in zig het (*Liquor Amnii*,) of vogt daar het Kind in zwemt, en zig als een vis in 't water op allerley wyze beweegd.

Het pisvlies. §. 82. Het derde (*Membrana Allantois*) of pisvlies, VAN HEYSTER, LIEUTAUD, VERHEYEN, DRELINCOURT en andere ontkend, maar van andere gesteld (als VAN ROUHAULT, *Mem. de l'Acad. Roj. des Scienc.* 1714:1716:1718. HOBOKENUS, *de Anat. Secund. Human*, DIEMERBROEK, NEEDHAM, LITTRE (*) en meer andere) is een ovaal blaasje, tusschen het adervlies en moederkoek, na de zyde van het kind geplaast, en vervult van pis, geeft ook scheeden aan de

(*) BIDLOO, DE GRAAF, NEEDHAM en MUNNINKS hebben het ook gevonden; den laastgemelden heeft het in 't Gasthuis te Uitregt openbaar vertoond. Den Grooten ALBINUS te Leiden, heeft een diergelyk gedroogd in bewaaring. de reden waarom dit niet gemeender gevonden werd, oordeel ik te wezen, dat 'er weinig grof zwangere Ligbamen ontleed worden, en dat als 'er een vrouw in arbeid sterft, dit blaasje altyd door de t'zamentrekking der Lyfmoeder gescheurd, en 't vogt uitgestort word, en om dezelve reeden kan het aan de Moederkoek, ook niet gezien worden.

de takken van de navelvaaten in de koek ; gelyk nu het eerste water door breeking van 't adervlies, kan het twede door verbreking van dit vlies ontstaan, en het derde door dat van 't Lamvlies.

§. 83. Dit vogt (*) is van een grote nuttigheid, en dient voornamentlyk. 1. Om de gemakkelyke en vrye beweging van 't Kind, wyl het onmogelyk altyd in een en dezelve gestalte kan blyven. De nuttigheid van het vogt in de vliesen.

2. Om dat de beweging van 't kind minder hinderen zouw aan de moeder.

3. Om dat het kind, minder gedrukt zou worden, in de onderscheide bewegingen die de moeder maakt.

4. Om dat de drukkingen, slagen, en stoten, op, en tegens den buik der moeder, 't Kind minder kwetsen of beschadigen zouden, gelyk blykt uit het geval van de Heer MERY, in de *Memoire de l'Academie Rojale des Sciences* van 't Jaar 1708 ; meldende van een Vrouw, die, op het uiterste zwanger zynde, dood viel, men opende dezelve en vond 7 of 8 pinten bloed in de holligheid van de buik uitgestort, en de Lyfmoeder zonder bloed; ook wierd 'er aan het Kind, geen een teken van kwetsinge gevonden.

5. Dient het, om de doorgangen te verwyderen, te bevogtigen, en tot den uitgang der vrugt bekwaam te maaken.

6. om

(*) Verscheide gedagten zyn 'er van waar dit vogt komt, zommige zeggen, dat het de pis van 't Kind is, andere willen, dat het uit de watervaten komt, die zig binnen in 't Lamvlies openen, welke laaste gedagten wy liefst omhelzen ; ondertusschen stellen wy niet onmogelyk, dat 'er pis van 't Kind bykomen kan, dog hoe het zy, dit is zeker, dat deze vogt geduurig word opgenomen en wederom aangebragt, want anders zouwse bederving ondergaan, gelyk alle andere stilstaande vogten in ons Lighaam.

6. Om in de eerste dagen de vrugt in 't ey te voeden; en byzonder ook,

7. Om onder de groeijng de longblaasjes, de lugtpyp, Slokdarm en Maag, open te houden, en de aaneengroejing en Vereeniging dezer deelen te beletten. (*)

De moederkoek of nageboorte.

§. 84. De (*Placenta uterina*) moederkoek *Pl. 1. fig.* 8. *A*, is een vaatagtig deel, by een vrugt altyd maar een, maar by twelingen altyd twee, en meest aan malkanderen vast, zonder dat 'er [althans zeer zelden] enige gemeenschap met malkanderen, door vaten zy; als 'er maar een Kind is, is dezelve rond van gedaante, maar als 'er meer zyn, niet geheel rond; in 't laast van de dragt ontrent agt dwerze vingeren breed, en in zyn midden een duim dik, dog dit verscheelt na den tyd van zwangerheid, zy is altyd eerder volwassen als de vrugt, waar van daan het komt, dat de vroegtydige verlossingen, schoon gemakkelyk door de kleinte van 't Kind, egter zomtyds moejelyk, en dikwils gevaarlyk zyn door de grote van de moederkoek; zy is met de ronde (of *Convexe*) zyde aan de Lyfmoeder, door veele takken van bloedvaten vast, welkers scheuring, hevige bloedstorting veroorzaakt; by bees-

Het Kind kan binnen de baarmoeder niet huilen.

(*) Een ider kan hier uit nu zelvs opmaken, hoe onmogelyk het is, dat een Kind binnen de baarmoeder, en in zyn vliesen besloten zynde, schreyen kan, zoo als zommige, dog gantsch bygelovige en de onkundige menschen verdigt hebben; niet alleen, om dat dese vogt, in de Long zynde, de ademhaling belet, maar byzonder, om dat de lugt geen toegang tot het Kind heeft. Het geluid dat men heeft gehoord, en zig verbeelde het huilen van het Kind in 's Moeders Lighaam te zyn, is niet anders geweest als een beweging van Lugt of Wind in de darmen van de Moeder, byzonder in den (*intestinum Cæcum of Colon*) blinden of kronkeldarm; dat de Wind een geluid kan maken als het schreien van een Kind, hooren wy dagelyks op onze schoorsteenen, of als zy door een naauwe opening gejaagd word.

beeſten beſtaat de *Placenta* uit veele ſtukken, die men (*Cotyledones*) noemt.

§. 85. Door de vereeniging zoo der ſlagaderen, als aderen van de Moederkoek, word een aanmerkelyke ſtam ter dikte van een vinger gemaakt, die (*funiculus Umbilicalis*) of navelſtreng genoemt word, *Pl.* 1. *fig* 8. *E. E. E.*, deze is gemeenlyk 2, 3, 4, en zomtyds meer voeten lang, op dat het Kind zig vryelyk in de Lyfmoeder zou kunnen beweegen, omkleed van een gedeelte van 't (*Amnios*) adervlies, uit drie groote bloedvaten *F*, *F*, *K*, als van twee ſlagaderen (*arteriæ umbilicales*) en van een ader (*vena umbilicalis*), eindelyk ook uit de blaasband (*Urachus*) gemaakt, door een (*Celluloſa textura*) blaasagtig weefzel met malkanderen vereenigd, de ſlagaderen komen van de uitwendige heup ſlagaderen (*iliacæ externæ*) loopen tuſſchen de verdubbeling van het Buikvlies, door de Navel tot in de (*ſuniculus*) ſtreng, en aldaar met ſlangagtige omkrullingen, brengende het ter voeding onbekwaam zynde bloed, wederom van 't Kind na de de Moeder te rug, tegens de algemeene order (*). De Navelſtreng.

De ader tweemaal zoo wyd als de ſlagaderen, komt van de *Placenta*, draait zig ook rond langs de ſlagaderen om den aandrang van het bloed te maatigen, maakt zomtyds hier en daar uitzettingen by wyze van knoopen, die zommige meenen dat door de onderſcheide plaatzing van 't Kind in de Lyfmoeder ontſtaan, en die vele Vroed en bygeloovige Vrouwen verkeerdelyk voor Betekend

zoo koppeling.

(*) De algemeene order in den omloop des bloeds, is, dat het bloed van 't hart door de ſlagaderen ter voeding na de deelen gebragt word, en dat al wat onbekwaam ter voeding is, wederom door de aderen na het hart gevoerd word.

zoo vele voorteekens van Kinderen, die de Vrouw nog krygen zal, houden, vervolgens looptze door de Navel in den Buik, gaat door de ſpleet van de Lever in de (*Sinus venæ portarum*) boeſem van de poortader; regt tegen over deze inplanting begint de aderagtige buis (*Canalis venoſus*) die het bloed in de ſtam van de holader (*Vena Cava*) onmiddelyk onder het middelrif overbrengt.

Het pisvat

Eindelyk het pisvat (*Urachus*) *fig.* 8. *A.* zynde het vierde vat van de ſtreng, begint van de grond van de blaas, gaat door de ring van de (*Annulus umbilicalis*) navel langs de ſtreng, en eindigt in het (*Allantois*) pisvlies, brengt aldaar by ongeboorne de pis uit de blaas in over; De Heer LITTRE heeft deze Buis by twee Kinderen open gevonden, ook heeft hy de pis, by twee Mansperzoonen die een ſluiting aan den hals van de blaas hadden, door de navel zien ontlaſten. zie de *Memoires de l'Academie Rojale des ſciences An:* 1701 en de *Act. philoſph. Angl.* 1701 en 1702 (*)

§. 86.

(*) Die my mogt tegenwerpen, dat de ademhaaling by ongeboorne niet geſchied, en daar door de Buikſpieren met het Middelrif de behoorlyke perzing niet maaken kunnen, om de blaas van de pis te ontlaſten, en dat de pis zagt zynde, geene prikkeling op de vezelen der blaas verwekt, en dat het daarom onmogelyk is, dat de pis door deze buis uit de blaas zouw overgebragt worden, dien zegge ik dat ze denken. 1. Dat alle deelen die bezwaart zyn, volgens de Natuurwet zig daar van zoeken te ontlaſten en daar tegens zig aankanten, en daarom al is de pis niet ſcherp, zoo werken egter de ſpiervezelen van de blaas, en de buikſpieren volgen die werking; 2. De verſcheide geſtaltens van de Moeder en de buiteling van het Kind, helpt veel aan de ontlaſting door het pisvat; 3. De drukking van de omſpannende Lyfmoeder om de behoude vogt en Kind, kan de opgevulde blaas ontlaſten; 4. Kunnen Watervaten in de ſtreng loopende, de pis uit de blaas van 't Kind overnemen, en onder de vogten van de Moeder brengen, dewyl zy nog niet ſcherp is, zoo als BOERHAVE aantoond.

§. 86. Het bloed gaat aldus door de navel in de poort-aders boesem, uit deze, ten dele door de (*canalis venosus* aderagtige buis, (die by de geboorne in een band verandert) na de onderste holader, (*Vena Cava Inferior*), en ten dele met het overige bloed door de lever in dezelve *Vena Cava*; door deze na het regter oor van 't hart gevoerd zynde, word door derzelver t'zamentrekking ten dele in 't regter hart, en ten dele door het eyronde gat (*foramen ovale*), naar het linker oor geperst, uit het regter hert in de Longslagader (*arteria pulmonalis*), en uit deze ten grootsten gedeelte door een buis (*Canalis arteriosus*) slagaderlyke buis genaamt, in de groote slagader (*Arteria aorta*), terwyl het minste gedeelte na de Longen gaat; dat gedeelte dat door het eironde gat na het linker oor gegaan is, en door welk gat als door een klapvlies den te rug loop belet is, word met dat gedeelte bloed, dat uit de Long door de Longader (*Vena pulmonalis*) wederom gebragt is, in de linkerholligheid van 't hert vermengd, en uit deze in de (*Aorta*) groote slagader geperst, en na alle delen van de vrugt verzonden. Omloop des bloeds by ongebore Kinderen.

§. 87. De plaatzing der vrugt, zoo in de eerste, volgende, als laatste maanden, is gantsch onzeker, als blykt in de tydige, en vroegtydige geboorten, uit het onderslaan op verscheide tyden van den dag, en eer dat de Weën beginnen, 2. uit de draajinge van de streng om verscheide deelen van 't Kinds Lighaam, 3. uit de beweging die de Moeder gevoelt, 4. uit de opening der doode Lighaamen in verscheide tyden der zwangerheid; egter willen de Schryvers, dat het Kind in de eerste maanden als een kluwen in een gerold is, met het hoofd na booven, de kin op de borst, en aan de knien, met de Plaatzing der vrugt zoo in de eerste als laaste maanden onzeker.

de hielen tegens de billen, de armen gevouwen, de handen aan de knien, en dat het in de volgende zig allengskens uitſtrekt, en op het einde van de zevende, of zoo andere willen in de agtſte maand, met het hoofd na beneden ombuiteld, het geen derhalven onwaar is.

AGSTE HOOFDSTUK.

Van de algemeene of Natuurlyke verloſſing, met al het gene daar by is waar te nemen.

Waar op in het gemeen te letten ſtaat.

§. 88. In het gemeen moet men op 3. zaken in de baringen letten, op het geen voor, onder, en na de verloſſinge moet worden waargenomen.

Wat 'er voor af dient waargenomen

§. 89. Voor de verloſſinge moet een Vroedvrouw onderzoeken, 1, of de tyd der dragt verſchenen is; 2. of de tekenen, een aanſtaande verloſſing te kennen geven; 3. alles gereedmaaken dat in de verloſſing kan te pas komen.

Waarom onderzogt word of de tyd der dragt verſchenen is.

§. 90. Het onderzoek, of een Vrouw op haar tyd is dient, om dat zommige Vrouwen, inzonderheid die nooit geen Kinderen gehad hebben, op de minſte krimping of buikpyn die haar overkomt, menen, dat zy moeten verloſſen, waarop een Vroedvrouw wel moet letten, altoos zorge dragende van geen valſche Weën (§. 25.) voor ware te houden, en zoo eene ontydige geboorte verwekken, 't welk Vrouw en Kind in levens gevaar kan brengen, gelyk uit onkunde wel is gebeurt Zie MAURICAU, *liv.* 1. *Chap.* 7. *en liv.* 2. *Chap.* 2.

Tekens van een

§. 91. De tekenen, die een aanſtaande verloſſing

loſſing te kennen geven, zyn voorgaande en tegenwoordige. aanſtaande verloſſing.

De voorgaande zyn 1. beginnende Weën, of ongewoone krimpingen in den buik en lenden, door een beginnende t'zamentrekking §. 21; 2. den buik is van boven veel dunder en de Vrugt is merkelyk lager gezakt; dat ten 3. eenige zwellinge van de Lippen der Vrouwelykheid, en ongemakkelykheid in 't gaan verwekt; 4. een geduurige geneigdheid tot wateren, of by andere, een geſtadige afloop van pis uit de blaas, of van tusſchen de vlieſen, dat de Vroedvrouwen ſluipend water noemen, veroorzaakt door de drukkinge van 't Kind op de blaas, of by andere door de beginnende *Contractio* van den *Uterus* aan de blaas medegedeelt (*) en 5, begint 'er enige ſlymerigheid uit de ſchede te ontlaſten. Zyn voorgaande

En tegenwoordige.

De tegenwoordige zyn hevige Weën §. 21 en §. 25 waar door, 1 perſſinge tot wateren en afgaan, 2. vermeerderde, en kloeker beweging in de pols, om dat het zenuwgeſtel

(*) Ik heb meermalen waargenomen, dat het buitenſte vlies (*menbrana Chorion* §. 80.) enige dagen voor de verloſſinge geberſten, en 't vogt tusſchen deze beide onthouden, uitgeſtort is, de Vrouwen die zeerdik waren geweeſt, veel dunder wierden, en nog 5,7, en meer dagen gingen, ondertusſchen bleef de *Amnios* §. 81. nog heel, behoudende 't vogt §. 82; eens zag ik dit geſchieden met een felle ſlag, en 't vogt ſtroomde over de vloer.
Het aflopen der pis word van zommige Vroedvrouwen verkeerdelyk voor het vogt uit het (*Amnios*) Lamvlies gehouden; tuſſchen de pis, en deze vogt, is ook verſchil, 't geen door het onderſlaan niet alleen gekend word, maar ook als men dezelve met potasch laat koken, wanneer een lugt van (*Sp. ſal. armoniac.*) opgaat, de doeken worden 'er geel of ros van, de Vrouw waterd in 't geheel niets of zeer weinig, en zet men 't vogt in een lepel op 't vuur, zoo vervliegt het, daar het vogt uit het (*Amnios*) Lamvlies dik word als *Gelatina*. enz. zoo dat men eigentlyk niet kan zeggen, dat het water afvloeid als deze vogt ontlaſt, gelyk MAURICEAU, in zyn 50ſte waarneming, en op andere plaatſen verkeerdelyk aantekend.

ſtel (*Syſtema nervorum* §. 71) alle de ſlagaderen in beweging brengt, en daar van daan ook roodheid in 't aangezigt, en hitte over het geheele lighaam; 3. braking en algemene bevinge, byzonder van de dyen en benen, als een gevolg van de hevige, en *Convulſive Contractio*, §. 21. 4, de Lyfmoeder opend zig meer en meer by elke Wee, de ſlymerige vogten, die aan de vinger in 't onderſlaan hangen blyven, worden bloedig (§. 72) en na mate dat de verwydering van de baarmoeders mond (*os uteri internum*) groot is, bieden zig de vliezen aan, door welke men het kinds hoofd duidelyk voelt; eindelyk breeken dezen, waarop dan met enige Weën het kind volgd.

Het water vertoond zig lang en ſlap of bol en breed.

Edog hier by is te letten, *a.* als de mond der Lyfmoeder (*os uteri*) weinig verwydert is, dat dan het water in de vliezen zig lang en ſlap vertoond, maar als het zelve heel wyd geopend is, dat het water breed en bol gevoelt word, zoo dat de gedaante van het water verandert en zig vertoond, na dat de mond der Lyfmoeder veel of weinig verwydert is, waarom men zomtyds in een uur tyds, na dat de moedermond van naauw wyd, en van wyd naauw word, verſcheide veranderingen ontmoet, en zelfs in een kwade plaatzing het laaſte dikwils bevind, dat hier wel mag opgemerkt worden.

Men moet voorzigtig onderſlaan.

b. Dat men voorzigtig onderſla, om de oogen van het kind niet te beſchadigen, of andere delen te beledigen; lettende wyders op het geen §. 6. *No.* 2. gemeld is, en eindelyk.

't Hoofd is in 't begin dikwils nog wat verre af.

c. Dat men in den aanvang der Weën, als het hoofd (gelyk zomtyds gebeurt) nog niet in het kleine bekken §. 45. gevordert is, het zelve nog niet met de vinger voelen kan, ſchoon men de vliezen met het water

ter daar binnen, door de verwyderde baarmoeders mond beslaan kan-

§. 92. Als men nu dit (§. 90) vergelykt met het geen van de valsche Ween §. 25 gezegd is, zal men aanstonds. Het stillen van de valsche Ween;
1. Het regte onderscheid tusschen deze bevatten kunnen
2. Men zal verstaan, hoedanig na valsche Ween, na hevige koortzen, spasmotique beweegingen, buiklopen enz (§. 22) ware Ween (§. 21.) kunnen volgen, en hoe men door dezelve tegen te gaan, de vroegtydige geboortens (§. 20.) verhoeden, en de Vrouw haar Vrugt voldragen kan. verhoed miskramen.

3. Dan zal men ook hier uit leeren, hoe men by alle tydige geboortens, daar tegen-natuurlyke bewegingen gevonden worden, de verlossinge bevordert en de goede Ween doorgezet worden, als men de kwade beweegingen met *Anodina*, *Antispasmodica*, en *Antiepileptica* stilt, en dat de eerste meest altyd zonder nadeel mogen worden gegeven enz. Welken middelen geen kwaad doen.

En eindelyk 4. hoe schadelyk het gebruik van verkeerde middelen zy, by een in arbeid zynde Vrouw, en hoe weinig de dryvende, beweging makende, of arbeid verwekkende middelen (§. 106.) te passe komen, en deze niet mogen worden gegeven, zonder voorgaand overleg met een kundige. Welke zeer schadelyk zyn.

§. 93. Het nodige in de verlossing is een hand doek, een weinig olie of varsche boter, stopdoek of spons, 1. of 2. bindselen van ruw garen voor de navelstreng, een schaar om dezelve af te snyden, nevens een bekwame plaatsing om de Vrouw op te verlossen. Wat men in en tot de verlossinge nodig heeft.

§. 94. Onder den arbeid word vereischt 1. dat men de natuur in haar goede werking niet stoore. 2. De Vrouw zo veel gemak verschaffe als doenlyk zy. 3. Het kind Wat men onder den arbeid doen moet.

in den doorgang helpe. 4. de ſtreng binden, en 5 de nageboorte voorzigtig afſchillen, en de Lyfmoeder (zo het het nodig is) regt plaatſen en zuiveren.

Men moet al wat ſchadelyk is myden.

§. 95. Om de natuur niet te beletten in deſſelfs goede uitwerking, moet men al wat ſchadelyk is vermyden; en dit geſchied, door 1. niet al te dikwils te onderſlaan, of te veel met de vinger in de (*Vagina*) ſchede te voelen, gelyk zommige onkundig doen, om zoo zy voorgeven, daar door den doorgang te verwyderen, nog ook de ſchede onophoudelyk met Oly te beſmeren, of de Baarmoeder te ſteunen, om dat door zulk doen de Vrouwelyke delen eerder zwellen, ontſteken, en zig ſluiten, als zig openen, behalven dat ze ook niet komen, ter plaatze daar de verwydering van nut kan zyn, als aan de mond der baarmoeder, zy nemen ook de natuurlyke ſlym, die de delen bevogtigd, en die den beſten olie is, weg; daar en boven dient het ſteunen van de Lyfmoeder by veele, daar dezelve wyd geopend is, zeer weinig, nademaal deze dan maar gelyk een vervolg is van de ſchede, weshalven deze ſteuning alleen dient by zulken, die aan een uitzakkinge der Lyfmoeder onderhevig zyn, en by die een zeer wyd bekken, en een harde, of weinig geopende baarmoeders mond hebben.

Men moet het water niet breken.

2. Moet men het water ook niet by goede geboortens breken, wyl hier door een behoorelyke en zagte verwyderinge word gemaakt, die men met geen kunſt van handen, of werktuigen alzo kan verrigten of nabootzen; behalven dat ook den doorgang zig vernaauwd en droog word, als 't water is afgevloed, en 't kind niet ten eerſten volgd, zoo dat men daar door, een natuurlyke geboorte in een tegennatuurlyke verandert.

3, Moet

3. Moet de beknellinge, en omſluitinge der rokken worden weggenomen, om dat de Vrouw des te meer kragt met de buikſpieren zou kunnen oeffenen. De omſluiting wegnemen.

4. Moet men zig wagten, van den buik der Vrouwen van boven door handen te laten drukken, om, gelyk zommige voorgeven, daar door het kind na buiten te perſen, wyl door deze drukkinge eerder het kind met de Lyfmoeder te gelyk, als het kind alleen, kan worden uitgedrukt, inzonderheid in Vrouwen, die wyd van bekken zyn; ook veroorzaakt dit doen eerder kneuzing, als dat het de natuur helpt. De drukking op den buik vermyden.

5. Men moet den Vrouwen, alle hitſige dranken (ſchoon, dat ze ſchynen mogen, den arbeid te vermeerderen) verbieden, om ſtortingen en koortſen, onder, of na het baren voor te komen, door de grote beweging, die dezelve in 't bloed vermeerderen, ook doet men niet meer vogt gebruiken, als tot leſſing van den dorſt nodig is, vermits door het veel drinken de blaas opgeſpannen, en den doorgang vernaauwt word enz. Geen hitſige dranken geven.

6. Laat men de Vrouwen, ſchoon ſe klaagden, dat ze op geen pot of ſtilletje kunnen afgaan, en het Secreet al in de kamer was, nooit daar op afgaan, op dat het kind niet zou omkomen, want de meeſte perſing tot wateren en afgaan komt, als 't kind den doorgang nadert.

7. En eindelyk draagt men zorge, dat de barende geen onbehoorlyke bewegingen maken, zoo voor, als onder de Weën, om dat daar vele onheilen uit kunnen voortkomen, zoo wel voor de moeder, als voor 't kind.

Hier uit ziet men, dat als aan een Vrouw die een natuurlyke geboorte ſtand heeft, dat is te zeggen, welkers kind wel gekeert (§. 30) voorkomt, weinig kunſt gedaan, en de tyd maar afgewagt word, de zulke het al-

 lerge-

lergemakkelykst en voorspoedist verlossen, 't verdere bewys ziet men in de Oostersche en Westersche Volkeren, in de Straat Davids, en op zommmige plaatsen in Irland daar geen Vroedvrouwen zyn, en by de hoeren, die zonder hulp verlossen enz.

De Vrouw gemakkelyk plaatsen. §. 96. Men verschaft een Vrouw gemak, door dezelve zoo te plaatsen onder de baring, dat haar ademhaling onbelemmert is, en zy kragt genoeg kan oeffenen, om haar kind door te zetten; dit bekomt men, als men haar half zittende en half leggende plaast, zorg dragende voor het al te veel afhangen van 't hoofd en benen, want door 't eerste trekken (de *Musculi sternoclydomiastoidei*) het borstbeen en ribben op, en de ingewanden, onder het middelrif gelegen, drukken het zelve na boven, waardoor de borst vernaauwd, en de buikspieren te veel gespannen worden; door het al te veel afhangen van de benen, worden de (*Musculi pectinei*, *Tricipites*, en *graciles*) opligters van de dey en buigers van de schenen, aan het schaambeen vast zynde gespannen, het schaambeen nedergetrokken, de buikspieren in haar werking belet, en de ribben nedergehouden, waar op in alle gevallen wel mag gelet worden.

Op een rustbank. Om aan dit oogmerk te voldoen verkieze ik, boven het kortbed en alle andere plaatzingen, de rustbank, (by luiden die ze hebben) voor het gemakkelykste, om dat deze van een bekwame hoogte is, dat men 'er rondom kan gaan, de billen kan bevryden voor het inzakken, en de Vrouw zoo plaatsen, dat het staartbeentje door de drukking van 't kind, gemakkelyk naar agteren wyken kan; men bedekt het *Matras* met een deken, op deze legd men een stuk gewast linnen voor de uitvloeisselen, en daar over een of meer gevouwe lakens, naar vereisch

enige

enige kuſſens of een Vrouw om de rug te ſteunen, de knien buigt men, en de hielen brengt men by de billen, en laat de voeten ſteunen tegens een beklede ſtok, die men over dwers op de ruſtbank legd, men verwydert de knien zoo ver nodig is van malkanderen, en laat elke knie door een Vrouw houden, en eindelyk kan men nog, (zoo men het nodig oordeelt) een lenden kleed van een, in vieren gevouwen ſlaaplaken gebruiken, om de Vrouw by ieder Wee wat op te ligten, het geen egter (indien de Vrouw als gemeld geplaaſt is) ten overvloede geſchied, (*) op deze ruſtbank behoeven de Vrouwen in natuurlyke geboortens, niet altyd te leggen van 't begin van den arbeid af, maar als het kind in den doorgang is; om dat vele Vrouwen, inzonderheid ſterke, en die, welke weinig Weën hebben, meer voordeel hebben, en meer Weën krygen, door het ſtaan of leunen op een Tafel met de armen, of op de ſchouders van twee Vrouwen, t'wandelen door de kamer enz. want daar zyn 'er by welke de Weën door leggen veel vertragen; dog by andere, inzonderheid zwakke, die aan ſtuipen, ſtortingen, vallendeziektens, ſlaauwtens, uitzakking, vooroverhanging, of andere ſcheve leggingen der Baarmoeder of aan breuken &c. onderhevig zyn, is het ſtaan nadelig.

Alle Vrouwen behoeven niet te leggen van 't begin.

Het

(*) Zommige leggen de Vrouw dwers over het bed in navolging der ouden inzonderheid van C. CELSUS *Caput* 29. alwaar hy zegd *oportet autem ante omnia reſupinam mulierem transverſo lecto ſic collocare, ut feminibus ejus ipſius ilia Comprimantur. Quo fit, ut & imus venter in Conſpectu medici ſit, & infans ad os vulvæ compellatur*; dat is, maar voor al moet de Vrouw overdwers op het bed zoo agterovergelegd worden, dat hare darmbeenderen (*ilia*) door hare dyen als gedrukt worden, waardoor komt, en dat haar onderbuik voor 't oog van den geneesheer bloot legt, en dat het kind tot aan de mond van de ſchede voortgeſtuwd word enz.

Blaas en aarsdarm, moeten geledigt.

Het 2de gemak dat men de Vrouw verſchaft, is, haar (indien het nodig is), te ontlaſten van de pis en drek; het eerſte door een gewone *Catheter Pl* 4. *fig.* 12. dewyl de opſpanninge van de blaas door de pis, den doorgang van het Kind verhindert, een ſcheuringe en uitſtorting van pis in het bekken, en de dood zelve zouw kunnen verwekken, gelyk de Heer PARSON bevonden heeft; De grove uitdygzelen ontlaſt men, door een gemene (*Clyſter*) darmſpuitzel, byaldien de Vrouw t'zedert eenige dagen niet is afgeweeſt, by voorbeelt

R. cerev. rec. ℥viii.	*neemt verſch bier* 16. *loot*
ſap. alb ℥ß	*witte ſeep* 1. *loot*
ſal comm. ℨii.	*keuken zout* ½ *loot*
ol. rapar. ℥ii.	*lamp oly* 4. *loot*
misce.	*vermengd het.*

Men kan zig ook van vele andere en koſtbare bedienen, men wagte zig om pis van by zynde Vrouwen tot het Kliſteren te gebruiken, gelyk zommige doen, om dat men niet weet, of 'er geen van die een druipert, of andere veneriſche ongemakken heeft.

Het plojen in de ſchede beletten.

Het 3de gemak, dat men bezorgt, is, dat men het plooijen in de (*Vagina*) ſchede (§. 69.) belet, inzonderheid by vette, en die 'er veel in hebben, gelyk die, welke weinig kinderen hebben gehad; dit geſchied door tuſſchen het kindshoofd en de ploojen twee of drie vingeren in te brengen, tot dat het hoofdje over deze heen gegaan is

Het ſcheuren vermyden.

Eindelyk draagt men ook zorge voor het ſcheuren van 't vorkje (§. 61) als 't hoofd van 't kind in de ſchede is doorgedrongen, als men met 1 of 2 vingeren van elke hand, de lippen der Vrouwelykheid voorzigtelyk verwyd-

wyd, dewyl het hoofdje anders de lippen zodanig na buiten dringd, datze na onderen uitſcheuren, om dat de (*foſſa navicularis*) ſcheepswyze holte zoo veel lager is als den onderſten hoek der lippen, 't geen een groot ongemak veroorzaakt (§. 61. en 62.)

§. 97. Men helpt het kind in den doorgang, zoo ras men het kan bereiken, en het hoofdje in of door de kroning is gevorderd, voerende de voorſte vinger van elke hand, met olie, of met verſche boter beſmeert, wederzyds na het agterhoofdje binnen de ſchede, de drie volgende, als de middelſte, ring en oorvinger insgelyks beſmeert, wederzyds onder de onderkaak, zorg dragende van de fontein des hoofds niet met den duim te drukken, dan voegd men de opperarmen van boven tegens zyn lyf, en haalt het kind met hulpe van een Weë in een regt lyn, en na onderen na zig, dus niet als zommige doen, al wrekende, dat is van de een na de andere zyde te bewegen, om dat dit de nek van 't kind kan ontleden, waarnemende 't gene §. 94 No. 7. is gezegd, als mede dat men tydig, eer men het kind op deze wyze helpt, zig verzekerd, of de ſtreng niet om 't hoofdje, of om eenig ander deel is geſlingert, en die los maakt, op dat men de nageboorte niet afſcheure, het kind wurge, de ſtreng breke, en bloedſtorting met een omkering der baarmoeders bodem, of de dood zelfs aan 't kind en de moeder verwekke. Hoe men het kind helpt.

§. 98. Het kind geboren zynde, bind men de navelſtreng, leggende onderwylen het kind op zyde, dat is met het aangezigt van de moeder afgekeert, op dat de uitvloeizelen uit de baarmoeder het niet doe ſtikke, en den vryen ingang van lugt in 't kinds long beletten (hoewel dit doorgaans wel door 't gehuil van 't kind, Als 't kind geboren is, wat dan te doen.

in-

Hoe men de ſtreng bind.

indien het niet ſlaauw is, word belet) men vat de ſtreng tuſſchen de middelſte en ring vinger der regterhand, en neemt een bandje gemaakt van 4. of 5. draden ruwgaren of zyde, op ider einde geknoopt, op dat de draden gelyk mogen zyn, en geen doorſnydinge veroorzaken, men brengt het onder de ſtreng door, en legt met de duim en voorſte vinger van de regter, en met de vingeren der linkerhand, van boven een dubbelde doorſteken knoop, een goede vinger of duim breed van den buik van 't kind af, niet uit bygelovigheid, als of het lang, of kort afbinden, de roede lang, en de ſchede wyd zoude kunnen maken, als PLEMPIUS en andere hebben gelooft, 't geen van SPIGELIUS *de formato fœtu* met regt beſpot word, maar om dat het al te kort afbinden, een navelbreuk, en ook bloeding door 't afſlippen van de band, kan verwekken, en het al te lang een twede binding vereiſcht, men haalt de binding behoorlyk aan, dog niet te vaſt, om geen doorſnyding der ſtreng, en niet te los om geen bloeding te verwekken, waar van vele voorbeelden gevonden worden; van onderen legt men, nog twee enkelde knoopen op malkander; twee vingers breed verder, legt men nog een twede binding, even als de vorige, en ſnyd de ſtreng tuſſchen deze beide bindingen door.

Waarom de ſtreng gebonden word, eer men de moederkoek afſchild.

Ik rade het binden van de ſtreng, eer men de nageboorte afſchild.

1. Om dat de nageboorte, of moederkoek onder het binden, door de aanhoudende (*Contractio*) t'zamentrekking (§. 21.) der Lyfmoeder by zommige afgewrongen is, eer men de bindingen volbragt heeft.

2. Om dat het kind hinderlyk is in 't halen van nageboorte.

3. Om

3. Om dat als 'er meer kinderen in de Lyfmoeder zyn, men de hand wederom te rug zal moeten halen, om de ſtreng eerſt te binden, vermits deze twe nageboortens doorgaans verenigd zyn, of met de koek, of door middel van een gemene ſtreng; gelyk STALPART VAN DER WIEL *cent* 1. *obſ.* 75 meld, want minder vind men, dat tweelingen ider een byzondere moederkoek hebben, als de Heren RIVA, *Ephem Germ. Ann.* 1. *Decur* 1. *obſ.* 39. L. SCHROKIUS en COSME VIARDEL aanmerken.

4. Om dat de ſtreng, inzonderheid als dezelve dik en met knopen is, ligt komt te breken, om dat deſſelfs vaten, en vezelen door het voerende bloed buiten haar veerkragt zyn uitgerekt, waardoor van de zyde der moeder of kind, een hevige bloeding kan ontſtaan.

5. Om de kortheid van de ſtreng in zommige gevallen, en eindelyk, om dat des Lyfmoeders mond, zig by en onder ware Weën, zoo raſch niet toeſluit, als men gemeenlyk gelooft, gelyk §. 21 en 25 en de ondervinding, gelyk ook VAN SOLINGEN *pag.* 52 en vele andere beveſtigen. Men behoeft egter niet altyd eerſt de ſtreng te binden, by voorbeeld wanneer het kind dood, en nog onvoldragen is, en als de half afgeſcheide nageboorte met flaauwtens, en ſterke vloed verſelt, een ſchielyke afſchillinge vereiſcht; in het 1ſte geval om dat het kind niet behoefd gemyd te worden, in het 2de, om dat men van de verwyderinge van de baarmoeder (die, om dat het kind niet zoo groot, ook niet zoo ruim is) moet gebruik maken, en de hand tydig invoeren, en in het 3de om de bloeding voor te komen.

In zommige gevallen is het niet nodig.

§. 99. Zoo ras nu het kind geboren, de ſtreng gebonden en doorgeſneden is, word het overgegeven; daar na gewaſſen, gekleed en bezien of 't enige onge-

Wat verder gedaan moet worden.

makken heeft, ten einde die tydig te verhelpen; is het flaauw, men brengt het onder de neus de (*) *Sp. ſal. armoniac*, *Lavendulæ*, *Meliſſæ*, *Ol. ſuccini*, *ſal volat. cornu. cerv*, *ſal volat ſuccin*, *Tinctura Caſtorei.* enz. dat men 't naaſt by der hand heeft, en waar mede men ook de ſlapen des hoofds wel mag beſtryken. Want 't kloppen en ſlaan van de Moederkoek, om de flaauwtens van 't kind te helpen, doen zoo veel, als 't *Pulvis ſympateticus*, op een doekje geſtrooid, om de wonden te genezen, wyders beſpuigd men het hartje met wat warme wyn, ſchud het, of borſtelt de plant van deſſelfs voetjes &c. en ſchoon de moederkoek onder het binden §. 97 No. 1. reeds was afgeſcheiden, moet men egter de hand binnen de Lyfmoeder brengen, zoo om te voelen, of den bodem van dezelve niet is omgekeert, als om te weten; of 'er geen vreemde gewaſſen, grote bloedklompen, of nog een kind [in de Lyfmoeder is, en dit bevindende niet henen] gaan, voor dat de Vrouw van het twede verloſt is, dat ik weet gebeurt te zyn. De Heer A: TITSING, in zyne Heelkonſt pag. 326. geeft hier ook twee aanmerkelyke gevallen van aan de hand, wel waardig, myn Lezer kortelyk mede te delen.

Als het Kind flaauw is.

Als de nageboorte afgeſcheiden is evenwel de hand inbrengen.

„ Een Juffrouw *Du Moulin* grof zwanger zynde, „ baarde op de gewone tyd een zoon, maar haar buik „ niet dun genoeg wordende, zettede zy de Vroed- „ vrouw aan, om haar nog te verloſſen van een 2de „ kind, dat zy nog meende by haar te hebben, maar „ wyl de Vroedvrouw haar verzekerde, dat 'er geen „ kind meer was, wierd de kraam uitgehouden, „ en de Juffrouw leven voelende, gaf haar zaak aan de „ na-

Word met een aanmerking beveſtigd.

(*) *Geeſt van Armoniac Zout, van Lavendelbloemen, van konſelje de grein, Olie van brantſteen, vlug Zout van Hartshoorn, vlug Zout van brantſteen, Tinctuur van bevergeil.*

„ natuur over, en verloste drie maanden daar na, van „ twee welgeschape dogters.

„ Een Aanzienlyke Vrouwe alhier, verloste 6 weken na dat ze een levend kind gebaart hadde, van een „ doode vrugt. Twede aanmerking.

Zie wyders N. VENETTE en LE CLERC, die ider ook een geval van dezen aart hebben aangetekend. (*)

Deze gevallen, zyn alleenig uit nalatigheid van 't evengemelde voortgekomen, en om dat het gebore kind een byzondere moederkoek gehad heeft enz.

Maar is de moederkoek niet afgescheiden, gelyk by die slappe Ween hebben gehad, en voorspoedig verlossen, of by die nog niet regt op haar tyd zyn, dan moetze voorzigtig worden afgeschild, op de volgende wyze; Men vat de streng, tusschen de voorste en middelste vinger der linkerhand, en wind ze een slag of twee om dezelve, of indien ze te kort mogt zyn, vat men ze met de linkerhand, met een drogen doek voor de gladdigheid naby de schede, en brengt de vingers der Regterhand tezamen gevoed, langs de streng na binnen tot aan de moederkoek, haalt de streng met de linkerhand zagtjes na zig, dezelve te gelyk een weinig van de een na de andere zyde brengende, en wel na die, daar ze de meeste vastigheid heeft, om daar door des te gemakkelyker tusschen den bodem der Lyfmoeder, en de nageboorte in te komen, men brengt daar tusschen een, twee, Hoe de afschilling der Moederkoek geschied.

(*) By PLANQUE *Bibliothèque Choisie de Medicine* vind men, dat een Vrouw, den 8 Febr. van een kind verloste. den 20 April daar aan volgende van een tweede, den 23 van dezelve Maand van een derde, den 28 van het vierde en vyfde, den 29 van een zesde, den 30 van een zevende, en den 3 Mey desselven Jaars van nog 3 andere.

twee, en zoo vervolgens alle de vingeren der regterhand, waarmede men een zagte schaving maakt, om dezelve los te schillen, 't welk gemeenlyk zeer gemakkelyk toegaat, zorg dragende, van met de nagels de Lyfmoeder niet te kwetsen, en dat de schillinge geschiede tusschen de Lyfmoeder, en dat gedeelte van het adervlies (*Chorion*), dat zommige netvlies (*Reticularis membrana* §. 80) noemen; men kan anders ook het buitenste of de rugzy van de twee laatste vingers, tegens de Lyfmoeder plaatsen, en met de twee voorste op voorgemelde wyze, de afschillinge doen. (*)

Wat men doet om de afschilling nog wat te helpen. By aldien de afschillinge, niet spoedig genoeg toegaat, legd men de linkerhand, daar men de streng heeft mede vastgehouden, op den buik van de Vrouw, en maakt daar mede enige zagte vryvinge, latende de Vrouw te gelyk enige persinge maken, of men trekt zagtjes by de vliesen, zoo aan de een als aan de andere zyde, aan den rand der moederkoek, en aldus niet volgende, handelt men, als in het Hoofdstuk over de binnenhouding der Moederkoek zal geleerd worden.

De nageboorte by de streng uit te halen is zomtyds zeer gevaarlyk. Ik mispryze aldus de manier van zommigen, om in alle gevallen, alleen door trekken aan de streng, en zonder inbrengen van de hand, de Moederkoek te halen.

a. Om dat zommige strengen §. 97 het breken ligt onderworpen zyn, waardoor men de moederkoek dan moeijelyker vinden en halen kan.

b. Om

(*) Deze afschillinge kan men niet ongevoeglyk vergelyken, by die van een Oranje appel van de schil, of het vastgekleefde deeg van den trog.

b. Om dat een onkundige (ſchoon de ſtreng al ſterk genoeg mogt zyn) door onbehoorlyk ſtrekken, den bodem der baarmoeder kan komen om te keren, en daar door pynen, braking, ſtorting, de hik, flaauwtens, ſtuipen, ontſteking, koudvuur, en de dood zelve veroorzaken, waar van voorbeelden by RUYSCH, HEYSTER, LAMOTTE, AMAND, PORTAL, GENSELIUS, LA FAYJE, MAURICEAU, VAN WYK, en meer andere te vinden zyn, en eindelyk.

c. Om dat de moederkoek zomtyds zeer vaſt met de Lyfmoeder is verenigd, gelyk de Heer SALSMANNUS getuigd, dat hy dezelve na de dood aan de Lyfmoeder zoo vaſtgehegd heeft gevonden, dat hy dezelve met grote moeite, daar van moeſt aftrekken; diergelyken geſchiedenis vind men ook by evengenoemden PORTAL, MAURICEAU, DENYS, JUSTINA DITTRICHS, GERBESIUS en andere. Wel is waar, dat de ſtreng niet op 't midden van de nageboorte vaſt is, maar altyd naar de eene zyde, gelyk LOISE BOURGOISE zeer geeſtig heeft aangemerkt; den Schepper ſchynt dit gedaan te hebben, om dat de moederkoek by de dieren, als Katten en Honden, door den bek, en by Menſchen door een ligte trekking met de hand, gemakkelyk volgen zou, wyl zy veel meer kragt zoude moeten oeffenen, als zy in 't midden vaſt was, want men ziet, hoe dat de jongens met natgemaakte leertjes, ſtenen uit de grond ligten enz. Maar ik moet hier de onkundige waarſchouwen, om, als de koek zonder pyn, met weinig moeite niet volgd, dan geen kwaad te doen.

Dat de ſtreng niet regt in 't midden der moederkoek zit, bewyſt niet dat men de nageboorte daar by altyd moet uittrekken.

Als de ſtreng, door eenig toeval, zeer na aan de moederkoek is afgebroken, moet men wel bedagt zyn:

Als de ſtreng breekt.

1. Dat men de Lyfmoeder van de *Placenta* door 't gevoel weet te onderfcheiden. (*)

2. Dat dezelve niet altyd aan de (*fundus uteri*) grond der Baarmoeder vaft zit, zoo als van DEVENTER wil, maar ook wel op de een, of andere zyde, zoo als DRELINCOURT, *Syftem. De Hum. fœt. Perioch.* 36. DIEMERBROEK, *Anatom. pag.* 202. &c P. DIONISIUS hebben waargenomen; NOORDWYKIUS en PORTAL hebben zelfs, de nageboorte tegens den inwendigen mond der Lyfmoeder vaftgehegd gevonden, welk geval ik met de Heer DE LEURE, te *Parys* ook eens ontmoet heb.

3. Dat de Lyfmoeders na vooren, en na de zyden kunnen overhellen, en eindelyk, dat de moederkoek in een byzondere holte van de Lyfmoeder kan befloten zyn, wanneer men dezelve niet voelen kan, ten zy men de holte, daar zy in zit, en die door de omfluitinge van de Lyfmoeder om de nageboorte gemaakt is, verwydere.

Wat verder te doen als de nageboorte afgefcheiden is.

§. 100. Zyn 'er eenige vreemde gewaffen in de Lyfmoeder, men fchild die op dezelve wyze af, als de moederkoek, de grote bloedklompen neemt men ook uit, en is de Lyfmoeder na een van de beide zyden, of na voren overhellende, brengt men die zoo veel mogelyk in haar natuurlyke ftaat, en de geflote hand een wyl tyds, binnen dezelve houdende, laat men ze om dezelve inkrimpen, ten einde zy in haar natuurlyke plaats blyve, en de darmen van boven op den bodem drukkende, dezelve niet omkere enz.

Al te naauwkeurig behoeft men de baarmoeder niet te

(*) Men onderfcheid de Lyfmoeder, van de Moederkoek, 1. Om dat dezelve glad is, en de Moederkoek in tegendeel ongelyk, door de vaten op dezelve verfpreid, 2. Dat op de Moederkoek als blaasjes aan 't gevoel vertonen. 3. Datze van den omtrek na 't midden dikker word.

te zuiveren, om dat de gemelde *Contractio* §. 21. die men (*Dolores post partum*, of) naween noemt, de rest wel uitdryft, inzonderheid als men een goede sluitband aandoet. (*)

§. 101. De Vrouw, als gemeld behandelt, en de sluitband §. 100. omgedaan zynde, voorziet men haar van een spons of stopdoek, bezorgdze te bed, en geeftze een middel bekwaam ter stillinge van de naween, kortom men behandeltze verder als een zwaare gewonde. Wat aan de Vrouw te doen zy.

§. 102. Deze sluitband moet niet smal zyn, of maar 3. of 4. vingeren breed, gelyk de gewoone kwade manier hier te lande is, ook niet al te styf of met een knoop in de linker zyde toegedraait, maar moet gemaakt worden, van een groot Servet, in drien of in vieren gevouwen, zodanig dat het den gantschen buik beslaan en steunen kan, het zelve moet, middelmaatig sluitende, egaal aangespeld worden om het bloote Lighaam, en indien de Vrouw mager, en de heupen te veel uitstekende waaren, moet men een gevouwe zagt zervet, of ander linne- Hoe de sluitband moet gesteltzyn, en hoedanig dezelve omgedaan word.

(*) De wyze van C. CELSUS, voorgesteld, komt in vele opzigten met de onze overeen, hy zegd, *Quoties autem infans protractus est, tradendus ministro est. Is eum supinis manibus sustinere, medicus deinde sinistra manu leniter trahere umbilicum debet ita, ne abrumpat, dextraque eum sequi usque ad eas, quas secundas vocant, quod velamentum infantis intus fuit: hisque ultimis apprehensis, venulas membranulasque omnes eadem ratione manu diducere à vulva, totumque illum extrahere, &, si quid intus praeterea concreti sanguinis remanet.* Dat is, maar zoo dikwils het kind doorgetrokken is, moet het aan een dienaar gegeven worden, die het zelve met buitenwaars omgekeerde handen houd, en daar na moet den geneesheer, met de linkerhand de navelstreng zagtjes trekken; op datze niet afbreke, en met de regterhand, langs dezelve vervolgen tot dat, 't welk men nageboorte noemt, 't geen van binnen het bekleedzel van 't kind geweest is. En deze laatste aangevat hebbende, moet hy de aderkens, en alle de vliekens op dezelve wyze met de handzy van de baarmoeder afschillen, en dat geheel uithaalen, en ook zoo 'er van binnen iets van 't geronne bloed is overgebleven.

ne onder deze band leggen, om daar door een egale ſluitinge, en ſteuninge te maaken, of anders kan men ook een kuſſentje, met verzagtende en ontſteeking weerende middelen, by wyze van een ſtoving (*) onder deze band plaatzen, wyders kan men de band van tyd tot tyd, na de verloſſinge, een weinig aanhalen, na mate zy los word; door deze ſluitband belet men voor 1. de hevige flaauwtens, die zomtyds wel van de dood gevolgd worden, veroorzaakt om dat het ſteunzel der grote bloedvaten is weggenomen, meer bloed na beneden, en minder na het hoofd gevoert word. 2. Belet men de hevige vloeijing, om dat de vaten (§. 71.) na de baarmoeder toelopende, gelykelyk gedrukt worden. 3. Bevordert men de zamentrekking van de Lyfmoeder, waar door dan ook ten 4den De ſtolling, en binnenhouding van geklonterd bloed, het geen 'er in vergadert is uitgedreven. 5. De ontſteking verhindert. 6. De opſtopping van de kraamvloed (*Lochia*), en 7. Het indringen van de lugt in de Lyfmoeder belet word, 8. de Vrouwen, wederom haar voorige dunte bekomen, en eindelyk de huid van haar buik ook veel gladder inkrimpt. Die nog andere dienſten aan dezen toegeſchreven, begeren te weten, Leze de Heeren de GORTER, *over de ſluitband*, en LA MOTTE, *Traité Complet des accouchements.*

Hoe de teeldelen te behandelen.

§ 103. De uitwendige teeldelen met laauw water afgewaſſen zynde, voorziet men met zagte doeken, of met een fyne ſpons, aangehouden door een gewoone ſchortdoek, of de bandagie als de letter *T.* welkers twee einden om het Lyf gaan, en het andere tuſſchen de benen door, aan de omgaande word vaſt gemaakt, zorgdra-

(*) In ſtortingen moet men de ſtoving niet warm maar koud opleggen.

dragende om dezelve met te vaſt aan te ſluiten. (*)

§ 104 Zoo het mogelyk is, draagt men de Vrouw te bed, of bezorgd dat zy niet te verre te gaan hebbe, om een uitzakking, en omkering der baarmoeder, en moederſchede voor te komen. (†)

De Vrouw moet men te bed dragen.

§. 105.

(*) In plaats dat men de *T*, uit twee ſtukken maakt, neemt men maar een lange reep linne, die men aan de beide einden inſcheurt, en waar van men de twee langſt ingeſcheurde om 't Lyf, en de twee andere tusſchen de beenen door, aan de omgaande vaſt maakt, dit houd veel beter en zit gemakkelyker, als de gewone ſchortdoeken met de lintjes.

(†) Indien de Vrouwelyke delen, 1. Door de groote van 't Kind, 2. Door de Engte en tederheid der delen, 3. Door ruwe en onbehoorlyke handelwyzen, gezwollen of gekneusd zyn, dan is het nodig zulke middelen te gebruiken, als in 't vervolg tegens de zwelling, kneuzing en ontſteeking, in 't Hoofdſtuk van de vernaauwing der ſchede, gemeld zullen worden; van welke men ſtovingen, pappen en ſmeeringen bereiden kan, by voorbeeld

No. 1.

℞. *Lactis ebutyrat.*	℥xx.	*Neemt Karnemelk*; ½ *pint*
Flor. ſambuc. m.	iß.	*Vlierbloemen, anderhalve hand vol.*
F. Fotus.		*Laat het een ſtoving worde.*

of No. 2.

℞. *Aq. ſambuc.*	℥vi.	*Neemt Water van Vlier* 12. *loot.*
Acet. Litharg.	℥iv.	*Azyn van goudglid* 8. *loot.*
Alum Crud.	ʒß.	*Raauwen aluin* ½ *vierendeel loots.*
Misce fiat Fotus		*Mengd en maakt'er een ſtoving van.*

of No. 3.

℞. *Fol. Acetosi*		*Neemt bladeren van Zuuring.*
Flor. ſambuc. à m	iß.	*bloemen van vlier, van elks anderhalve hand vol.*
Farin. hord.	℔i.	*meel van gerſt een pond.*
Vin. alb, rub, vel Rhenan.	*q. s.*	*witte, rode, of rynſche wyn, zoo veelgenoeg is.*
M. F. Cataplaſma.		*Mengd en maakt het tot een pap.*

M ℞. *ding.*

Wat dingen schadelyk zyn voor de Vrouw.

§. 105. De Vrouw behoorlyk te bed bezorgd zynde, word de eerste dagen stil gehouden, en haar 't gebruik van alle hete dranken en geneesmiddelen verboden, en onthouden; inzonderheid het gebruik van Mithridaat, de Veneetsche Theriaac, *Diaschordium*, *Philonium*, *Romanum*, *Requies Nicolai* (zoo als zommige Vroedvrouwen en practizyns, gewoon zyn aan de baarende tot stillinge van de naween, in te geven) zyn daarom geheel te verwerpen, wyl deze zeer heet zyn, en

of No. 4.

℞. *Ung. nutrit.* ℥iij.	*Neemt. Verkoelende salf* 6. *loot.*
pulvis. Cerus.	*Poejer van lootwit.*
Lithargyr aur à ℥ß.	*goudglit van elks* 1. *loot.*
M. F. Unguentum.	*Mengd en maakt 'er een Salf van.*

Deze alle moeten koud of warm gebruikt worden na gelegentheid; de stoving No. 1. en de pap No. 2 moeten ook niet veel kooken en No. 3. moet zonder vuur bereid worden.

Indien 'er door een van de evengenoemde oorzaaken, of door een grove, dikke, of brede hand, eenige verscheuringe geschied is. (§. 61. 62. en 69.) dan moet men.

1. De Kraamvrouwen, de knien naby elkander laten houden of by een binden, om dat het gescheurde wederom te zamen heelen en genezen zoude.
2. Zorge dragen, dat de gescheurde delen, voor de pis, afgang, en andere uitwerpzelen droog gehouden werden, en daar om dikwils van drooge linne doeken voorzien.
3. De wond, met de *Balsum van Peru*, de *Veneetse Terpentyn*, of de *Balsum Copayvæ*, of met een zalve, *van was*, *honing*, *spiegelharst*, *myrrhe* en een *weinig olie* bereid, behandelen; of met de zogenaamde natte *Ceruis*, dat is *olie en was*, *met lootwit* tot een zalve gemaakt, dog men moet zorge dragen, dat men geen steekwieken of proppen van plukzel in de wonde stopt of steekt, maar plat verbind.
4. Is de scheuring te groot, dan moet men dezelve hegten, 't zy door een naald en draad, of door welklevende pleisters, want deze wonden by tyds wel behandelt wordende, genezen heel ligt.
5. Komt 'er ontsteeking rondom de wonde dan smeert men van de verkoelende zalve No. 4. rondom dezelve.

en alzoo dienſtig als de Peper, in een wonde geſtrooid, van iemand die gegeeſeld is; derhalven geeft men liever hier tegen wat *Syrup. Diacod.* 't zy alleen, of in een verkoelende drank gemengd, of anders voor een reis 1, 2, *tot* 3 *greinen opium Crud.* met het een of ander vogt vermengd, of

Welke voordelig zyn

No 1.

℞ *Amygdal. dulc. excort.* No. v.
Sem. Melon.
Pepon. *a* ℥ß.
Papav alb. ʒij.
F. S. A. cum aq. hord. Emulſio
& addantur colat. ℥xx.
Nitri puri ʒiii.
Syrup. Diacod. ℥ij.
M. om het half of heel uur een theekopje.

of No. 2.

℞. *Ol. ſtillat. Menth. gtt.* x.
ſachar. albi Conici ʒii.
F. Elæoſaccharum, cui adde
Sal prunel ʒij.
Aq. deſtill. Meliſſæ ℥x.
Succ: citr. Rec. expreſſ ℥i.
Rob. Ribeſior ʒvj.
Tinct. opii. gt: xxx.
M.

Als het voorgaande te gebruiken, of is het dat de zouten tegen gedagten by tere en zwakke Vrouwen wat te

Als deze wat veel beweging maakten.

veel afgang of krimpingen verwekten, dan kan men inplaats van deze, wat *Spiritus nitri dulcis*, *Sp. ſal. Dulc.*, *Sulph. p. Camp.* of *Vitrioli* daar by doen, of enkel nemen.

℞. *Sp. nitri Dulc.*
Laud. Liquid. Sydenhami á ʒij.
Misce

Alle uure 20. druppels in eenig vogt, waardoor de naween worden geſtilt en weggenomen (*) of ℞. *aq. ſtill. Menthæ*, *meliſſæ á* ℥ij. *Sp. nitri dulcis.* ʒij. *Laud. Liq. Sydenhami gt* xxx. *Syrup. Diacod.* ʒvj. *M.* alle uure een theekopje vol koud. Tuſſchen beide mag men ook de Vrouw, zoo men daar op gezet is, wel de *zoete Amandel olie* alleen, of met *ſtroop van Venus-hair* gemengd, ingeven, met deze zal men geen kwaad, maar eer voordeel doen, en de bloedsbeweging niet vermeerderen nog ſtortingen verwekken.

Waar op onder de geneſing agt geſlagen moet worden.

§. 106. Voor 't overige let men op den afgang, op de kraamvloed, op de pyn en zwellinge van den buik, op de ontſteking (*inflammatio*), koortzen, en manier van le-

(*) Zomtyds ontſtaan de naween, door geklonterd verzameld of nagebleven bloed binnen de Lyfmoeder, waar tegens dezelve werkt, om zig daar van te ontlaſten, even als de kolykpynen zomtyds ontſtaan, door opgehoopten drek in den kolykdarm (*inteſtinum Colon*) zoo als den beroemden Hoogleeraar Heyster, in zyn *Compendium Medicinæ Caput XVI.* §. 26. wel aanmerkt, welke pynen dan niet te ſtillen zyn, voor dat [illegible] het vergaderde daar uit ontlaſt is, ook moet men aanmerken, dat de *Anodina* niet langer dienen gebruikt, als tot dat de valſche en ververmeerderde krampen zyn weggenomen, ten minſten dat zy veel vermindert moeten worden, dewyl zy groote tegenwerkers tegens alle ontlaſtinge zyn; dog alles met oordeel, dat ik hier nu, zoo naauwkeurig niet beſchryven zal.

leven; het overkomen van toevallen, niet gering agtende, hoe wel dat ook een Kraamvrouw, in de eerste dagen mag schynen en zig vertonen, wyl vrouwen, die de allergelukkigste verlossingen gehad hebben, door onverwagt opkomende toevallen, en onagtzaamheid, dikwils zyn in gevaar gebragt.

Alle deze byzondere overkomende toevallen, hier te beschryven, is myn oogmerk niet, veel min de wyze om die wel te behandelen, wyl dit wel een gehele verhandeling op zig zelfs vereischen zouw, alleen zegge ik maar, dat zoo een patiente by opkomende toevallen, als een zware gewonde moet aangemerkt worden, dewyl tusschen haar en een gewonde alle overeenkomst is. (*) 1. Want heeft een gewonde, een versche en bloedige scheidinge in eenig zagt deel, hier is een versche en bloedige scheidinge van vaten, die het bloed van en na de moederkoek en *Chorion* bragten. 2. Vloeid 'er in den beginne rood bloed, zoo wel slagaderlyk, als aderlyk uit de wonde, het zelve geschied hier. 3. Beginnen de vaten in de wonde, daar na te vernaauwen, zig toe te trekken, en den tweden dag, of ook wel binnen de 24 uu-

Kraamvrouwen moeten als gewonde behandelt.

(*) CORNELIUS CELSUS, heeft al over 1600 jaren hier van gewag gemaakt, *Vide Lib. Oct. Caput* 29. alwaar hy, zegd', *Tum compressis in unum feminibus, illa in conclavi Collocanda est, modicum Calorem, sine ullo perflatu, habente. Superimum ventrem ejus imponenda lana Succida, in aceto & rosa tincta. Reliqua curatio talis esse debet, qualis in inflammationibus, & in his vulneribus, quæ in nervosis locis sunt, adhibetur*, dat is, Dan moet zy, na dat hare dyen zaamgedrukt zyn, in een Kamer gelegd worden, die matig warm, en zonder enige togt is. Op haar onderbuik moet gelegt worden, een vogtige wolle deken, gedoopt in Azyn en Rozewater. De overige genezing moet zodanig geschieden, als in de ontstekingen, en in die wonden, die in de zenuwagtige delen zyn, gebruikt word.

uuren, een dunneroode vogt uit te geven; in de kraamvrouwen word het zelve waargenomen, wyl de vaten door de inkrimping, van de Lyfmoeder zig beginnen te vernaauwen, en dunder vogten door te laten. (*) 4. Ziet men op den derden of vierden dag, vroeger of later, uit de wonden een taje witte lym, of vetagtige vogt voortkomen, die men etter noemt, dezelve vogt neemt men dan ook waar, by de kraamvrouwen, alwaar men ze kraamvloed hiet. 5. Is het wegblyven van deze blanke vogt, de aanhoudende vloejing, van dunne en bloederige, en 't geheel agterblyven van beide, een kwaad teken in de wonden, verminderen zig de toevallen niet, zoo lange deze niet verandert, en ſchikt zig de wonde niet eerder tot geneſing, het zelve geſchied ook hier. 6. Is het bloedſtempen by zwaarbloedende wonden nodig, met in en uitwendige middelen, het zelve moet in hevige ſtortingen, ook worden in 't werk geſteld. 7. Word 'er in de wonden weinig etter voortgebragt, als 'er buiklopen tegenwoordig zyn, het zelve geſchied ook in dit geval; want het gebeurd, dat als 'er een buikloop de Kraamvrouwen overkomt, dat de kraamvloed niet meer vernomen word. 8. Moet het vreemde uit een wonde worden weggenomen, door de natuur of konſt, zoo ook hier uit de Baarmoeder. 9. Is een gewonde aan bloeding, pyn, zwelling, ontſteking, koortſen van vierderley zoort, als *inter-*

(*) De Koorts, welke op den 2den of 3den dag, de aller voorſpoedigſte Kraamvrouwen overkomt, telle ik hier niet als een wondkoors; om dat deze by vele een (*Febris Lactea*) zog of melkkoors is; door de opſpanning en uitzetting van de melkvaten der borſten, welke doorgaans verdwynt, als 't zog voor den dag komt.

termittentes inflammatoriæ, ſynochi, remittentes lentæ en *hecticæ*, buikloopen, koud vuur in het deel, kramptrekkingen enz. onderhevig, het zelve ontdekt men by zommige Kraamvrouwen, en deze vereiſchen in vele opzigten dezelve oplettendheid in de genezing, als de toevallen by wonden voortkomende, waar uit blykt voor eerſt, dat de Heete zweetmiddelen §. 105. gemeld, of die uit de *Tinct. Beſoardic Alexipharm.* de *Spir. ſal. armoniac. cornu cervi. &c.* Nooit in deze gevallen te paſſe komen, hoewel BLANKARD, BARBARA WIDEMANNIN, en vele andere, deze verkeerdelyk en Hoog aanpryzen. ten 2. Dat een Geneesheer, zoo wel de heelkunde, als de Geneeskunde verſtaan moet, en dat de eerſte hem zeer veel ligt, in het kennen en geneſen van vele ongemakken kan byzetten, dat ook HIPPOCRATES *Lib. de Medico* en BOHNIUS *de officio Medici Duplici* wydlopig aantonen.

NEGENDE HOOFDSTUK.

Van de Moejelyke verloſſingen door Zwakheid, Stortingen, Flaauwtens, of Stuipen.

§. 107. De verloſſingen, zyn zomwyl langwylig en moejelyk, door zwakheid der Vrouwen, ontſtaande uit verſcheide oorzaaken, waar van de meeſte onder de dragt voortkomen, als door ziektens van allerley aart, door gebrek van voeding, door het gebruik, van al te dunne en ſlappe voedzels, en warme wateragtige dranken, door de verminderde werking van de vaſte op de vloei- *Oorzaaken van de zwakheid der Vrouwen.*

vloeibare delen, en eindelyk door een te groten verlies van goede vogten.

Hoe te helpen. §. 108. Deze oorzaken onder de dragt voortkomende, moeten dan ook door een kundige en voorzigtige behandeling, tydig tegengegaan en genezen worden, niet agtende de ydele verbeelding, dat een Zwangere Vrouw geenerley hulpmiddelen zoude mogen gebruiken, ten einde het Lighaam voor de tyd der verlossinge bereid, en in staat worde gesteld, 't welk geschied 1. Door bekwaame geneesmiddelen na den aart van ider ziekte, geschikt. 2. Door voedzame spysen, als zyn kragtige zoppen, uit versch hoender, kalfs, Lams, en ossevlees, zoete en karnemelk, dunne eijeren, gereese brood, goede bieren en wynen, dikwils op een dag en weinig te gelyk genomen, en zelfs door de *Peruviaansche bast.* ten 3. vermeerdert men de werking der vaste delen, door betamelyke lighaams bewegingen, met wandelen, het woonen op droge plaatsen, het voorzigtig en matig gebruik van verwarmende middelen enz; maar indien zulke lighaamen in arbeid komen, eer dat 'er tyd is geweest, om aan gemelde aanwyzingen te voldoen, en 't Kind wel gekeert voorkomt, dan mag men in deze verminderde beweging middelen gebruiken, die dezelve vermeerderen, en den arbeid verwakkeren als daar zyn *Vin. Rhenan, Aq. distillat. pulegii, Vitae Matthioli, Melissæ, Menthæ, Cinamomi, Gumm. Myrrhæ, Cort aurantior, Citri, cinamomi, Macis, Crocus, Borax, Sabina*, enz. en eenige der aangehaalde §. 25. by voorbeeld.

℞. *Ol. sabin. gtt* x.
sacch. Conici albi. ℥ij.
Fiat Elæosacch. huic admisce

Aq.

Aq. pulegi. ℥iv.
Cinamom. ℥ij.
Borax venet. ʒiß.
Troch. de Myrrh. ʒß.
Croc. optim.
Sal. volat. ſuccin. á. ℈i.
Miſce.

Waar by dan nog prikkelende kliſteren kunnen worden gevoegd, gemaakt van zeep, zout, bittere, en prikkelende middelen, by voorbeeld.

℞. *Infuſ. ſenæ.* ℥ix.
Sapon. nigr. ʒvj.
Nit. puri. ℥ß.
Olei ſabinæ. ʒß.
M. f. Enema

of

℞. *Herb. arthemis. vel Sabin. m.* iß. *vel* ij. *vel* ijß.
coq. in ſ. q. aq. pluv. ad. ℥viii. *Colat. add.*
Sapon. venet. ʒiij.
Borax venet. ʒij. *vel.* ℥ß.
Ol. Chamomel. ℥ij.
Miſce. F. Clyſter.

Edog moeten deze in alle vermeerderde lighaams bewegingen, en in vloeden vermyd worden, zoo als §. 92. No. 4. en 95. No. 5. gemeld is. (*) Is de zwakheid veroorzaakt door ſtortingen, dan moet men handelen, als §. 113 gemeld zal worden.

§. 109.

(*) Een ſtuk van een *Tygershuid*, de *Zeilſteen*, en *Arendſteen* (*Lapis Ætitis*) aan de linker dey gebonden, de gedroogde *nageboorte*, de *kooten*

Flaauwtens onder den arbeid, waar door ontstaan.

§. 109. De flaauwtens komen de barende Vrouwen over, of onder den arbeid, of kort na de verlossingen, die onder den arbeid komen, ontstaan voornamentlyk, 1. Door hevige gemoedsbewegingen. 2. Door een al te heete, en digt geslote vertrek, benaauwd door kolen. 3. Door te grooten veelheid van bloed. 4. Door valsche vlagen, zware pynen, of verkeerde kramptrekkingen en 5. Door te groten ontlasting, gelyk als na stortingen. 6. Door de dood van 't Kind binnen de Baarmoeder; die, welke kort op de verlosinge volgen, worden alleen veroorzaakt, door het wegnemen van het steunzel der grote vaten, (§. 102. No. 1. en eenige der gemelde, welke oorzaken ik hier niet breder verklaren zal.

Waar door na de verlossinge.

Hoe voor te komen en te helpen.

§. 110. Derhalven moet men zorge dragen, 1. Dat de Barende Vrouwe, zig niet ontstelle, en vermyden, dat zy geen kwade, of nadelige gedagten over haar toestand opvat, nog buitengemeene voor, of nadelige tydinge gebragt nog toornig gemaakt werde. 2. De warmte in de Kamer maatigen, om dat de baarende doorgaans heet genoeg zyn. 3. De veelheid van het bloed, by bloedryke verminderen, door een aderlating. 4. De hevige pynen, en valsche vlagen bedwingen. 5. De verdere uitvloejingen voorkomen. 6. Het kind, dood zynde, uit de lyfmoeder halen, (§. 120.) en eindelyk de grote vaten steunen, als §. 102. en eenige vlugge mid-

Belacchelyke middelen om arbeid te verwekken.

ten van een Haas, de *Lever van een Aal*, *de Poejer van een Slang* ingegeven, gelyk DOLÆUS, BAYRUS EN BLANKAART aanraden is belaggelyk, vermits zy even zoo veel doen, als de woorden *Su, ca, Midur*, in 't oor te luisteren, van een in arbeid zynde Vrouw, of als de woorden *Abaracadabara* om den hals gehangen; tegens de neusbloedingen, koortsen, enz. zynde een ydele verbeelding en bygelovigheid.

middelen onder de neus brengen, als §. 99. is gemeld.

§. 111. De ſtuipen komen, 1 op 't aankomen van koortſen, 2 door ophouding van pis in de blaas, en 3 op veele van de oorzaaken §. 107. gemeld, te volgen, en moeten daarom met dezelve middelen §. 108. of met die §. 25. gemeld, of na dat haare oorzaaken zyn, worden weggenomen, en genezen. Hier uit blykt dan, dat men de ſcherpe vogten, als oorzaaken van ſtuipen, alleen niet behoeft te beſchuldigen, gelyk vele de gewoonte hebben. Oorzaak en genezing der ſtuipen.

§. 112. De ſtortingen worden voorgebragt, zoo wel in alle tyden der dragt, als onder de verloſſinge, door een afſcheiding der moederkoek, geheel of ten deele, 't zy door allerhande hevige gemoedsbewegingen, als lopen, danſen, ryden, ſchreeuwen, zingen, blaazen, op inſtrumenten, ſterk braken, kneuſing, ſchudding, en drukkingen tegens den buik der zwangere, het hoog na boven reiken, te groten bloedrykheid, het onvoorzigtig gebruik van heete afdryvende (*Emmenagoga*), en purgeermiddelen, de ſterke beweging van het kind, ſtuipen, en *Spasmodique* bewegingen in zwakke lighaamen; men moet hier wel agt geven, of de bloedvloejing uit de ſchede, of uit de Baarmoeder zelvs voortkomt, wyl de eerſte doorgaans van geen belang is; maar by de tweede, de gemelde afſcheiding altyd gepaart gaat, en daarom ook zeer gevaarlyk is. Oorzaaken der ſtortingen of vloeden.

§. 113. By deze vloeden zyn nooit geen waare Weën, maar zomtyds eenige valſche pynen tegenwoordig, want als 'er waare Weën bykomen, houden zy op, dewyl de geopende vaten, door de inkrimping der vezelen van de Lyfmoeder, om en op het kind, worden Hoe men dezelve tegengaat.

 toe-

toegedrukt; wanneer nu een Vrouw nog niet op haar tyd is, en dit overkomt, bezorgt men haar zoo veel mogelyk is de ruſt des Lighaams, en des gemoeds, laat haar, voor al een middelmatige koelte houden, niet ſterk dekken, en geen warme vogt gebruiken, doet een aderlating op den arm, (*) legd van buiten op den Buik en op de Lenden, doeken in wynazyn, of aluinwater natgemaakt, nevens een bekwame drukking, en behoorlyke ſluitband, of gelyk RULANDUS voor zig zelfs met goed gevolg, tegens de bloedende ſpenen gebruikt heeft, *Azyn* met de bladeren, of de inwendige baſt van *Eykeboom* gekookt, inwendig geeft men middelen, die de groote beweging des bloeds, temmen en bedwingen; (§. 105.) waar by men ook *adſtringentia* kan voegen uit *Sanguis Draconis*, *Terra Japonica*, *Lemnia vera*, *Lapis hæmatitis*, *Alum. Crud*, *Pulvis Helvetii*, *Bol. arm*, *Rad ſymphiti &c.* by voorbeeld.

℞. *ad*,

Kleine laatingen, dikwils gedaan, verhoed het miskramen.

(*) Men moet zig in dezen, gantſch niet ſchikken na het zeggen van HIPPOCRATES *Lib.* 5. *Aph.* 31. *Mulier utero gerens ſanguine miſſo ex vena abortit et eo magis, ſi fœtus ſit major*, dat een zwangere miskraamt als zy adergelaaten word, en dat zoo veel lichter als het kind grooter is, de daagelykſche ondervinding leert ons het tegendeel overvloedig; Wy vinden ook by FERNELIUS, hoe dat de Koninginne van *Vrankryk* huisvrouwe van HENDRIK DE IV. verſcheide miskraamen na den anderen gehad hebbende, egter door het aderlaten een volwaſſen en gezond kind, op zyn tyd, ter wereld bragt. MAURICEAU, *obſ.* 20. en veele andere hebben verſcheide maalen, met goede uitkomſt, ſtaande den dragt gelaaten, zoo ook FORESTUS, *Lib.* 3. *obſ.* 67. HORSTIUS *Lib.* 5. *obſ.* 48. maar inzonderheid RIVERIUS *Lib. XV.* Welken laatſten aantoond, hoe men door kleine en dikwils herhaalde aderlaatingen, veele miskraamen voorkomt, en hoe dat onze hedendaagſche wyze van aderlating, in dit geval, veel verſcheeld, van die men in HIPPOCRATES Land en tyd, gewoon was te doen, dewyl men doen het bloed aftapte tot ponden, en nu maar tot tot ontſen.

℞. *Aq, Rosarum* ℥vj.
Sal. prunell.
Terræ Catechu.
Lap. hæmatit. *á* ʒi.
Sang. dracon. optim. ʒjß. *vel.* ʒij.
Laudan. pur. gr. iij. *vel* iv.
Syrup. myrtini ℥j.
M. *alle quartier uurs een lepel vol.*

Anders kan men nemen de *Drupties*, §. 105. No.3. gemeld, wat *Tinct. Terræ Catechu* daar by doende; niet ſtillende, kan men het *Aluinwater* met een goede ſpuit, door een *Catheter* in de baarmoeder ſpuiten, dat *mytrenchytes* genoemt word, (*Zie Sanctorius Sanctorius lib.* 1.) dog moet zorg gedragen worden, van de vliezen niet te doorboren; eindelyk kan men ook de lippen der Vrouwelykheid, met de vingers digt houden ten einde het bloed ſtolle, en de klomp tegen gehoude worde; want men ziet, ſchoon de vloejing al eens vermindert, en voor eenige minuten of uuren geheel opgehouden heeft, dat zoo ras de geſtolde bloedklomp uit de ſcheede afſchiet, de vloeijing op nieuw en in plaats van te zypelen, zomtyds met een ſtraal hervat; men heeft gevallen van Vrouwen, die ter zevende maand in de tyd van twaalf uren tuſſchen de 6. en 7. ponden bloed verloren, telkens klonters als een vuiſt groot kwyt wierden, dat het bloeden ſtond, en zy in de negende maand voldragen kinderen ter wereld bragten; Zie de Aanmerkingen van Pusos, in die van de Koninglyke hoogeſchool der heelkunde van *Parys*.

Als de vloed is opgehouden, 't zy door het aanplakken en vereenigen van de afgeſcheide moederkoek, of door

Hoe men het wederkomen belet.

door dat de monden der vaten met geronne bloed gestopt worden, moet de Vrouw zig nog enige dagen stil houden, en de gestolde bloedklomp niet vroegtydig uit de schede genoomen, maar in tegendeel door een wat sluitend verband (§. 103.) daar zoo veel doenlyk binnen gehouden werde, even als in de groote en bloedende wonden, daar men altyd de eerste dagen het verband laat leggen, om de geronne bloedklomp op de geopende vaten, en in de wonde te houden, en nieuwe bloeding voor te komen.

Als de vloed niet te stillen is of wederkomt.

§. 114. By aldien de vloed, 1. niet door deze middelen wilde ophouden, of gedurig wederkwam. 2. De Vrouw reeds te veel bloed verloren hadde, en te zwak was, om eenige volgende uit testaan, 3. Hevige flaauwtens, en stuipen overkwamen. 4. De vliezen reeds gebroken waren, of dat het kind dood was, dan kan men tragten op den raad van zommige, door den binnenmond der Lyfmoeder zagtjes te verwyderen, Weën te maken, ten einde de vloejing ophoude (§ 112. en 113.) en 't kind geboren werde, maar ik rade liever, als de vliezen nog heel zyn, dat men dezelve breekt met een grove korrel zout (§. 120.) en daar op ten eersten de hand onder het Lighaamtje van 't Kind door, in de Lyfmoeder invoert, (*) en het zelve by de voetjes voorzigtig af-

By vloeden, kan men de hand gemakkelyk in de lyfmoeder inbrengen.

(*) Ik verzoek, dat niemand geliefd te denken, dat ik het invoeren van de hand binnen de Lyfmoeder, zoo maar stelle te zyn, als of men in een zak de hand bragt, neen, den Lezer zal dit in het vervolg beter zien, maar dit moet ik zeggen, dat het inbrengen van de hand nooit gemakkelyker geschied, als in deze gelegentheid, 1. Om dat de deelen dan vogtig en rekbaar zyn, 2. Om dat de moedermond zeer verwydert is, en eindelyk om dat 'er geen Weën tegenwoordig zyn, die de Lyfmoeder op en om het Kind t'zamentrekken en de bewerking met de hand belet.

afhaalt, zoo als nader beſchreven zal worden. Is het Kind reeds met het hoofd in de geboorte, en kan de hand niet voorby 't zelve, nog ook het hoofd niet wat op zy, na vooren, naar agteren, of zagtjes terug gebragt worden, dan tragt men het zelve, door behulp van de geſpleete band, *Pl.* 1. *fig*. X. §. 137. Of liever door de *Torceps* §. 122. zagt en gemakkelyk, 't zy dat het levend of dood is, buiten te brengen, 't geen geſchied zonder de Vrouw groote pyn aan te doen, ook in alle gevallen daar men vreeſt, dat door 't inbrengen van de hand binnen de Lyfmoeder, meer vloejing volgen zouw, en men zomtyds niet heel gemakkelyk by de voetjes zouw kunnen komen; dit geſchied derhalven zonder het hoofd te openen, en de herzenen daar uit te halen, gelyk Denys pag. 553. en andere (Hoofdſtuk 11) aanraden te doen; dog in deze, zoo als in alle de gevallen (§. 109. 111. en 112. gemeld, moet men de gevaarlyke toeſtand der Vrouwe, aan de naaſte vrienden te kennen geven, eer men iets onderneemt, op dat, als de Vrouw in een flaauwte, onder, of kort op de verloſſinge ſtierf, men zig zoude kunnen bevryden van den kwaden naam, als of men onvoorzigtig, of onbedagt hadde te werk gegaan, en de Vrouw en het kind gewaagt; eindelyk moet 't gevaar der Vrouwe ons niet afſchrikken, nog wy om de opſpraak, als de Vrouw komt te ſterven, voor te komen, de Vrouw onverloſt laten, zoo als Barbara Widemannin pag. 78. ſchandelyk aanraad, neen; men moet getrouw doen, wat de kunſt, en goede reede, ter behoudenis gebied, en daarom met C. Celsus, liever een gevaarlyk middel beproeven, als een Lyderes, met een of meer kinderen, wiskunſtig laten verloren gaan, dat voor al geen Chris-

Chriſten betaamd; wyders behandelt men haar als van §. 98. tot 107. geleert is.

TIENDE HOOFDSTUK.

Van de Moejelyke verloſſingen, door vernaauwing der Scheede.

Oorzaak van de engte der ſchede.

§. 115. De vernaauwing der ſchede heeft tot oorzaak; 1. Een opvullinge van uitdygzelen in den aarsdarm, of ophouding van pis in de blaas (§. 96. No. 2.) gemeld, 2. Een vereniging der zelve, na voorgaande *ontſteking of ontvelling* 3. een *ſpasmotique* t'zamentrekking, als na een *Gonnorhea*, na goedaardige, of veneriſche zweren, of littekens, 4. Door *Hæmorrhoides*, 5. Door een (*Prolapſis Vaginæ*) uitzakking der ſchede, 6. Door zwelling der lippen, 't zy door (*œdema*) zugt, of ontſteking, en eindelyk door vleesgewaſſen, of andere uitgroejingen in de ſchede, waar van by den Hoogleeraar Ruysch in zyne aanmerkingen, een aftekening te vinden is; dog deze alle hier breedvoerig te verhandelen, is myn oogmerk niet, alleen zal ik maar dit weinige daar van zeggen.

Hoe te helpen.

§. 116. Dat onder de genezing, by alle ontſtekingen en raauwigheid der ſchede, moet zorg gedragen worden, dat de wanden der zelve niet t'zamen vereenigen; dog vereenigt zynde, dat men dezelve tydig onder den dragt, en langzaam moet tragten te verwyderen, 't zy met gedroogde, en met touw bewoelde ſpons, als door andere bekwame middelen, terwyl men de deelen

van

van buiten, door zagte pappen, en van binnen met olie of met verfche booter te befmeren, leenig en rekbaar maakt.

De *Zweren* der fchede, waft en zuivert men met, *Alcohol vini*, *Aq. Aluminofa*, *Divina ferneli*, *Calcis*, of beftryktze met een penceel, met *Tinct. myrrhæ*, 't zy alleen, of met ftroop of honing van rofen gemengd, of men raaktze zeer voorzigtig aan, met een penceeltje met wat *Spir. vitrioli*, men houdze wyders zuiver, en bevordert de genezing met de *Myrrha of Colophonium*, alleen, of met *Alumen crudum*, *Mel*, *Syrupus* enz. gemengd, met watjes of wiektjes op dezelve gehouden, men houd ondertuffchen den buik ruim en week, met zagte *Laxativen*, als terftond zullen volgen; zyn dezelve Venerifch, dan gebrukt men voorzigtig de kwikmiddelen. Hoe de opene zweren te behandelen.

Komt de vernaauwing door de fpenen (*Hæmorrhoides*), uit bloedrykheit, men doet een aderlating op den arm, laat een gemaatigden afgang houden, door het gebruik van zagte moes, en rype boom vrugten, zoo op zig zelfs bereid, en enkeld gebruikt, als by de fpys gekookt, na dat het Jaarfaizoen opgeeft, 2. Door zagte purgeermiddelen, uit *Corinthen*, *Rofynen*, *Vygen*, *Pruimen*, *Manna*, *Pulpa caffiæ*, *Tamarindorum*, *Electuarium Solutivum*, *Syrup. Cichorei c. Rheo*, *Cremor tartari*, *Sal polichrefti*, *Sal Ebfonienfe*, *Rhabarbar*, *Fol. Sennæ*, of door zagte *Clyfters*, uit andere zagte kruiden met wat *Honing*, *Olie*, *Zout*, *Electuar. Diacatholicon*, of als dat §. 96. N°. 2. toebereid, en eindelyk door uitgeperfte olien, als *Ol. expreff. Rapar*, *Olivar.*, *Amygdalarum &c.* en het *Extract. infpiffat* of de bladeren van *Millefolii*, welke wel met groot voordeel alleen, of onder *Laxativen* gemengd, in dit geval gebruikt zyn, Wat gedaan word als er fpeenen, of gulde aders in de fchede zyn.

zyn, men besmeerd de schede van binnen, met *Ung. Nutrit.* gemengd met *Sacchar. saturni, Alumen Crudum.* enz.

Als 't schede-vlies uitzakt. De schede houd men binnen, door ringen van verscheide zoorten, en evengenoemde smeringen, als in 't laatste Hoofdstuk van dit werk gemeld word.

Zwelling der lippen. De zwelling der lippen, uit ontsteking voortkomende, neemt men ook weg door evengenoemde smeering, waar by dan nog wat *Lithargyrium* en *Cerussa* kan gevoegd worden, het *Acetum lithargyrium* alleen, of gemengd, met wat *Aqua sambuci*, de Karnemelk enz. (pag. 89. en 90.) Tusschen beide kan men zagtjes laxeren; Is de zwelling alleen een waare *ædema* tragt men deze ook met evengenoemde middelen, of met het *Aqua Calcis, Aluminosa, Spir vin. Camphur., Vin. alb, Rub., met of zonder, Sacch. saturni, of Alum. Crud.* bereid te verdwynen, met behulp van bekwame drukdoeken, en wederzyds de spleet aansluitende bandagien, als §. 102. beschreeven is, nevens het eenigen tyd te bed leggen. (*)

Zwelling uit een Venerische oorzaak. Eindelyk is de zwelling, uit een venerische oorzaak ontstaande, linieërt men de lippen, met het *Ung: neapolitanum*, of het *Ung. alb. Camphurat*, of *Nutrit*, met wat *Argentum vivum* gemengd, dog dit moet voorzigtig, en met oplettendheid verrigt worden, en kan daarom alleen maar van kundige, behoorlyk worden ter uitvoer gebragt. De uitgroeijingen bind men af met een draad het zy met behulp van een werktuig van HILDANUS, tot

Inkervingen in de lippen. (*) Dit niet helpende, en de nood zulks vorderde, raaden eenige kleine snydingen met een Lancet, tot door de huid te doen, en als de lippen, hier door vogt beginnen te ontlasten, en geslonken zyn, comprimeert en bestrykt men dezelve als vooren; dog hier toe kan men de patienten zelden overhalen.

tot het afbinden deramandelen beſchreeven en gebruikt, of zoo als LEVRET, of DENYS, pag. 11 en 12 aanwyzen; alles na dat de ongemakken en omſtandigheden vereiſchen, eindelyk is 'er vogt of kwade ſtoffe in 't gezwel, men laat die door een bekwame opening ontlasten.

§. 117. Indien de Vrouw, zig zelve ten tyde haarer dragt hadde verwaarlooſt, en reeds met waare Ween overvallen was, dan zal men tragten eerſt een ſnyſtaf, of een gegroefde *Cathcter*, daar op een klein *Gorgeret* (zoo als men heedendaags by het uithaalen der ſteen door de pisweg der Vrouwen, gewoon is te gebruiken) inbrengen, de ſonde uithaalen, langs de *Gorgeret* de voorſte vinger invoeren, de *Gorgeret* vervolgens met de linkerhand uitneemen, en zoo allengskens alle de vingeren een voor een by malkander, in de opening voegen, en door dezelve uit te ſpannen, zoo veel noodig verwyderen, ontrent zoo, als men gewoon is de inwendige moedermond (of *Os uteri internum*) te verwyderen, dat §. 119. gemeld zal worden. Hoedanig men de ſchede verwydert.

Maar zyn de wanden der ſchede zoo vaſt aan een gegroeid, dat men dezelven, als gemeld is, niet kan verwyderen, dan moet men die van een ſcheiden, met een inciſie mesje *Apoſtematie lancet*, de *biſtori couvert*, of het onlangs gemeen gemaakte mes van FRERE COSME (*) te Parys, met een ſtompe punt, of met een Als dezelve is aaneengegroeid.

(*) Dit Werktuig dat eenigzins na de *bisſtori Caché* gelykt, vind men beſchreven in *Le Journal des Scavans du mois de Juin* 1749. en word tot het ſteenſnyden, zoo by de Mannen als by de Vrouwen gebruikt, den uitvinder wil, om dat 'er een ruime opening door in de blaas gemaakt word, dat 'er ook zeer gelukkig en met goed gevolg zal mede geſneden worden, en dat, als 'er door de bewerking van de groote toeſtel, van de ſes 't Werktuig van Frere Cosme wat is.

een holle ſonde, en het mes van de Heer Foubert tot het ſteenſnyden gebruikelyk, zonder de driekante priem (*troi-*

ſes-vyf, dat 'er dan van de vyftig met dit werktuig geſneden, negen en veertig zullen genezen worden; de beſchryving van dit Werktuig, zonder de afbeelding gegeeven, kan niet wel verſtaan worden, derhalven wil ik den nieuwsgierigen Lezer; liever na den bekwaamen Inſtrumentmaker Mr. Antoine Gobels, alhier in 't Klooſter woonende heenenwyzen, by wien dit werktuig alle dage kan gezien worden; Edog om aan het vriendelyk verzoek en 't verlangen van eenige Liefhebbers van nieuwe vindingen te voldoen, zal ik hier byvoegen, hoe dit werktuig by Mannen en Vrouwen, tot het ſteenſnyden gebruikt word:

Waar het te bekomen is.

Hoe by het ſteenſnyde in de Mannen gebruikt word.

Is het een volwaſſe Man, men plaaſt hem, als men in de Zydelyken toeſtel na de wyze van Rauwgewoon is te doen, en brengt de ſnyſtaf op dezelve wyze in de blaas, met de groef gekeert tuſſchen het *Perinæum* en 't *tuberculum iſchii* aan de linkerzyde, men maakt met zyn *Biſtori* een opening op dezelve door de huid en 't vetvlies, van twee duim en eene half lengte, en vervolgens door de blaas van tien linien, daar na brengt men het verborgen ſteenſnymes op de groef van de ſnyſtaf, die men met de linkerhand een weinig opligt, terwyl men met de *Litothomus* met de regter, tot aan de tegenhouding by den bek van de ſnyſtaf voortglyd, dan neemt men de ſnyſtaf uit de blaas, voelt met het geſloote ſnymes na de groote van de ſteen, en keerd de rug van het werktuig om, dat is na de boog van 't Schaambeen, en drukt de ſtaart van de *biſtori* tegens een van de ſes oppervlaktens van den hegt die men heeft uitgekoſen, en volgens welke, men de groote van de opening die men wil maaken bepaald, en trekt het werktuig geheel openzynde tot buiten de blaas, ſnydende de opening aldus van binnen na buiten, die van de blaas even ruim makende als van de huid en 't vetvlies, enz. Zoo dat als het werktuig uit de wond genomen is, men de vinger zoo gemakkelyk door dezelve inbrengen en den ſteen voelen kan, als men wil. Indien men de ſteentang niet alleen door de wond wil inbrengen, kan men zig bedienen van de lepelzonde, en de ſteen gemakkelyk uit de blaas haalen.

Hoe by de Vrouwen.

By de Vrouwen brengt men dit werktuig, zonder ſonde, door de pisweg tot in de blaas; met de voorſte vinger van de linkerhand brengt men de ſcheede wat na regterzyde, en maakt ondertuſſen een opening ſchuins na onderen, tuſſchen de ſcheede en 't *Tuberculum iſchii*, en vervolgd de uithaalinge van den ſteen op de gewone wys met de tang. Schoon het hier de plaats niet is, om over dit ſtuk uit te weiden, moet ik alleen maar zeggen, dat hoe ſchoon deze wyze van ſnyden ook is voorgeſteld

en

(*troicart*) daar in, in de *Memoires de Chirurgie* beschreeven, en afgebeeld, of op eenige andere wyze, zoo als het best geschieden kan.

Hierover kan men verder nazien CELSUS, HILDANUS, PARÉ, AB AQUAPENDENTE, BORELLUS, CABROLIUS, SEVERINUS, HOLLERIUS, BARTHOLINUS, VAN MEKEREN, MARCELLUS DONATUS, SOLINGEN, HEYSTER, DIONIS GARENGEOT, VERDUC, VAUGUJON, TURNER en vele andere.

Als de verlenging van 't scheede vlies naauwheid verwekt.

Is de uitzakking van het binnenste vlies der scheede oorzaak, dan moet men dit met den vinger, of vingers onder de Ween binnnen houden. Is 'er een steen in de blaas, die onder den arbeid door het hoofd des kinds na vooren is gedrongen, en vernaauwd deze de scheede, dan moet men die door snyden, of door het verwyderen der pisschaft uithaalen, deze zouw anders ook ongeneeslyke scheuringen aan de blaas, en pisschaft, en kwetsinge aan 't Kind kunnen verwekken; het staartbeentje ('t welkzelden gebeurt) oorzaak der vernaauwinge zynde, drukt men met twee of drie vingeren, of met de rugzy van de vlakke hand naar agteren.

en aangepresen, dat zy egter tegens die eenvoudige van CORNELIUS CELSUS die men de kleine toestel noemd niet haalen kan, en volgens welke den Grooten HEYSTER enige bejaarde gelukkig gesneden en voorspoedig genesen heeft; Zoo dat het te denken is, dat men nog eindelyk allen onnoodigen omslag zal verwerpen, en deze wyze volgen; byzonder in de Mannen. Ziet ook een geval van een Smit die zig zelfs op deze wyze gesneden, en met zyn Vingers den steen, wegende vier ontzen, door de wond uit de blaas gehaald heeft, by *Tulp* het 4de Boek het 31ste Hoofdstuk.

ELFDE HOOFDSTUK.

Over de Moejelyke verlossing door de scheve legging der Lyfmoeder na voren.

De Lyfmoeder verplaast dikwils onder den dragt.

§. 118. De Lyfmoeder verplaast zig by zommige Vrouwen onder de zwangerheit, zeer dikwils van de een na de andere zyde, na vooren en naar agteren, (*) zodanig, dat de Vrouwen bevinden, dat de rokken de eene dag na de eene zyde verscheide dwersche vingeren breed korter zyn, als aan de andere zyde, en de dikte, die daags te vooren aan de overzyde was,

De Lyfmoeder verplaast wel, maar zweeft niet door het Ligham.

(*) Als ik hier spreek van de verplaatzing der Lyfmoeder onder den dragt, dan verstaa ik 'er niet door, dat rondom swerven en gins en weer vliegen van dezelve door 't Lighaam op zommige tyden, als een woest en ongetemd dier, nog dat opstygen tot in de keel, drygende de lyderessen te doen Stikken, verbeeldende dat zy daar als een brok, of als een stok vast zit, want dit is onmoogelyk, niet alleen om desselfs vasthegting §. 24 maar ook om dat het middelschot (*Diaphragma*) dit zouw beletten, om dat de Lyfmoeder door de maag en slokdarm niet doordringen kan, en dat de borst van boven heel naauw is, weshalven de bezwangerde Lyfmoeder [zoo als die in de gevorderde, en in de laaste maanden is] zoo onmoogelyk in een kleine ruimte der keel kan indringen, als een dik Kabeltouw door 't oog van een kleine naald kan gaan; Zoo dat het geen men noemt de moer zit in de keel, volgens naauwkeurige ondervinding en gezonde redenering niet anders is, als een krampagtige beweging der Lyfmoeder, darmen, maag en slokdarm, en wel van derzelver spiervesels; zomtyds zyn het enkele winden, in de maag en darmen beslooten, die zoo een groote benaauwdheid in de keel veroorzaaken, dat een Vrouw meend dat 'er een prop in zit; deze zelve beweging geschied ook by Mannen die geen baarmoeder hebben, 't geen de zaak begrypelyk maakt.

was, nu aan deze gevonden word. Op dezelve wyze bevinden zy, dat haar buik, de eene dag van vooren veel dikker is, als de andere dag. Deze verscheide plaatsingen worden bewerkt, 1. Door de spiervefelen der Ronde banden (pag. 51), 2. Door het leggen dan op de eene, en dan op de andere zyde of op de rug, of 3. Door het veel vooroverzitten, of door bukkend werk te doen. 4. Door de beweging en zwaarte der Vrugt &c. Deze verplaatzing geschied gemeenlyk, als de opgevulde darmen, die naast de Lyfmoeders bodem geplaast waren, ledig worden, minder plaats beslaan, minder wederstand bieden, en door de drukking van de Lyfmoeder gemakkelyk van die plaats worden van daan gedreeven. Edog zomtyds gebeurt het, dat de Lyfmoeder een en dezelve plaats, zonder eenige verandering behoud tot aan den tyd der verlossinge toe. (Zie SCHENKIUS *obs. 6. Lib. 4*), welke plaatzing dan vele moejelykheden, en gevaaren voor de Moeder en het Kind voortbrengt, (en nog meer als de vorige) om dat de Lyfmoeder in dezen, zoo gemakkelyk, door een gepaste legging en drukking, niet te verplaatsen is, als in de andere. (*)

De oorzaak daar van.

Hoe geschied.

§. 119. De verplaatsing van de Lyfmoeder voorwaards, is de grootste en gemeenst voorkomende, om dat hier geen steunsel van beenderen is, gelyk wederzyds ter zyden, daar de darmbeenderen, de uitzetting van dezelve

De legging der Lyfmoeder na vooren, is de aanmerkelykste.

(*) Men ziet dat zomtyds de breuken, by Vrouwen die gebrooken, zyn, onder den dragt nog wel uitkomen, een zeeker bewys dat de Lyfmoeder, zoo veel na de overstaande zyde, of naer agteren moet overhellen, dat de darmen tusschen dezelve en 't (*Peritoneum*) buikvlies kunnen doordringen; Dog andere die in de breedte draagen, worden onder den dragt van de breuken geneesen; ten minsten kunnen zy zonder band gaan.

Nader bewys van de verplaatsing.

zelve na de zyden maatigen, en beletten; zy is ook de ergſte, om dat de Lyfmoeder zoo laag over den ſchaambeens rand, en tot op de dyen kunnende nederzakken, de grootſte bogt of driehoek met de ſcheede maakt; behalven dat de mond der Lyfmoeder, door het gewigt en zwaarte der vrugt, op den gemelden ſchaambeens rand, de aanmerkelykſte vernaauwing lyd, en de Ween geen voordeel kunnen doen, zoo lang de Lyfmoeder niet in of op het bekken is te regt gebragt, om dat het hoofd van het Kind [geſteld zynde, dat het met den buik na den buik der Moeder gekeerd in de Lyfmoeder geplaaſt is] geduurig tegens het bovenſte gedeelte van 't heiligbeen aangedreven, en aldaar wederhouden word, waar door alleen het aangezigt voorkomt, en het Kind niet kan doorgeperſt worden, ten zy den rug of de lenden gebogen worden, en het hoofd met den hals na de kromte zig ſchikken; (*) en behalven dit, zal het Kind, met het aangezigt na de boog van 't ſchaambeen, en met het agterhoofd na het heiligbeen gekeerd, door de ſcheede moeten doorkomen 't geen doorgaans trager gaat, als wanneer het met het aangezigt naar het heilig, en met het agterhoofd na de boog van 't ſchaambeen gekeerd, doorkomt; leid nu het Kind op den rug in de Lyfmoeder, zig aanbiedende met het agterhoofd, zal het zig nog minder na de bogt kunnen voegen; als in 't voorige geval, zoo dat, hoe wel ook het Kind in deze Lyfmoeder is geplaaſt, dit egter altyd een zeer pynlyke, en langwylige verloſſing veroorzaakt, indien men niet ty-

En de ergſte.

Zoo wel als het Kind op de rug, als dat het op den buik legd.

(*) Als het Kind met zwaare vlaagen, op deze wyze is neder geperſt, dan is het agterhoofd op den rug geboogen, en de borſt zit op den ſchaambeensand vaſt, als *Plaat* 2 *fig.* 6. *E* te zien is.

tydig voor, af aanſtons na het breeken van 't water, het noodige in 't werk ſtelt. (Zie *Pl.* 2. *Fig.* 6. en 7. die eenig denkbeeld geeven.)

§. 120. Zal men iets met vrugt hier tegens in het werk ſtellen, men moet vóor af, van deze legging wel verzekert wezen, en dat opmaken uit de navolgende tekenen, 1. Dat dit meeſt gevonden word, in korte dikbuikige Vrouwen, die veel vooroverbukkend of zittend werk doen, en zig zelden rygen. 2. Dat de Vrouw de meeſte beweeging van het Kind, altyd voor in den buik gevoelt heeft, 3. Dat men de mond der baarmoeder zeer moejelyk beſlaan kan, en niet in zyn geheel, wyl dezelve veel hooger, veel naauwer, en veel meer na de lendewervelen, of na het heiligbeen gekeert is, als na gewoonte, Waar door meeſtentyd het water, te vroeg komt te breken en langzaam af te lopen, 4, Dat door de Lyfmoeders mond het waater binnen de vliezen, in 't begin van den arbeid, langwerpig, plat en ſlap gevoeld word. 5. Wanneer de vliezen gebrooken zyn, of ook eerder, en men de vinger door de vernaauwde moedermond wil inbrengen tot aan het hoofd des Kinds, dan moet men dezelve krommen, en met meer moeite binnen brengen, als by natuurlyke en goede geboortens; want als men in deze laaſte de vinger inbrengt, dan voelt men 't hoofdje van 't Kind ontbloot, of de vliezen voor het zelve geſpannen binnen de Lyfmoeders mond, maar in tegendeel voelt men het hoofdje in de ſcheefleggende Lyfmoeders door 't weezen der Lyfmoeder zelfs heenen, en niet ontbloot, eindelyk, 6. De Ween verwyderen zeer weinig de moedermond, en matten de Vrouw maar af, zonder eenig voordeel.

Hoe men deze legging der lyfmoeder kend.

Hoe te behandelen.

§. 121. Derhalven moet men de Vrouw, met het bovenlyf laag agteroverleggen, en haar de Ween, zoo weinig laaten helpen, als mogelyk is, tot dat die meer voordeel kunnen te weeg brengen; dan zal men ten 2. Zoo het noodig is, en de Vrouw in lange niet gewaaterd of afgeweest hadde, de blaas en endeldarm ontlasten, ten einde meer ruimte te verkrygen, en de Vrouw niet te kwetsen, dat hier eens vooral gezegd zy. ten 3. zal men de Lyfmoeder, met het Kind daar binnen, zoo veel doenlyk is, regt op het bekken brengen, 't welk geschied, met een in drien of vieren gevouwen Servet tegens den afhangenden buik te plaatsen, en welkers beide einden door iemand agter de Vrouw, of door twee wederzyds dezelve staande, gehouden worden, om daar meede den vooroverhangenden buik te ligten; ondertusschen legd die geen, welke de verlossing doet, het vlakke der linkerhand op 't gemelde Servet, om 't verschuiven te beletten, en de herplaatzing te helpen, en te bestieren: maar by aldien deze herplaatzing niet wel te verrigten was, dan zal men wagten, tot dat het waater gebroken is, (*) of indien de herplaatzing belet was door den harden of styfgespannen buik, uit de veelheid van dit waater binnen de Lyfmoeder, dan moet men de vier vingeren te zamen gevoegd en besmeert, in

Hoe de Lyfmoeder regt op 't bekken gebragt word.

Als deze te regt brenging door veelheid van 't water belet wierd.

Raad van voorzigtig te zyn, in 't waterbreken.

(*) Ik kan de Vroedvrouwen ontrent dit stuk, niet genoeg de voorzigtigheid raaden (*Zie* §. 95. No. 2.) als mede dat zy wel onderzoeken, of het waren arbeid en of het de regte tyd is, en eindelyk dat ze overweegen, indien 't water gebroken was, en zy haar oogmerk niet konden bereiken, of zy de verlossing, als 't wat tegenliep wel zouden kunnen volbrengen, vinden zy zig hier onbekwaam toe, dan is het best nog wat geduld te oeffenen, of een bekwamer tot hulp verzoeken enz.

in de Scheede brengen, vervolgens met twee van dezelve, die men door de mond der baarmoeder brengt, de waatervliezen vatten, knypen, draayen, en breeken; of anders, zoo men dezelve, 't zy om de engte van de baarmoeders mond, of door dat ze te ſtrak geſpannen ſtaan, niet kan vatten, neemt men tuſſchen de twee vingeren, of tuſſchen den duim, en voorſte vinger een grove korrel zout, waar meede men de vliezen opend; deze wyze is min gevaarlyker, als het openen van de zelve, met een naalde, punt van een Lancet, ſchaar, of ander werktuig, en als het doorſtooten met de vinger enz, om dat men 't Kind, en Moeder, door 't zout minder beſchaadigen zal, en 'er weinig aangelegen is, ſchoon het uit de hand ontviel, om dat het ſmelt en wegrolt; de vliezen aldus geopent, en de Lyſmoeder geleedigt, tragt men de herplaatſing terſtond te bevorderen, als vooren gemeld is, terwyl men inmiddels ten 3. Tragt de weg voor 't hoofdje van 't Kind te verwyderen, door alle de vingeren, die een voor een, binnen de inwendige mond der baarmoeder zyn ingebragt, uit te ſpannen, (*) ten einde, de mond der baarmoeder daar mede te verwyderen,

Hoedanig het water te breken.

(*) Dit verwyderen der Baarmoeders Mond, geſchied ontrent zoo, als wy §. 115. van de vernaauwde ſcheede gezegd hebben, en hier in volgd men nog heden C. Celsus na, welke zegd *Lib.* vij *Cap* 29. *Hac occaſione uſus Medicus. unctæ manus indicem digitum primum debet inſerere, atque ibi Continere, donec iterum os adaperiatur, rurſusque alterum digitum demittere debebit, & per easdem occaſiones alios, donec tota eſſe intus Manus poſſit. Ad cujus rei facilitatem multum confert & magnitudo vulvæ, & vis nervorum ejus, & Corporis totius habitus, & mentis etiam robur: Dat is, als den Geneesheer deze gelegenheid wel waarneemt, moet hy de voorſte vinger van zyn beſtreeken hand 'er inbrengen en inhouden, tot dat de mond wederom geopend is, en dan weder de andere vinger daar by inbrengen, en by dezelve gelegentheid ook de andere, tot dat 'er de geheele hand in kan,*

Hoe de moedermond verwydert word.

tot

ren, en zoo veel mogelyk, op 't midden van 't bekken te plaatsen, en 't hoofdje met dezelve vingers te gelyk na den doorgang te gelyden; hier door belet men ook dat het hoofdje van 't Kind, met de mond der baarmoeder, niet te gelyk in 't kleine bekken valle; edog zoo de vingers niet in staat waaren, om een genoegzame verwydering te maaken, of de mond der baarmoeder op 't midden van 't bekken te brengen, dan brengt men de vlakke hand, door de moedermond, en tusschen de Lyfmoeder, en de vliezen van 't Kind, terwyl den buik geschort werd, en drukt de mond der Lyfmoeder, zagtelyk van agteren na vooren, dat is, na 't schaambeen, en brengt dezelve alzoo op 't midden van 't bekken, Wel agt gevende, dat men binnen de mond der Lyfmoeder en niet in de scheede deze bewerking doet, om dat de scheede, by de vereeniging met het *Orificium*, het zwakst is; door deze bewerking, krygd de Vrouw gemeenlyk nieuwe Ween, en, zoo als van DEVENTER zegd, de kragt der natuur word daar door als verblyd en verheugd. Als het hoofd verder in den doorgang, of scheede, is genaadert, handelt men als §. 96. No. 3. en 97. No. 4. en volgende, gezegd is;

Als het Kind niet volgd op de te regtbrenging.

§. 122. Maar indien op het breeken van 't waater, 1. De Ween agterbleven en geene tekens daar van meer bespeurd

tot gemakkelykheid van welke zaak veel helpt, en de grootheid der scheede, en de sterkte derzelver Zenuwen (veseldraaden) en de gesteltheid van 't geheele lighaam, en ook de sterkte des gemoeds. (Vergelykt hier mede de tiende en een en veertigste aanmerkingen van PORTAL) Die dit regt weet te doen, heeft geen (*Speculum uteri*) moederspiegel noodig, en vooral niet als men weet wat de waare Ween uitwerken, en dat dit werktuig, niet gebragt kan worden ter plaatze daar het van nut zoude kunnen zyn, om dat het maar alleen de scheede, en niet den inwendigen moedermond verwydert enz.

ſpeurd wierden aan den inwendigen mond der baarmoeder, 2. Dezelve ruim genoeg geopend was, 3. De Vrouw goede kragten hadde, of 4. Zoo 'er eenig ander deel, als 't hoofd, voorkwam, het zy dan, wat deel het ook zy, gelyk de hand, arm, rug, borſt, billen, knien, voeten, de ſtreng enz, dan zal men aanſtons, op 't breeken van 't waater, de vrouw op den ruſtbank, het kortbed, òf op eenige kuſſens (op de grond nedergelegd) voor over op de knien, en op de onderarmen doen ruſten, zig agter de Vrouw plaatſen (*), en vervolgens den arm tot aan de ſchouder ontblooten, wel met olie beſmerenen voorzigtig onderzoeken, waar de meeſte ruimte is (†) voor 't inbrengen van de hand, en, daar deze gevonden word, de hand van agteren binnen de ſcheede, door de moedermond; ter zyde of booven 't lichaamtje van 't Kind door, zoo hoog invoeren, tot dat men een, of de beide voetjes bereikt, en op die wyze als §. 127. No. 3. gezegd zal worden, verloſſen, om dat deze weg veel regter tot aan den bodem van de Lyfmoeder doorgaat, en meer ruimte voor 't inbrengen van de hand geeft, byzonder in dit geval; als men een voetje of de beide gevat heeft, behoeft men de voor over geplaaſté vrouw niet wederom agter over te leggen, eer men het verder na buiten haalt, als van DEVENTER wil, om dat dit

Dan verloſt men het door de hand.

(*) HELVETIUS in zyn *Teelthuin van 't Menſchelyk geſlagt* Pag. 29. zegd, dat hy door deze plaatzing *meeſt alle Vrouwen in moejelyke geboortens met een onverwagte uitſlag geholpen heeft*, en verder, *wat deze, geſtalte in een barende Vrouw voor ruimte aan een Vroedvrouw geefd, kan niemand bevatten als die zulks ondervonden heeft.*

(†) Dit onderzoek na de ruimte, kan men by het inbrengen van de beſmeerde vingers doen; Zoo dat men de balein, met het knoptje lak op 't eind, hier toe niet behoeft.

dit de bewerking vertraagd ; 't zy genoeg als de overhangende buik, met het Servet, of tafelkleed, onder 't werk wat geſchort, en met het ſchaambeen gelyk gemaakt word, ten einde 't agterhoofd, in het doorhaalen, niet op den rand gekneusd worde.

Als 't Kind met het hoofd in den doorgang vaſt zit.

§. 123. Als het Kind, met het hoofd, reeds meer in den doorgang gevordert was, daar in langwylig bleef ſtaan, gevaar liep van 't leeven te verliezen, en dat 'er geen of weinig Ween tegenwoordig waaren, of eindelyk, dat men om eenige reedenen, als zwakheid, ſtuipen, flaauwtens, ſtortingen (Hoofdſtuk 9) niet geraaden, of moogelyk hadde gevonden, om het kind by de voeten af te haalen, dan zal men de *Forceps* van de Heer GREGOIR, of het werktuig van LE VRET op de volgende wyze inbrengen, en 't Kind leevendig haalen: men brengt een, of meer vingers der regterhand, zoo hoog in de ſcheede als mogelyk is, of tot tegens en nevens het hoofdje van 't Kind (*Pl.* 2. *Fig.* 6.), men vat met de linkerhand, het handvatſel van het eene blad van de *Forceps*, met de knoptjes of nageltjes na booven gekeert, brengt het zelve onder de regter dy door, ſchuins langs de ingebragte vingeren, aan de linkerzyde naaſt het hoofd van 't Kind, buigende (onder 't invoeren) het handvatſel, na maate dat het ingaat of vordert, ook na de linkerdy der Vrouwe, en na onderen; ter plaatſe, daar het vereiſcht gebragt zynde, laat men dit blad, door een byzynde Vrouw, die aan dezelve zyde zit, houden, dan vat men, (als gemeld is) het andere blad in de regterhand, en brengd dat op evengezegde wyze, met de gaatjes naar onderen, onder de linkerdey van de Vrouw, door, over de eerſte leepel, naaſt het hoofd, aan de regter zyde, het zelve waarneemende, als van het

Hoe de Forceps ingebragt word.

het eerste blad gezegd is, men voegd wyders het eerste gaatje op het eerste pennetje, en beveſtigd het zelve door het omslaande haakje, of zoo als andere het maaken, met een schuif; indien het, in het eerste knopje, niet kan, plaatst men het zelve in het tweede knopje, en met de handen, de *Forceps* van onderen omvattende, haald men het hoofd geheel na onderen, (daar de meeste ruimte is) en na buiten, in een regte lyn, zonder dat men merkelyke beweeging maakt (*Pl.* 2. *Fig.* 5.), hoewel dat een zeer zagte egter, als 't hoofd wat vast zit, geen kwaad kan doen: Men kan, het zelve werktuig ook in driehoekige bekkens, die ter zyden naauw, maar van vooren en van agteren ruimer zyn, ook van vooren en van agteren op de voorschreeve wyze inbrengen, en die, welke weeten hoe het bekwaam, als de Vrouw op de rug leid, ingegebragt word, zal 't ook wel, van agteren weten, in te voeren. Ik zal hier niet onderzoeken, of (gelyk zommige meenen) Dr. CHAMBERLAN; die MAURICEAU al in 't Jaar 1672. in 't engels vertaald heeft, hier van de eerste uitvinder is geweest, en dit naderhand onder zyn familie voor een geheim gehouden heeft, gelyk CHAPMAN (*) wil, dan of GREGOIR, de Vader van

Kan ook van voren en van agteren ingebragt worden.

(*) Hy zegd Pag. 5.

And shall only observe, here, that the secret mentioned by Dr. Chamberlain, by which his Father, two Brothers and himself saved such Children as presented with the Head, but Could not be born by natural Pains, was, as is generally believed, if not past all Disputes, the use of Forceps, &c. Dat is, *alleenlyk zal ik hier nog aanmerken dat het geheim van welke Dr. Chamberlain gewag maakt, en met welke zyn Vader, twee Broeders en hy zelfs, zulke kinderen die met het hoofd voorkwaamen en door geen natuurlyken arbeid gebooren konden worden, bewaarde, is, zoo als in 't gemeen en buiten allen twist geloofd word, het gebruik der Forceps enz.*

van den tegenwoordigen nog alom beroemden en gelukkigen Vroedmeester te Parys, de ontdekking toekomt, alzoo hier zeer weinig nut in steekt, dit is ten minsten zeeker, 1. Dat het een zeer nuttig werktuig is, 2. Dat het, in meest alle de gevallen, daar de haaken pleegen gebruikt te worden, kan te passe komen, 3. Dat het zelve van meer dienst kan zyn, als het onlangs gemeen gemaakte geheim van ROONHUYSEN, en 4. Dat GREGOIR, ik zelf, en veele andere, dit, met behoud, en zonder kwetsing van Moeder, en Kind, gelukkig gebruikt, en 5. Dat DENYS (pag. 685 en 686) en VAN DEVENTER 't waare gebruik niet geweeten hebben; eindelyk 6. Dat de Heer GREGOIR het zyne veel beter is, als dat van ALEXANDER BUTTER in de Edenburgse proeven, derde deel pag 201 afgebeeld en beschreeven, of als de leepels van PALFYN, en ook als die van MESNARD of van FRIED in de Verhandeling van VOIHT, dat den naauwkeurigen onderzoeker, met een enkeld opslag van 't oog zal kunnen zien. (*) Het

De gevensterde Forceps best.

(*) Indien ik hier in 't breede over dit alles wilde handelen, zouw dit werk verre buiten myn bestek uitloopen, en het zouw ook weinig vrugten, 't zy genoeg dat ik zeg, dat de ronde en stompe einden veel beeter, ingevoerd en om een bekneld zittend hoofd gebragt kunnen worden, dan breede einden, 2. Dat de vensters in de leepels eenige deelen doorgang geeven, en de drukkinge op zommige (gelyk by voorbeeld op de neus en kin) beletten, 3. Dat onder 't uithaalen, als dezelve van vooren en van agteren zyn ingebragt, de waterweg of pisgang der Vrouwen, minder gevaar loopt, om onder 't uithalen gekwest te worden. Veele gevallen van de gelukkige bewerkingen met het zelve, zoo in scheeve als regte Lyfmoeders, zoude ik hier kunnen melden, en hoe dat het door GREGOIR, DE LEURE', GIFFARD, CHAPMAN, BOEHMER, en van My gebruikt is, en hoe veele levendige Kinderen daar mede gehaalt zyn, zonder aan dezelve of aan de Moeder, eenige de minste kwetsing of andere ongemakken toe te brengen; maar den laastgemelden Hoogleeraar

Het werktuig van Le Vret, onlangs uitgevonden en beschreeven, kan ontrent, tot dezelve eindens dienen, als 't evengemelde; het bestaat uit drie veeren, die aan 't einde aan malkanderen vereenigd zyn, een van dezelve, is in het houte handvatsel vast, en onbeweeglyk, de twee andere veeren zyn beweeglyk, en draajen door twee losse banden, ieder met een knoptje op een zekeren afstand, na elkanderen toe; deze drie veeren, worden alle te gelyk, op malkanderen leggende ingebragt (*Pl.* 2. *Fig.* 6), op die wyze, als het eene blad der *Forceps*, tusschen het Kinds hoofdje en de Lysmoeder in, waar na de knoptjes door den duim na elkanderen worden omgedraaid, ten einde de veeren 't hoofdje omsluiten, en 't Kind aldus buiten de Lysmoeder gebragt worde, zoo als te zien is uit §. 186 No. XI. *Pl.* 2. *Fig.* 6. en *Pl.* 4. (*)

Het nieuw uitgevonde werktuig van *Le Vret.*

De kennis, en het gebruik deezer werktuigen, meen

raar heeft zulks reeds in den Jaare 1746 aangetoond in een verhandeling agter het Werk van den Heer Manningham, in welke hy onder anderen ook pag 166. deze woorden uit Chapman aanhaald *icould produce about thirty instances More, of the same operation performed in this town with the same security to both the Mother and her infant, but am willing to believe these sufficient. Dat is, Ik kan ontrent dertig gevallen van dezelve bewerking in deze Stad volbragt aantoonen, alle met dezelfde zekerheid, beide voor de Moeders en haar vrugt, maar ik ben geneegen te gelooven dat deze (namelyk die hy te voren heeft opgegeven) voldoenend zyn.* Giffard heeft ook een meenigte zeldzame gevallen, zoo van levende als van doode Kinderen, met de *Forceps* verlost, by eenverzameld.

Voorbeelden van verlossingen met het zelve.

(*) Behalven deze gemelde werktuigen, is 'er nog een ander, bestaande uit 3 Veeren, welke aan de einden rond, en na de langte gevensterd zyn, even als de blaaden van de *Forceps*; deze worden een voor een, om het vastzittend hoofd ingebragt, zy sluiten alle met de stangen welke driekantig zyn, in malkander, en worden door een schroefkoker, byeengeschroefd en gehouden, en daar mede word het vastzittend hoofd uitgetrokken, zie de afbeelding op het einde van dit werk.

Drieblad igen Hoofdtrekker.

meen ik, zullen veele Vrouwen, en Kinderen behouden kunnen, als ze voorzigtig, en met een goed oordeel bestierd worden. Men moet egter geenderley werktuigen gebruiken, als men door de hand 't zelve, dat men door wetktuigen begeert, zoude kunnen en moogen uitvoeren. (*)

Als 't hoofd met de mond der Lyfmoeder, in de scheepswyze holte van 't heiligbeen is geperst.

§. 124. Als nu door verzuim, of om dat men te laat by de Vrouw geroepen was, de mond der Lyfmoeder met het hoofd van 't Kind, in de scheepswyze holte of kromte van 't heiligbeen, reeds was gedrongen (*Pl.* 7.), dan voelt men het hoofd zeer weinig ontbloot, als meede, dat de Ween geen voortgang maaken, dan plaats men de Vrouw voor over, als §. 122. gezegd is, laatende den buik ongeschort en ongesteund, ten einde men door afwyking, en door de zwaarte van 't Kind, de mond der baarmoeder, die tegens het heiligbeen gedrongen leid,

Als men de Verlossing met de hand kan doen, alle werktuigen onnoodig.

(*) Men moet niet denken, dat deze werktuigen of hoofdtrekkers, in alle scheevleggende Lyfmoeders van dienst konnen zyn, neen, zy koomen dan maar alleen te pas, als het hoofd zodanig in de Engte van het kleine bekken is ingedrongen of zoodanig beklemd zit, dat het niet te rug, nog ook niet op zyde kan gebragt worden, om nevens het zelve, de hand in te voeren, en dat ook de Ween het niet kunnen doorpersen, zoo om desselvs groote, als om dat het door den geduurigen aandrang gezwollen is, dog hier van meer in 't vervolg: Behalven dit moet men aanmerken, dat de Kinders in een scheevleggende Lyfmoeder, niet altyd met het hoofd na den doorgang en in het kleine bekken, maar zeer dikwils over het zelve heenen gedrongen worden; als mede dat zy dikwils door de kwaade keering overdwers voorkoomen, en niet het hoofd, maar een arm, schouder, of ander deel aanbieden; Ik geloov ook om veele reedenen dat CHAMBERLAN als hy hondert verlossingen gedaan heeft, wel negen en negentig door de hand, en zonder eenig werktuig volbragt heeft, en zoo doen nog heden ten daage de allerkundigste. Ziet ook wat S. I. in 't 18. Hoofdstuk van zyn *Kortbondige Verhandeling* daar van getuigd.

leid, in 't midden van het bekken zoude kunnen brengen, en 't Kind dan door goede Ween zou konnen voortgeperſt worden; maar indien dit miſlukte, kan men als §. 123. gemeld is, het Kind in den doortogt helpen.

TWAALFDE HOOFDSTUK.

Van de Moejelyke Verloſſingen, door de agteroverlegging van des Lyfmoeders bodem, tegens de lendewervelen.

§. 125. De agter overhellende Lyfmoeders worden zeldzamer gevonden, als de twee voorige (Hoofdſtuk 10. en 11.) en worden meeſt waargenomen by Vrouwen, die een holle lenden hebben, dat is, by die dezelve na vooren, na de Lighaamen der Wervelen, geboogen, en na agteren (aan de zyde der uitſteekſelen) naar buiten wykt; als ook by die gene, welkers heiligbeen, van boven wat inwaards ſtaat, en by die, welkers Lyfmoeders van boven aan den bodem weinig, maar naar onderen over 't ſchaambeen het meeſt, en zeer ruim zyn uitgeſet; In deze, ſchoon een Kind welgekeerd, dat is met het hoofd na beneden, en met het aangezigt na vooren of na agteren komt, en de Lyfmoeder, door de vlaagen van alle kanten wel om het Kind heenſluitende, het zelve ook wel voortdryft, word het hoofd egter, of door den rand van 't ſchaambeen tegengehouden, of over het zelve van boven heen geperſt, of langs de boog van het ſchaambeen doorgezet, en door de borſt, of rug, of ſchouders,

By welke Vrouwen de agterwaars leggende Lyfmoeders meeſt gevonden worden.

Wat by deze onder den arbeid gebeurd.

ders, tegengehouden om redenen ſtraks breeder te melden.

Wat men by het inbrengen van de vingers in de ſchede voelt.

§. 126. Zoo dat, als het Kind met het hoofd na beneden voorkomt, en op den rand van het ſchaambeen ſtaan blyft, en men den vinger zoo hoog in de ſcheede brengt, dan zal het voorſte gedeelte na het aangezigt toe, of ook het aangezigt geheel, kunnen gevoelt worden (*Plaat.* 2. *Fig.* 5.); Maar is, door de kragt der Ween, de hals naar agteren wat gebogen, dan zal men een gedeelte van de ſtrot ontdekken; en, is het hoofd geheel over het ſchaambeen heen gedreven, dan zal de kin op den rand van 't zelve vaſthaaken, de voorſte deelen van den hals, en 't bovenſte van de borſt van 't Kind alleen, en 't hoofd niet kunnen gevoelt worden, (*Plaat.* 2. *Fig.* 4.) als van buiten met de hand tegens den buik; Maar is het hoofd agter, en nevens de boog van 't ſchaambeen doorgedrongen, dan zal het Kind van agteren tegens den rand van 't ſchaambeen, met het eerſte wervelbeen van den rug blyven vaſtgehegt, of tegengehouden worden, (*Plaat.* 2. *Fig.* 7.) en tuſſchen den rug van 't Kind, en het ſchaambeen, een zeer groote beknelling, en de kruin van 't hoofd na de holte van het heiligbeen, en het agterhoofd alleen, of met het agterſte, en bovenſte van den hals aan 't gevoel bloot gevonden worden; Eindelyk gebeurt het, dat het hoofd regt, en 't Lighaam wat gedraait, in 't bekken, als gemeld, door geperſt word, dan zal de eene, of andere ſchouder, 't Kind tegenhouden, en men zal de deelen van 't hoofd en aangezigt, als het behoort by het onderſlaan, met de vinger voelen, en 't zal ſchynen, of het geheele lighaam van 't Kind regt in 't bekken was gevallen, dat

is,

is, of de voorste deelen van 't lighaam des Kinds na de rug der Moeder, en de agterste deelen van 't zelve na de buik van de Moeder gekeert waaren.

Wanneer het Kind met het aangezigt na boven, dat is, na den buik der Moeder tegens de rand van 't schaambeen word aangedreven, word het agterste van 't hoofd gevoeld (*Pl.* 3. *Fig.* 1.); maar als het hoofd, wat meer voor over 't schaambeen heenen geperst is, dan voelt men de nek, en 't bovenste van de rug (*Pl.* 3. *Fig.* 4.) enz. En word het hoofd in 't kleine bekken doorgeperst, dan steund de borst, of het bovenste van den hals, naaukeurig tegens den rand van 't schaambeen, en de kruin tegens de scheepswyze holte van 't heiligbeen, en 't aangezigt is in 't kleine bekken te voelen. (*Pl.* 2. *Fig.* 6.)

Wat 'er ontdekt word, a's 't aangezigt van 't Kind na de buik der Moeder is gekeerd.

Behalven deze teekens, is des Lyfmoeders mond, eer 't waater gebrooken is, zeer hoog na voren, tegens of boven over den rand van 't schaambeen, of tegen het schaambeen selfs gedrongen, en gekeert, blyft daar en boven ook zeer eng, schoon de Vrouw veele goede Ween heeft, behalven meer andere tekenen §. 120. No. 3, 4 en 5. reeds gemeld: Edog dient hier erinnert dat, by het continueel zipelen van 't waater, moet gedagt worden, als 't hoofd in 't kleine bekken was doorgedrongen, dat zulks uit de blaas ook zoude kunnen voortkomen, als Pag. 71. ook aangetoont is.

De Lyfmoeders mond is in 't begin van den arbeid moejelyk te beslaan.

§. 127. Uit het gezegde dan blykt, 1. Welke van deze plaatsingen, het gevaarlykste zyn. 2. Dat deze plaatsingen zeer moejelyk te kennen zyn, door het onderslaan voor, of in 't begin der Ween. 3. Dat de Vrouwen, daagen agter den anderen, in arbeid zittende, kunnen doorbrengen, zonder te vorderen

Wat 'er van dit alles zy.

onder de handen van onkundige, en 't Kind en de Moeder dan nog beide kunnen omkomen, wyl het Kinds hals zodanig gebogen word, door de aandringende Ween, of t'zamentrekking van de Lyfmoeder van alle punten, dat eindelyk het lendemerg gedrukt word, of de wervelen uitleeden, of 4, om dat door de buiging van den hals aan de eene, en door de drukking op zyde van den hals, op den rand van het schaambeen, aan de overstaande zyde, den toevoer van het slagaderlyk bloed na de hersenen, zoo wel als den te rugvoer van daar, door de (*Venæ Jugulares*) strotaderen verhindert word; 5. Behalven dat de hersenpan op of tegens den rand van 't schaambeen stuitende ingebogen, gekneusd, of gebroken word, en de dood volgen kan. (*) 6. Dat, zoo lange 't hoofd niet is te regt gebragt, alle vlagen vrugteloos zyn, 7. dat een kundige, beide in 't leeven behouden kan door een tydige hulpe, en eindelyk dat als het hoofd wel in 't kleine bekken schiet, en de moedermond genoegzaam verwydert is, zulk een scheefleggende Lyfmoeder zomtyds, als 't waater gebroken is, door de inkrimping, van zelfs regt word, zoodanig dat tusschen een t'zamengetrokken, en scheefgeleege Lyfmoeder, zoo weinig onderscheid is, als tusschen een regtgeplaatste en t'zamengetrokke Lyfmoeder; Dewyl de mond van de scheeve Lyfmoeder, door de aanhoudende (*Contractio*) 't zamentrekking om het Kind, en de voortstooting van 't hoofd tegen dezelve, eindelyk

Het lendemerg gedrukt en de doorstraling van 't bloed na de herzenen belet.

(*) Men ziet maar al te veel, gezonde Kinderen, die weinig uuren voor, ja zelfs onder den arbeid nog geleeft hebben, dood ter Waereld komen, hebbende niets dan een, deuk op de eene of andere zyde van 't hoofd.

lyk regt en zoo ruim verwydert word, als of zy wel geplaaſt was geweeſt (§. 140.)

128. Wanneer men, voor het breeken van 't waater (*) by het begin der Ween, of kort na het breeken van 't water by de Vrouw is, dan moet men, als in 't voorige geval §. 121. No. 2. gemeld is. 1. De Vrouw leggen. 2. De mond der baarmoeder van 't *(Os Pubis)* ſchaambeen af, en op 't midden van 't bekken tragten te brengen, en aldus den doorgang verwyderen, op dat de Ween het Kind zouden kunnen buiten dryven. 3. Indien eenige van de toevallen (Hoofdſt. 9 gemeld) ver ſchenen, of eenig ander deel, als het hoofd, zig aanbood, of als 't Kinds hoofd te verre over het ſchaambeen heen gedrongen, en niet weeder op 't bekken te regt te brengen was, dan zal men de hand invoeren, en 't Kind by de voetjes af haalen, en eindelyk. 4. Zoo 't hoofd is doorgedrongen tot in het kleine bekken, indien 't waater lange te voren afgeloopen, en het Kind door de Ween zeer ſterk bekneld was, dan is het voorzigtig, gebruik van de *Forceps*, het beſte middel, om 't Kind en de Moeder te redden. Wat gedaan moet worden.

I. Hoedanig de verwydering en de te regtbrenging van de ſcheefgelege, en tegens, of over 't ſchaambeen geplaaſte moedermond geſchied, en verrigt word, is reeds §. 121. gemeld; Dog moet dezelve hier, naar agte- Hoe het tweede verrigt word.

(*) P. PORTAL, heeft zeer wel aangemerkt dat de ſpreekwyze van 't water is gebroken zeer oneigen is, en dat men liever moeſt zeggen, de vlieſen zyn gebroken; maar dewyl deze eerſte wyze van ſpreeken door 't gebruik haar burgerregt gekreegen, en doorgaans beter van de Vroedvrouwen verſtaan word, als de tweede, daarom heb ik geen zwarigheid gemaakt, om my van dezelve te bedienen. De ſpreekwyze van het water is gebroeneigentlyk.

agteren, en van het ſchaambeen afgebragt worden, terwyl het vlakke van de andere hand even boven het ſchaambeen, door een gematigde drukking het hoofd van den rand, of van over het ſchaambeen, naar het midden van het bekken, tragt te brengen; daar zynde, en de verwyderinge genoegzaam groot voor 't hoofd van 't Kind zynde, en goede Ween bykomende (zoo als men veeltyds onder, of kort op de te regtbrenging verneemt) word het zelve raſch doorgeperſt; na dat dit gemelde is bezorgt, laat men de Vrouw een weinig met het hoofd, en het boven lyf opligten, ten einde het bovenſte van de Lyfmoeder, en 't onderlyf van 't Kind, des te regter over 't bekken, geplaaſt mag worden, of anders laat men de Vrouw op de knien leggen, en met de ellebogen op de ſchouwders, of om den hals van iemand, die op of naaſt de ruſtbank zit, of op een tafel, die naaſt de ruſtbank geplaaſt ſtaat, leunen, en alzoo de Ween doorzetten.

Als 't Kinds hoofd over het ſchaam been is heenen gedrongen.

II. By aldien het Kinds hoofd geheel over het ſchaambeen was heengedrongen, zoo als gebeurt, wanneer het water lange te vooren is afgevloeid, dan raden zommige, dat men de Vrouw laag met het hoofd, en hoog met de billen plaatſe, en het Kind tegens de ſchouders, borſt, of de rug (na dat het met het aangezigt naar onderen of naar boven, gekeerd is) met de eene en door de ſchede ingebragte hand zoo veel opdrukke, tot dat men 't hoofd regt voor den doorgang heeft gebragt, terwyl de andere hand van buiten helpt, als zoo even gemeld is, dog dewyl dit zeer zelden kan gelukken dit de Vrouwen zeer pynigd, en veel tyd verſpild, (*) raade

(*) De waarheid van 't geen ik zeg, zal uit de volgende aanmerkingen van

raade ik liever, als de mond der Lyfmoeder zoo wyd is of kan verwydert worden, dat men 'er met de hand door kan, het Kind by de voeten af te haalen, als volgd.

III. Men brengt de vier vingeren wel besmeert, en 'tzaamen gevoegd, door de gemelde moedermond, (§. 121) en de vlakke hand (indien de Vrouw op de rug legd) van onderen langs 't Lighaam van 't Kindje door, en binnen de vliezen opwaards, tot aan het eene of andere voetje, (die in deze gevallen doorgaans aan den bodem van de Lyfmoeder gezogt moeten worden) aan welkers toontjes men voeld of onderzoekt, of het de regter of het linker, en hoe dat het Kind geplaats is, dat is te zeggen, of het met het voorste gedeelte van zyn lighaamtje na de buik van de Moeder, dan of het regt anders geleegen is; als mede of beide de voetjes van een, en 't zelve Kind, by malkanderen gevonden worden, dan of 'er twee voetjes van twee onderscheide Kinderen, by malkanderen zyn, 't welk men ontdekt, als men de hand, langs het eene beentje tot aan den buik van 't Kind doet afdaalen, en zoo langs 't andere beentje wederom doet opklimmen, en eindelyk, of de streng niet om, of tusschen de beentjes is geslingert enz. Dit onderzoek geschied, 1. Om dat men altyd (indien het even eens, of indien het mogelyk is) de Kinderen met de toontjes na vooren, en niet naar agteren moet doen keeren, of buitelen, wyl het eerste veel gemakkelyker toegaat, en 't Kind minder schaade toebrengd, 2. Om dat het veel be-

Hoe men een Kind in de Lyfmoeder keerd en by de voeten af haald.

van La Motte in de vernaauwing der moedermond blyken, want daar in zal men zien, hoe het hoofd door 't schaambeen wierd tegengehouden, en 't Lighaam van 't Kind niet op te drukken was.

Een beentje te vatten is zómtyds raadſaam.

beter is, een beentje van een Kind alleen te vatten, en na zig te haalen, (*) als van ieder Kind een been, 3. Om dat de ſtreng om eenige deelen van 't Kind geſlingert zynde, dezelve in 't na zig haalen van 't Kind, zouden kunnen komen te breeken, of de *Placenta* af te ſcheuren, en aanſtons op de verloſſinge, ſtorting te verwekken, daar dezelve, aan een voetje gevat zynde, onder het uithaalen langs de andere bil afglyd, en eindelyk om dat de keering van 't Kind doorgaans gemakkelyker verrigt word; derhalven zoo het Kind met het aangezigt en toontjes na de rug van de Moeder, ontrent als (*Pl.* 2. *Fig.* 2.) gelegen en de Vrouw dan, als gemeld, geplaaſt is,

Hoe men het voetje moet vatten en houden.

vat men het beentje even boven den enkel, tuſſchen de voorſte en middelſte vinger, zoodanig, dat den duim tegens de plant van 't voetje, en de drie overige vingeren op de rug, of worſt van de voet geplaaſt zyn, (*Plaat* 3. *Fig.* 3.) en brengt de toontjes een weinig langs en na de regter zyde van de Vrouw, en haald het zelve in een regte lyn, (de toontjes na onderen gekeert houdende)

Hoe het verder buiten gebragt word.

tot buiten de geboorte; is 'er geen plaats door de t'zamentrekking der Lyfmoeder, om de voetjes als gezegd is, wat na de eene zyde te brengen, dan tragt men maar alleen, onder 't uithaalen, de toontjes allengskens na onderen te draajen, en zoo 't Kind te keeren, 't geen zelden zal miſlukken; het beentje aldus tot aan de

(*) Portal aanmerking 8, La Motte en andere voornaame Mannen, hebben daarom maar een beentje gevat in de meeſte gevallen; dog dit moet men daarom altyd niet voor een vaſte wet houden, want men kan zomtyds verzekerd zyn, dat 'er maar een Kind by de Moeder is, en de voetjes kunnen ook by malkanderen, gevonden worden, zonder dat de ſtreng tuſſchen beide of om eenig deel is geſlingert.

de bil buiten gebragt zynde, bind men dit niet om de dey van de Vrouw vast, gelyk zommige verkeerd aanraaden, maar men houd het zelve, met een handdoek (buiten de scheede) in de eene hand vast, (*Plaat.* 3. *Fig.* 7.) terwyl men de voorste vinger alleen, of te gelyk met de middelste van de andere hand, aan de andere zyde binnen de scheede, langs en onder den rand van 't darmbeen van 't Kind inbrengt, (*Pl.* 3. *Fig.* 7.) en alzoo nog wat meer met de billetjes buiten brengd, ten einde men dezelve wat op ligte, en de eene hand (onder 't Lighaamtje door) by 't andere beentje brenge, om het te vatten, de hiel tegens het billetje te buigen, buiten te haalen, en by het reeds buiten zynde te voegen; men slaat de handdoek om 't onderlyf, omvat wyders met beyde handen de beenderen van 't bekken, zoodaanig, dat de vingeren van onderen op 't schaam, en de duimen van booven op 't heiligbeen van 't Kind te zamen koomen (*Pl.* 4. *Fig.* 5.), en haald vervolgens aldus het Kind na onderen, en na buiten, onder dit werk kan men de Vrouw, zoo het noodig is, met het servet een weinig laaten opligten. (*)

Als het eene beentje tot aan de bil buiten de geboorte is.

Als het tot aan de oxelen gebooren, en onder de zeve Maanden oud is, laat men een of de beide armtjes na booven, wederzyds het hoofd, uitgestrekt blyven, (*Plaat.* 3. *Fig.* 6. en 7.) als ze niet in den doorgang geschoo-

Als de beide beentjes buiten zyn.

(*) Indien men 't Kindje niet na genoegen konde keeren, dan legd men de eene hand op de lenden of tegens den rug, en draaid het alzoo onder het uithaalen, men wagte zig aldus zorgvuldig, van de keeringe te doen met de eene hand op den buik van 't Kind, zoo als den Heer ABLAINCOURT verkeerdelyk aanraad, wyl de tedere ingewanden van de zwakke vrugt daar door gekneusd konnen worden.

Wanneer het tot aan de oxelen gekomen is.

ſchooten zyn, om dat het Kinds hoofd dan zeer groot is, na evenreedigheid van het lighaam, den doorgang (*Orificium Uteri*) voor 't Lighaam wel ruim genoeg verwydert; maar voor 't hoofd zomtyds te eng zynde, het zelve tegengehouden, en door een krampagtige t'zamentrekking (§. 25.) zoude kunnen bekneld worden, 't geen moejelykheden te weeg brengen kan; Dog is het Kind voldraagen, dan voert men de vinger of twee vingers onder 't Lighaamtje (dat men wat opligt) door, in de ſcheede, dezelve langs den opperarm tot in de bogt van de elleboog laatende afglyden, en brengt zoo de elleboog, en wyders het handje na buiten (*Pl.* 4. *Fig.* 2.) Het zelve geſchied ook aan de andere zyde; word de Kin door 't Staartbeentje, in de onderſte holte van 't heiligbeen, of het agterhoofd tegens de boog van 't ſchaambeen tegengehouden, dan brengt men het vlakke van de eene hand van onderen, langs 't lighaamtje van 't Kind door, en de toppen der voorſte vingers in de mond, drukkende de kin op de borſt, (*Pl.* 4. *Fig.* 3.) tuſſchen de voorſte en middelſte vingers van de andere hand omvat men den hals, by 't laaſte wervelbeen vorksgewyze, (*Pl.* 4. *Fig.* 3.) en brengd 't Kind alzoo door. Wanneer het Kinds toontjes na onderen, dat is na de Rug van de Moeder gekeerd zyn, dan vat men 't voetje of de voetjes en haald dezelve regtlynig, als even gemeld is, zonder de draajing ter keeringe te doen, na buiten, wyl de keering van 't Kind alleen maar diend, om dat het, onder 't na buiten brengen, niet met de kin agter, op, of tegen het ſchaambeen zouden blyven haaken. (Als *Pl.* 4. *Fig.* 4. is afgebeeld.)

Wanneer de armtjes boven 't Hoofd uitgeſtrekt mogen blyven, en wanneer niet.

Hoe men de armtjes ter zyden het lighaam brengd.

Als de kin in de ſcheepswyze holte of 't agterhoofd tegens de boog van 't ſchaambeen wederhouden word.

Als de toontjes na onderen gekeerd zyn behoeft.

IV. Zoo men niet na genoegen op deze wys by de voetjes konde komen, om gemelde driehoekige bogt, die

die de ſcheede maakt, dan plaaſt men de Vrouw voor over als §. 122. gemeld is, met dit onderſcheid, dat men de Lyfmoeder ter plaatze van zyn bodem niet ſteune, gelyk men doet, als de Vrouw agter over leid, en dat men hier de hand van booven langs het Kind invoerd, gelyk in 't voorige Hoofdſtuk onder, als meede dat de toontjes, hier na boven gekeerd, moeten uitgebragt worden. men het Kind niet te keeren.

V. Is het Kinds hoofd reeds in 't klyne bekken doorgedrongen, en word de ene of andere ſchouder tegengehouden, tragt men die, door de Vrouw voor een wyltyds laag agter over te leggen, en de ſchouder met de ene hand wat opwaards, en met de andere hand dezelve van buiten van 't ſchaambeen af te drukken, los te maaken, en te regt te brengen. Als men niet by de voetjes konde komen wat dan.

Is het Kinds hoofd reeds te verre doorgedrongen in 't kleine bekken, 't zy alleen, of met de Lyfmoeders mond (*Orificium uteri*) te gelyk, zodanig, dat men met de ingebragte vingers, binnen de ſcheede tot aan de ſchouders niet kan komen, en is het Kind, met het hoofd in de ſcheepswyze holte van 't heiligbeen beklemd, of zyn 'er omſtandigheeden, die de afhaaling by de voeten beletten, of vreeſt men de voetjes niet te zullen kunnen bereiken, dan gebruikt men de *Forceps* als §. 123. gemeld is, lettende alleen, dat wanneer de ſchouder op de kant, of rand van 't ſchaambeen ſteund, dezelve van buiten met de hand daar van voorzigtig af te drukken. Als 't hoofd in 't kleine bekken gedrongen is, en de ſchouder word tegengehouden.

§. 129. Is het Kind in deze ſcheeve Lyfmoeder kwalyk gekeert, dat is, met een der armen, knien, of met eenige middelſte deelen van 't lighaam zig aanbiedende, doet men altoos de afhaalinge by de voeten, zoo raſch het water is gebrooken als §. 122 ook aangeweezen is, 't geen Een kwalyk gekeerd Kind in een ſcheeve Lyfmoeder moet by

de beenen afgehaald worden. 't geen in alle diergelyke gevallen moet worden na gekomen.

DERTIENDE HOOFDSTUK.

Van de Moejelyke Verlossingen, door de zydewaars legging der Lyfmoeder.

De Lyfmoeder kan zydewaars leggen. §. 130. De Lyfmoeder kan zydewaars leggen, schuins na vooren, en naar agteren, of geheel in een van de beide zyden §. 118.

Waar de inwendige mond in een schuins agterwaars leggende gevonden word. §. 131. Is I. de Lyfmoeder schuins met den bodem naar agteren, en op zyde geplaast, dan zal den mond desselfs of over het schaambeen, boven het eironde gat, (*Pl.* 2. *Fig.* 4.) of wat meer na desselfs vereeniging met het darmbeen, by den uitgang der groote bloedvaaten, na de dey gevonden worden.

Waar de mond van een schuins voorwaars leggende te vinden is. II. Is de Lyfmoeder zydewaars, of schuins na vooren geplaast, dan zal deszelfs mond even booven de afscheiding van het kleine bekken, tegens de (*Musculus iliacus Internus*) inwendige darmbeens-spier staan, of wat meer naar agteren op het boovenste, en zydelyke van 't heiligbeen, en tegens het agterste der gemelde spier, die de holte van 't darmbeen van binnen bekleed gevoeld worden (*Pl.* 2. *Fig.* 5.); voorts zullen alle de verdere teekens §. 120. No. 3. 4. en 5. gemeld, met weinig verschil, hier ook waargenomen worden.

Wat het ergste van deze leggingen is. §. 132. Het blykt aldus dat als de Lyfmoeders bodem, met deszelfs mond, geplaast is als §. 131. No. 2. zulks veel erger is, als dat dezelve is geleegen, als No. 1.

aan

aangeweezen is, om dat het hoofd, in het laaste geval, wat meer geleegentheid heeft, door het dringen der Ween, in het kleine bekken af te schieten, en dat men, in een zydewaars leggende Lyfmoeder, de hand gemakkelyker kan inbrengen, om 't Kind by de voeten af te halen, als in de voor, of agteroverleggende, om dat na de zyden meer ruimte is in het bekken, en deze scheeve legging zelden zoo groot is, als de andere.

§. 133. Om de groote overeenkomst, van deze, met de voorige scheef geplaatste Lyfmoeders, moet men ook dezelve wyze, om ze te herstellen, na volgen, en daarom. Hoe men in deze, de verlossinge bevordert.

Voor 1. De Vrouw plaatsen op die zyde, alwaar de Lyfmoeder met het Kind is geleegen.

Ten 2de blaas en aarsdarm ontlasten, als het noodig is.

3. De mond der Lyfmoeder op 't midden van 't bekken brengen, en de weg voor 't hoofd van 't Kind met de hand of vingeren zagtelyk verwyderen, zorgende, dat 't hoofd met den geslooten moedermond niet in 't kleine bekken valle.

4. Als wel de Lyfmoeders mond, maar niet het hoofd, op of over het bekken te brengen, of de te regt brenging zeer moejelyk te verrigten is, of niet spoedig genoeg kon geschieden, of zoo de Vrouw te kragteloos was, of eindelyk als het Kind met eenig ander lighaams deel, als met het hoofd voorkwam, moet men het, by de voetjes verlossen als §. 128. N°. 3. gemeld is.

5. Maar als men 't Kind by de voeten niet oordeelt te moogen, of dat men het daar by niet konde (*) uitbren-

(*) Dat men in zommige gevallen, inzonderheid lange na 't afloopen van

brengen, of als het te laag in 't klene bekken 't zy al-

van 't water [of als het Kind eenige uuren in een gedronge geſtalte gezeeten heeft, waar door het hoofd is gezwollen, of als het Kinds hoofd wat grof is, of eindelyk als de Moeder zeer vet of eng van deelen is enz] niet by de voetjes van 't Kind kan komen, leert niet alleen de reeden; Maar zelfs de ondervinding van geoeffende Vroedmeeſters beveſtigd dit, P. PORTAL. Aanmerking 57. Zegd „ dat hy by een in arbeid zittende „ Vrouw geroepen wierd, alwaar verſcheide Vroedmeeſters geweeſt wa- „ ren, dat dit Kind het hoofd aanbood, en dat zy alle van een gevoe- „ len waren, dat men het met een haak moeſt afhalen, om dat 'er an- „ ders geen verloſſing te hopen was, en het Kind ook niet konde ge- „ keerd worden; hy tragte egter op allerhande wyze het hoofd na den „ bodem der Lyfmoeder te rug te zetten, en zyn vingers en hand in de „ Lyſmoeder te brengen om de voeten te bereiken, maar dit alles vrug- „ loos zynde, opende hy het hoofd, leegde de herſenen, en haalde het „ Kind met behulp van een ſtrik die hy om den hals bragt af. LA MOT- „ TE. Aanmerking 240, meld van een Vrouw die 't zedert twee dagen „ in arbeid gezeten hadde, het hoofd van haar Kind was zoo gevordert „ dat het zelve ter groote van de palm van een hand ontbloot gevoelt „ wierd, in welken ſtaat het reeds vierentwintig uuren gezeten hadde „ zonder een duimbreet te vorderen, niet tegenſtaande, zy zeer hevige „ en aanhoudende Ween gehad hadde, de hulp door de hand was belet, „ derhalven geen ander middel ter redding overig zynde, als om het Kind „ met Werktuigen te verloſſen, opende hy het hoofd met zyn biſtori, haalde „ een gedeelte van de herſenen uit, en gebruikte wyders zyn hand, wel- „ ke hy binnen in 't hoofd bragt, en verloſte daar mede de Vrouw. „ In zyn 241 ſte. Aanmerking zegt hy, geroepen te zyn by een Vrouw, welkers „ Kind een geruimen tyd met het hoofd in den doorgang gevorderd, maar „ nog zoo weinig bekneld was, dat hy met zyn vingers rondom het hoofd „ konde voelen, de Ween waren hevig genoeg om een gelukkige ver- „ loſſing te hopen, maar het duurde zeer lang, en daar kwam een ſtin- „ kende lugt uit de geboorte; hy beſloot dan de verloſſinge by de voe- „ ten zonder werktuigen te doen, en ley de Vrouw ten dien einde over- „ dwers van het bed, en bragt de vingers gemakkelyk genoeg ter zyden „ het hoofd van het Kind door, maar kon niet voor by de ſchouders ko- „ men nog dezelve te rug brengen, wyl zy zoo vaſt beklemd zaa- „ ten, en de Lyfmoeder zoo naauwkeurig om het Kind gevoegd was, als „ een ſterk aangetrokke handſchoe om de hand, zoo dat hy tot een haak „ de toevlugt moeſt nemen enz. Zie ook Aanmerking 245, 247 en el- ders

alleen, of met de Lyfmoders mond was nedergedrongen, moet men zoo als §. 123 gezegd is handelen (*).

VEER-

Al ſtaat het hoofd voor de geboorte, de verlosſing door de hand zomtyds mogelyk.

ders; JUSTINA DITTRICHS, VAN DEVENTER, DENYS en veele andere. Ik ben verzekerd, als deze Schryvers ons aangepreeze Werktuig gekend hadden, dat zy geen haak zouden gebruikt hebben. Men gelieve evenwel niet te denken, dat alle Kinderen die met het hoofd in den doortogt ſtaan door deze werktuigen moeten worden verloſt, en dat men daarom deze altyd by zig moet dragen, neen, men kan veeltyds zonder eenig werktuig de verloſſing verrigten; ſchoon het hoofd voor de geboorte ſtaat. Ziet LA MOTTE Aanmerking 242, 246, en PORTAL aanmerking 28 en 42 en elders.

Het geheim van *Roonhuiſen* ondienſtig.

(*) Niemand neme my kwalyk, dat ik in deze omſtandigheeden het geheim van *Roonhuizen*, zoo als dat Wereld kundig gemaakt is, door den Geleerden heer *Schlichting* myne Leezers niet aanpryze, ik kan niet zien, dat dit werktuig hier van zoo grooten nuttigheid, maar wel in tegendeel, dat deszelfs dienſten zeer gering zyn, 1. Om dat na een langdurigen zwaaren arbeid, de mond van de Lyfmoeder ruim genoeg verwydert is, zoo als ik § 127, en 140. gemeld heb, en men by gevolg geen verwydering met een diergelyk werktuig te doen, nodig heeft. 2. Dat als de Lyfmoeders mond moet verwydert worden, zulks kan geſchieden door dezelve midden op het kleine bekken te brengen, 't welk met de vingers verrigt kan worden. 3. Om dat, als het hoofd van 't Kind, het zy door zwelling, 't zy door buitengewoone groote, in 't kleine bekken tuſſchen de beenderen vaſt zit, geen verwydering plaats heeft, nog eenige dienſt kan doen, (wyl immers de beenderen niet door werktuigen van elkander verwydert moeten worden) 4. Dat dit werktuig tot geen trekking dienen kan, vermits de veeren dan zouden medegeven en regt worden, terwyl het hoofd zouw blyven vaſt zitten, zoo dat de *Forceps* in deeze en diergelyke omſtandigheeden, van meer dienſt kan zyn; en genoomen, dat het gebruikt wierd, zoo zal het altyd een langwerpige verwydering, en by gevolg geene daar een rond hoofd door kan, verwekken.

Het werktuig van *Le Vret* kan te dienen daar de *Forceps* gebruikt word.

Het Werktuig van LE VRET, zal in zommige gevallen kunnen ingevoert, en tot dat einde gebruikt worden; want men kan het hoofd van het Kind, in het zelve omvangen, en vervolgens, door het na zig te haalen, de vereischte verwydering maaken, en 't Kind uitbrengen; maar het gebruik van alle deeze Werktuigen is onnodig, en komt nimmer te pas, zoo lang men door de hand alleen, en zonder Werktuigen het Kind daar redden kan, zoo als wy Pag. 22. in de aanteekening hebben gezegd, gelyk LA MOTTE, MAURICEAU, PORTAL, AMAND, JUSTINA, Juffrouw LA MARCHE, VAN DEVENTER, VAN HOORN, GIFFARDUS,

VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Van de Moejelyke Baaringen, door de vernaauwing van de moedermond veroorzaakt.

De mond der baarmoeder, is by alle Vrouwen niet even wyd.

§. 134. De baarmoeders mond is, nog werd geduurende den dragt, en onder de verlossinge, in alle Vrouwen niet evenveel verwydert, maar ondergaat merkelyke veranderingen, zy word.

Oorzaaken daarvan.

1. Zomtyds door koortsen (*), door opstygingen, stuipen, Vallende Ziekten, en andere krampagtige bewegingen verwyd én vernaauwd, (§. 21 tot §. 27) zoo dat deze toevallen het zelve uitwerken, als de valsche Ween.

2. Ontstaaat de vernaauwing zomtyds door sterkte des Lighaams, en styvigheid, of dorheid, of onrekbaarheid der vezelen

3. Door eenige ongemakken, als scheuring, kneuzing, ontsteeking, enz, onder voorgaande verlossingen beko-

DUS, CHAPMAN, BARBARA WIDEMANNIN, en veele andere gedaan hebben, zoo als wy reeds hebben aangetoond.

Aanmerking van een verwydering en vernaauwing der moedermond door koortsen.

(*) Een zeekere Juffrouw 7 maanden zwanger zynde, kreeg alle avonde by 't aankomen der koorts Ween, en dagt niet anders of zoude kraamen, de Vroedvrouw vond dan ook ider reis, de moedermond ter groote van een drie Gulden en zelfs zomtyds meer, verwydert, deze beweeging wierd ieder reis gestilt, en als de koors af was, was de moedermond zeer naauw, en eindelyk bleef de koorts weg, en de Juffrouw ging nog twee volle maanden, en verloste daar na van een welgemaakt en gezond Kind: Hier uit ziet men, hoe dat kundige Lieden meenigmaal Moeder en Kind kunnen behouden, daar integendeel door onkundige de verlossinge zoude bevordert zyn, tot merkelyk nadeel van de Moeder en van het Kind.

komen, en uit meer andere oorzaken, en in deze twee laaſte gevallen (No. 2. en 3.) kan de verwydering van de moedermond, in Lighaamen van denzelfden ouderdom, geſteltheid en tyd der dragt, zeer verſchillende zyn.

Van de vernaauwing die by vroegtydige geboortens, en Scheefgelege Lyfmoeders gevonden word, zal ik hier niet gewaagen, om dat het eerſte door de waare Ween overwonnen word, en het tweede reeds in de laaſt voorgaande hoofdſtukken is verhandelt, nevens de wyze om dit wel te behandelen.

§. 135. De vernaauwing uit krampagtige beweegingen (§. 134. No. 1) moet men uit die teekenen leeren, welke de waare Ween, van de valſche onderſcheiden. 2. Uit de geſteltheid des Lighaams. 3. Uit het gevoel der moedermond onder den dragt of eer dat de Ween beginnen. Teekenen van deze 3. zoorten.

De vernaauwing uit de tweede oorzaak ontſtaande, moet afgeleid worden, 1. Uit de Jaaren. 2. Uit de zwakke of ſterke, dorre of vette Lighaams geſteltheid, dewyl de vezelen van jonge, zwakke, en vette Lighaamen, ligter medegeven, als van oude, ſterke en magere. 3. Als de Ween wel doorgaan, de baarmoeder regt op het bekken ſtaat, en het Kind wel gekeert met het hoofd voorkomt, en 'er zelfs geen valſche Ween onder de waare gemengd zyn; maar dat de mond der Lyfmoeder egter niet word geopent, en den binnenrand der Lyfmoeders mond even hard blyft, zoo dat de Ween de Vrouw maar afmatten, en de Lyfmoeder, met het Kind eindelyk tot buiten de ſchaamdeelen doorperſſen, gelyk MAURICEAU, *Liv* 2. *Cap. XV.* VAN DEVENTER, II*de Deel. Hoofdſtuk* 3. DENYS *pag.* 441. Gevallen van de uitzakking van de Lyf-

moeder met het Kind te gelyk.

PORTAL *Aanmerking X.* getuigen gezien te hebben: hier by komt eindelyk nog, dat gedurende den dragt de moedermond altyd zeer eng is geweest enz.

De vernaauwing uit de 3de oorzaak voortkomende, ontdekt men daar uit, dat den rand des baarmoeders binnenmond nog harder is, door geledene en geneesde ongemakken, als in het voorgaande geval. 2. Uit het verhaal van zaken in voorgaande verlossingen gebeurt.

En eindelyk dat het Kind en de moedermond, in 't begin van den arbeid, zig regt tot de geboorte aanbied, dog niet genoeg geopend is, dat de Ween, schoon schielyk, heevig, en kort op den anderen komen, maar de moedermond zoo rasch niet voor 't hoofd van 't Kind kunnende geopend worden, dit hoofd, dezelve tegens de eene of andere zyde van het bekken, na vooren of naar agteren dringt, waar door men het Kinds hoofd, na dat de Ween wat geduurt hebben, door de zelfsstandigheid der Lyfmoeder heen, en niet meer blood voeld als even te vooren (*). Zomtyds word de moe-

Het hoofd word zomtyds voorby of naast de moedermond gedrongen.

Het hoofd word zomtyds door de moeder-

(*) Ook gebeurd het, als de mond der Lyfmoeder op zyn plaats blyft, dat de kruin van 't hoofd aan eene zyde en voorby de moedermond gedrongen word, het hoofd hier nu tegenstand vindende, zoo word den hals, door de hevige Ween, gebogen, waar door dezelve op zyde, of de nek, de strot, het eene oor, de kin, of eenig ander deel in plaats van de kruin, voorkomt, schoon de Lyfmoeder en 't Kind, wel gelegen zyn; van diergelyke scheve moedermonden melden HOLLERIUS *in Comment. Aphorism.* HIPPOCRATIS *Obs.* 46. *Lib.* 5. *en* HANNEUS *in Ephem. German. Obs.* 113. *Ann.* 8. *Dec.* 2. Eindelyk het kan gebeuren, dat de Lyfmoeders mond, na verloop van eenige uren geopend word, en het hoofd, daar door schiet, waar door den gebogen hals, of van voren tegens de schaambeenderen, of van agteren tegens, of in de holte van 't heiligbeen, of op een van de byde zyden, tegens het uitsteekzel van 't heupebeen (*tuberculum ischii*) of op de een of andere zyde by de holte van 't *os ischium* en *ilium* wederhouden word, zynde den hals dan ontrent zoo gebogen, als wan-

moedermond na eenigen tyd nog wel verwydert, zoo dat hier de verplaatzing der mondermond een gevolg, en geen oorzaak van zwaaren arbeid is; hier van spreekt ook VAN DER STERRE in zyn derde brief Pag. 37, 38 en 39.

§. 136. Van deze ongemakken, zyn de eerste gelykst te helpen, de tweede moejelyker, en de derde allermoejelyst, zy zyn in jonge Lighamen nog het best, worden moejelyker, als de Vrouw aan een uitzakking der Lyfmoeder onderworpen is, of als zy een ruim bekken hebben, om dat de Lyfmoeder dan nog eer naar beneden gedrongen word, eindelyk is het nog best, als het hoofd van binnen met de kruin tegens de vernaauwing geplaast is, zoo om dat men het Kind dan gemakkelyker helpen, en de moedermond verwyderen kan, als om dat men beter verzagtende middelen tegens dezelve kan aanbrengen, dan dat 'er reeds eenig deel doorgeperst, en de moedermond om 't zelve naauwgeslooten is, want de geklemde deelen worden dan gewurgt, en de doorstraling in dezelve belet, of vermindert. Voorzegging of uitgang van 't gemelde.

§. 137. Om de vereiste verwyderinge te bekoomen, moet men de Vrouw op den rug leggen, als §. 96. en niet te hoog met de billen, om dat de moedermond dan meer na booven wykt, en ongemakkelyker te behandelen is, daar na zal men de valsche krampen stillen, en bedwingen [indien 'er tegenwoordig zyn] met middelen uit het *Opio* en *Mentha* §. 25. in het 2 en 3 geval, moet men de deelen zagt, en rekbaar maaken door een zagte spons of watte met olie, tegens den binnen-moe- Hoe de moedermond moet verwydert worden.

wanneer een kind, in een scheeve lyfmoeder, door de moedermond in 't klyne bekken wederhouden word. §. 124. breeder gemeld. mond geperst, en dan nog wederhouden.

moedermond te houden, uitwendig door verzagtende ſtoovingen en dampen van warm water, alleen, of met verzagtende kruiden gekookt aan te leggen, en vervolgens de verwydering tragten te maaken, door de vingers een voor een, in te brengen, en uit te ſpannen [Pag. 115](*). 2. Is de opening wyder, dan kan men daar door zagtjes inbooren, en 't Kind by de voetjes af haalen, als §. 128 No. 3. is beſchreeven; maar 3. Kan dit niet geſchieden, of is 'er eenig ander toeval, dat zulks verbied, dan kan men een van de aangeweſe hulpmiddelen §. 138. of §. 123. in het werk ſtellen, eindelyk is de vernaauwing door deze middelen niet te helpen, en door littekens of andere oorzaken verwekt, dan moet men zydewaards zeer voorzigtig een inſnyding doen, in den harden en onrekbaren rand, gelyk den Hoogleeraar SIMSON gedaan heeft *Ziet de Edenburgſe Proeven* 3. *Deel Aanmerking* 19. (†).

De moedermond door het hoofd op zy, na voren of agteren gedrongen.

Eindelyk, is het hoofd voorby de vernaauwing gedrongen, of de moedermond door het hoofd ſcheef geplaaſt, en kan dit niet worden gevoeld, als dwers door de zelfsſtandigheid der Lyfmoeder heenen, dan moet de moedermond op 't midden van 't bekken gebragt worden, ontrent op die wyze, als wy by de ſcheeve legging van de Lyfmoeder hebben aangemerkt.

Het hoofd door de moedermond gedrongen.

Is het hoofd reeds door 't *Orificium* gedrongen en word het zelve door de buiging, die den hals ondergaan

(*) Mogelyk zal men denken, dat in een vernaauwde moedermond als waar van wy hier ſpreken, 't werktuig van ROONHUIZEN *Pl.* 4. *Fig.* 13. kan dienen, dog dit geval komt zeer zelden voor.

(†) Men moet niet denken dat dit laaſte dikwils voorkomt, want dan zou men zig bedriegen; 't zyn zeer zeldzame gevallen, maar ik ſpreek hier maar van het geen dat gebeuren kan.

gaan heeft, van vooren, van agteren, of op zyde tegengehouden (§. 126.), dan moet men de *Forceps* gebruiken, of een van de gemelde werktuigen, dit heeft LA MOTTE niet geweeten, anders hadde hy zig daar van bediend, in de twee volgende gevallen hier onder te vinden (*). Word zomtyds nog te houden.

De

„(*) Den 5 November van 't Jaar 1707, wierd ik verzogt om de vrouw „van een lakenwerker, die 't zedert drie dagen in arbeid was, te verlossen, „zynde door de vroedvrouw verlaten; Ik ging terstond, en ik vond deze „vrouw, alhoewel van natuur sterk en kloekmoedig, egter zeer afgemat, „door de langdurigheid en hevigheid van den arbeid. Aanmerking van *La Motte.*

Ik onderzogt de gelegenheid van 't kind, dat my een der buitenge-„woonste scheen te zyn, maar wagte, tot dat de ween voorby waren, om „er my beter van te kunnen verzekeren, ik kon dit niet doen, dan na „verscheide ryzen onderslagen te hebben; door myn hand langs 't vorkje „in te brengen, vond ik het bovenste gedeelte van de borst van 't Kind, „als de sleutelbeenderen; de kin, de mond, en het aangezigt, voelde ik „door de vinger na de tegengestelde zyde te wenden, dat is te zeggen na de „kant van 't Schaambeen, zoo dat by gevolg de Strot voor den doorgang „was: maar de nieuwigheid van deze legging maakte my verlegen, en gaf „my veel moeite, ik nam de tusschentyd der Ween waar, niet tegenstaan-„de zy kort op den anderen volgden en zeer hevig waren, om de borst op-„waards te drukken, en tragte het hoofd alzo in den doorgang te brengen, „waar in ik een weinig gelukte, niet in het te plaatsen zoo als 't behoord „te zyn, op dat het Kind natuurlyk komen zoude, maar alleeniglyk in het „aangezigt voor te brengen, dat de beste legging was die ik het geven „konde, en in welke het dood ter wereld kwam, zoo door gebrek van „hulp, als door de langdurigheid van den arbeyd; Ik verloste de Moeder „vervolgens van de Nageboorte en zy was in vry korten tyd daar na, her-„steld.

„In de 113 Aanmerking meld hy het volgende.

„Den 27 September van 't Jaar 1709. zonden twee van myne Medebroe-„ders, dat ik zoude koomen by een Vrouw van een Leertouwer, welke „in Arbeid was van haar eerste Kind, welkers legging een der buitenge-„woonste was. Naauwlyks konde ik my in myn eerste onderzoek verkla-„ren, vermits de lippen van 't Kind zoo geswollen waaren, dat het niet „mogelyk was zeker te weeten of het ook wel de lippen waaren, en hoe „meer ik my daar van tragte te verzekeren, hoe meer ik my zelfs de Tweede Aanmerking van denzelven.

„gelee-

De wyze der ouden verworpen.

De wyze door Hippocratis, Celsus. *Cap.* 29. die van Aquapendens *de Operationibus part* 1. *Cap.*

„ geleegentheid daar toe benam, om dat, zoo ras als ik de Vrouw onderſloeg, door de aandoening van myn hand, geduurig nieuwe Ween verwekt wierden, die geen ogenblik nalieten, het geen my verpligte om een weinig te wagten, ten einde wat ſtilte en ruſt, my daar toe beter geleegentheid zouden verſchaffen; doen had ik geen moeite om te ontdekken, dat het deel na de kant van 't Vorkje de kin was, vervolgens voelde ik de mond tuſſchen de twee dikke lippen, nevens het overige van het aangezigt; en dat het bovenſte gedeelte van 't borſtbeen na de kant der ſchaambeenderen gekeerd was, waar in ik doordeſleutelbeenderen verzekerd wierd, zoo dat de ſtrot bygevolg voor den doorgang was, het geen ik ook aan myn Medebroeders zyde, en waar in zy my toeſtemden; daar na wilde ik haar myn plaats overgeven, op dat zy de verloſſing zouden volbrengen, haar myn raad aanbiedende, maar wyl ik ouder was dan zy, wilden zy dit niet aanneemen, en gaaven my het werk over. Ik bemerkende dat dit een verloſſing was als de voorgaande, met dit verſchil, dat hier het aangezigt na booven gekeert was, maar in het voorgaande geval naar onderen, nam ik alle mogelyke oplettendheid, bragt myn hand na de kant der ſchaambeenderen in, om de borſt, in de tuſſchentyd der Ween, te rug te drukken, en hield onder de Ween het zelve tegen, om het geen ik gewonnen hadde, niet te verliezen, ik tragte ook het hoofd tot den doorgang te brengen, maar al dat ik konde doen was, dat ik 'er het aangezigt voorbragt, en in deeze legging kwam het Kind ter wereld, het was een Zoon, de afſchuwelykſte die men zien kon, hebbende eer een monſters dan een menſchelyke gedaante, door de ſchrikkelyke kleur, zwelling van het aangezigt, en dikheit der lippen, het geen de omſtanders met verwondering deed op ſien, maar ik verzekerde, dat het binnen 24 uren tot zyn natuurlyken ſtaat koomen zoude, door 't opleggen van Wyn en Brandewyn, het geen ook geſchiede. Ik verloſte de Moeder vervolgens van de Nageboorte, en zy was in tien dagen herſteld. Vervolgens zegd hy.

La Motte verklaard de oorzaak van deze beide voorkomingen.

„ Het is waarſchynlyk, dat het hoofd de regte weg, die het houden moeſte, niet gevolgd heeft, maar dat het voorhoofd van het Kind door de hevigheid der Ween, die ſchielyk op malkanderen volgden, voort gedrongen wordende, en den doorgang niet genoeg verwydert vindende, tegen gehouden wierd, en den hals verpligte om te buigen, ondertuſſchen vorderde de borſt, waar door de moedermond verwydert, en zelfs buiten gewoon uitgerekt wierd; Zoo dat de ſtrot den doorgang moeſt bezet-

„ ten,

Cap. 86. gevolgd en voorgesteld is, om als 't noodig is beide de handen in 't Lighaam te gelyk in te brengen, komt by deze, van ons gemeld, in geen vergelyking, dewyl dit niet alleen onmogelyk is, maar ook, zonder scheuringe van de scheede, niet kan geschieden.

§. 138. Gebeurt het dat het hoofd is doorgegaan, en worden de schouders, door de vernaauwing van] de moedermond, tegengehouden, dan brengd men de gespleete band (*Pl.* 1. *Fig.* 10. en *Pl.* 3. *Fig.* 2. afgebeeld) om 't hoofdje van 't Kind. Als de moedermond om den hals van 't Kind bekneld is.

Deze band, die ook in verscheide andere gevallen van dienst kan zyn, is zagt, maar te gelyk ook zeer sterk, geslaagen van zyde of floret, met een weinig kemels hair doormengd, hebbende in zyn midden een spleet, bekwaam ter doorlaating van 't Kinds hoofdje, men vat dezen band ter plaatze van de spleet, en brengd den Hoe de gespleete band gelegd word.

„ten, in plaats dat het hoofd dit doen moest; ik merk geen andere „oorzaak van deze twee moejelyke verlossingen aan, als de naauwheid van „den doorgang en de hevigheid der Ween; waar door het hoofd van het „eene Kind met het aangezigt na booven, en het andere met het zelve naar „onderen gevonden wierd. (hy vervolgd)

„Ik heb de schouders van het een, nog van het andere, van deze Kinde„ren, niet verre genoeg kunnen te rug zetten, om het hoofd regt voor den „doorgang en in zyn natuurlyke legging te brengen, zoo als de Schryvers aan„raden; nog ook myn hand niet in kunnen voeren om de voetjes te zoeken, „dewyl de Lyfmoeder, door het afloopen van het water, (dat al wat ge„leeden geschied was) het Kind al te naauwkeurig omsloot, om het eene, „of om het andere van deze twee oogmerken uit te voeren; Ik was vry „wel te vreeden dezelve te haalen met het aangezigt voor, dat ik ook vry wel „uitvoerde, met het behulp dat ik haar toebragt, en met dat van de kragt „en de verdubbeling der Ween, en de kloekheid der Vrouwe, om die „neer te zetten, gevoegd by de verwydering der deelen, welke allenskens „genoegzaam wierde, om deze twee, byna gelyke verlossingen, ten einde te „brengen, met dit onderscheid, dat het eene Kind dood was, en het ande„re leefde.

den duim en twee agterſte vingers door dezelve henen, (*Pl.* 3. *Fig.* 2) laatende de eene kant *K.* op de twee vingeren ruſten, en de andere kant *L.* op den duim, vervolgens ſluit men de vingeren en duim t'zamen, ten einde dezelve minder plaats beſlaan, gemakkelyker ingebragt, en de band onder het inbrengen, niet te laag na de hand afglyde, maar by de eerſte leeden der vingeren gehouden zoude worden, de einden van den band, houd men met de vingers der linkerhand, aan de buitekant van den arm, by het begin van den opperarm, vaſt, en voerd met de zamengevoegde vingers den band binnen de ſcheede, tot aan het onderſte gedeelte van 't hoofdje van 't Kind, aan de eene zyde, en brengd met den duim, de andere kant van de ſpleet die op den duim leid, aan de andere zyde van het hoofdje (*Pl.* 1. *Fig.* x.) men houd aldaar die kant vaſt met den duim, en brengd met de vingeren alzoo het hoofdje rondom door de ſpleet, zorgende zoo veel doenlyk is, dat de hoeken van de ſpleet wederzyds ter zyden het hoofd komen, dan drukt men de Kin tegen de borſt, ten einde de band niet afſlippe, de einden laat men wederzyds over de dyen houden, men voeld aan deeze beide einden, of ze wel om het hoofdje geplaaſt zyn, daar na neemt men deeze beide einden in de linkerhand, wind ze een of twee ſlaagen om de vingers derzelve, voert een of twee vingers der regterhand booven of onder langs het Kinds hals, en binnen de moedermond door, om dezelve over de eene ſchouder te doen glyden, onderwyl om dit gemakkelyker te maaken, haalt men het Kinds hoofd met de band ſchuins onder de eene dey van de Vrouw door, en naar onderen; als de eene ſchouder door geſchooven is, doet men van gelyken met de andere, en brengd het

het Kind alzoo ter weereld, zonder in 't minſt gekweſt te zyn.

Buiten dezen band kan men 't Kind niet door de hand verloſſen.

Buiten dezen band, zal men weinig Kinderen welkers halſen door de moedermond dusdanig bekneld zyn, leevendig verloſſen. Ik kan my niet genoeg verwonderen, hoe dat zommige Schryvers zoo maar aangeraden hebben, om het hoofd met de beide handen te vatten, vervolgens heen en weder te bewegen, en na buiten te haalen gelyk meeſt alle oude hebben gedaan (Pag. 144 en 145).

Wyze door de Ouden voorgeſtelt onnavolgbaar.

Het is ook veeltyds ondoenelyk, om, gelyk andere raaden, met de eene hand het hoofdje na buiten te haalen, en met de ingebragte vingers van de andere, (als gemeld) de vernaauwde moedermond over de beide ſchouders te ſchuiven, of de beide voorſte vingers haaksgewys onder den Oxel in te brengen, vermits men zelden zoo verre inkomen kan, en 't hoofd nog al eenigen afſtand van de lippen der Vrouwelykheid af is, men kan het hoofd niet vatten, om dat het zeer glad, en de ruimte veel te weinig is, om met de beide handen de gemelde bewerking te doen enz. 't Geheim van ROONHUIZEN kan myns bedunkens hier ook weinig dienſt doen, om de moedermond te verwyderen, nademaal 't zelve 1. Door de ſluitinge van den mond der Lyfmoeder om den hals van 't Kind. 2. Door het Lighaam van het Kind zelfs, dat binnen in de baarmoeder de weg ſtopt. 3. Door het hoofd dat in de ſcheede is, en eindelyk om dat het zelve door zyn bogt belet word binnen gebragt te worden (*).

Als

t' Geheim van Roonhuiſe ondienſtig.

(*) Ik kan niet zien, dat het geheim van *Roonhuizen* van meer vrugt zyn kan, als 't hoofd van de romp, door onkunde is afgetrokken, en de romp binnen de Lyfmoeder is gebleeven, (gelyk by veele Schryvers daar van

geval

Wat gedaan word om de romp te bekomen.

Als de romp binnen gebleeven, het hoofd afgetrokken, en de moedermond door geenerley verwyderinge te openen is, en de romp niet wierd doorgedrongen of uitgedreeven, zouw (als men niet by de voetjes konde komen) een band onder de *Oxelen* door, over de romp heenen gebragt, en van onderen met een ſtrik toegehaalt, of toegedraaid, van nut kunnen zyn, om daar meede den romp door te haalen, hier door zal men meer kunnen uit werken, als men met een of meer vingers onder den *Oxel* gebragt, doen kan; eindelyk kan men nog beproeven de beide armen na buiten te brengen, en alzoo het Kind door te haalen.

Als de romp geboren, het hoofd binnen gebleven en, den hals door de moedermond omkneld is.

§. 139. Als de binnenmoedermond op deze wyze om den hals beknelt is, dat 't hoofd binnen de lyfmoeder, 't lighaam daar buiten en reeds gebooren, en 't Kinds aangezigt na onderen (dat is na 't heiligbeen) gekeerd is, dan moet men vooral ook myden van 't Kind by 't lighaam door te trekken; maar men voert het vlakke van de eene hand onder het lighaam van 't Kind, en langs den hals door de binnenmoedermond, en brengt de twee voorſte vingers in de mond, buigt de kin op de borſt, plaatſt de twee vingers, zynde de voorſte en middelſte van de andere hand, wederzyds den hals (als bladzyde 132.) en

ſtig, als de romp binnen gebleven, en 't hoofd afgetrokken is.

len zyn aangeteekend) en de moedermond (*Orificium Uteri*) of door kramptrekking, of door te veel onderſlaan, of door aangewende poogingen, zoo naauw geſlooten is, dat men de hand niet door het zelve kan invoeren, om de romp by de voeten af te haalen; dewyl dan wel niets in de ſcheede is, dat de inbrenginge verhindert, maar egter het Lighaam van 't Kind, dat binnen de Lyfmoeder is, en de ſtyf om 't Kind toegetrokke Lyfmoeder, de bewerking daar mede belet.

en haald het Kind met beide handen te gelyk werkende na buiten (*Pl.* 4. *Fig.* 3.)

Is het aangezigt na boven, dat is na het ſchaambeen gekeerd, dan zoekt men 't zelve na onderen te brengen, als in 't vervolg gezegd zal worden, (en *Pl.* 4. *fig.* 3. afgebeeld is) en dit door de grote beknelling niet mogelyk, of uit vrees van 't Kind te benadelen ongeraden zynde, geeft men de voetjes door iemand, die aan 't hoofdeneynd ſtaat, te houden (*Pl.* 4. *Fig.* 1.) en vat de handjes in de eene hand, terwyl men van onderen, langs den hals, tuſſchen het hoofd en de moedermond, een, of meer vingers onder 't hoofdje van 't Kind inbrengd, ter verwydering en overſchuyving van de moedermond over 't Kinds hoofd, als ook ter agterwaards drukkinge van 't ſtaartbeen, en gladmaking der plojen in de ſchede (*) Zomtyds gebeurt het, dat dit alles beeter en gemakkelyker toegaat, als de Vrouw voor over op de knien legd. Als de kin agter 't ſchaambeen blyft haaken.

Kan men met de vingers dit niet verrigten, dan zal men tot een van de reeds gemelde werktuigen, byzonder tot dat van LE VRET moeten overgaan, en het zelve onder 't hoofdje inbrengen, daar in omvangen en 't Kind helpen. Als men 't Kind niet redden kan dan gebruikt men het Werktuig van *Le Vret*,

In dit geval moet men aldus zorgvuldig zig wagten, om CELSUS *Cap.* 29. en C. VAN SOLINGEN na te doen, den hals door te ſnyden, en het hoofd van de romp te ſcheiden, om de zwarigheden die daar uit ontſtaan als in 't vervolg gemeld zal worden.

VYF-

(*) De Heer DIDIER wierdt, doen ik te Parys was, by zoo een Vrouw gehaald, de Vroedvrouw hadde den hals van 't Kind door het trekken reeds verlengd en uitgeregt, egter gelukte hy zeer wel op de voorſchreeve wys; Aanmerking.

VYFTIENDE HOOFDSTUK.

Van de Moejelyke Baaringen, door een hevige, of meer als gemeene Kramptrekking in de Lysmoeder.

De valsche vlagen van *Justina* gemeld.

§. 140. De ware en valsche Kramptrekkingen of ween, hoe dat de eerste niet kunnen doorzetten door het bykoomen, of tegenwoordig zyn van de 2de, hoe dat zy malkanderen opvolgen, wat zy uitwerken, zoo alleen, als met, en onder elkanderen vermengd, de middelen om de valsche te geneezen of weg te neemen, reeds te voren verhandelt zynde, moet ik hier egter nog by doen, dat JUSTINA DITTRICHS hier vanhet eerste denkbeelt heeft gegeven, maar dat zy het egter nog niet regt verstaan heeft, en dat van DEVENTER en DENYS hier in haar meest hebben nagevolgd.

Hevige Kramp in de Lysmoeder by de *Tetanus* vergeleken.

Deze hevige kramp, of 't samentrekking van de Baarmoeder, meen ik, dat wel by de (*Tetanus*) in de uitwendige delen kan vergeleken worden, om dat de Lysmoeder, zonder na te laaten, 't Kind zeer vast omspant, of omsluit, even als de spanning in de uitwendige delen word waargenomen, als die daardoor zyn aangedaan, dewyl die nog voor of agterwaards, kunnen gebogen worden, zy komt eerst eenigen tyd na het aflopen van 't water, en meer by sterke, die hevige Ween hebben, welkers vliezen komen te breken, eer het Kind nog regt tot de geboorte is gekeerd, of, terwyl het beesig is met te keeren, als by die, die in tegendeel gestelt zyn; maar ten 2 word dit ook by een kwalyk ge-

leegen Kind, in een regtgeplaatſte Lyfmoeder waargenomen, het geen gemakkelyk kan begrepen worden van die gene, welke dit werk doorbladert, en myn vorige geſteldens wel verſtaan hebben, waar uit blykt, dat de Lyfmoeder, in alle gevallen, na 't afloopen van 't water, een gedaante na de legging van het Kind binnen dezelve aanneemt, zoo als Wy in de meeſte Plaaten, en elders hebben doen opmerken.

§. 141. Deze werking der Lyfmoeder verſcheelt aldus van de gewoone, en natuurlyke, dat zy is een kramptrekking in derzelver veeſelen, die onophoudelyk dezelve is, en niet nalaat; daar integendeel de gewoone by tuſſchenpooſen ſchielyk komt, en daar na wederom overgaat, even als de gewone ſtuipen; hierom hebben zy niet ten onregte den naam van vlaagen gekreegen, beteekenende een reegen, die ſchielyk begint, en raſch ophoud, gelyk Dr. HUWE' zeer wel heeft aangemerkt.

Deze Kramp verſcheeld van de gewoone vlaagen.

De legging van een Kind, in zoo een Lyfmoeder, kan ook veel verſcheelen, dewyl zommige, niet tegenſtaande zy, door gemelde werking der Lyfmoeder, in het bekken zyn ingedrongen, egter nog zoo veel plaats ter zyden overlaaten, dat men de hand tuſſchen het Kind, en de beenderen van het bekken kan doorbrengen, gelyk meeſtentyd in welgemaakte bekkens bemerkt word, inzonderheid als het Kinds opperlyf na de rug, en het onderlyf na den buik der Moeder geperſt is.

De legging van een Kind maakt de verloſſing gemakkelyker of moejelyker.

Maar is het Kind integendeel overdwers in het groote bekken boven op het kleine vaſt ingedrongen, met het hoofd na het eene darmbeen, en met de billen na het andere, dan kan deze plaatzing zoodanig den doorgang ſtoppen, dat men nergens de vinger, nog de hand

Het verſcheeld veel, of een Kind over de diepte dan of het over de

breete van 't bekken legd.

hand kan doorbrengen, inzonderheid, als 'er reeds een geruimen tyd, of zelfs eenige daagen verloopen zyn, na dat het water gebrooken is, maar dan ſcheelt het nog zeer veel, of het Kind met den buik naar onderen geplaaſt is, dan of het zelve met de rug na onderen, en met de beenen booven op 't lyf in een gewonden, in het bekken vaſt gedrongen ligt, om dat den rug minder kunnende agterwaars krommen, het Kind met den buik minder in het kleine bekken kan worden ingedrongen, als dat de lendenen voorkomen, en om dat den buik zagt zynde, en niet zoo veel wederſtand kunnende bieden als de rug, de hand dan nog zomtyds tusſchen het Kind en 't bekken doorgevoert kan worden, waar door men de beentjes kan bekomen. 't Blykt alzoo hier uit, dat Dr. D'ABLEINCOURT in zyne overweging op het XLII. en XLIII. Hoofdſtuk van VAN DEVENTER hier in heeft gedwaalt, van gedagten zynde, dat het veel erger is, als het Kind met de buik voorkomt, dan dat het met de rug zig aanbied.

Is het bekken van de Moeder driehoekig van gedaante, hebbende na vooren en agteren, de meeſte ruimte, en op de zyden de minſte, dan zal het Kind, als laaſt gemeld, na de wervelbeenderen der Moeder, met het bovenlyf, en na den buik met het onderlyf geplaaſt zynde, even eens den doorgang ſtoppen, als wanneer het in een welgeſteld bekken, van het eene na het andere darmbeen, uitgeſtrekt legd; eindelyk hoe grooter en hoe vetter het Kind is, hoe naauwkeuriger het den doorgang bezetten en toeſtoppen zal.

Waar om deze baringen onbekend zyn geweeſt.

Het verwondert my aldus niet, dat de meeſte Schryvers, veele zwaare baaringen van dezen aart, tot een ander zoort gebragt hebben, om dat zy nog geen regt denk-

denkbeelt van deze omfluiting der Lyfmoeder hadden; 't Schynt my toe, dat het geval van BAUHINUS van dezen aart is geweeft, waar van hy zegt. „ Een ge- Een geval van *Bauhinus.*
„ meen Man, wiens Vrouw niet door den gewoonen
„ weg konde verloffen, wierd door de Regering toe-
„ geftaan de Keiferlyke fneede te onderneemen, hy ge-
„ lukte na wenfch, en redde de Moeder en 't Kind bei-
„ de. Deze Vrouw wederom zwanger geworden
„ zynde, verlofte van tweelingen, en heeft in 't ver-
„ volg nog vier andere Kinderen gebaart, zonder tot
„ eenig middel toevlugt te nemen. (*) De gevallen by HILDANUS, in zyn brief aan de Heer HAGENBAG, fchynen ook ontrent zoo als 't gemelde te zyn; hy zegt. „ Dat zyn Huisvrouw by een Edele Vrouwe, Aanmerking van *Hildanus.*
„ welke zy te vooren nog tweemaal zonder werktuigen,
„ en alleenlyk met de hand verloft hadde, ontbooden
„ wierd, na dat de Vroedvrouw, lange te vergeefs al-
„ le neerftigheid hadde aangewent; zy voelde de na-
„ velftreng buiten gedreeven, en het Kind zoo wonder-
„ lyk te zaamen gerolt, ineengedrongen, en met 't hoofd
„ op 't linker darmbeen geleegen, dat deffelfs plaatzing
„ niet wel te befchryven is, en de Vrouw in de uitterfte
„ Elen-

(*) „ By ROUSSETUS vinden wy in de derde aanmerking, een geloof-
„ waardig verhaal, van een Heelmeefter die aan zyn Vrouw de Keizer-
„ lyke fneede heeft gedaan, en die egter in 't vervolg, door de gewoo-
„ ne weg, nog van een dogter is verloft, welke, doen hy dat fchreef,
„ getrouwd was.
„ In de zeevende berigt hy, dat hy by een Vrouwe geroepen wierd,
„ die 4 dagen in arbeid gezeeten hadde zonder te kunnen verloffen dat
„ hy de Keizerlyke fneede aanraade, die ook met goede uitkomft ver-
„ rigt wierd, dat haar Man anderhalf jaar daar na ftierf, dat zy weder-
„ om hertrouwde, en in 't vervolg door de gewoone weg nog een Dog-
„ ter voortbragt.

„ Elende, erbarmelyk biddende, dat men haar tog den „ buik zoude opſnyden, 't welk HILDANUS weiger- „ de, maar de vrugt met een haak afhaalde. Dit Kind was na alle waarſchynelykheid met den buik na onderen in 't *Pelvis* gedrongen, zoo als 't volgende met de rug.

Tweede aanmerking van *Hildanus*.

„ De Huisvrouw van *Jacob Schmid* ten tweedenmaa- „ le bezwangert, was in een zoo gevaarlyken arbeid, als „ nog my, nog myne Huisvrouw (die ook de konſt, „ van verloſſen oeffende) ooit is voorgekoomen, het „ Kind was voldraagen, maar overleeden, en 't waa- „ ter in 't begin al ontloopen, zy agt daagen lang „ met baarends Ween gepynigd, en eindelyk van de „ Vroedvrouwen verlaaten; na dat myn Vrouw haar „ hand wel hadde beſtreeken, wilde zy de gelegentheid „ der vrugt wel onderzoeken, maar wiſt het uitterſte „ der vingeren naauwlyks in de Lyfmoeder te krygen, „ zoo was zy geſlooten, en de vrugt, door den voor- „ gaanden arbeid, na 't gemachtbeen en ſchamelheid „ nedergezakt, eindelyk, als de vingers wat dieper „ binnen gebragt wierden, voelde zy, dat de vrugt „ zig met de lenden en regterhand voor de opening „ vertoonde, en door de naauwe ſluiting van deze deelen „ kon zy 't hoofd of de voeten niet na vooren brengen, „ maar is nog eindelyk gelukkig, ja wonderlyk verloſt, „ (*Ziet ook Cent.* 3. *obſ.* 57.)

Aanmerking van van *Deventer*.

Den Heer van DEVENTER heeft ook hier van ondervinding gehad, ſchoon hy dit zwaare geval ten onregte, aan een byzondere en hem nog onbekende ſcheeve legging der Lyfmoeder, en niet zoo zeer aan de hevige t'zamentrekking derzelve, toeſchryft.

„ Ik wierd, (zegt hy,) geroepen, by een Vrouw in „ arbeid, en myn hand hebbende ingebragt, voelde ik, dat

„ dat het Kind over dwers op het bekken was geplaaſt,
„ eene van de handjes kwaamen door het *Orificium*
„ uit, het geheele onderſte deel van het lighaam, was
„ in den boodem van de baarmoeder, welke na voo-
„ in de buik gevallen was, het hoofd van het Kind,
„ 't welke nog leefde, was tegens de wervelbeende-
„ ren der lenden, de Kin op de borſt, en de linkerhand
„ boven het hoofd geplaaſt, zoo dat ik nergens geen vat
„ hadde; ik zogt my vrugteloos plaats genoeg te
„ maaken om de voeten te bekoomen, maar zulks
„ wierd door 't reeds gemelde belet enz. Het blykt
„ wyders uit het vervolg van deze geſchiedenis, dat
„ hy na veele en onophoudelyke poogingen, de hand
„ niet konde voorby de vernaauwing brengen, nog
„ het Kind eenigzings na boven, of op de zyde ſchui-
„ ven, en de Vrouw eindelyk door de ontegenſtaan-
„ lyke pyn beſloot, om liever te willen ſterven, dan
„ zulke wreede pynen, als hy haar aandeed, uit te
„ ſtaan; Alle de byzynde Vrouwen gingen weg, en
„ gaven haar alleen aan hem over, dog alzoo zy doen
„ opſtond, een Stoel nam, by 't vuur ging zitten, en
„ niet meer wilde toelaaten dat hy iets aan haar doen
„ zoude, is zy weinig daagen daar na, met het Kind
„ by haar, geſtorven.

„ 't Volgende geval, in zyn derde Hoofdſtuk be- Tweede aanmerking van denzelven.
„ ſchreven, komt ontrent op 't gemelde uit, dewyl
„ alle zyne poogingen, om het hoofd of de voeten te
„ bereiken, of de hand na den bodem der baarmoe-
„ der te brengen, ook vrugteloos waaren, en ſchoon
„ hy de buiten zynde armtjes al afdraaide, egter de
„ Vrouw nog onverloſt moeſt laaten.

Een Eerlyke bekentenis voorwaar, waar uit meer te 't Is leerzaam, ge-

vallen mede te delen, die men niet heeft konnen helpen.

leeren is, als uit een geheel boek met andere gelukkige gevallen, om dat in zulke boeken, doorgaans de ongelukkige, moejelyke, en daar ze niet zonder verlies van hun eer, aanzien, of agting afgekomen zyn, verſweegen worden, en het was te wenſchen, dat de Schryvers wat meer (en met alle opregtigheit) van haar ongelukkige genezingen, dwalingen en fouten, hadden aangetekend, en ons nagelaten (*). Meer andere gevallen zal ik hier kortheidshalven niet aanhalen, maar wyze myn onderzoeklievende Lezer liever na (†) DENYS aanmerkingen, byzonder die van pag. 612, en RATLOUW *Replieq pag. 69 en 71.*

Tekenen van dit geval.

§. 142. In de Vrouwen, daar de zaken aldus geſteld zyn, blyven de buikſpieren zonder verſlapping even zeer geſpannen, waar van daan de buik doorgaans hard gevoelt word. 2 De lippen en zomtyds ook de ſchede zyn doorgaans door de behandeling van die geene, welke voor de vrouw gezeeten hebben, of door andere oorzaken, wat geſwollen en vernaauwd. ten 3 Is de binnemond der Baarmoeder ruim genoeg verwydert (§), maar ten

4 De

Goed zeggen van *Petit.*

(*) Den berugten PETIT in zyn verhandeling over de ziektens der Beenderen II. Deel pag. 118. zegd zeer wel „ dat men zig niet ſchaa„ men moet over zyne miſſlagen, ten zy wanneer men zig ſelfs te on„ derwyzen, verwaarlooſt heeft; dat een opregte belydenis met omſtan„ digheden, dikwils van grooter nut is, als die redenvoeringen, die door „ de eigenliefde worden opgegeeven, die nergens toe dienen, als om een „ boek, zoo wel door zyn langheyd, als door het Werk zelfs, verdrietig „ te maaken, en dat wy mogelyk minder boeken te doorleeſen, en meer „ verpligting aan de Schryvers zouden hebben, als zy in plaats van niets „ te ſchryven als hare gelukkige Konſt-oeffeningen, niets hadden be„ ſchreeven als haare fouten.

(†) Van SOLINGEN *Embriulcia*, HEYSTER *diſſert. de fœtu ex utero matris mature excind.*

(§) Men gelieft te letten, dat men zomtyds, om de gelegentheid van de vrugt, en de geſteltheid der Lyſmoeder en deszelfs mond, wel te on-

der

4. De hand kan niet na den boodem der Baarmoeder gebragt worden. 5. De Vrouwen leiden veel pyn, hebben afgebroke Ween, en kunnen dezelve niet doorzetten, 6. 't Kind vordert niets, ofschoon dit dagen agter den anderen duurt, en zelfs word den doorgang enger, door de zwelling der gedronge delen van het Kind, in de engte (*).

§. 143. Deze gevallen komen nog al veel voor (†) zyn zeer moejelyk en kunnen, zwaar zynde, zelden zonder het gebruik van Geneesmiddelen geholpen worden, ten zy het hoofd of voeten kunnen bereikt, of de billen na den doorgang gebragt worden; (§) hoe langer het wa- Voorzegging.

derzoeken, genoodzaakt is, de hand tot by 't gewrigt der voorhand in de schede te brengen, zoo als HEYSTER en PORTAL wel aanmerken, vermits men zig in dezen, niet altyd door de ingebragte vingers daar van kan verzekeren, dog alles met oordeel.

(*) CELSUS zegt pag. 490. *Si corpus jam intumuit, neque demitti manus, neque educi infans, nisi aegerrime potest; sequiturque Sæpe cum vomitu, & cum tremore, mortifera nervorum distentio. Verum intus emortuo corpori manus injecta protinus habitum ejus sentit, nam aut in caput, aut in pedes Conversum est, aut in transversum jacet.* Als het lighaam nu reeds is opgeswollen kan men 'er nog de hand invoeren, nog ook niet, dan zeer beswaarlyk, het Kind 'er uitbrengen, en daar op volgd dikwils een dodelyke zenuwtrekking met braking en schudding. Maar de van binnen aan het verstorve lighaam ingebragte hand merkt aanstonds het gestel van de Vrugt, want het is of hoofd, of voetwaars gekeerd, of 't legd dwars. En wat verder pag. 491. *Solet etiam evenire ut is infans humore distendatur; exque eo profluat foedi odoris sanies.* Het gebeurt ook wel dat zoo een Kind door het vogt opgespannen word, en daar uit een bloederigen etter van een zeer lelyke stank vloeit. Woorden van Celsus.

(†) Dat deze gevallen nog al dikwils voorkomen, kan men daar uit afnemen, om datze zo wel de regtgelege als scheve Lyfmoeders overkomen, Ziet §. 127. en §. 140 als mede, om dat 'er na 't aflopen van 't Water en 't breken der vliezen, dikwils vergeefs gewagt word, en te veel tyd verloopt.

(§) Het zyn van die moejelyke, waar van FAB. AB. AQUAPENDENTE zegd, dat hy zig daar op altyd zodanig heeft vermoeid en afgemat, dat hy ein-

water afgeloopen is geweeſt hoe ſlimmer, eensdeels om dat de baarmoeder ontſteking en heet vuur kan overkoomen, en ten anderen om dat het Kind zoo veel vaſter omſloten, en in 't bekken Ingedrongen is; ook kan het zelve door deze ſterke omſluiting veel minder voedſel ontfangen, als te vooren, dewyl den omloop des bloeds van de Moeder tot het Kind, en van het Kind tot de moeder, veel minder is; en eindelyk veel voordeliger by die een ruim bekken hebben, of een middelmatig Kind dragen en zagtvan delen zyn, als by die, welke in tegendeel geſtelt zyn, Om dat het Kind by de laatſte zomtyds, door de aanhoudende werking der baarmoeder, dubbeld word doorgeperſt, gelyk in het geval waar van MAGNETUS gewag maakt, zynde ontrent zoo als dat §. 145. gemeld (met dat verſchil dat de kin en niet het agterhoofd over den rand van 't Schaambeen was henen geperſt) de ribben ſprongen uit haar plaats, de wervelen der rugge wierden tot brekens toe gebogen, en dus wierd de Vrouwe op een wonderlyke wyze van een dubbeld gevouwe vrugt verloſt, zonder ſcheuringe van de ſchede of derzelver aangrenſende delen, welk laatſte egter zeldzaam is.

Wyze om dit te helpen.

§. 144. Het beſchreeven ongemak, moet, en kan ten allen tyde (indien 'er geen aenmerkelyke beletſelen, of tegen natuurlyke geſteldheden aan de ſchede, de Lyfmoeder, of aan de beenderen van 't bekken zyn) voorgekoomen worden, wanneer men, zo raſch den inwendigen moe-

eindelyk dit werk aan zyn dienaar heeft moeten bevelen en overgeven; C. CELSUS *Lib. VII. Cap.* 29. houd dit geval, daarom, voor het zwaarſte in de konſt.

moedermond ruim genoeg verwydert, en het waater gebrooken, of het geval nog versch is, het kwalyk gekeerd Kind by de voeten afhaald (*) of de scheve mond der Lyfmoeder tydig te regt brengt, en 't hoofdje in den doorgang helpt.

Maar indien men lange na 't afloopen van 't waater, wierd geroepen, 't hoofd nog de voeten van 't Kind, niet te bekoomen, of na den doorgang te brengen, maar zoodanig in een gerolt waren als gezegd is, en de hand onmogelyk aan de zyde van het Kind, of van voren of van agteren, het zy dat de Vrouw op de rug lag of voorover, niet na den boodem der baarmoeder konde worden ingebragt, dan zal men de sterke omspanninge verminderen. Als men met de hand niets doen kan.

I. Door een bekwaame en onbeschroomde aderlaating, geschikt na de volbloedigheid der vrouwe, waar door men niet te veel, maar ook vooral niet te weinig bloed afneemt. (†) Aderlaten.

II. Door den Buyk met raap, Olyf, Worm, of andere verzagtende Olien, Vetten of Boter te bestryken, en dezelve door een bekwame Spuit in de Baarmoeder te spuiten, Verzagtende en weekmakende smeringen.

(*) Als de vliezen gebroken zyn, en 't water afgevloeid is, dan is het de regte tyd, om alle kwalyk gekeerde kinderen, door de Konst te verlossen, en voor die tyd, is het kundig en pryssélyk te zeggen, *het is myn werk nog niet.* De regte tyd om te verlossen.

(†) De voordeelen hier van, schynt HIPPOCRATES *de morbis mulierum Lib. I. Pag.* 495. al geweten te hebben, dewyl hy deze gebied te doen, als de barende Vrouw vele dagen pyn geleden heeft, en niet kan verlossen. Den Heer RIVERIUS *de partu difficili* volgd hem hier in getrouw na, en geeft redenen, waarom de aderlating hier van zoo groten dienst kan zyn: wat dezelve in allerly krampen en krampagtige bewegingen uitwerkt, kan men zien by SYDENHAM, BOERHAVEN, HOFFMANNUS, STHAL QUESNAY en vele anderen.

ſpuiten, en met een weinig watte of zagt plukzel binnen houden, ten einde het van nog meerder vrugt zyn mogt.

Verzagtende ſtoving of pap. III. Door een verzagtende ſtoving op den buik, dikwils vernieuwd, uit *Fol. malv*, *altheæ*, *verbasc*, *Flor. Chamomel*, *Melilot*, *Sambuc*, in een matrasje genaait, en met verſch bier, zoetemelk, of water gekookt; anderſints kan men ook wel eenige van deze kooken, en in 't kookſel een baaye lap doopen; maar is het koud weeder, of word de ſtoving te ſchielyk koud, dan kan men het poeder van deze, of van een dezer kruiden, nemen, daar by doende zoo veel lyn of gruttemeel, tot het de dikte van een pap heeft, en in plaats van de ſtoving, op den buik leggen, 't gebruik van bekwame *Anodina*. (*Anodina*) ruſtverwekkende middelen 't zy alleen, of met andere middelen gemengt (§. 25); ondertuſſchen laat men de vrouw gemakkelyk leggen, lettende op het geen §. 96. No. 2. gemeld is.

De geweldige ſpanning na eenige uuren vermindert, en de deelen bekwaam ter uittrekking gemaakt zynde, brengt men gemeenlyk de hand met weinig moeite, en veel minder pyn na binnen, om 't Kind by de voetjes te verloſſen, (*) wyl de Lyfmoeder zig dan veel gemakkelyker laat verwyderen, zoo wel met de hand, als door het opdrukken van het Kinds lighaamtje zelfs, 't welk te vooren niet geſchieden konde, maar men eerder de Lyfmoeder geſcheurd zoude hebben. Zoo lange de hevigſte zamentrekking blyft aanhouden, en zo lang

(*) Of dit ondoenlyk zynde ('t geen zelden gebeurd) het met den aars voor te brengen.

lang de Lyfmoeder zig door de hand niet laat verwyderen, zoo lang kan derhalven de verwydering ook in de zwaarfte gevallen, door geene werktuigen gefchieden, zoo dat de werktuigen om de lyfmoeder te verwyderen van weinig vrugt zyn, om dat 1. als men met deze, de Lyfmoeder zonder fcheuren kan verwyderen, zulks ook op de zelfde wyze door de hand kan gefchieden, inzonderheid als men dezelve met iets dat zeer glad is, en daar aan hangen blyft, weet te befmeeren (*) welke altoos om de veiligheid, booven alle werktuigen den voorrang verdiend, en daarom met reeden van alle kundige ten hoogften gepreefen word, en ik ben verzeekerd dat men dan zal binnen koomen, daar men met het verwyderent werktuig moet buiten blyven.

Booven dien, is het Kind boven het kleine bekken, en van de eene tot aan de andere zyde, van het groote bekken uitgeftrekt, en ineengedrongen, zodanig dat de zyden der Lyfmoeder tegens het regter en linker *Os ilium* aankomen (*Pl.* 2. *F.* 3. en 4 en *Pl.* 2. *F.* 3 en 4.) en eindelyk 3. is 'er doorgaans zoo veel plaats niet, om de gemelde werktuigen tegens over elkanderen, 't zy na de zyden, fchuins, of na vooren

(*) Zommige als J. H. JUNGKEN nemen hier toe by voorbeeld.

℞. *Mucilag. Sem. cidonior. lini. vel Rad althea.* ℥iv.
Olei
Axung. vel pingued. a. ℥ij.
F. Linimentum.

Maar men kan met minder omflag, een veel beter, en altoos gereed zynde middel gebruiken, 't welk gladder maakt als *Olie*, *Booter*, of *Vet*, en veel meer aan de hand hangen blyft, vermits de *Olie*, *Vetten* en andere fmeringen, al van de hand af zyn, eer zy door de fcheede in de Lyfmoeder zyn ingebragt, ik meen de groene Zeep, 't verwondert my, dat niemand tot heden toe, daar van gewag gemaakt heeft.

ren en agteren in te brengen, en men aldus met dat werktuig de Lyfmoeder (schoon de einden rond en stomp zyn) ligtelyk kan kwetsen, gelyk aan Doctor CHAMBERLEN gebeurd is, zoo als blykt uit de volgende XXVI. aanmerking van MAURICEAU, daar ik het zaakelyke uit vertaalen en mededeelen zal.

Aanmerking van *Mauriceau.*

„ Den 19. Augustus, heb ik een klein Vouwtje van „ 38. Jaaren oud gezien, welke zedert agt dagen in „ arbeid was, haare waters waaren van den eersten dag „ af al afgeloopen, zonder dat de Lyfmoeder iets ver„ wydert was, de vierde dag wierd ik geroepen, ik „ raade een aderlaating te doen, en als dit geen zoo „ goeden uitwerking deed, als men 'er van konde hoo„ pen, van haar dan het aftrekzel van een half loot Ze„ blaaden in te geeven om Ween te verwekken; (*) „ Haar Kind bleef op dezelve plaats zonder te konnen „ vorderen, de derde dag, na de eerste dat ik geroepen „ was, tragte ik te vergeefs myn oogmerk te bereiken, „ kunnende myn hand niet dan met een uitnemende „ kragt inbrengen, uit oorzaak van de engte van den „ doorgang tusschen de beenderen, en dezelve hebben„ de ingebragt, wierd die zoodaanig beknelt, dat het „ my onmogelyk was de vingers te kunnen beweegen, „ nog

(*) Behalven dat een half loot Zenebladen, niet in staat is om Ween te verwekken, zoo zyn alle middelen die Ween konnen verwekken, in deze kramptrekking of vaste omsluiting der Lyfmoeder ondienstig en schadedelyk, want hoe sterker de Lyfmoeder werkt, hoe minder men met de hand iets kan te weeg brengen. Ook meld hy niet dat 't Kind met het hoofd voor de geboorte stond, waar uit men reden heeft te denken, dat het Kind overdwers is voorgekomen, en in hoe verre men, een overdwersch geplaast Kind mag uitdryven, stelle ik ter beoordeeling van myn Lezer.

„ nog dezelve genoeg te doen vorderen, om een haak
„ met zeekerheid te geleiden, ten einde dit Kind, dat
„ na alle waarſchynelykheid 't zedert ontrent vier daa-
„ gen dood was, af te haalen; Dit ondernoomen heb-
„ bende, verklaarde ik de onmoogelykheid om deze
„ Vrouw te verloſſen, aan alle de omſtanders, die 'er
„ wel van overtuigd zynde, my verzogten van haar
„ Kind door de Keizerlyke ſnede uit den buik te haa-
„ len, 't welk ik niet wilde onderneemen (*); Na dat
„ ik de Vrouwe in dezen Staat gelaaten hadde, kwam
„ 'er een Engels Geneesheer met name CHAMBER-
„ LEN, die toen te *Parys* was, en die van Vader tot
„ Zoon de verloskunde in *Engeland* oeffende, alwaar
„ hy 't zedert een groote agting in deze konſt bekwam;
„ Dezen Geneesheer de Vrouw in gemelden ſtaat ziende,
„ en vernoomen hebbende, dat ik geen mogelykheid ge-
„ vonden hadde om haar te verloſſen, betuigde daar
„ over zeer verwondert te zyn, des niet tegenſtaande
„ beloofde hy, van haar heel zeker en in minder dan
„ een half quartier uurs te verloſſen, welke moejelyk-
„ heeden dat 'er ook mogten gevonden worden; Om
„ dit te doen, ging hy aan 't werk, en in plaats van
„ een half quartier uurs, werkte hy geduurende meer
„ dan drie geheele uuren, zonder uit te ſcheiden, als
„ alleen om adem te ſcheppen, maar hebbende te ver-
„ geefs alle zyne kragten, zoo wel als zyn verſtand uit-
„ geput, en ziende dat de arme Vrouwe na by was
„ om onder zyne handen te ſneuvelen, was hy genood-
„ zaakt

(*) Terwyl hy de verloſſing onmoogelyk agte was het van zyne pligt geweeſt, de Keizerlyke ſnede in 't werk te ſtellen, ten einde of Moeder, of Kind, of beide te behouden,

„ zaakt daar van af te zien, en te bekennen dat de ver-
„ lossing niet moogelyk was, gelyk als ik wel hadde
„ verklaart; Deze Vrouw stierf met haar Kind by haar,
„ 24. uuren naar het hevige geweld dat hy haar
„ hadde aan gedaan; Door de opening van haar Lig-
„ haam na de dood, vond ik de Lyfmoeder gescheurd
„ en op verscheide plaatzen doorboort, door de werk-
„ tuigen waar van deze Geneesheer zig hadde bediend,
„ (*) egter was dezen Heer zedert 6 maanden uit *En-*
„ *geland* te *Parys* gekoomen, in hoope van aldaar for-
„ tuin te maaken, doende het gerugt verspreiden, dat
„ hy een heel byzonder geheim hadde, voor de verlos-
„ zingen van dezen aart, zig roemende van de aller-
„ hoopeloofte en verlaatene, in minder dan een half
„ quartier uurs te verrigten, hy hadde zelfs aan den
„ eersten Geneesheer van den Koning voorgestelt, dat
„ indien men hem tienduisend Daalders belooning wil-
„ de geven, hy zyn voorgewende geheim zoude mede-
„ deelen; maar de eenige ondervinding van deze kwa-
„ de verlossing, maakte hem in dit Land zoo gehaat,
„ dat hy weinig daagen daar na, weder naar *Engeland*
„ vertrok. Dit geval naauwkeurig beschouwd zynde,
schynt my toe, van denzelven aart te zyn als de voorgaande, schoon MAURICEAU zig op allerhande wyze met andere voorwendzelen, die hy in deze aanmerking nog breeder opgeeft, tragt te verschoonen, hadde hy voorgemelde middelen in het werk gesteld, moogelyk hadden

(*) Het is niet onmogelyk dat deze doorbooring met de vingers is geschied, *Mauriceau* oordeelt daar van wat voorbarig, en toond dat hy nydig is op *Chamberlen*.

hadden zy beide gelukkiger geweest (*); zelfs doet het *Laudanum* alleen, in deze gevallen meenigmaal wonderlyke uitwerkingen, neemt de *Tetanus* weg, en veroorzaakt dat de vrugt word doorgeperst. My heugd een geval van een sterke Vrouw, die met hevige ween arbeid gekreegen hadde, 't Kind zeer kloek zynde, was met het hoofd over het *Os Pubis* heengedrongen, met de rug in 't kleine bekken, en met de lenden en billen tegens de Lighaamen der wervelbeenderen, de beenen waaren aan den boodem der Lyfmoeder, men konde de hand niet inbrengen om by zelve te koomen, nog 't Kinds Lighaam op drukken, waarom een 2de geroepen wierd. Dezen dit bemerkt hebbende de Vrouw een (*Anodinum*) pynstillend of rustverwekkend middel ingaf, 't welke zy uitbraakte, maar de Vrinden verdrietig wordende, meenende dat de 2de het geval niet regt kende, zonden om een 3de, die de armtjes, welke inmiddels uitgekomen waren afzette en uuren agter een, te vergeefs arbeide, tot dat hy 't eindelyk moest opgeven en heen, gaan, ze lieten verders om het uur, een zekere hoeveelheid *Laudanum* gebruiken en de Vrouw te bed leggen, met oogmerk om nog een andere proeve te neemen, 't welk van dat gevolg was, dat de Vrouw 5 uuren daar na, zonder eenige hulpe verloste. Men weet ook dat de ontspanning der deelen by stervende, of eerst gestorvene Kraamvrouwen, het Kind, dat te vooren niet door de konst buiten de Keizerlyke sneede te helpen was, zom-

Aanmerking.

(*) Men moet ook hier uit leeren, hoe dat een Geneesheer, Heelmeester en Vroedvrouw altoos nedrig moet zyn, nooit zoo breed opsnoeven van haare daden, maar denken dat 'er gevallen kunnen voorkomen, daar haar roem mede kan verdooft worden.

zomtyds heeft doen voortkomen, gelyk ook by die, welke alle kragten verlooren hebben, gelyk by MAURICEAU Aanmerking 52; en by PAULUS EBERUS, *in Calend. Histor.* welken laatsten verhaalt, dat in den Jaare 1567. tusschen *Deventer* en *Zutphen* een Man met zyn Zwangere huisvrouw van de Spanjaars wierd opgehangen, en de vrouw na vier uuren gehangen te hebben en overleden te zyn, 2 Zoonen baarde. DIOMED. CORNAR. *In Histor. Admirand. Hist.* 15. verhaald, dat te *Madrid* in *Spanjen*, een zwangere Vrouw, eenige daagen, na datze gestorven was, begraaven wierd, en men eenige maanden daar na, het graf geopend hebbende, een dood Kind in haar regter arm vond.

Dit Kind zal zekerlyk eerst tusschen de beenen geleegen hebben, en door 't in graf zetten, of nederlaaten der kist, van daar na den arm van die Vrouwe gerold weezen; zoo dat men niet behoeft te gelooven met den Schryver, dat deze Vrouwe met haar Kind, levendig is begraven geworden. (*)

Men behoeft niet altyd deze middelen.

Niemand gelieve egter te denken, dat deze aangeweeze hulpmiddelen, in alle omsluitingen moeten gebruikt worden en voorafgaan, eer men eenige bewerking begint, neen, dit is onnoodig als 't water kort van te voo-

(*) Ik zoude hier nog een verhaal eener zware baringe kunnen byvoegen, als betrekkelyk tot de buitengemeene kramptrekking in de Lyfmoeder, my door een Vriend medegedeelt, en waar over zeer veel beweging is geweest in *Utregt*, vermits de Chirurgyns de verlossing niet hebbende konnen volbrengen, wat moeite zy ook gedaan hebben, eindelyk die Vrouw even voor haar dood nog van zelfs is verlost, zonder eenige hulpe; maar om dat dit geval in zyne omstandigheden mogelyk eerstdaags zal gemeen gemaakt worden, zal ik hier niet breder van melden.

vooren is afgevloeid, in de meeste vooroverhangende Lyfmoeders, en zelfs in veele andere, daar onkundige en weinig geoeffende, te vergeefs gewerkt hebben, en men moet aanmerken dat 'er zomtyds een volstrekte onmoogelykheid en onoverwinbaare spanning schynd te zyn, om de hand binnen te voeren, (in gevallen daar 't waater lange te vooren is afgevloeid, en als de Vrouwen niet toestaan dat men de hand inbrengd) terwyl de Vrouw op de rug legd, daar men nogthans dit gemakkelyk doen kan, als men de Vrouw voor over plaatst, zoo als wy meer gezegd hebben (*).

Uit

(*) Dit ondervond ik in de Huisvrouw van *Jakob van Lire* Schilder en Glazemaker op *Oosterland*, doen ik haar voor de tweede reis ontrent een Jaar na malkanderen verloste, de eerste maal gelukte ik naar wensch en haalde 't Kind, dat nog leefd, gemakkelyk by de voetjes af, schoon de Vrouw al ontrent 3 maal 24 uuren in arbeid gezeten hadde en 't waater ook al lang gebroken was, maar de 2de maal konde ik op deze wyze niet gelukken, maar moest na vergeefsche poogingen haar voor overleggen en van agteren helpen, 't geen, doen ook zeer wel gelukte. Aanmerking van den Schryver.

Kort hier aan, wierd ik by een diergelyk geval op *Ouwerkerk* geroepen, de Vrouw hadde 5 daagen in arbeid gezeten met felle pyn en Ween, het Kind lag en was zoodanig door de Lyfmoeder omkneld, dat ik onmoogelyk niet by de billen, nog ook niet by de voeten konde koomen, en moest derhalven 't hoofd met 't gemelde middel vatten, en daar by 't Kind, (dat over weinig dagen als ik dit schreef nevens de Moeder nog gezond was) haalen.

„ *La Motte Observ.* 315. Verhaald dat een zeeker Heelmeester, by „ een barende Vrouw, wiens Kinds armtje was uitgekomen geroepen „ wierd, hy dit armtje afzette, daar na veel moeite en geweld gebruikte „ zonder iets te kunnen vorderen, tot dat de Vrouw verdrietig in dit ly„ den wordende, besloot om liever te sterven, als zig op zoo een wyze „ te laaten verlossen. Daar na wierd *La Motte* geroepen, hoewel te„ gens de zin van de Vrouw, hy gekoomen, betaste de uitwendige dee„ len, dat zy toestond, maar wanneer hy verder wilde indringen, zwoer „ zy van hem dit niet te zullen toestaan, hy bemerkende dat zy geen „ reeden verstond, deed haar beenen tegens de dyen geboogen, en van el„ kanderen verwydert, door 2 Mansperzoonen, en haar beide handen en „ haar hoofd, door de byzynde Vrouwen houden, zoodaanig dat zy Aanmerking van *La Motte*.

„ in

Uit al 't geen tot hier toe gemeld is, kan men nu ook begrypen. 1. Waarom dat zomtyds den eenen, uuren lang ver-

„ zig in 't geheel niet konde beweegen, hy bragt vervolgens zyn hand tot aan „ den grond van de Lyfmoeder binnen, vond aldaar de voetjes, vatte en „ voegde ze by een, en volbragt alzoo in een oogenblik de verloſſinge, „ 't Kind was dood, maar de Moeder herſtelde in korten tyd daar „ aan.

Aanmerking van den Schryver.

Ik hadde diergelyken geval ook onder 's*Hirjanſland* in de Huisvrouw van *Jakob Suiker*, deze op 't einde van haar rekening, van haar 5de Kind in arbeid, hadde buitengewoone zwaare Ween, en den arbeid was zeer langduurig, zonder dat het Kind iets vorderde, de handjes kwamen eindelyk in de geboorte, en na vergeefſche pogingen gaf de Vroedvrouw het werk op, ik wierd doen geroepen, en bevond een dikken en harden buik, de Moedermond redelyk ruim verwydert, het Kind met het hoofd over het ſchaambeen heengedrongen, en na voren en agteren op het kleine bekken leggende, maar de Lyfmoeder ſtyf om 't zelve toegetrokken, zodanig dat ik 'er niet konde inkomen tot by de voetjes van 't Kind, ook was het onmogelyk om 't Kind zoo veel op te drukken, dat het hoofd voor den doorgang kwam; ik liet de Vrouw voor over op de knien leggen, ten einde de zwaarte van 't Kind eenigzins mogte helpen om de kramp der Lyfmoeder los te maken, en ik gemakkelyker de beſmeerde hand konde binnenvoeren, 't geen ook doen geſchieden, en ik verloſte de Vrouw. 't Zedert heeft zy nog een Kind zonder hulp der handkonſt gebaart, en leeft op heden nog gezond.

Derde Aanmerking van denzelven.

De Huisvrouwe van *Joost Piepling* onder *Ooſtduiveland*, hadde, na dat den tyd der dragt verſchenen was, hevige Ween gekregen, die zy met kragt had doorgezet en geholpen, denkende haar Kind hier door, zoo als zy gewoon was, ſpoedig door te helpen, dog dit Kind niet zoo wel met het hoofd na den doorgang gekeerd zynde, als de vorige die zy gebaard hadde, wierd op 't kleine bekken vaſt ingedrongen, kwam overdwers met den rug voor, 't water brak, en bleef in dezen ſtaat met de felſte pynen, na dat een geruimen tyd vrugteloos verloopen was, wierd ik gehaald, ik vond de Vrouw kort van geſtalte, en van een vry ſterke geſteldheid, zy kon geen Ween doorzetten, haar Kind, als gezegd is, was nedergeperſt, en zoo vaſt beklemd, dat ik geen vinger, veel min een hand, voorby de vernaauwing konde brengen. Hoe dat ik haar plaatſte, ik ondernam verders niets met geweld, als kennende den aart dezer (*Contractio*) t'zamentrekking, derhalven ſtelde ik die middelen, in de laaſt voorgaande § gemeld, in 't werk, terwyl ik ondertuſſchen iets meer als 2 uuren wagte; waar op ik

vergeefze poogingen om te verloffen aangewend, en 't zelve ondoenelyk gevonden hebbende, den anderen geroepen zynde; zomtyds zeer gelukkig, gemakkelyk en binnen weinig minuten verloft, als meede 2. Dat den eenen de Vrouw op de rug leggende niet verloffen kan, een ander haar voor over op de knien leggende, van agteren gemakkelyk helpt. 3. Hoe veel voordeelen een kleine hand boven een groote heeft (*) en eindelyk, hoe fchadelyk alle arbeid verwekkende, en hoe heilzaam daar en tegen de Ween tegenftaande middelen zyn, dat ik hier niet breeder zal aantoonen.

ik veel minder tegenftand vond om met de hand binnen te komen, en dus heel gemakkelyk by de voetjes kwam, dezelve vatte, en de Vrouw verlofte.

(*) Dat Groote, dikke en breede handen, onbekwaam, ja veeltyds ten hoogften fchadelyk zyn, tot het werk der verloffinge, leert niet alleen de reeden, maar de klagten der tedere Vrouwen, en de droevige fcheuringen (*Pag.* 89. en 90) door dezelve verwekt, en waar van men met leedwezen hoord fpreeken, beveftigd dit. Hierom behoorden na 't bevel van HIPPOCRATES, en meer andere oude verftandige Schryvers, dezulke niet tot de oeffening van deze konft toegelaten te worden, maar alleen die gene, welke fmalle, dunne, of kleine handen hebben. Groote, breede handen afgekeurt.

Bekwame handen behoeven geen verwyderent werktuig, om dat, als de Lyfmoeder hier door kan 'en mag verwydert worden, zulks door de handen ook kan gefchieden, ziet SCHLICHTING nieuw ontdekt geheim van ROONHUISEN, in de aantekening *Pag.* 9. 10. en 46. en vergelykt daar mede *Pag.* 48, 't begin van *Pag.* 49 en 50. No. 2 als ook de aanmerking *Pag.* 5 en 6 en niet verder. De opfpuiting en aanvulling der Lyfmoeder met water, is veel veiliger, onpynlyker, ten allen tyde mogelyker en voordeeliger, als de bewerking door inftrumenten, en zal mogelyk nog wel in gebruik gebragt worden, om dat de Lyfmoeder hier door in 't geheel en natuurlyk word uitgerekt, de deelen glad en glibberig, en de vezelen bekwamer ter uitrekking gemaakt worden.

ZESTIENDE HOOFDSTUK.

Van de binnenhouding der Moederkoek.

Oorzaak van de binnenhouding der Moederkoek.

§. 145. De Moederkoek blyft zomtyds binnen de baarmoeder, na de uitdryvinge van het Kind. 1. Door de al te weinig geopende baarmoedersmond, 2. Door het zitten in een byzondere holligheid, 3. Door ten vasten vereening met de Lyfmoeder.

Door valsche Ween.

§. 146. Als de mond der Lyfmoeder word vernaauwd door valsche Ween, moeten die, als wy (Hoofdstuk 14.) gezegd hebben, overwonnen worden.

Door stuipen word de ingebragte hand zomtyds bekneld.

Wanneer die sluitinge van de moedermond, door opkomende stuipen onder het werk, zoo sterk is, dat men de binnengebragte hand alleen, (en veel minder als men de Moederkoek daar in gevat heeft) niet kan naar buiten haalen, dan brengd men de Moederkoek met de hand tot voor de binnenmoedermond, laatze aldaar los, voegd de vingeren, uitgestrekt zynde te zamen, en haald de hand al draajende (dat is de voor en agterwaards omkering maakende) na zig, ten einde daar door verwydering te bekomen; men verwydert nog meer door de uitspanninge der vingers, of door de vingers en den duim binnen in de hand te sluiten, en de geslote hand na zig te haalen. De verwydering geschied zynde, vat men wederom de Moederkoek en brengtze na buiten.

De Moederkoek blyft binnen by onvoldrage vrugten.

Zomtyds is de Baarmoeder niet door deze valsche Ween of krampagtige sluitinge aangedaan, en evenwel niet genoeg verwydert voor de groote van de Moederkoek, inzonderheid niet by de vroege geboortens, dat is in de

de 4, 5, 6 of 7de Maanden, wanneer de Lyfmoeders mond door de kleinte van 't Kind, te weinig verwydert is, om de Moederkoek (die dan grooter opening als, het Kinds Lighaamtje gemaakt heeft) vereischt, door te laaten, dewyl die dan na evenredigheid grooter is als het Kind.

Tenzy de vliesen niet breken en de vrugt binnen dezelve word gehouden.

In alle de vroegere of al te vroege, als in de 2, 3 en 4de Maanden, word doorgaans het vrugtje met zyn Moederkoek, binnen zyn vliezen beslooten, te gelyk uitgeperst (*), waar in dan doorgaans maar alleen, de hevige vloejing en pyn, dient voorgekomen, vermindert, en tegens de toevallen gewaakt te worden.

Als de Moederkoek den uitvloed der kraamzuivering belet.

Is de Moederkoek afgezondert van de Lyfmoeder, sluitze den doorgang van de niet genoeg verwyderde Moedermond, (*Orificium uteri*) belet ze den uitvloed van de kraamzuivering, en volgen daar op min of meer hevige toevallen, moet men ze niet laaten zitten, zoo lange als 'er mogelykheid is om ze uit te krygen; als de hand en vingers onbekwaam zyn om de Moederkoek te vatten, of daar niet wel kunnen by komen, ('t geen by na nooit gebeurt) dan kan men door een lange Steentang dezelve voorzigtig vatten en uitbrengen. Andere Werktuigen van PARE' en RUFFEN en veele andere daar toe aangeprezen, zyn te gevaarlyk, om de kwetzingen die daar door kunnen verwekt worden.

Als zy met de vingers niet kan gevat worden.

§. 147.

(*) Dit geschied, als de Moederkoek geheel is los gewrongen en afgescheiden van de Lyfmoeder; dog word de Moederkoek niet eerst losgewrongen, dan worden, door de t'zamentrekking der Lyfmoeder, de vliezen gebroken, en 't vrugtje eerst uitgedreven. Men kan doorgaans onderscheiden, of de Vrouwen een miskraam, dan ofze maar een zwaare vloejing hebben, aan de min of meer bedorve lugt, De Ween, en de ontlasting van vliezen die met het zelve gepaart gaat.

Onderscheid tusschen een storting en miskraam.

Hoe de Koek in een byzondere holte der Lyfmoeder besloten blyft.

147. De Moederkoek kan na 't Kind nablyven, als dezelve in een byzondere holligheid word beslooten, door de inkrimping van de Lyfmoeder, waar van ik gevallen weet, en J. DENYS *Bladz.* 31. *en* 32 heeft hier van ook een geschiedenis aangetekend, welke ik hier kortelyk zal mededeelen.

Aanmerking van *Denys.*

„ Een Vrouw zeer gelukkig verlost zynde, wilde de „ Vroedvrouw de hand langs de streng invoeren om de „ nageboorte af te schillen, maar deze afbreekende na „ by de Moederkoek, kon zy dezelve niet bekomen, na „ veele vergeefze poogingen aangewend te hebben, „ wierd ik (zegd hy) gehaald, myn hand in de Lyf„ moeder gebragt hebbende, voelde ik niets van de na„ boorte, en dit deed myn vraagen of dezelve niet door „ verzuim was weggeraakt, waar op my verzeekert „ wierd, dat ze nog in de Lyfmoeder was; eindelyk „ wierd ik een zeer klein gaatje gewaar, aan 't opper„ ste gedeelte der Lyfmoeder, waar in den top van „ myn pink naauwelyks konde komen, myn voorste „ vinger daar zagtjes indraajende, en die opening ver„ wyderende, kwam daar een sterken drift van bloed „ tegen my aan, en ik voelde de Moederkoek daar bin„ nen, die ik zoo verre afschilde als ik konde, ik moest de „ vingers eens een ogenblik te rug haalen, om de pyn „ die ik aan de Vrouwe veroorzaakte, daar na bragt „ ik weder de vingers in, maar niemand zoude kun„ nen gelooven, hoe vast in dat oogenblik die opening „ weder geslooten was, en dat ik die wederom als te „ vooren moest verwyderen, eer ik de Moederkoek ge„ heel kon afschillen, en na buiten brengen enz. Zie diergelyke gevallen ook by MEYFELD *de partu diffici-li ex spastica strictura uteri circa placentam*, als ook

HAR-

HARTRANF, STUARD en PEU Pag. 494, 508, 511. en 512.

De Moederkoek kan ook in een geheel voor overhangende Lyfmoeder na blyven, als een onkundige, de hand van agteren niet weet in te brengen, om dezelve af te fchillen, als op andere plaatfen is gemeld.

Word in vooroverhangende Lyfmoeders, ook wel binnen gehouden.

§. 148. Eindelyk blyft ze zomtyds binnen, door ten vaften vereeniging met de Lyfmoeder (bladz. 85. letter c.) gelyk men meeft bemerkt, als dezelve heel dik, of hard is; indien men ze dan op de gewoone wyze (pag. 83. en 84.) niet affchillen kan, volgt dezelve zomtyds op deze wyze zeer gemakkelyk; men zet den duim digte aan den rand van dezelve, de vingers verwydert men van elkanderen langs of rondom den rand, dan doet men de vingers na den duim naderen, op dat 't middelfte gedeelte van de moederkoek van den bodem der Lyfmoeder zoude afwyken, en deffelfs vaten verlengd worden, waar na men door een zagte heen en wederdrajing de verlengde vaaten affcheid, en de koek na buiten brengd, (*) hier moet wel agt gegeven worden, dat de lyfmoeder niet te gelyk met de nageboorte gevat, en de nageboorte ook niet gefcheurd word, waarom alleen maar regt kundige, dit gemelde kunnen uitvoeren; als de nageboorte niet geheel te bekomen is, doet men veel beter die ongefchonden te laten zitten, als dezelve ftuksgewyze af te haalen en een gedeelte binnen te laaten, of de-

Blyft binnen door een zeer vafte vereniing met de Lyfmoeder.

Wat hier tegens zy.

Nodige opmerking.

Als men ze niet als ftuksgewys kan bekomen.

(*) Ik moet hier nog erinneren dat de Moederkoek als VAN DEVENTER en andere verkeerdelyk aanmerken, niet altyd aan den bodem moet gezogt worden, maar ook wel op de zyde, als DE GRAAF, SLEEVOOGT, VAN HOORN, BRUNNERUS en veele andere (Pag. 86. gemeld) hebben aangemerkt.

dezelve al ten deele afgeſcheiden hebbende, evenwel nog binnen te laaten, dewyl de heele moederkoek, als een compres diend om de vaaten te ſluiten, om dat, op 't nablyven van ſtukken en brokken en ten deele afgeſcheide moederkoeken, veel heviger vloeden volgen, en deze ook moejelyker afgeſcheiden worden, als een geheele moederkoek; ik kenne een Juffrouw die in verſcheide kraamen veel geleeden heeft met 't los maken der moederkoek, zy klaagde my hier over, en vroeg of 'er geen middel was, om dit wat gemakkelyker te maaken? ik ried haar, dat als dezelve in een volgende kraam niet gemakkelyker en kwam, dat zy dan de Vroed-vrouw moeſt bevelen, geen moeite te doen om dezelve te bekomen „ maar geruſt laaten zitten, dat zy ook in de 2 laatſte verloſſingen gedaan heeft, met dat goede en gelukkige gevolg, dat dezelve op den 3den dag, weinig vroeger, is afgeſcheiden en buiten geworpen, en telkens veel ſpoediger is herſtelt als ooit in de vorige kramen; PAULUS en andere ouden zeggen, dat men niet moet verſchrikken als de nageboorte niet uitgenoomen kan werden, om dat ze binnen weinig daagen wel uitvallen zal. dezelve woorden gebruikt P. PORTAL in zyn 2de Hoodſtuk ook ontrent, en voegt 'er by dat hy de nageboorte nog langer als 6 dagen, zonder verrottinge heeft zien nablyven. Het geval by HILDANUS beveſtigd dit zelve (*). den Hoogleeraar RUYSCH getuigd *in Centur. I. obſervat. Anatom. Chirurgicarum,* „ dat hy in zyn 62 jarige oeffening nooit bygewoond „ heeft

Is het beter dezelve geheel te laten zitten.

Aanmerking van moederkoeken op de 3de dag afgeſcheiden.

Na 6 dagen.

Binnenblyvende niet dodelyk.

(*) Als mede FORESTUS *Obſ.* 80. G. HORSTIUS *de Morb. Mul. l. I. part.* 2. *Obſ.* 21. meldende dat de nageboorte niet kunnende afgeſchild worden, naderhand ſtukswyze is gelooſt. Dit zelve word ook van AQUAPENDENS *de Operat. cap.* 87. beveſtigd.

„ heeft, dat 'er ooit enige vrouwe door 't nablyven van „ de nageboorte is gestorven, ten ware men vooraf „ bezig geweest was met op dezelve geweldig te arbei- „ den om ze te kreigen, en voegd 'er by, hoe zy in ver- „ scheide gevallen is buitengeworpen op den 2.3.4. en „ 15de dag. LOUISE BOURGOISE getuigd, dat zy van twee duizent nageboorten maar twee heeft moeten uit-halen, en de Heer DIDIER heelmeester te Parys, heeft my verhaalt, dat men in provence (daar hy gebooren is) nooit eenige nageboorte afschilt, maar derzelver uit-dryving, indien ze niet van zelfs komt of door een zeer zagte beweging aan de streng volgd, aan de Natuur dat is te zeggen, aan de t'zamentrekking of inkrimping van de lyfmoeder, overlaat.

In Provence word zy niet afgeschild.

Mogelyk zal men hier tegens inbrengen, dat als de na-geboorte in een byzondere holligheid (§. 147.) beslooten is, nooit kan worden uitgedreeven, maar by de Vrou-wen blyven zal, dat 't *Orificium* daar op sluiten, den buik verharden, de kraamvloed belet, ontsteeking aan de Lyf-moeder verwekt, stank en verrotting voortgebragt, en ein-delyk Koortsen, ylhoofdigheid, flaauwtens en de Dood zelfs veroorzaakt zal worden, gelyk HIPPOCRATES *Lib de Morbis Mulierum*, en na hem de Heeren ET-MULLER, WALSCHMID en andere melden; dog hier op dient tot antwoord, voor eerst, dat men de *placenta* niet kunnende bekoomen, de omsluiting van de Lyfmoeder om dezelve moet beletten, door de Lyfmoeder om de geslo-te hand te laten inkrimpen, ten 2 dat men de toevallen moet voorkomen door inspuitingen van verzagtende en zuive-rende middelen en klisteren, 3 zagte waterdryvende din-gen, als ook de zulke als §. 25 aangehaalt zyn, waar by men de *Myrrhe* voegen kan, 4. Zo de sluitinge van de Moeder-mond

Tegenwerping beantwoord.

mond reeds geſchied, en de toevallen al tegenwoordig waaren, door behalven 't gemelde, nog een verzagtende en onſtekingweerende ſtoving of pap, op den buik der vrouwe te leggen, ader te laaten, verkoelende midden te gebruiken, nevens de evengemelde (*) enz. dog als 'er geen kneuzing of ſcheuring is geſchied, dan zyn deze middelen zelden nodig; my is een geval bekend dat de Vroedvrouw de nageboorte niet kunnende bekomen, om een Vroedmeeſter wilde zenden, dog de Vrouwe, uit een beſpottelyke ſchaamte, dit niet willende toelaaten, beſloot om ze by haar te houden, zy loſte zeer weinig kraamzuivering en geen half loot van de nageboorte of van de vliezen, waar op zeer naauwkeurig gelet is, behield de gantſche nageboorte by haar zonder de minſte toevallen te krygen, en herſtelde gelukkig; de eerſte en twede maand, wanneer zy hare ſtonden kreeg, beſpeurde men telkens eenige brokjes van dezelve, dog van weinig belang, welke haar afſchooten zonder pyn, dog met een reuk die zy ongewoon was, zonder dat verders iets vernomen is, daar na is de vrouw andermaal zwanger geworden, heeft wederom gebaart, en men heeft niets van de vorige nageboorte by haar gevonden (†) waar

Aanmerking van een binnengebleve en geresolveerde nageboorte.

(*) THEODORUS ZWINGERUS merkt aan, dat hy door een verzagtend half bad, een nageboorte, die reets 6 weeken binnen de Lyfmoeder gebleeven was, en die te vooren door geene handkonſt nog geneesmiddelen losgemaakt konde worden, heeft uitgedreeven.

(†) Men kan hier nu nog byvoegen, dat de nageboorte niet in etter nog in (*ichor*) bloedig water verandert, en dat ze daarom, zoo als RUISCH aanmerkt, zulke zwaare toevallen niet zal veroorzaaken, al blyft ze binnen; men ziet hoe lange dat doode Kinders zonder hinder gedragen werden, en zeldzaam worden de vrugtjes ten eerſten (als zy dood en van voedſel berooft zyn in de miskramen) uitgedreeven, want men ziet vrugtjes van 3 en 4 Maanden, die zomtyds niet grooter zyn als een Garſte Koorntie,

De nageboorte verandert niet in etter.

waar uit men besluiten moet, dat zy gesmolten is (*).

ZEVENTIENDE HOOFDSTUK.

Van den uitgang der Moederkoek voor het Kind.

§. 149. Wanneer de Moederkoek (door eenige der oorzaaken §. 112. gemeld) van den bodem der Baarmoeder los gewrongen of afgescheiden word, en de vliezen dan nog niet gebrooken zyn, word deselve zomtyds door de beweeging van het Kind, voor den

Waar door de Moederkoek voor de Moedermond geplaatst word.

tie, daar zy op dien tyd wel een vinger, of anderhalve vinger lang moesten zyn; ook ziet men deze vrugtjes veeltyds slap van delen, ingevallen en Asgraauw van coleur, daar ze in tegendeel (indiense niet zoo lang by de Moeder dood geweest waren) blank en over al dik en rond zouden wezen, zoo dat het ergst, dat 'er op de binnenblyving volgd, is, een verandering van gedaante der nageboorte in waterblaasjes, zoo als den onvermoeiden RUYSCH voor alle andere heeft aangemerkt *Cent.* 1. *Obs.* 28. *en* 33. *Fig.* 24 *en* 25. *en Centz.* 2. *Obs. X. Fig.* 24. en op meer andere plaatsen, welke waterblaasjes, wel ja, een valsche zwangerheit kunnen voortbrengen, maar daar na egter wederom geloost worden; 't gebeurt ook, dat de Vrouw (niet tegenstaande de by haar gebleve nageboorte) evenwel bevrugt werd, als in ons vooren aangehaalde geval, en dat, als zy verlost word, deze ook word afgehaald of van zelfs buiten gedreven, het geen dan van domme menschen, voor zuigers, wanschepsels, gedrogten, en ik weet niet wat al meer, word aangezien; men geeft daar aan allerhande gedaantens en gelykenissen, als van een uil, van een pad, van een Vleermuis, en wat iets meer is, en de bygelovige Vrouwen en onnosele menschen geloven het, zy weten niet dat het deze gedaante maar alleen gekregen heeft, door de drukking der Lyfmoeder. Ziet ook §. 8.

(*) Dat dit mogelyk is, zal geen kundige ontkennen durven, als wetende dat het harde been in week vlees kan veranderen, en het vlees in hard been, en hoedanig de vaste deelen onses lighaams geduurig afgesleeten, onophoudelyk wederom aangezet, en dit verlies vergoed word.

Hoe dat een nageboorte kan smelten.

den uitgang (*os uteri internum*) gekeerd, zoodanig, dat het gedeelte van de vliezen, 't welk voor de mond der baarmoeder was, dan aan den boodem gevonden word.

Wanneer zy in of buiten de ſchede ſchiet.

Zyn de vliezen gebrooken, dan ſchiet de Moederkoek in de ſchede, of valt 'er zelfs buiten, en verwekt een zeer hevige vloejing; en zoo het Kind dan niet raſch wordt voortgebragt, een ſchielyke dood voor de Moeder en het Kind.

Onderſcheid tuſſchen dit geval en de vloejing.

§. 150. Deze gevallen zyn daar in van de ſtortingen of vloejingen, Hoofdſtuk IX. gemeld, onderſcheiden, dat deze, 1. door de geheele afſcheiding en verplaatſing der moederkoek, (welke niet weederom kan aanplakken) niet zal of kan ophouden, voor dat het Kind is afgehaalt, 2 de Vrouw en 't Kind om die zelve reden in grooter gevaar brengt, en 3 dat 't Kind geheel van voedſel berooft is, daar in tegendeel de voorgemelde vloejing, door bekwaame hulpmiddelen nog belet kan worden, zelden zoo heevig is, en 't Kind doorgaans nog enig voedſel blyft behouden, om dat de moederkoek nog ten deele vaſt is, en den omloop des bloeds, van de Moeder tot het Kind en van het Kind tot de Moeder, niet geheel ophoud.

Tekens en wyze om dit te helpen.

§. 151. Als men dan, ten tyde van een hevige vloejing, in de ſcheede een zagt vleezig Lighaam gewaar word, en men verzeekerd is dat dit de (*Placenta*) Moederkoek is, behoeft men geen gat daar in te maaken, om de hand daar door in te voeren, gelyk zommige Schryvers zeer verkeerdelyk aanraaden, als alleen dan, wanneer dezelve aan de Lyfmoeders mond is aangegroeid, en niet losgeſchild kan worden, als BRUNNERUS *de partu præ-tern. ob. ſitum placentæ ſuper orificium internum uteri*, *en* STUART, *de Secundinis*, aanmerken (Zie ook Pag. 86.) maar

maar men moet aanſtonds tuſſchen de Lyfmoeder (*Uterus*) en de *Placenta* de hand invoeren, de vliezen breeken (§. 114.) en 't Kind by de voetjes verloſſen (§. 128. No. 3.); is de Moederkoek reeds in de Schede, en zyn de vliezen al gebrooken, dan moet men eerſt de Moederkoek uithaalen, om meerder ruimte te verkrygen, en daar op ten eerſten langs de navelſtreng de hand invoeren, en het Kind als vooren gemeld is afhaalen, bindende dan de navelſtreng eerſt na dat het Kind ter Weereld is, om geen tyd te verliezen onder de bewerking.

Is de Vrouw te zeer verzwakt, het Kinds hoofd te veel in den doorgang, en in de weg, kan men 'er de hand niet gemakkelyk voorby brengen, en durft men 't Kind daarom by de voetjes niet verloſſen, dan kan men (de Moederkoek buitengedreeven of uitgehaalt, en de vliezen gebroken zynde) de verdere middelen (§. 123. en) elders aangeweezen, in 't werk ſtellen; dog deze koomen zelden te pas, wyl de bewerking doorgaans met de hand kan verrigt worden. Zoo als uit de volgende 3. Aanmerkingen van LA MOTTE (*) (hier onder te vinden) blykt, en waar in hy zig wel gekweten heeft.

Als men 't Kind niet met de hand kan of mag afhalen.

A G T-

(*) „ Een Koorndorſſcher kwam my des middernagts den 13 Feb. van 't „ Jaar. 1696. halen om by zyne Vrouw te komen, welke daags te voo „ ren arbeid had beginnen te krygen, en nu 't zedert 2 uren was begin- „ nen te vloejen. Ik ging derwaards, en aldaar komende, vond ik de nage- „ boorte in de ſcheede gedrongen, en de bloedvloejing zeer aanmerkelyk, „ ik nam de nageboorte uit de ſcheede weg, bragt myn hand in de „ Lyfmoeder, vatte de voetjes van het Kind, bragtze na den doorgang, „ en eindigde de verloſſing in een oogenblik.

Aanmerking van *La Motte.*

„ Een Pruikemakers Vrouw in deze Stad, wierd den 16. Octob. 1710. „ met kleine en langzame Ween, die des avonds vermeerderden, „ aangedaan, en daar op, ſchielyk met een groote bloedſtorting overval- „ len,

Tweede Aanmerking.

AGTTIENDE HOOFDSTUK.

Van de Moejelyke verloſſingen, als 't Kind met het aangezigt of eenige andere deelen van 't hoofd voorkomt, in een regtgelegen Lyfmoeder.

Kinders bieden het aangezigt aan, in een regte en ſcheeve Lyfmoeder.

§. 152. Een Kind kan met het aangezigt voorkomen, zoo wel in een regte, als in een ſcheefgeleege Lyfmoeder, ſchoon dezelve wel gekeerd is; de wyze

„ len, de Vroedvrouw liet 'er my terſtond kennis van geven, ik liet de „ Vrouwe terſtond in de gewoone plaatzing overdwerſch van 't bed leggen om haar te verloſſen, en onderzogt het geval. De Vroedvrouw „ berigte my, dat de waters zig wel bereid, en zy gedagt had, datze „ haaſt breken zouden, en dat zy daarom zeer verwondert was, in plaats „ van water, bloed te zien uitſtorten, ik vond dat de nageboorte de ſcheede geheel bezette en tot byna buiten de zelve was voortgedrongen, „ ik nam dezelve uit, dat ik niet doen kon zonder de vliezen te breken „ die het water behouden en welke overvloedig uitvloeiden, ik ging „ terſtond de voeten van het Kind zoeken, die ik wel haaſt vond, en eindigde de verloſſinge; dit alles duurde geen kwartier uurs.

Derde Aanmerking.

„ Den 4 Mey 1686 wierd ik gehaald by een burgers Vrouw in deze „ Stad, drie à 4 Maanden Zwanger, hebbende een hevige ſlag op de lenden gekregen, het welk van een ligte vloejing met pyn gevolgd wierd, „ waar tegens ik haar op den arm deed laten, en ſtil houden, maar de „ vloejing vermeerderde, zoo dat ik genoodzaakt was om haar te verloſſen. Ik vond den inwendigen Moedermond vry gemakkelyk om „ te verwyderen, om 'er eerſt een, toen twee, drie en vier vingers, „ en eindelyk de geheele hand in te brengen, om de voeten van het Kind „ te zoeken, waar van ik my meeſter maakte (na dat ik de vliezen hadde „ gebroken. Ik bragtze na den doorgang en eindigde de verloſſinge in „ zeer korten tyd, het nageboortje volgde; de vloejing verminderde ſtraks, „ hield kort daar aan geheel op, en de Vrouwe voer wel.

Schyn ſtryd op gehelderd.

Niemand, verzoeke ik, dat geliefd te denken, dat ik my zelven hier tegenſpreke, als hebbende §. 113, gezegd dat 'er by de gewoone vloejingen nooit waare Ween tegenwoordig zyn, om dat als deze 'er bykomen, de vloejing ophoud, want daar hebbe ik die gemeent, daar de *Placenta*

wyze op welke dit in een ſcheeve Lyfmoeder geſchied; de moejelykheid daar van, en de hulpmiddelen daar tegens, zyn in de 11, 12 en 13de Hoofdſtukken reeds aangewezen, derhalven myn Leezer daar heenen wyzende, Ga ik over om te toonen, hoedaanig een welgelege Kind in een welgelege Lyfmoeder zig met het aangezigt kan aanbieden; Deze geſtalten worden doorgaans waargenoomen, eer dat het Kind door de *Krooning*, dat is door den mond der baarmoeder, is doorgedrongen, zy gebeuren. 1. Als het Kind natuurlyk zig aanbied, met het aangezigt na booven, dat is na den buik van de Moeder gekeerd, of. 2. Als het dwarſch met het hoofd in 't kleine bekken word ingedrongen, dat is met het regter oor na het heiligbeen en met het linker na het ſchaambeen van de Moeder, en eindelyk, 3. Door de vernaauwing van de Moedermond in het 14de Hoofdſtuk verhandelt. (*) Bied het Kind zig in 't begin en by den aanvang der Ween natuurlyk aan, dan word zomtyds,

Hoedaanig dit geſchied.

centa maar ten deele afgeſcheiden, en nog op zyn plaats zit, daar dezelve in tegendeel hier, van den bodem afgeſcheiden, en voor de mond der Lyfmoeder is gedraaid; daarenboven zyn hier de Ween voorafgegaan.

(*) Behalven deze oorzaaken, wil LE VRET *Nouvelles Obſervations Sur les accouchements*, dat het aangezigt in een regtgelege Lyfmoeder voorkomt, door de vaſthegting der nageboorte digt by de Lyfmoeders mond, of door een gezwel op die plaats, en dat dit beide oorzaak van nog andere zware baringen kan zyn, 1 om dat de Lyfmoeder, ter plaatze van de vaſthegting der nageboorte, zig minder t'zamentrekt, als aan de tegenoverige zyde; 2 om dat de Lyfmoeder, ter plaatze van de vaſthegting der nageboorte, veel minder verwydert word, door den voortgang of drukking van 't hoofdje van 't Kind; 3. dat de moedermond minder verwydert wordende, het hoofdje van 't Kind daar voorby ſchiet, en daarom niet met de kruin kan voorkomen, 4 dat al is het reeds door de moedermond gedrongen, egter nog tegens het eene of andere *Tuberculum iſchi* zal worden wederhouden.

Oorzaken van de voorkoming van 't aangezigt, van *Le Vret* gemeld.

tyds, na dat het water gebroken is, het voorhoofd of de kruin van 't hoofd, tegens den rand of kant van 't ſchaambeen, of tegen deszelfs boog (van binnen aangedrongen en tegengehouden, en 't Lighaam met kragt (door de werking der Lyfmoeder, buik ſpieren, *Diaphragma* en Ingewanden) voortgeperſt, waar door het agterhoofd tegens den rug aangedrongen word, en 't aangezigt noodzaakelyk moet voorkomen.

Is het aangezigt na 't ſchaambeen of na den buik der Moeder gekeert, dan word het hoofd zomtyds tegens het bovenſte en zydelyke van het heiligbeen, of tegens de bogt die het bovenſte van het heiligbeen, met het onderſte lendewervelbeen maakt, tegengehouden, en 't Lighaam nedergeperſt, waar door het aangezigt zig voor de mond der Lyfmoeder moet aanbieden. Wanneer het hoofd als vooren gemeld, dwarſch na 't bekken valt, dan word het tegens het regter of linker (*Os ilium*,) en den rand, die de afſcheiding tuſſchen het groote en kleine bekken maakt, tegen gehouden, en 't aangezigt draait voor den doorgang, en dit zyn de gevallen daar JUSTINA DITTRICHS van zegd, dat zy door ondervindinge weet, dat zommige Kinderen op het hoofd omdraajen. Eindelyk komt het aangezigt voor, door de vernaauwing van de Moedermond, 't zy dat deze vernaauwing door de ſcheeve plaatzing der Lyfmoeder, of door andere oorzaaken (Hoofdſtuk 14) ontſtaat, dog hier van hebben wy reeds te vooren breeder gehandelt.

Voor 't breken van 't water niet wel te kennen.

§. 153. Voor het breeken van 't waater, kan men moejelyk weeten, wat deel dat zig aanbied, nog ook noit iets met grond verzekeren, om dat zommige deelen, in 't gevoel zeer veel na elkanderen gelyken, als by voorbeeld het hoofd na de eene bil, het bovenſte van

de ſchouder na de knie, en de hiel na den elleboog, de toonen na de vingeren &c.

De alderkundigſte hebben zig daar in bedrogen, (*) zelfs vind men zomtyds aanſtonds na dat het waater gebroken is, dat den top van het hoofd zig wel tot de geboorte ſchikt, maar een oogenblik daar na, voeld men zomtyds het aangezigt voor de geopende Lyfmoeders mond, om redenen in de voorige §. gemeld, al wie derhalven de vroedkunſt leeren wil, kan zig niet genoeg oeffenen in 't onderſlaan, zoo van eerſt bevrugte, als van die op haar tyd zyn en reeds arbeid hebben, als mede in 't kennen van het onderſcheid, dat 'er tusſchen de deelen is, die zig kunnen aanbieden, waar toe in deze groote Stad genoegzame gelegentheid te vinden zoude zyn, indien 't gezogt wierd. De allerkundigſte hebben zig hier in bedrogen. Men moet daarom wel leeren onderſlaan.

§. 154. Daar is eenig onderſcheid tuſſchen een Kind dat met het aangezigt in een ſcheeve, en tuſſchen een dat in een regte Lyfmoeder voorkomt, want in het eerſte is de Lyfmoeders mond na de eene of andere zyde, na vooren of naar agteren geplaatst, hierom Onderſcheid.

(*) Een Oud en geoeffend Vroedmeeſter wierd op een avond by een Vrouwe geroepen, die geduurende den gantſchen dag in arbeid gezeten hadde zonder te vorderen, hy onderſloeg haar, en zeide *'t Kind is wel gekeerd, het is nog myn werk niet*, Maar eenige uren daar na, verloſte zy van een groote waterpot vol ronde blaasjes in een klomp vergadert en te zamen gebonden; zommige derzelver waren zoo groot als een marmel, andere als kleine erweten, en ſpeldekoppen, en met bloed vaten doorweven, zynde ider blaasje van een teer vliesje gemaakt, waar in klaar of blank water was onthouden enz. Hier uit leert men hoe een Vroedmeester en Vroedvrouw, altyd wel voorzigtig mogen zyn in hun doen en ſpreken, Ziet ook meer diergelyke gevallen Pag. 5, 8--16 als mede by RUYSCH, STALPART VAN DER WIEL en meer andere aangehaalt. Hoe een kundigen is bedrogen geworden.

om is 'er weinig verwydering, en 't aangezigt komt maar alleen voor, door deze kwaade plaatzing der Lyfmoeder en men kan het met de kruin doen voorkomen, als men de Lyfmoeders mond op 't midden van 't bekken kan brengen; in tegendeel is in het tweede geval genoegzaame verwydering, de Lyfmoeder is wel geplaatst en den gantſchen tyd der dragt wel geplaatst geweeſt, en 't aangezigt komt voor, om dat het hoofd tegens 't eene of andere been wederhouden word, en de kruin niet kan voorkomen, ten zy die vry gemaakt worde.

Voorzegging. §. 155. Een Kind in een ſcheeve Lyfmoeder met het aangezigt voorkomende, word daarom moejelyker door de natuur geholpen, als dat het in een regte Lyfmoeder zig aldus aanbied, om dat het hoofd niet kan worden doorgedrongen, voor dat de Lyfmoeder te regt gebragt is, en de Ween in een ſcheeve Lyfmoeder minder kragt hebben als in een regte, en ſchoon dat ons veele ondervindingen zyn nagelaaten, dat het Kind wel doorkomt, als by PORTAL, *obſ.* 27. LA MOTTE *obſ.* 110. en meer andere; zoo is het egter niet buiten gevaar van om te komen, om dat den aanvoer van het bloed door de ſlagaderen na de deelen des hoofds, veel gemakkelyker geſchied, als den afvoer van daar door de aderen, waarom het aangezigt opzwelt en blaauw word, en de oogen uitpuilen, als mede, om dat het ruggemerg, door de zeer groote agteroverbuiging van de Wervelen van den hals, kan gedrukt worden, en 't Kind de nek ontleden. (*) De verloſſinge is doorgaans moejelyk en lang-

Of een Kind in de geboorte (*) In hoe verre het mogelyk of onmogelyk is, dat een Kind aldus met het aangezigt voorkomende, min of meer zoude kunnen ademhalen, zal ik hier niet onderzoeken; die luſt heeft kan daar over nazien, twee

langduurig, om dat het Kind, veel meer ruimte en veel heviger Ween noodig heeft, om door te konnen komen, dan wanneer de kruin van 't hoofd voorkomt, dewyl het agterhoofd op den rug rust, ende 't hoofd met de schouders te gelyk moet doordringen, daar in tegendeel als de kruin voorkomt, het hoofd eerst doordringd en daar na de schouders volgen.

156. Zoo dra als men gewaar word, dat het aangezigt voorkomt, en 't water nog niet is gebrooken, laat men de Vrouw leggen, en niet staan, op dat het hoofd nog tydig, met de kruin voor den doorgang komen mogt, en na 't breken van 't water niet vast mogt beknelt raaken. Ook kan men de Vrouw op de een of andere zyde, of agter over laten leggen, na dat het hoofdje vast zit; dog als de kruin hier door niet voorkomt, dan brengt men, zoo rasch als 't water gebroken is, de vingers van de eene hand met olie besmeerd zynde, ter zyden het hoofdje, na de plaats daar het zelve word tegengehouden, of na 't agterhoofd, en tragt alzoo zagtelyk, het hoofd van die plaats af, en met de kruin voor te brengen; zomtyds geschied dit gemakkelyker, als men den duim of de voorste vinger in 't Kinds mondje brengt, en de Kin op de borst drukt (*); als 't hoofd zoo vast zit,

Hoe men Vrouw en Kind helpen moet.

Hoedanig het hoofd regt in den doorgang gebragt word.

adem haalt.

twee geleerde verhandelingen van den Hooggeleerden Heer CROESER, Hoogleeraar op de Hoogeschoole van Stad en Lande, zynde het eerste onder den naam van *Kort ontwerp over de eerste in en uitademing*, en het tweede, *Berigt der betekenis van een dryvende en zinkende Long.* Te Groningen gedrukt by *Hajo Spandauw.*

(*) Zommige Schryvers raaden, dat men met de eene en ingebragte hand, de neus tusschen de voorste en middelste vinger vatten, en zoo de kruin van 't hoofd, van de plaats daar die vastgehouden werd, afdrukken, en midden voor den doorgang brengen zal, terwyl de andere hand van buiten, en even boven 't schaambeen gelegd, helpt; dog deze wyze van doen

Raad van zommige afgekeurd.

zit, dat men 'er geen vingeren kan nevens inbrengen, kan men, tegens de eene ſchouder, tegens de borſt, of den rug, de vingers of hand brengen, en 't Kind alzoo wat te rug zetten (*Pl.* 3. *Fig.* 1.) ten einde het hoofd daar door los zoude worden; is het Kind op geen van deze wyzen te helpen, en kan men niet by de ſchouder of borſt koomen, om de te rug brenginge te doen, en by gevolg nog veel minder by de voetjes, dan kan men de *Forceps*, of 't werktuig van de Hr. LE VRET voorzigtig ingebragt, als bladz. 190 en 191 gemeld word, gebruiken; men behoeft zelfs zoo lange niet te wagten, of al het voorgemelde eerſt te beproeven, maar men kan eerder zyn toevlugt hier toe neemen, op dat de kragten der Vrouwe, en 't Kinds leeven, geſpaard zouden worden; zoo het aangezigt voorkomt, door de vernaauwing, of door verplaatzing van de Lyfmoeders mond, of door andere oorzaaken, dan moet men zoo handelen, als in 't 11, 12, 13 en 14de Hoofdſtuk gezegd is.

Voordelen van de laaſtgemelde behandeling. Deze wyze doet voor 1. veele vergeefſche proeven ontgaan, om ingedronge en beklemde Kinderen, by de voetjes af te haalen, 't geen zelden mogelyk is; inzonderheid als het water wat lange te vooren afgevloeid, en de Lyfmoeder om 't Kind ſterk te zamen getrokken is, hierom was 't maar by geluk, dat MAURICEAU, *Cap. XVII.* in een diergelyke verloſſinge van zyn medebroe-

doen, kan ik niet ten vollen goedkeuren, om dat het hoofd van een levend Kind, in deze geſtalte eenigen tyd gedrongen geſtaan hebbende, zwelling ondergaat, die oorzaak is, dat men niet wel kan ontdekken, of men de vingers geſtelt heeft, op de opperkaaksbeenderen of op de oogbollen, behalven dat het hoofd van een Kind, weinig drukkinge kan verdragen.

broeders Vrouw, zoo voorſpoedig werkte; Het ging zoo gemakkelyk niet met (*) DENYS, in 't geval *pag.* 385. nog

(*) DENYS zegt zakelyk het volgende: „ Op den 2. September Aanmerking van *Denys.*
„ 1721, ben ik naar *Waſſenaar* gehaald, by de Huisvrouw van *Willem*
„ *Kraan*, oud 29 jaren, van haar eerſte Kind in arbeid; de Vroedvrouw
„ zeide my, dat deeze Vrouw over twee dagen Ween hadde gekregen, dat
„ de Watervliezen kort daar op gebroken waren, en zy toen het hoofd
„ als wy zullen zeggen, vond leggen; dog dat dit niet het minſte hadde
„ kunnen vorderen, hoewel daar genoegzame Ween waren; onder-
„ ſtaande, bemerkte ik het aangezigt voor te leggen, en tegens het
„ ſchaambeen gedrukt; het Kind lag met de borſt na den regten darm
„ van de Moeder. Na dat ik de blaas van pis geledigt hadde, bragt
„ ik de ruggen van myn vingers, tegens de borſt van 't Kind, om het
„ zoo te rug te duwen, maar dit deed geen uitwerking, om dat de
„ Lyfmoeder om de deelen van het Kind, zeer ſterk toegetrokken was.
„ Ik nam een proef om de vingers onder het ſchaambeen, over het
„ aangezigt in te voeren, tot boven op het hoofd, om zoo het aan-
„ gezigt na den regten darm te wenden; dog het was aldaar zoo vaſt
„ bepaald, dat het onmogelyk was, zoo hoog in te dringen: ik dagt
„ in 't eerſt dat het wel gaan zoude, niet tegenſtaande het Kind een
„ groot hoofd had, om dat het zelve al vry plat gedrukt was, de
„ beenderen reeds los en over malkanderen ſchuivende; zoo dat hier
„ uit blykt de onmogelykheid van onder de borſt van het Kind tot de
„ beenen in te dringen, en ik plaatſte myne vingers aan den hoek van
„ de onderkaak, digt onder het oor aan de eene zy, en haalde het
„ dan aan de eene en dan aan de anderen zyde wat voorwaards; door
„ dit doen, geraakte het aangezigt wat meer nederwaards, waar door ik
„ gelegentheid kreeg, om de vingers op het voorhoofdsbeen te plaatzen,
„ en 't aangezigt geheel naar onderen te drukken; doen vatte ik de
„ huid van 't hoofd, die zagt en ruim was, om dat de beenderen in
„ malkanderen waren geſchoven, trok by het zelve het hoofd in eenige
„ tuſſchenpoſen uit, en na verloop van een geruimen tyd, het overige
„ van het Lighaam.

Had DENYS het gebruik van die middelen ter verloſſing, en de behandeling die wy hebben aangewezen, geweten, hy zoude in dit geval, zoo min als in die pag. 401, 402, 403, 423 zoo niet gewurmt hebben.

De wyze op welke LE VRET zig van zyn werktuig, in deze gevallen heeft bedient, kan uit de volgende Aanmerkingen verſtaan worden.

nog ook niet, met dat van LOUISE BOURSOISE, 2de *deel*, *cap.* 15. aangehaalt, in welk laatste geval, de Vrouwe niet konde verlost worden, maar met het Kind by haar moeste sterven.

Ten

Eerste Aanmerking van *Le Vret.*

Dingsdag avond den 21 Jnny 1746. voelde Juffrouw *Du Val*, eene zeer kloeke Vrouwe, omtrent 37 jaaren oud, woonende by de Heer GOUTARD Geneesheer, zwanger van haar eerste Kind, en op „ het einde van de volle neege maanden, Ween om te baaren; hy „ zond om Juffrouw de LA RUE, Vroedvrouw, dewelke na onder- „ zoek gedaan te hebben, zeide, dat 'er eenige gesteltheid was, om „ te verlossen; den volgenden dag vermeerderde de Ween, en de wa- „ ters begonden te groejen, maar zeer langzaam. Daags daar aan, wierden „ de Ween heviger, egter was den arbeid zeer langzaam; de 4de. dag „ wierd de Zieke op den arm adergelaten (dat ze drie maal gedaan was „ onder de zwangerheid). Korten tyd na de aderlating braken de vliezen, „ de waters vloeiden af, en de Ween vermeerderden, het geen een aan- „ staande verlossing deed hoopen; maar de zaaken daar by gebleeven „ zynde, haalde men M. SOUMAIN, die, hebbende vernoomen, dat „ alles in den staat was als ik koome te zeggen, en bevindende dat haar „ blaas gezwollen was, sondeerde hy haar, daar liep meer dan anderhalf „ pint welgestelde pis uit, egter bleef het eenige uuren in dezelve ge- „ steldheid, waarom M. SOUMAIN nog een aderlating liet doen; en aan „ M. GOUTARD zeggen, dat, indien de zaaken geduurende den nagt „ niet ten goeden veranderden, hy vreesde, dat men verpligt zou zyn, „ om de verlossinge den anderen dag, uit nood te doen, want onderstelt „ dat het Kind nog in leeven was, zoo was 'er groote waarschynlykheid „ dat het dit niet lang zou zyn, te meer, om dat 'er een kwade lugt uit „ de vrouwelyke deelen begon te koomen, en dat het Kind de *Meco-* „ *nium* loste.

„ M. SOUMAIN was verpligt, om dien nagt voor een dringend ge- „ val na *Saint Germain* te gaan, waarom men by my kwam, op Sondag „ den 26 Juny 1746.

„ Die, welke om my kwam, my ten naasten by, den staat van deeze „ Vrouwe berigt hebbende, verzorgde ik my van alle hulpmiddelen, wel- „ ke ik voorzag noodig te hebben. Aldaar gekoomen zynde, vernam ik „ van de Vroedvrouw alle het geene ik reeds gemeld heb, en dat alles „ omtrent in den zelfden staat was, waar in M SOUMAIN het des mor- „ gens hadde gelaaten. De Zieke hadde een radde pols, de huid was

„ droog

Ten 2. zal men het hoofd van 't Kind niet, te pletteren behoeven te drukken, zoo als DENYS *pag.* 380 *en*

„ droog en brandend, en zy was dorſtig; ik onderzogt haar buik, en „ bevond door het gezigt en 't gevoel, dat haar blaas zoo vol was, dat deszelfs bodem, verre boven de navel was uitgerekt; ik ſondeerde haar, „ maar niet zonder moeite. van wegen de tegenwoordigheid van het „ hoofd van 't Kind, dat den hals van de blaas drukte, ik trok 'er by de „ twee pinten pis uit, van een zeer ſchoone couleur. Daar na, onderzogt „ ik op nieuws den buik, welke twee onderſcheiden en zeer groote Gezwellen maakte, welke byna de geheele uitgeſtrektheit van het *abdomen* bezette, het geen my deed denken, dat 'er twee Kinderen waaren, en dat den eenen, den doorgang van den anderen, mogelyk zoude „ verhinderen, gelyk dat wel meer in diergelyke gevallen gebeurt. Ik „ onderſloeg deeze Vrouwe, welke zeer wel gemaakt was, en ik bevond „ dat het Kind zig met het hoofd aanbood, maar dat het, het eene opperhoofdsbeen, en niet de kruin was, dat het veel meer helde na de regter zyde van de Moeder, als na de linker zyde, dat het reets zat in „ het naauw van de beenderen van het bekken, met het aangezigt naar „ onderen, en wat op zyde, het geen M. SOUMAIN des morgens ook „ gevonden hadde, zoo als my M. GOUTART berigte, tegen wien hy „ hadde gezegt, dat hy zyn beſt deede, om dit hoofd een weinig te herſtellen, met oogmerk om de verloſſinge gemakkelyker te eindigen, „ maar dat het vrugteloos was. Men ſtelde my voor om M. SARRAU te doen haalen, dat ik met vermaak toeſtond.

„ M. SARRAU kwam daar ontrent ten 7 uuren. zyn raad was van „ nog wat te wagten, om te zien of de natuur ons niet helpen zoude; het ſcheen in der daad dat 'er nog eenige weinige hope was, „ dat dit zoude kunnen gebeuren, om dat de Ween kragtiger wierden, „ en dat het hoofd van het Kind een weinig laager ſcheen te zyn, als „ te vooren.

„ Wy verbeiden wat, en daar na vonden wy, dat het Kind tegens „ het regter *tuberculum iſchii* ſteunde, en dat het in 't geheel niet aan „ het linker raakte, het geen ons verzekerde, dat het ſchuins doorging, doen begonnen de Ween minder en ſlapper te worden, en wy „ ſtemden alle drie overeen, dat 'er niet langer moeſt uitgeſteld worden.

„ Daar kwam niet te pas, om de voeten van dit Kind te gaan zoeken, „ dat was al in lang niet mogelyk geweeſt, zelfs niet doen M. SOUMAIN geroepen was, anders zou hy niet in gebreken gebleven „ zyn, van het voordeelige oogenblik te gebruiken, om die wyze te oeffenen.

en 381 heeft gedaan, en eindelyk het gebruik der haaken in deze gevallen verwerpen, niet navolgende de bewer-

„ Ik zeide tegens M. Sarrau, dat myn voorneemen was, om myn „ werktuig, door het onderste gedeelte van de scheede, tot in de Lyf- „ moeder te voeren, (dewyl den eigentlyken rand van de moeder- „ mond, aan die zyde, geheel effen was) en dat, als ik gelukkig genoeg „ was, om het uiteinde onder de kin van het Kind te plaatsen, ik ook ge- „ lukkig genoeg zou zyn, om het hoofd genoeg te kunnen vatten, om „ het dit naauw te doen voorbygaan, en alzoo M. Sarrau zig daar „ niet tegenkante, stelde ik my in staat om myn voorslag te volbrengen, „ na de Zieke aan het voeteneind van haar bed, byna regtlynig geplaatst, „ en het bekken een weinig opgeligt te hebben, zoo dat de plaats, ge- „ meenlyk den aars genoemt, niet konde raken, de dyen en de knien „ genoegzaam gevouwen, en de voeten steunende tegens een dik stuk „ hout, had. M. Sarrau de goetheid van de eene knie en voet van „ die zyde te houden, zoo als de Vroedvrouw aan de andere zyde deed; „ ik had twee helpers geplaatst, ter zyden de zieke, die haare Schouders „ tegen hielden, om de verandering van plaats en van gestalte te be- „ letten.

„ Aldus toegesteld zynde, deed ik de veeren van het Instrument een „ weinig warmen, daar na, besmeerde ik die met wat versche boter, ver- „ volgens besmeerde ik de wys en middelste vinger der linkerhand, en „ bragtze langs het vorkje in de scheede, zoodanig dat het binnenste van „ myn hand voorwaards aan myn gezigt was, houdende wyders met de „ andere hand het Instrument by den hegt; ik geleide het op myn twee „ vingers in de Lyfmoeder, door een diergelyke beweeging, als wan- „ neer men de mannen sondeert, van den buik beginnende; het ging „ zonder veel moeite binnen, daar bleef van de veeren (die een voet „ lang zyn) niet buiten de scheede, als ontrent twee duim, zoo dat „ 'er tien waaren ingebragt, zoo in de scheede als in de Lyfmoeder; „ doen trok ik het Instrument heel zagtjes, en den hegt buigende, „ een weinig te rug, de punt of het uiteinde van myn werktuig, wierd „ een weinig tegen gehouden; Ik vermoede dat dit geschiede door het „ onderste van de kin, en dit was in der daad zoo, ik bestuurde myn „ handen met het instrument in een byna regte lyn, dat is te zeggen, „ overeenkomstig aan de vloer van de kamer, en een weinig schuins van „ de linker dey van de moeder, om reeden, dat de kin van het Kind, „ aan dit punt tegengesteld was, vervolgens maakte ik beurtelings en „ allengskens, de twee beweeglyke veeren van het werktuig, van on-

„ deren

werkingen van *van* DEVENTER, LA MOTTE, en vele andere, hier in voorschreven en aangeraden.

De

„ deren na boven los, tot dat ze gekomen waaren, ter plaatze van haare
„ rust, daar na begon ik het zagtjes na my te trekken, maakende bewee-
„ gingen na alle zyden, en ik bespeurde dat het geheele hoofd in het In-
„ strument, zoo wel als men wenschen konde, gevat was, ver-
„ volgens voelde ik door een zoort van opspringing, dat het hoofd geheel
„ in de scheede gevallen was; doen verliet ik myn regtleinige plaats, en
„ ik ligte het hegt van 't werktuig allengkens, onder het uithalen na boven,
„ (om het vorkje te myden) tot op het punt van het regt op en neer te
„ maaken, terwyl ik dit deed, ging het hoofd geheel uit, buiten de schee-
„ de, het aangezigt na vooren gekeerd, en in de veeren van het Instru-
„ ment gewikkelt zynde, waar van de spil onder de kin geplaatst was,
„ zonder aan den hals te raaken; de vaste veer ging over de kin, over de neus en
„ het voorhoofd, en de twee beweeglyke veeren, liepen op gelyke afstan-
„ den van de eerste, over ider oor een, zoodanig dat deeze drie veeren
„ te zamen, ten minsten twee derde deelen van het hoofd omvatten, het
„ geen genoeg was om het wel te houden, indien men 'er nu byvoegd,
„ dat de boog van de schaambeenderen van booven, aan alles tot een
„ steunzel dient, zal men zien, dat dit, om zoo te spreeken, den dienst
„ van een vierde veer doet.

„ Het is gemakkelyk te begrypen, dat een hoofd dus gevat, gemakkelyk
„ kan buiten de scheede gebragt worden.

„ Het hoofd van het Kind buiten de scheede geheel en al zynde, maak-
„ te ik het van binnen uit het instrument los, vatte het met myn beide
„ handen, by de zydelyke deelen, en zoo vervolgens gebruik maakende
„ van een Wee, volbragt ik de verlossing met veel gemak, alhoewel
„ dit Kind, het welk een Dogter was, van een verbasende groote was;
„ zy was ten minsten des Morgens al gestorven.

„ Dit Kind hadde een aanmerkelyk en spisafloopend gezwel op het reg-
„ ter wandbeen, het geen bewaarhede dat het dit deel was, dat zig eerst
„ aangeboden hadde; verders had het *Orificium Uteri* en het naauw der
„ beenderen van het bekken, een ronde indrukkinge gemaakt, om het
„ hoofd van het Kind; het welk geen twyffel overliet, of deeze plaatzing
„ had inderdaat zoo geweest, dewyl men bemerkte, dat het gedeelte van de in-
„ gedrukte kring, op het aangezigt, boven het een oog, en onder het andere
„ doorging, het geen niet alleen zyn schuinsheid in den doorgang bewees,
„ maar nog de wyze hoe, en den tyd die het was beknelt geweest.

„ De Vrouwe was verscheide dagen, datze niet wateren kon, zonder

„ het

Blaauwheid en zwelling van 't aangezigt hoe te behandelen.

De zwellinge en blaauwheid van 't aangezigt van 't Kind, zynde een *Ecchymosis* word gemakkelyk in 24 uuren

„ het behulp van de zonde, uit oorzaak van de geweldige uitrekking, „ die de blaas ondergaan hadde, onder den arbeid, maar hebbende allengs-„ kens haare veerkragt wedergekregen, waterde zy natuurlyk, en in 3 „ weeken was zy in staat, om zig tot haar huisselyk werk te begeeven, ge-„ nietende een gewenchte gezontheid, welke zy nu nog werkelyk bezit.

Nodige opmerking.

NB. Men moet aanmerken, dat de onthouding van pis in de blaas, zeer gemeen is, aan de in arbeid zittende, en dat de ouden daarom altyd geraaden hebben, voor allerley bewerkingen der Vroedkonst, deze eerst, als ook den aarsdarm te ontlasten. Onder den dragt hebben veele Vrouwen ook dikwils een ophouding van pis, inzonderheid die laag draagen, zoo dat zy op een reis zomtyds een, en gelyk ik een voorbeeld weet, zomtyds anderhalve waterpot met pis ontlasten, en dan ider reis wederom wat dunder worden. Het gebeurd ook wel, dat zulke Vrouwen geen volkome opstopping van pis hebben, datze 2, 3 en 4 maal op een dag wateren, dog maar een vièrde part van de vogt die 'er in de blaas is, en de rest by zig behouden, Zoo dat, als zoo een Vrouw gewaterd heeft, en men dan een *Catheter* in de blaas brengd, nog zomtyds een halve of heele waterpot met pis ontlast, en de blaas nooit regt geledigt word, als door een *Catheter*.

Tweede Aanmerking van *Le Vret*.

„ Des morgens, den 10 July 1746. liet de Zoon van Dr. POUSSE „ Geneesheer van de Faculteit der Geneeskunde van *Parys*, Mr. SOU-„ MAIN verzoeken, om by de Kamenier van *Mevrouw Pousse* te ko-„ men; deze Vrouwe was zeer kloek, dik en op haar tyd, van haar „ eerste Kind zwanger, en veertig Jaaren oud, zy hadde Ween zedert „ vierentwintig uuren, zonder te kunen verlossen; Wanneer Mr. SOU-„ MAIN daar was, kwamen de vliezen te breeken; hy onderstoeg de „ Vrouw, en bevond dat het Kind het hoofd aanbood, maar het eene „ Wandbeen het eerst, de Ween waaren klein, afgebroken, en lieten „ tusschen beide te veel tyd, om een schielyke verlossing te konnen hoo-„ pen, zy wierd terstont op den arm adergelaten: M. SOUMAIN wierd „ ontrent ten 4 uure nademiddags gehaald, om een Juffrouw, welke in „ een hoogdringenden nood was, te gaan verlossen, hy verzogt my om „ deze Vrouwe in zyn afweezentheid te helpen, Ik vond de zaken, zoo „ als ik kome te zeggen, en dat het Kind zig met het aangezigt naar onder „ en na de regter zyde gekeert, aanbood, en dat het opperhoofdsbeen „ van die zyde, tegens het regter *Tuberculum ischii* van de Moeder wierd „ tegengehouden, en in het geheel niet aan het linker *tuberculum ischii* „ raakte, het geen my verzekerde, dat het hoofd van het Kind schuins

„ uit-

uuren weggenoomen, door 't opleggen van doeken in *Wynazyn en Brandewyn*, of *in Witte of Roode Wyn, of eau de La Raine* natgemaakt.

§. 157.

„ uitging, byna gelyk dat, in de voorige aanmerking, ik nam de tusschen-
„ tyd van twee Ween waar, om dit hoofd een weinig te herstellen, zoo
„ dat de Wee die volgde, my deed bemerken, dat ik ten deele gelukt was,
„ een ogenblik na deze Wee, klaagde de Zieke, gelyk als een scheu-
„ ring in haar Lighaam te hebben gevoelt, en dat zy iets warms voelde
„ afvloejen, zy hadde geen ongelyk, daar liep inderdaad zeer veel vloei-
„ baar bloed uit, het geen my deed vermoeden, dat de Moederkoek ten
„ deele konde afgescheiden zyn, het geen my in deze gedagten ver-
„ sterkte was. 1. Dat het bloed in te groote veelheid uitvloeide, om het
„ aan andere oorzaaken te wyten; 2. Dat het bloed ophield door de
„ scheede te ontlasten, geduurende elke Wee, en wederom begon te vloe-
„ jen zoo ras als ze geeindigt was, dit duurde omtrent twee uuren, in
„ welken tyd, de Vrouw aanmerkelyk veel bloed verloor, zonder 'er
„ zwakker door te schynen, evenwel overviel haar op het einde van de-
„ zen tyd een flaauwte, ik dagt van dit ogenblik (waar in alles verslapt
„ was) gebruik te moeten maaken, om eenige proeve te nemen; ik bragt
„ myn hand onder het hoofd van het Kind binnen, en een hevige Wee
„ (na zyne inbrenginge volgende) bevorderde den uitgang van het hoofd
„ buiten de scheede en ik volbragt terstond de verlossinge. Dit was een
„ groote Jongen die nog in leven was, (het hoofd was neergedrukt naar
„ de helft van het aangezigt, maar schuins, deze inbuiging was inderdaad
„ zoo aanmerkelyk niet, als van het Kind in de voorige aanmerking, en
„ het gezwel dat op het linker opperhoofds been was, was ook zoo
„ groot niet, (om dat het zoo lang niet in den doorgang geweest was).
„ Daar was een gedeelte van de Moederkoek afgescheiden, maar het
„ overige was nog vast gehegd, zoo dat ik verpligt was, om het met de
„ vingeren af te scheiden, om de bloeding te doen ophouden, myn hand
„ in de Lyfmoeder brengende, bevond ik. 1. Dat zyn *Orificium* aan de
„ linkerzyde geheel effen was. 2. Dat het aan de regterzyde zeer voel-
„ baar was, dat is te zeggen, dat het aan die zyde by wyze van een hal-
„ vemaan, gebleeven was, het is waar, dat het zoo aanmerkelyk niet
„ was, dan in het voorige voorbeeld, ook hadde het minder wederstand
„ gebooden; 3. Vond ik dat de Moederkoek aan de regter zyde by het
„ *Orificium* geplaatst was, en 4. Dat de navelstreng digte by dit *Orificium*
„ scheen ingeplant te werden.

Diergelyk geval als dit laast gemelde, is my voorgekomen, in de huis-

 vrouw

De overige deelen des hoofds, worden insgelyks geholpen.

§. 157. Alle de andere deelen van het hoofd, zoo de zyden als 't agter of voorhooft, komen door dezelve oorzaaken en op dezelfde wyze voor, als van 't aangezigt gezegt is, en worden daarom op dezelve wyze geholpen. Al die nu wat nadenken heeft, zal ook uit 't reeds gemelde verstaan, hoedaanig een hoofd dat wat te groot is, na evenreedigheid van de deelen der Moeder, of wat te veel gezwollen is, moet gered worden, als mede, hoedanig een vastzittend en bekneld hoofd, zonder het hoofd te breeken, kan worden doorgeholpen, waar door men bevreid word van een manslag te begaan, [en voor een onuitwisselyken blaam, om dat het gebeurt is, dat men het beklemde Kinds hoofd, met een *Bistory* geopend en door een haak afgehaald hebbende, dit Kind, zoo rasch het

Aanmerking van den Schryver.

vrouw van *J. Klink*, deze haar water, was na een langwyligen arbeid gebroken, en 't hoofd van haar Kind bleef in den doortogt staan, zonder in 't minst te vorderen, na dat een geruimen tyd verloopen was, liet ze my ontbieden, ten einde ik een middel zoude geven om de uitdryving van haar Kind te bevorderen, ik vond haar pynlyk en met genoegzame Ween bezet, en daarom ongeraden, om aan dit verzoek te voldoen, ten zy ik eerst van de gelegentheid van 't Kind verzeekerd was, ik onderstoeg haar en bevond, dat het Kind het hoofd aanbood, steunende tegens het regter *Os ischium*, dog zoodanig, dat ik niet verzeekerd was wat deel van 't hoofd, of de kruin of een der zydelyke deelen dat ik voelde, ik bragt de hand onder dit hoofd binnen, en drukte met de vlakke rug zy van dezelve, onder elke Wee die zy kreeg, de Moedermond na de linker zyde en naar onderen, waar op de Ween vermeerderden en het Kind met de vierde uitdreeven.

Het Kind was dood, het Hoofd zeer gezwollen en daar was een deuk aan de linker zyde van 't voorhoofd, daar ik wel een vinger konde inleggen, 't geen bewyst, dat het Kind niet lang dood geweest was.

Uit deze laaste waarnemingen leeren wy, dat men in omtrent gelyke gevallen, de eene tyd met, en de andere tyd zonder werktuigen verlossen, en dat men zig niet altyd aan vaste wetten verbinden kan, maar alles met oordeel en onderscheid behandelen moet.

het gebooren was, begon te huilen, Zie SAVIARD Pag. 367. En eindelyk hoedanig een Kind, dat met het hoofd na beneden, maar met het aangezigt na 't schaambeen der Moeder gekeerd is, en door de neus even booven de ooghollen word tegengehouden, geholpen moet worden, en dat men tot dit laatste dikwils niets, dan de hand alleen, nodig heeft, welke men onder 't hoofd inbrengt en den doorgang naar agteren daar meede een weinig verwydert.

NEGENTIENDE HOOFDSTUK.

Van de Moejelyke baaring, als 't Kind de billen aanbied.

§. 158. Zomtyds gebeurt het, dat alschoon de Kinderen voldraagen zyn, zy niet met het hoofd na onderen ombuitelen, maar met de billen tot de geboorte komen; andere hebben wel met het hoofd eenige weeken of daagen voor den aanvang der Ween, na onderen en voor de baarmoeders mond gestaan, maar zyn inmiddels wederom met het hoofd na booven gekeerd, hebbende de voeten by het hoofd; wanneer dan de Ween komen, worden zy dus dubbeld in het kleine bekken ingedrongen, na dat zy gelegen zyn, 't zy met de rug na de buik van de Moeder, of na den rug van de Moeder, of na het regter of linker (*Os ilium*) Darmbeen.

Hoe de Kinderen met de billen voorkomen.

§. 159. Deze gestalte, is zoo wel voor, als na het breeken van 't water, bezwaarlyk van 't hoofd, en zoo het een meisje is, zomtyds van 't aangezigt moejelyk te onderscheiden, wyl men in beide een rond Lighaam voeld, met dat verschil, dat 'er in deze een scheiding

Teekens zomtyds onzeker.

is tusschen de billen, en dat men het *tuberculum ischii* wederzyds gewaar word; als mede dat als de vliezen gebrooken zyn, en men de gesteldheid der vrugt onderzoekt, doorgaans de (*Meconium*) zwarte drek van 't Kind, aan den vinger hangen blyft, zynde door de drukking, en t'zamentrekking van de Lyfmoeder om 't Kind, uit den regten darm geperst, dewyl het zulks onvermogend is, zelfs te kunnen verrigten, terwyl het nog geen adem haalt, (*) en de gemelde perzinge tot den afgang buiten deze, onmogelyk geschieden kan, waar uit blykt dat men dezen pikagtigen afgang, nooit voor een zeeker teeken van een wisse dood van 't Kind, kan of mag houden, als VIARDEL. GONAY, VAN SOLINGEN en veele anderen verkeerdelyk hebben gedaan.

Voorzegging. §. 160. Als de Lyfmoeder wel geplaatst is, 't Kind onvoldragen, met de rug na de buik van de moeder gekeerd, of als desselfs billetjes niet te groot zyn, na evenreedigheid van 't bekken, en de wydte van de Moeder, is 'er niets aangeleegen al bedroog men zig, en al meende men, dat het hoofd voorkwam, dewyl het Kind dan gemeenlyk even gemakkelyk doorkomt, als wanneer het hoofd zig aanbied, want schoon de Vrouwelyke deelen, al wat meer worden verwydert, dan wanneer het hoofd eerst komt, zoo geschied deze verwydering egter veel zagter als door het hoofd, maar als het Kind

(*) Een Zeer geleerd Man, heeft tegens de Vroedmeesters en Vroedvrouwen zeer wel bewezen, dat 't ontlasten van den afgang van 't Kind, geen teeken van de dood desselfs is, maar heeft gemeend, dat de kragt der (*Sphincter ani*) sluitspier van den endeldarm, niet kon overwonnen of geopend worden, als door de inademing; dog dezen geleerden Heer, zal toen aan de waare werking der Lyfmoeder, niet gedagt hebben.

Kind zeer grof of de deelen van de Moeder eng zyn, het Kind met de rug na de rug van de Moeder, of na een van de beide zyden is gekeerd, de Lyfmoeder scheef gelegen, of desselfs mond weinig verwydert, dan kan de verlossing langduurig worden.

Hoe 't Kind geholpen word.

§. 161. In het eerste geval mag men het Kind als in de natuurlyke verlossingen gezegd is, laaten koomen, en om deze reden, word deze verlossing van sommige, tot de natuurlyke gebragt, en daar onder gerekend; maar is het, dat de eene of de andere bil onder 't uitgaan wat te veel na de eene of na de andere zyde werd gedrongen, of door 't *Os ischium* ter plaatse van zyne *Spina*, of door het *Tuberculum* aan de eene, of aan de andere zyde, word tegengehouden, dan brengd men een of de twee voorste vingers, in de vouw van de lies van 't Kind, welke naast by de tegenhoudinge is, en brengt de bil hier van wat af en voor 't midden van den doorgang; zoo ras men kan, brengt men aan de andere zyde, ook een of twee voorste vingers van de andere hand in de vouw van de lies, en plaatst de duimen op 't heiligbeen, waar door men de verlossinge zeer veel bevordert, haalende 't Kind naar onderen, alwaar de meeste ruimte is, en aldus na buiten (dog hier dient gelet, dat men de vingers meest aan den voorsten en ondersten doorn van't darmbeen brengt (*pl.* 3.) en niet op het bovenste van het dyebeen (om dat hier door de *Epiphises* ligtelyk by jonge kinderen kunnen afgescheiden worden, in het uithaalen van 't Kind); is het of *Coccygis* of Staartbeentje de oorzaak van 't tegenhouden van 't Kind, brengt men de vlakke hand, zoo hoog onder de billetjes van 't Kind door, als men kan, en drukt met de vlakke rugzy, en niet met de knokkels, by elke wee, 't zelve agterwaards; de pis of drek

drek, by de Vrouw eenige vernaauwing maakende, moet ontlast worden (§. 96 N 2.); is de Lyfmoeder scheef gelegen, of zyn de vrouwelyke deelen naauw, of 't Kind buiten gemeen groot, of bespeurd men dat het Kind met zyn rug na 's Moeders rug is gekeert, of na de zyden, dan kan men aanstonds, na 't aftappen van het water, de Vrouw agter over leggen, de besmeerde hand inbrengen, de knien tegens den buik, en de hielen tegens de billen vouwen, en 't kind haalen als §. 128. No. 3. beschreven is; hier omtrent moet men nog opletten, dat als 't Kind met de rug na 's Moeders rug gekeerd is, de voetjes het best kunnen bereikt worden, door de Vrouw voor over te leggen, en van agteren de hand in te brengen; kan men met de hand niet tot by de voetjes doordringen, dan drukt men eerst de billetjes met de vlakke hand een weinig opwaards, zoo als GUILLEMEAU *Chap.* 23. aanmerkt, en brengt dan de hand voorby; kan men niet by de voetjes komen ('t geen byna nooit gebeurd) en is 't Kind met zyn rug na 's Moeders rug gekeerd, of na de zyden der Moeder, dan brengt men het Kind by de billen een weinig opwaards, en met zyn rug na de buik van zyn Moeder; ingeval het Kind reeds met het vernaauwd *Orificium* al in 't kleine bekken doorgedrongen, en de Lyfmoeder zoo vast om 't zelve toegetrokken was, dat men het niet meer by de billen konde te rug zetten, of was den doorgang te eng, om de voeten te zoeken; dan kan men de Moedermond, onder elke Wee, naar agteren een weinig verwyderen door de hand (*).

TWIN-

(*) Al konde men, zoo moet men nooit de wyze van REUFF *Cap.* 1, of die van ALBUCASIS navolgen, welke willen, dat men 't Kind opzetten, en dan 't hoofd haalen zal. En om dat ik geen voorbeelden gevon

TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Van de Moejelyke Baaringen, als de Voeten voorkoomen.

§. 162. Zommige Kinderen, koomen met een of twee voetjes voor of in de Moedermond, of buiten de scheede, met de toontjes naar booven, dat is na den buik der Moeder, of naar onderen gekeerd, of op de zyden, en dit kan voorvallen, zoo wel in een scheefgeleege, als welgeplaatste Lyfmoede. Hoedanig de voetjes voorkomen.

§. 163. De voetjes nog binnen de Lyfmoeder en voor den doorgang zynde, worden van de handjes daar uit onderscheiden, 1. dat de toontjes veel korter en digter by een zyn, 2. dat de grootste toon de langste is van allen, en dat men de hiel, de binnen en buiten enkel ontdekt; in tegendeel zyn de vingers der hand veel langer, en verwyderen gemakkelyker van den anderen, de duim is korter als de vingeren, ook word de hand gemakkelyker geopend en gesloten. Teekens.

§. 164. Het is de allergemakkelykste voorkoming in de verlossingen, die men wenschen kan, zy kan daarom ook het spoedigste van allen, geholpen worden, hierom zong Bauhinus *Victoria*, als hy een beentje konde bekoomen, weetende dat de verlossing dan in een ogenblik verrigt zou zyn. Voorzegging.

§. 165

vonden heb, dat Kinderen die zig aldus aangebooden hebben, niet doorgedrongen zyn, zal ik hier van 't geheime werktuig, als ondienstig, zwygen, en 't is omdeze reden dat V. D. verklaard heeft, het zelve wel te bezitten; maar dat hy 't nooit gebruikt heeft, of nodig gehad hadde.

Hoe niet te behandelen.

§. 165. Men doet derhalven, niet zoo als SENNERTUS, JASON PRÆTENSIS, DALECHAMP, en andere ouden, die de Vrouwen rolden, den buik drukten, haar by de voeten optilden, en haar zo lang schudden, tot dat het hoofd voorkwam; ook niet gelyk CELSUS, ALBUCASIS en EUCHAR. RHOD. welke willen, dat beentje dat zig aanbied, of zo zy beide zig aanbieden, die beide in de liesch af te zetten, en 't lighaam niet volgende, in stukjes snyden, en alzo afhaalen; want dit is niet alleen wreed en ondraaglyk voor de Moeder en Kind, maar ook geheel onnodig, en tegens den aart der zake gehandelt; maar men haalt het been of de beentjes naar onderen en buiten, keerende de toontjes, zoo die moggen na boven staan, in 't uithaalen allengskens en met verdrag naar onderen, (§. 128. No. 3.) maar bemerkt men als 'er een beentje buiten is, dat het andere word tegen gehouden (*), dan houd men op van 't door te trekken, en men zoekt dat eerst te bekomen, en voegdze beide by malkanderen; als 't Kind dan tot aan den *Oxel* ge-

Hoe men al moet handelen.

Als het eene beentje dwars blyft.

(*) PORTAL bladz. 55. zegt: „ ik wierd geroepen om een oude „ Vroedvrouw by te staan, ik onderfloeg de Lydster, en bevond dat „ het water afgelopen was, en dat zig een armtje aanbood, ik tragte „ het vrugteloos te rug te zetten, hierom bragt ik myn arm langs het „ lighaam tot aan de voeten, ik greep 'er een aan, bragt het na buiten, en na mate dat ik het na my haalde, keerde zig het Kind en „ den arm week na binnen; ik haalde 't beentje tot aan de knie buiten, en vernam toen, dat het regter voetje van 't Kind, dwars gelegen was, binnen de inwendige mond van de Lyfmoeder, kruisende dwars en midden over de buitenzyde van de linkerdye. Hier „ op staakte ik myn werk, tot dat ik deze dwarsleggende voet gered „ had, die anderzins met de andere vorder te willen uithalen, zoude „ geknakt hebben. Ik liet dan myn vingers glyden langs 't uitgehaalde „ been en dye, en haalde allengskens de dwarsleggende voet daar van af, „ en zoo naa buiten, bragt toen de beentjes tot malkanderen enz.

gebooren en voldraagen is, kan men de billetjes wat opligten, de hand onder 't Kindje invoeren, de armtjes ter zyden 't lighaam brengen, als bladz. 131 en 132. gemeld is; maar volgt het met weinig moeite, dan brengt men 't maar verder buiten; in dit uithaalen brengd men 't Kinds lighaamtje naar onderen daar de meeste ruimte is, als elders gezegd is, zorgdragende van 't niet by de ribben te omvatten, op dat dezelve niet gebroken worden, gelyk DENYS *pag.* 438. meld, dat gebeurt is (*).

§. 166. Edog is het Kind (om dat het niet heeft konnen draajen onder 't uithalen, of om dat de Vroedvrouw dit heeft verzuimd) met de Kin agter 't *Os Pubis* blyven haaken, of word dezelve door het eene *Os ischium*, en 't agterhoofd door 't anderen tegengehouden, dan moet men door het aangezigt naar onderen na den endeldarm van de Moeder te keeren, de kin los maaken op deze wyze; men laat 't kinds buiten zynde lighaamtje door een Dienaresse houden, en voerd de voorste vinger der regterhand (welkers handpalm na boven is gekeerd) langs de zyde van de borst van 't Kind onder de boog van 't Schaambeen door, na de linker onderkaak, en de voorste vinger der linkerhand ter zyden, en onder het Kinds rug aan de regter zyde, naar de onder en reg-

Als het Kind met de Kin agter 't Schaambeen haakt.

(*) De wyze van FONTANUS en MOSCHIO welke willen, dat men, indien het Kind met de voet of voeten eerst komt, een haak boven 't *Os pubis* of *pectiris* zal vestigen, moet hier ten uitersten veragt, verworpen en nooit nagevolgd worden, niet alleen om dat zulk doen voor Moeder en Kind gevaarlyk, maar om dat als men de voeten kan bereiken, zulks ook onnoodig is, en hier uit klaar blykt, dat die Schryvers niet wel opgemerkt, geen regte kennis nog waare ondervindinge daar van gehad hebben.

regter zyde van 't Kinds agterhoofd, met deze vinger ligt men 't hoofdje een weinig op, en ondertusschen keerd men de onderkaak in de tusschentyd der Ween, met de vinger der regterhand van 't Schaambeen af na de eene zyde, en vervolgens na onderen (*Pl.* 4.) onder de bewerking kan men het lighaamtje van 't Kind wel een weinigje laaten opdrukken, op dat de draajing van de kin van de Schaambeenderen af, des te gemakkelyker geschiede; ook kan men wel na de wyze van de Hr. LE VRET zelfs het lighaam in de eene hand (met een doek omwonden zynde voor de gladdigheid) houden, terwyl men met de vingers van de andere de kin en 't aangezigt naar onderen draait, draajende het lighaam na maate van het hoofd, om de afscheidinge van 't hoofd van den romp voor te komen, byzonder als het eenigen tyd dood geweest is (*). 't Gebeurd dat het aangezigt niet kan op zyde of naar onderen gebragt, nog de kin van 't Schaambeen los gemaakt worden, als de armtjes wederzyds het hoofd na boven uitgestrekt zyn, daarom brengt men dan eerst de armtjes ter zyden. 't lighaamtje als vooren gemeld is.

Berykt men zyn oogmerk hier niet mede, dan handelt men als bladz. 139 aangewezen is, dog zoo lange het Kind nog leeft, gaat men met dat werk voorzigtig en met oordeel om, word de Kin van 't eene of andere (*Os ischium*) tegengehouden, dan brengt men 't aangezigt

(*) Dr. VAN HOORN wil een dus met de kin agter 't Schaambeen haakend Kind redden, door de linker hand onder 't agterhoofd in te brengen, en daar mede het staartbeen agterwaards te drukken, terwyl men met de regter boven 't Schaambeen het aangezigt insgelyks doet; dog ik ben van gedagten dat onze reeds voorgestelde wyze, boven deze, den voorrang verdiend, omdat mend aar door het aangezigt minder beschadigen zal.

zigt verder naar onderen; of is dit onmogelyk om te doen, dan brengt men 't Lighaamtje van 't Kind geheel na de eene zyde en onder de dye van de Moeder door, op dat het agterhoofd voorby het *Tuberculum ischii* glyden zoude, vervolgens maakt men ook de Kin los, door het Kind op dezelve wyze na de andere zyde te brengen; dit behoeft zelden tweemaal gedaan te worden (*).

Als de kin door 't ene, en en 't agterhoofd door 't andere zitbentje word wederhouden.

EEN-ENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Van Moejelyke verlossingen, als 'er twee of meer Kinderen in de Lyfmoeder zyn.

§. 167. Twee Kinderen in een Lyfmoeder, verbeiden elkander zomtyds, als de vliezen na malkan-

2 Kinderen in een Lyfmoeder kunnen beide natuurlyk komen.

(*) Uit al het geen in dit Hoofddeel gezegd is, leeren wy, dat de geboortens, van Kinderen die met de voeten voor uit komen, alleen maar onder de tegennatuurlyke gerekend worden, voor zoo veel zy met het aangezigt naar boven (dat is na den buik der Moeder gekeerd) doorkomen, en dat wanneer het aangezigt naar onderen gekeerd is, zy even zoo gemakkelyk als in een natuurlyke verlossing doorgeperst kunnen worden, en in dit laatste geval tot de natuurlyke geboorte behooren, dewyl 'er dan niets is, dat die doorpersing vertraagen of tegenhouden kan. Valsch en oneigen is het derhalven dat men zulke die met de voeten eerst geboren worden AGRIPPÆ, dat is ongelukkige noemt, vermits de Moeders veeltyds minder smerte by deze geboortens lyden, als by die, waar in het hoofd voorkomt. Nog dwaser is het, met den bygeloovigen Leugenschryver PLINIUS, *Lib.* 7. *Cap.* 8. te gelooven dat al die op deze wyze ter weereld komen, na ziel of Lighaam ongelukkig zouden zyn, om dat AGRIPPA, altyd ziekelyk geweest heeft, om dat CLAUDIUS NERO die ook met de voeten eerst geboren zoude zyn, een verderf van de Weereld geweest is.

kanderen breeken, en komen met het hoofd natuurlyk en geregeld, agter malkanderen; maar als beide de vliezen te gelyk breeken, gebeurt het, dat men de Kinderen bezwaarlyk van elkander kan onderfcheiden; zomtyds komt het een met het hoofd, en 't ander met de voeten, en zomtyds alle beiden met de voeten te gelyk; zomtyds legd het bovenfte kruizelings over 't onderfte heenen; men vind ook wel, dat een eenig Kind zoo door een geflingerd is, dat men meend dat 'er twee of meer in de Lyfmoeder zyn.

Hoe zy tegen natuurlyk-komen.

Wat men in de gevallen doen moet.

§. 168. Zoo de Kinderen met het hoofd voorkomen, en den een den ander volgt, dan word het werk alleen door de natuur verrigt, en dus moet men op die wyze, als in de natuurlyke verloffing gezegdt is, te werk gaan; maar als het eerfte Kind gebooren is, en daar is een tweede binnen de Lyfmoeders, dan is 't beft deffelfs vliezen ook aanftons te breeken en het zelve by de voetjes af te haalen, om van de ruimte, die 't eerfte Kind gemaakt heeft, gebruik te maaken, en de Vrouw rafch en gemakkelyk uit haar lyden te helpen, dewyl anders de volle verloffing zomtyds te lange vertoefd, en de natuur inmiddels kan beginnen tegen te werken, en een tegen natuurlyke kramp enz, opkomen, en eindelyk om dat het tweede Kind met zeer weinig moeite kan buiten gebragt worden.

Zoo het eene Kind het hoofd, en 't andere de voeten aanbied, dan fchuifd men het hoofd van 't eene, wat op zyde, of houd het een weinig teegen met de eene hand, terwyl men het andere met de andere hand, by de voetjes doorhaalt, vervolgens brengt men het tweede, by de voetjes op dezelve wyze uit.

Voeld men 4 of meer voejes, dan vat men een van de-

dezelve; haalt dat wat na buiten, en brengd langs dit beentje de hand opwaards, om 't andere voetje op dezelve wyze te vatten en buiten te brengen.

Onderwyl schuifd men de voetjes van het andere, wat ter zyden of na boven, of houd dezelve met de hand een weinig tegen, bied het eene Kind het armtje, en 't ander het voetje aan; dan tragt men dat, 't welk 't voetje aanbied, eerst uittebrengen, ten zy het Kind dat den arm aanbood onderlag, en men gemakkelyk by deszelfs voetjes konde koomen. Zyn de Kinderen zoo in een verward, dat men niet weet hoe dezelve gelegen zyn; dan voerd men de hand langs 't onderleggende na binnen, en vat 't (zoo het mogelyk is) het eene voetje dat men voor, of agterom keerd, en buiten haald.

TWE-ENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Van de Moejelyke Verlossingen, als de streng, eenige maalen om eenig deel is geslingert, of buiten gemeen kort is.

§. 169. Dat de navelstreng, zomtyds verscheide maalen, om eenige deelen van het Kinds Lighaamtje, 't zy om 't hoofd, om den hals, de middelen, of om de voeten geslingert word, en dat dezelve ook zomtyds buiten gemeen kort is, leert de ondervinding; maar dat, wanneer het Kind dan met het hoofd voorkomt, by 't ophouden van elke Wee, zoude worden te rug getrokken, de Ween kort op malkander volgen, niet lang duuren, en 't Kind niets doen vorderen, en

De streng is zomtyds of om eenig deel geslingerd, of is zeer kort.

en dat het Kind, de ſtreng om den hals hebbende, door de zwaarte van zyn Lighaam zoude worden gewurgd, even eens als iemand die gehangen word, en welkers ſtrop door de zwaarte van zyn eigen Lighaam en dat van den beul word toegehaald, en dus de doorſtraling van 't bloed word belet, kan ik niet geloven (*) om dat by deze de (*Secundina*) nageboorte eerder afſcheiden of de ſtreng breeken zoude, als dat ze die kragt zouw uitſtaan; daarenboven meene ik, dat de Schryvers als HILDANUS *cent.* 2. *obſ.* 50: 51. ROD. A CASTRO, *Lib.* 3. *Cap.* 6. zig ook dan bedroogen hebben, wanneer zy de ſtreng, een of meermaalen, om 't Kinds hals, of om een ander deel hebben gedraait gezien, en zoo een verloſſinge wat langzaam was toegegaan, daar aan de langwyligheid dier verloſſing toeſchreven, ſchoon dezelve eerder van de ſcheefgeleege Lyfmoeder, de engte der deelen, of groote van 't hoofd enz. als van de kortheid en omſlingering der ſtreng ontſtaan was, (†) dewyl zy van veele, thans bekende zaaken nog onkundig waren (§).

§. 170.

(*) Dat de omſlingering der Navelſtreng, om den hals, of om eenig ander deel, de dood aan 't Kind veroorzaaakt, komt niet, om dat de *Arteriæ Carotides* daar door worden toegedrukt, nog om dat de ademhaling word belet, maar alleen door de belette *Circulatio* door de ſtreng.

(†) Het kan zyn, dat de keering van 't Kind door de omſlingering der ſtreng word belet, en dat een Kind, in plaats van met het hoofd voor te komen, overdwarſch op 't kleine bekken komt, en in zulken geval, kan de zwaare baaring, als een eerſte oorzaak van de ſtreng, maar als een tweede, van de legging van 't Kind zelfs voortkomen.

(§) Schoon de oude en alle die voor van DEVENTER, geſchreven hebben, wel niet ſpreken van de ſcheeve Lyfmoeders, zoo hebben zy egter de ſcheefgeplaaſte moedermonden gekend, zoo als men zien kan by HOLLERIUS *in Comment.* in *Aphorism.* 46. *Lib.* 5. HIPPOCRAT. by SCENKIUS op de meeraangehaalde plaats, by JUSTINA, MAURI-

CE-

§. 170. Om deze reden zal ik hier de moeite ſpaaren, om te toonen, hoedanig men den ſtompen en gevenſterden haak, met den draad, van Peu *Chap.* 2. *Lib.* 13. beſchreeven, door de omſlingering van de ſtreng, moet heen brengen, dezelve op twee plaatſen binden, en tuſſchen beiden met een ſchaar doorſnyden, en vervolgens 't Kind haalen; alleen zegge ik maar, dat wanneer de omſtandigheeden doen gelooven, de zaak aldus geſtelt te zyn, dat men dan het Kind by de voeten zoude konnen afhaalen, vermits de omſlingering der ſtreng om den hals, of om 't Lighaam van 't Kind, door het keeren zouden worden afgeſlingert, en zoo de ſtreng niet wierd losgemaakt, of dat zy te kort was, dat dan naar mate 't Kind na buiten gaat, de Lyfmoeder, door de meermaalen aangtoonde t'zamentrekking, ook inkrimpt; dit raade ik nog des te meer aan, om dat de Schryvers, die ons willen doen gelooven dat zulks meermaals gebeurt, ook zeggen, dat 'er in de tuſſchentyd der Ween, plaats genoeg is voor de inbrenginge der hand, tuſſchen 't Kind door.

ceau, en inzonderheid by Portal bladz. 3. welke laaſten zegd „ als „ de Vrouw in arbeid is, zoo werd de mond van de baarmoeder wy„ der en zagter, maar men moet wel agt nemen hoe zy gekeerd ſtaat, „ ofte na voren na de blaas, ofte na agteren na den endeldarm. Na vo„ ren gekeerd zynde, is de verloſſing gemakkelyker en ſpoediger, alzoo „ de verwydering van de inwendige mond in een regte linie ſtaat met de „ uitwendige, in tegendeel als de mond na achteren gekeert is, is den arbeid „ langzamer en moejelyker, om dat d' innerlyke mond niet direct op de „ uiterlyke aanſtaat, en daarom is ook deze zoort, van opening van de „ mond van de Lyfmoeder bezwaarlyk te bereiken, ende moet de vinger „ langs het onderſte deel van de ſcheede, die tegens den endeldarm aan „ ſtaat, ingebragt worden.

DRIE-

DRIE-ENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Als de navelſtreng voorkomt, of buiten gevallen is.

Wanneer de navelſtreng voorkomt.

§. 171. De navelſtreng komt voor den uitgang, voor, of na 't breeken van 't water, of valt buiten de ſcheede; dit gebeurd, zoo wel in een ſcheefgelege als in een welgeplaaſte Lyfmoeder, zoo wel als het hoofd, de billen de voeten, den rug, den arm, of eenig ander deel voorkomt, als dat den buik zig aanbied, dog meer in een regte, ontſtaande in deze, of door de veelheid van waater, de lengte van de ſtreng, de wydgeopende Moedermond, of om dat het overdwerſch op, en in 't kleine bekken komt, of om dat 't hoofd van 't Kind, tegen het eene of andere been van 't bekken word tegengehouden, en om deze zelve reeden, word de ſtreng zomtyds te gelyk met eenig ander deel buiten de geboorte gevonden, eindelyk gebeurt het als de Moederkoek aan de zyden, of digte by den inwendigen mond der Lyfmoeder vaſt is.

Voorzegging.

§. 172. Het uitvallen van de ſtreng, is altyd gevaarlyk, zoo om dat de koude den doorloop van 't bloed in dezelve kan verhinderen, als om dat zy door 't hoofd van 't Kind kan gedrukt worden, en ſchoon zommige Schryvers voorgeeven, dat als de ſtreng met een ander deel (als met een arm of voetje) te gelyk is buiten geſchooten, minder gevaar heeft, dan dat dezelve alleen buiten is (om dat zy meenen, dat dezelve dan meer bevryd is van gedrukt te worden) zoo maakt dit dan weder-

derom zoo veel moejelyker geboorte, om dat het Kind alzoo buiten de hand-konſt, niet kan gered worden. Eindelyk, al is de ſtreng maar alleen buiten, zoo komt het Kind, als men het niet tydig red, meeſt altyd dood ter wereld, hoe zeer men zig bevlytigd, om ze in te brengen, wyl men dezelve niet kan binnen houden, maar zy doorgaans, terſtond na de inbrenging, wederom buiten gedreeven word.

§. 173. Is de Lyfmoeder en het Kind daar in regt geplaatſt, en heeft men de ſtreng door de vliezen gevoeld, dan wagt men tot dat de baarmoedersmond ruim genoeg verwydert is, dan breekt men de vliezen, als meer gezegd is, en brengd de hand terſtond in de Lyfmoeder; en haald 't Kind by de voeten af. Zyn de vliezen gebrooken, en is de ſtreng reeds buiten gevallen, dan haald men 't Kind op dezelve wyze; kan men de hand niet wel invoeren, en is den doorgang te zeer bezet door 't hoofd, of is 't Kind zoo ver gevordert, dat men verwagt, dat het in een Wee of twee zal doorgeperſt worden, dan kan men dezelve agter ter zyden of voor het hoofdje voor dat ogenblik tragten in te brengen, en beletten, datze niet wederom uitvald. Deze inbrenging geſchied aan die zyde daar de meeſte ruimte gevonden word, 't welk men eerſt met de vinger onderzoekt; is de ruimte aan de linkerzyde van de Vrouw ter zyden het hoofdje, dan vat men de ſtreng met de toppen van de voorſte en middelſte vinger der regterhand, voerd dezelve zoo hoog na binnen als moogelyk is, en tot agter (of ter zyden) het hoofdje; voeld men dat 'er een Wee opkomt, en de ſtreng daar door word uitgeperſt, houd men de ſtreng met de vinger zoo lang tegen, tot dat dezelve voorby is; en dit alles geſchied

Hoe men zig hier in gedragen zal.

op datze warm blyven zouw, en daarom word ze ook wel in de hand gehouden, blyft 'er eenige plaats over daarze door uitvald, dan willen zommige dat men in die ruimte een lapje linnen, 't zy met het eind van de vinger, of met een fpatel brengen zal, om die opening te fluiten, dog van al dezen omflag kan men zig geruft ontflaan, om dat de inbrenging maar alleen in de fchede gefchied en niet in de Lyfmoeder, en daarom die veilig wil werken, geen vergeeffchen arbeid doen, en 't Kind en de Moeder behouden, die moet, het zy dat de Lyfmoeder regt of fcheef geleegen is, het zy dat de ftreng alleen, of met eenige anderen uitgeperft is, of 't Kind regt of kwalyk geplaaft, aanftonds na 't breeken van het water, de Vrouw agter overleggen, de hand zagtjes invoeren, en 't Kind by de voetjes af haalen; (*) en is het hoofd reeds te veel

Wat vyligft, fpoedigft en beft gedaan word.

(*) De waarheid van het geen in dit Hoofddeel gemeld is, en de mogelykheid van de voorgeftelde bewerkingen, zal uit de volgende aanmerkingen van den geoefende La Motte blyken.

Aanmerking van *La Motte*

„ Den 3 January van 't Jaar 1689. Wierd ik verzogt om de Vrouwe „ van een Lakenwever te verloffen, ik vond haar met waaren arbeid be„ zet, zynde de Ween heevig, lang en verdubbeld. In de korte tus„ fchen pofing die de Ween my gaven, wilde ik my van de geleegentheid „ van het Kind verzekeren, dat my fcheen door de vliezen die het wa„ ter behouden, zeer naby en wel geplaatft, om een fchielyke verlos„ fing te hoopen: De Ween op dit ogenblik vermeerderende, wierden de „ vliezen geopent, de waters vloeiden af, en de Navelftreng volgde ter „ lengte omtrent van een voet; maar gelukkiglyk verdubbelde de Ween „ met buitengemene kragt, en eindigden niet, als met den uitgang van „ het Kind, zonder dat ik tyd had om my ongeruft te maken, over de on„ verwagte uitvallen van de navelftreng, en het gevaar dat daar van kon„ de voortkomen, en ondanks deze uitnemende gezwindheid, was het „ Kind zoo zwak, dat ik dagt dat het dood was. Ik verlofte de moeder ter„ ftond verder, het Kind bekwam van de flaauwte, en de eene en de „ andere voeren in 't vervolg wel. Indien de Ween hier niet zoo he„ vig geweeft, en het Kind niet ten eerften gevolgd was, maar opge„ hou-

veel in den doorgang gevordert, is de ſtreng daar door gezwollen en niet meer moogelyk om de verloſſinge by de

„ houden hadden, gelyk dikwils na de afvloejing der waters gebeurt, „ zou dit Kind mogelyk dood zyn geweeſt, door de drukking van de „ navelſtreng.

„ Den 23 December van 't Jaar 1693. Wierd Ik gehaald om een Vlees- „ houwers Vrouw te verloſſen, derzelve Ween waren heevig, maar 't „ Kind nog verre af. Als ik my van de gelegentheid van het zelve wil- „ verzeekeren, vond ik de vliezen ſterk geſpannen, en de waters belet- „ ten my, het Kind te voelen, het geen my verpligte, na 't ophouden der „ Wee te wagten, en alzoo ik wel zeeker het hoofd voelde, hoewel nog „ verre, wagte ik geduldiglyk, tot dat de waters waaren afgevloeid; daar „ na wilde ik den voortgang die het hoofd gemaakt hadde ontdekken; maar „ toen was ik verwondert, een groote lengte van de navelſtreng, buiten „ de Lyfmoeder te vinden; dog ik was verzeekerd, dat, terwyl het hoofd „ weinig gevordert was in den doorgang, het zelve my toeliet myn hand „ in de Lyfmoeder te brengen, om de voeten te gaan zoeken, en de „ verloſſing te eindigen, maar naauwlyks had ik daar aan gedagt, of men „ zag een groote Jongen die zeer wel voer, ter wereld komen, ik verloſte „ terſtond de Moeder van de nageboorte.

„ Den 3 September 1695 was een Boerin in arbeid, de waters vloei- „ de af, en wierden gevolgd van de navelſtreng, waar van een aanmer- „ kelyke lengte uit kwam. Een Buurvrouw, die dit werk beter verſtond „ als de Vroedvrouw, en het gevaar daar van zeer wel kende liet my „ haalen. Ik ging ras en vond de Vrouwe onder zeer dringende Ween, „ welke zonder ophouden verdubbelden, het hoofd van 't Kind was zeer „ gevordert, en de navelſtreng uit gekomen, zonder klopping, en zeer „ koud, niet tegenſtaande alle de voorzorgen om deſſelfs warmte te be- „ waaren, zoo in dezelve te rug te brengen, terwyl zy daar toe vryheid had- „ den, als door dezelve onophoudelyk in warme doeken te houden; „ maar het hoofd dat geheel den doorgang vervulde, en de koude van „ de navelſtreng, deeden my denken, dat het Kind dood was. Ik liet „ de Vrouw opſtaan, en op haar Mans ſchoot zitten, en riet haar om de „ Ween ſterk na beneden door te zetten, als of zy wilde afgaan, ter- „ wyl ik van myne zyde; het hoofd zagtelyk met myne vingers aan ieder „ zyde los maakte; het geen zoo van pas geſchiede, dat zy met de eer- „ ſte volgende Wee verloſte; dog van een dood Kind, als ik voorzegd „ had. Ik hield het Kind een weinig zonder de nageboorte af te ſchillen,

 „ om

de voetjes te doen, dan moet men het Kind met het werktuig van Le Vret of liever met de *Forceps* enz. op

„ om te zien of den omloop des bloeds niet wederom zoude hervatten ; „ maar als ik zag dat het vrugteloos was, volbragt ik het overige.

Wat men uit deze gevallen leert.

In de twee eerste aanmerkingen heeft de natuur het werk volbragt; in de derde heeft een geringe hulpe met de hand, en een goede plaatzing der Vrouwe de verlossing bevordert, maar in de volgende heeft hy de hand na den bodem der Lyfmoeder moeten inbrengen en het Kind by de voetjes verlossen.

„ Tien of twaalf dagen daar aan, kwam men my met 'er haast haalen, om na „ een buurvrouw van de voorige te gaan, om een diergelyke verlossinge; „ aldaar komende, vernam ik dat zy veel langer in arbeid geweest was, „ en dat het hoofd van het Kind ver genoeg gevordert was, om de na- „ velstreng zoodanig te drukken, dat den doorgang van het bloed ver- „ hindert wierd ; het geen ik erkende door het gebrek der klopping in de „ streng en door de koude en fletsheid desselfs, welke voorzorg ook de Vroed- „ vrouw genoomen hadde, om de warmte daar in te behouden, zoo door de- „ zelve in de scheede, en zelfs tot agter het hoofd te rug te brengen, (eer dat „ zy zoo ver gevordert was,) als in warme doeken te houden. Ik oor- „ deelde dat het Kind dood was, en alzoo de Moeder maar slappe en „ kleine Ween hadde, welke niet vermeerderden door de plaatzing die ik „ haar deed nemen, besloot ik na eenigen tyd by haar geweest zyn, en „ alle deze omstandigheden overwoogen te hebben om de verlossing te „ onderneemen. Ten dien einde leide ik haar overdwers van haar bed „ bragt het hoofd zonder moeite te rug, ging de voetjes zoeken, die ik „ na den doorgang bragt en eindigde de verlossing in een ogenblik. Het „ Kind was dood, ik verloste de Moeder, die vervolgens welvoer.

La Motte kwam te laat.

Indien La Motte vroeger by deze Vrouw geweest was, zouw hy na alle waarschynlykheid dit Kind in het leven behouden, en had hy in de volgende aanmerking het gebruik der *Forceps* geweeten, zoude hy dit hoofd niet geopend hebben.

„ Den 17 Augst. 1699. De Vrouwe van een Schoenmaker in deeze „ Stad, ziek zynde en om te verlossen, opende zig de vliezen, en de na- „ velstreng volgde de waters ; de Vroedvrouwe over dit toeval ongerust, „ liet my haalen ; ik vond de streng koud, en zonder klopping, wat voor „ zorge de Vroedvrouw ook gedragen had, om dezelve te rug te bren- „ gen, niet alleen in de scheede, maar zelfs tot agter het hoofdje, zoo „ veel als zy het had konnen doen ; maar zy was geduurig wederom by „ ieder Wee uitgekomen, het Kind had opgehouden van zig te bewee- „ gen, van het ogenblik af dat de streng verschenen was. De Ween „ geduuri-

op het ſpoedigſte doorhelpen, zoo als te vooren duidelyk genoeg is gezegd; want anders zoude het noodzakelyk moeten ſterven door den beletten omloop des bloeds. (*)

VIER-ENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Als het Kind de hand, den elleboog, de ganſche arm tot aan den Oxel *toe, de ſchouder, de zydelyke of agterſte deelen van den hals, het bovenſte van de borſt of rug aanbied.*

§. 174. Het voorkomen van de hand, den elleboog, de ſchouder, den hals met het bovenſte van de borſt, en rug, voege ik hier by malkanderen, om Waarom zoo veel deelen by een genomen zyn.

„ geduurige en onophoudelyk wordende, en het hoofd van het Kind zeer
„ in de ſcheede vorderende, deeden my hoopen, dat de verloſſing wel
„ haaſt volgen zoude; maar als ik zag dat de zaaken in den zelven ſtaat
„ bleeven zonder te vorderen, dat de Vrouwe te vergeefs leed, en dat
„ de dood van het Kind zeker was, door den langheid van tyd die de
„ ſtreng was uitgegaan, dat ze koud, flets, en zonder klopping was,
„ beſloot ik de verloſſing te doen. Het was te vergeefs, dat ik het hoofd
„ van het Kind tragte rugte te brengen, het zat al te vaſt beklemd, de Lyf-
„ moeder al te veel in een geperſt, en de Ween al te heevig, om dit te
„ konnen doen: dat my het oogmerk om de voeten te zoeken deed ver-
„ laaten, om dat voor te nemen om het hoofd met myn *Biſtorie* te ope-
„ nen: ik bragt myn hand daar in, vatte het aan, trok het buiten, en
„ eindigde door dit middel de verloſſing in een oogeblik. Ik verloſte de
„ Vrouw van de nageboorte, en zy voer in 't kort zeer wel.

De Teekens die La Motte van de dood des Kinds meld, waren niet zeker genoeg om daar op het hoofd te openen.

(*) Is de drukking der ſtreng bekwaam, om den omloop des bloeds, van de Moeder tot het Kind, en van 't Kind tot de Moeder, te beletten, zoo ziet men wel, dat de doorſnyding van dezelve, de dood nog zekerder.

om dat deze delen omtrent op dezelve wyze voor af uitkomen, zoo wel in een ſcheeve als in een regt geplaaſte Lyfmoeder, en ook een en dezelve behandeling vereiſchen.

Hoe deze deelen zig in een regte en ſcheeve Lyfmoeder aanbieden.

Als een regt geleegen Kind, in een zydewaars hellende Lyfmoeder, by den aanvang der Ween wierd nedergedrongen, dan moet het hoofd van het Kind tegens dat (*Os ilium*) darmbeen gedrongen worden, daar de Lyfmoeders mond is geleegen. Hier vind het tegenſtand, de Lyfmoeder ſluit van tyd tot tyd ſtrakker om 't Kind, den hals buigd, de kruin van 't hoofd ſchuifd wat na boven, de ſchouder, den elleboog of de hand, 't geen digſt daar by is, dringen na onderen en tot in of door de Moedermond heen, of tot in de ſcheede, of (indien 't de handjes zyn) zelfs daar buiten; is het Kind in een ſchuins of geheel agterwaards hellende Lyfmoeder geplaatſt, dan ſchuifd 't hoofd over de kam van 't ſchaambeen, na dat het Kind geleegen is, het zy met het aangezigt naar onderen, of na booven gekeerd, en de handjes of de elleboogen, by het hoofd zynde, worden door de Moedermond doorgeperſt: zyn de handjes naaſt het Lighaam van het Kind geleegen, dan word de ſchouder door het *Orificium* doorgedrongen.

Is de Lyfmoeder voorwaars overhellende, dan kan dit geſchieden op het boovenſte en zydelyke gedeelte van 't heiligbeen. Is de Lyfmoeder zydewaards geleegen, zal en kan ook 't zelve, door dezelve oorzaaken wor-

der aanbrengt, en dat dit nooit moet geſchieden, al ſchoon dezelve uithangd, en men teekens van de dood des Kinds meend te hebben, vermits (zoo als ik 't vervolg nog breeder toonen zal) deze zeer bedrieglyk zyn; en de ſtreng ook in de verloſſing van 't Kind, niet zeer hinderlyk is.

worden voortgebragt. Het gebeurt ook, dat de handjes van 't Kind uitkoomen ſchoon de Lyfmoeder wel gelegen is, byzonder by Vrouwen die niet hoog draagen, een ruim bekken hebben, en wier Lyfmoeder in de breedte, en volgens 't beloop van 't bekken is uitgezet, wanneer een Kind dan hier of daar met het hoofd vaſt raakt en tegengehouden word, het zy op, over, of tegen het ſchaambeen, of tegen deſſelfs boog, of tegens het regter, of linker *Os ilium*, of tegens het bovenſte en zydelyke gedeelte van het *Os ſacrum*, ter plaatze daar het met het darmbeen word vereenigt, of tegens het *Tuberculum iſchii* op de hoogte van de geleeding, of tegens het *Foramen ovale*, of tuſſchen de inſnyding van 't *Os iſchium* en de ſcheepswyze holte van het *Os ſacrum*, of in de laaſt gemelde holte zelfs.

Het zydelyke, voorſte, of agterſte deel van den hals, de ſchouder, het bovenſte van de borſt, of rug, kan dus ook door de tegenhouding van het hoofd voorkomen, en het Kind, wordende nedergeperſt, zydewaards, voor, of agter overvallen, als zoo even gezegd is.

Hoe dat men beſt het deel dat zig aanbied kend en 't een van 't ander onderſcheid.

§. 175. Ik hebbe §. 163. de tekens opgegeven, waar aan men weeten kan dat de hand voorkomt, en het onderſcheid dat 'er tuſſchen deze en de voet is; maar den elleboog is zoo gemakkelyk door 't gevoel niet van de knie te onderſcheiden, als door dat de eerſte wat puntiger, en de laaſte ronder is; de ſchouder word van de knie onderſcheiden aan het ſleutelbeen het ſchouderblad en den hals, dat men gewaar word als men de vingers wat dieper invoerd, want den *Oxel* heeft veel overeenkomſt met de bogt van de knie. Het bovenſte van de rug word gekent aan de doornagtige uitſteekſels der wervelbeenderen, dat men naaſt dezelve de ſchouder-

derblaaden, daarbooven de nek voeld. Het boovenste van de borst kend men door de sleutelbeenderen, het borstbeen, en de afscheiding tusschen de twee sleutelbeenderen even booven het borstbeen, als ook door het strottenhoofd, enz. (*).

Wat al en wat niet gedaan moet worden.

§. 176. Als het water nog niet gebrooken is, raaden zommige Schryvers, om de Vrouw agter over te leggen, en in de tusschen tyd der Ween, en als de vliezen slap zyn, de vingers, of andere deelen, die voorkomen te knypen, ten einde het Kind dezelve te rug trekken zoude, en 't hoofd in de plaats valle; BARBERA WIDEMANNIN gaat zelfs zoo verre, en zegd, die het uitkoomen van den arm hier door niet belet, dat die geen Vroedvrouw mag genoemt worden; maar behalven dat het Kind zomtyds dood kan zyn, zoo is dit knypen van de vliezen zelden mogelyk, zonder ze te breeken, daarom (schoon ik het laag leggen van de Vrouw wel pryze, om dat het Kind daar door zomtyds met het hoofd regter voor den doorgang zoude kunnen gebragt worden) zoo moet ik dit knypen egter afraaden.

Hoe 't uitkomen van eenig deel, tydig belet word.

I. De beste wyze dan tot heeden bekend is, dat als de handjes, de elleboogen, de schouder, den arm, het zy

(*) Niemand denke, dat het altoos zoo gemakkelyk is, de deelen die zig aanbieden, van malkanderen te onderscheiden, want schoon men het gestel des Lighaams volmaaktelyk kend, kan men zig nogthans in het gevoel bedriegen, om dat men 't gantsche deel dat zig aanbied, dikwils niet voelen kan, maar alleen een gedeelte desselfs, als mede, om dat 'er zomtyds twee gedeeltens, van twee onderscheide deelen te voelen zyn, en om dat de mond der Lysmoeder niet altyd even ruim verwydert is, en eindelyk om dat de deelen, die zig aanbieden, zomtyds gezwollen of van een buitegewone groote zyn. Ziet ook wat Pag. 183. gezegd is.

zy alleen, of met het hoofd te gelyk, of als den hals of de ſchouder, enz. zig voor de vliezen vertoonen, men, zoo ras dezelve breeken, de hand invoert en de voetjes uitbrengd; is de Moedermond ruim genoeg verwydert of ſcheef gelegen, dan mag men de vliezen breeken, en terſtond als gemeld is, de hand binnen dezelve brengen, en de voetjes zoeken, vatten en na zig halen; is de Lyfmoeder zydewaards, agter of voor over hellende, legd men de Vrouw, en brengd de hand in, als te vooren gezegd is, zonder dat men een band of ſtrik om de voet behoeft te leggen, want hier door word het werk te veel vertraagd, gelyk den Heere LA MOTTE uit een meenigte voorbeelden en genoegzame proeven aantoont en beveſtigd, meldende, dat, doen hy eerſt de Vroedkonſt begon te oeffenen, ook hierin de Schryvers ſtiptelyk navolgde, maar dat zyne ondervindinge van veele Jaaren herwaards hem nu hadde geleert, hoe onnodig dit was. (*)

II. Is 'er een of zyn beide de armen tot aan de ſchouder buiten, veroorzaakt door het onkundig trekken aan dezelve (daar men zig altoos zorgvuldig voor moet waggen, (†) of om dat het Kind in het kleine bekken is inge- Als den arm tot de ſchouder geboren is.

(*) Het eenigſte geval, waar in men den arm eenigzins mag of kan te rug brengen, is, als de hand nog niet in de ſcheede, of nog niet verder als het hoofd gevordert was, of als dezelve overdwerſch in of voor den inwendigen mond der Lyfmoeder bekneld zat, en nog niet buitengekomen was, als in de volgende 270ſte aanmerking van LA MOTTE.

(†) Men moet de leerwyze der ouden voor al daar in niet navolgen, als van HIPPOCRATES, ALBUCASIS *de extract. fœtus mort. Cap.* 761. EUCHAR. *Rhod. Cap.* 14. en meer andere, welke het Kind aldus raaden met geweld uit te trekken, wyl zulken wreeden en onbetamelyken handelwys vreeſlyke ſcheuring en de dood aan Moeder en Kind kan verwekken.

geperſt, dan moet men zoo wel in een regte als ſcheefgeleege Lyfmoeder het uitgekoome handje in de eene hand neemen, en de andere wel beſmeerd langs het zelven invoeren, onder of ter zyden het Kind, alwaar de meeste ruimte is, na de voeten, een van dezelve of beide te gelyk vatten, en na buiten brengen. Vind men geen genoegzamen doorgang voor de hand, drukt men het Kind tegens de ſchouder, of onder den *Oxel*, of tegens de borſt, of rug, in de tuſſentyd der Ween een weinig te rug, om des te gemakkelyker binnen de Lyfmoeder, en by de voetjes te koomen, zig wagtende van de drukkinge tegens 't hoofd te doen, zoo als GUILLEMEAU en andere verkeerdelyk aanraaden, 't geen AMAND *Obſerv.* 78. met regt wederlegt, en tegenſpreekt. Na maate dat de voeten na buiten gaan, trekt de uithangende arm wederom binnen, 't Kind keerd en wend zoo als men wenſcht.

Moet nooit worden ingebragt.

III. Als men zoo een buitengekoomen arm wederom binnen wil brengen, loopt men gevaar van 't zelve te breeken, men doet de Vrouw vergeefſche pyn aan, men vertraagd het werk, mat zig zelven af, en men kan nog niet ten einde koomen, dewyl de Lyfmoeder (*Uterus*) zig ſterk om 't Kind ſluit, de deelen drooger worden, en beginnen te zwellen, waar door de ruimte, die 'er was, merkelyk vermindert, en eindelyk moet men na verloop van 2 en 3 maal 24 uuren, nog tot de afhalinge by de voetjes overgaan. Den zeer ervaren LA MOTTE twyffeld daarom met reeden aan de egtheid van veele ondervindingen van alle oude en nieuwe Schryvers, welke voorgeeven zulks gedaan te hebben, wyl hy het beide volgens den regel en het voorſchrift beproeſt

proeft heeft, maar nooit zoo heeft kunnen gelukken, en wederlegt daarom Mauriceau. (*)

Uit

De wyze op welke *La Motte*, *Mauriceau* wederlegt, dient ook tegen andere Schryvers.

(*) La Motte laat zig op de volgende wyze horen, *Chapit.* XXXI. „Dat het te wenschen waare, dat de hedendaagsche, de ouden wat minder in dit stuk navolgden, en dat de aanmerkingen van Mauriceau wat minder tot regels dienden, dat de inbrenging van den arm ontrust, schadelyk, en tegens de waare oefening en ondervindinge strydig is, en dat Mauriceau den arm zoo dikwils niet binnen de Lyfmoeder heeft te ruggebragt, als hy voorgeefd, want in de CCLXVII. Aanmerkinge zegd hy, dat hy in deeze verlossing (by het formeeren van 't waater, door de vliezen, den arm voelende voorkoomen) de vliezen brak, den arm te rug bragt, en 't Kind by de voetjes afhaalde, waar op La Motte aanmerkt dat Mauriceau zig te vergeefs van de uitdrukkinge, dat hy den arm te rug bragt, bediend, wyl den inwendigen mond der Baarmoeder ruim genoeg geopent was, om 'er zyn hand door te brengen na de voetjes, dat hy zig wyders niet aan deeze wyze van doen gehouden heeft, maar tot eene geheel tegengestelde overgegaan is, als blykt aanmerking DCIX. waar in hy meld, dat hy by een Vrouwe geroepen wierd, welkers waters van het begin af al waren afgevloeid, en welk het Kind den arm met het hoofd aanbood, dat hy dezen arm agter het hoofd van 't Kind te rug bragt, en dat dit Kind, na nog omtrent twee volle daagen in den doorgang gebleeven te zyn, egter leevendig ter weereld kwam, hier op zegd La Motte, dat diergelyke aanmerkingen moeten dienen om de kwaade gevolgen daar van te leeren kennen, en om te verhoeden dat eerst beginnende niet in dezelve misslaagen vallen, en aanmerkinge CXLIV. CLII. en DXL. zegd, dat hy den arm met de navelstreng agter het Kinds hoofd bragt, daar deze gesteltheid de verlossinge onmogelyk zoude maken, ook zegd hy aanmerking CCXCIV. Ik zag een Vrouwe die in de sesde Maand van een dood Kind miskraamde, dit Kind bood den arm aan, en de Vroedvrouw denkende dat het de voet was, trok dezelve tot aan de schouder na buiten, dezen arm bragt ik na binnen, maar alzoo het water al voor 2 dagen was afgeloopen, den inwendigen mond der Lyfmoeder al te weinig geopend, te hard om 'er myn hand door te kunnen inbrengen, oordeelde ik gepaster, de uitdryving van dit Kind aan de natuur over te geven, enz. Uit welk verhaal van de al te weinig geopende, en ten harden Moedermond, enz. La Motte niet zonder reeden besluit, dat dien arm niet binnen de Lyfmoeder maar alleen binnen de scheede is te rug gebragt geworden, en deze te rugbrenging meer schaade

Nader bewys dat men den arm niet kan of mag inbrengen.

Uit de driederley wyze, waar op de Schryvers leeren, dat den arm moet worden binnen gebragt, zoude ik hier

„ dan voordeel gedaan heeft; verder toont hy, hoe op verscheide ande-
„ re plaatzen den arm niet ingebragt, maar de hand langs dezelve bin-
„ nen gevoerd heeft na de voetjes, en de Vrouwen gelukkiger en spoe-
„ diger verlost heeft, als op de voorgaande wyze, en verwondert zig daar-
„ om dat hy deze wyze niet altyd gehouden heeft, als aanmerking CLVII.
„ en CCIII. in welke eerste hy zegd, dat het Kind zeer grof, en den
„ arm door de Vroedvrouw tot aan de schouder buiten getrokken, en
„ zoo dik gezwollen was, dat hy dezelve niet na binnen konde brengen,
„ voordat hy de voetjes hadde gezogt, die hy na zig haalde, 't geen gelee-
„ gentheid gaf om het Kind te keeren, en onder het na zig haalen den
„ dikken arm, die den doortogt belemmerde, en 't Kind buiten te bren-
„ gen, enz. In de 2de aanmerking zegd hy, ik hebbe een Vrouwe ver-
„ lost van een Kind, dat over eenige uuren by de Moeder gestorven was,
„ het welk den geheelen linker arm tot aan de schouder toe aanbood, doen
„ ik geroepen wierd om haar te helpen; dit Kind scheen my egter toe in
„ 't begin van den arbeid, leevendig geweest te zyn, want den ganschen
„ arm en de schouder, welke in den doorgang waaren, waaren blaauw
„ van de kneuzinge die 'er de Vroedvrouw aan hadde toegebragt, zoo
„ door den arm sterk te trekken, gelyk als zy kwalyk gedaan hadde, als
„ door dezelve te tragten te rug te brengen, dat zy niet had kunnen vol-
„ brengen, om het vervolgens by de voeten te haalen en te keeren, ge-
„ lyk als men altyd in diergelyke ontmoetingen doen moet &c.

Uit de aanmerkingen van PORTAL kan men ook duidelyk de vrugtelooshied, van het te rug brengen van het uitgedronge armje leeren, als men *Observ.* 4:54:68:71 *en* 75 met elkanderen naauwkeurig vergelykt, want in de eerste wende hy daar toe te vergeefs zyne poogingen aan, en in de laaste heeft hy het niet ondernoomen, (schoon het uit zyn Schryven blykt, dat de zaaken al zoo erg gestelt waaren als in de eerste gevallen) maar heeft zyn hand, zonder zig met de inbrenginge op te houden, langs 't buiten zynde armtje ingevoerd na de voeten, en de verlossinge gelukkig verrigt. Ziet ook hoe dat DENYS *Pag.* 455. geraaden heeft, den uitgedrongen arm in te brengen, en hoe hy het zelve niet geoeffend heeft. *Pag.* 458:461:467:469:472:484:487,488. Ziet ook wat al vergeefsche moeite dat 'er gedaan wierd, om den uitgedrongen arm in te brengen, en dat men eindelyk nog het Kind by de voeten moest af haalen, van de Dr. Heer PLANQUE *Bibliotheque Choisie de Medicine* medegedeelt. GUILLEMEAU *Chap.* 19. *en* 20. REUF *Lib.* 4. *Cap.* 1. SENNERTUS *Lib.* 4. *Cap.*

hier nog in 't breede, de onmogelykheid kunnen bewyzen, dog zulks is uit het even voorgaande, en uit de ſluitinge der baarmoeder om 't Kind, genoegzaam te verſtaan.

Wanneer de Lyfmoeder zoodanig om 't Kind is geſlooten en toegetrokken, dat de hand niet binnen dezelve kan worden ingebragt, moet men handelen als §. 144. gezegd is, of de afhaalinge by 't hoofd met de *Extractores* (niet tegenſtaande den arm buiten is) verrigten. (*)

Het afdraajen en afzetten van het armtje, kan ik ook om voorgemelde redenen, en om de weinige voordeelen, niet genoeg afraaden, en om dat de oorzaak, dat men niet by het voetje koomen kan, meer geleegen is in de ſterke omſluiting van de Lyfmoeder als in de vernaauwing van de Moedermond, door het buitengedronge armtje; en om dat men ruimte bekomt, door het inſpuiten van Olie, of het inbrengen van Watte in Olie gedoopt, of door het leggen der Vrouwe voor over, en 't zagtjes verwyderen van de Lyfmoeder, door het inbren-

Cap. 5. SCIPIO *Mercuriæ Cap.* 4. D. HEISTER, DIONIS *Chap.* 17. VAN SOLINGEN *Cap.* 42. *en* 43. HUWE' *Cap.* 50. TITSING. Ja zelfs van DEVENTER hebben hier in dwaaſlyk gehandelt, en den Hr. HOFMAN *Praxis Medica* en ABLAINCOURT en andere kwaalyk geleert.

(*) Den Heer D. ABLEINCOURT toont in zyne aanteekening op het XXXIXſte Hoofdſtuk van VAN DEVENTER, dat hy van de werking der Lyfmoeder zeer weinig geweeten heeft, dewyl hy zig over MAURICEAU verwondert, als hy zegd dat als een arm uit is, een Vroedmeeſter niet by de voetjes kan koomen, zonder te zweeten, zelfs in 't koudſte van den Winter, niet kunnende begrypen, waar die groote moejelykheid van daan komt, ten zy den *Uterus* ſcheef geleegen was, dog zyn Ed: is zulks wel toe te geeven, als hebbende de Vroedkunde zelfs nooit geoeffend.

brengen van de hand van agteren. Ziet hier onder hoe dat La Motte in een diergelyk geval (*) heeft gehandelt.

Het

De 270ste aanmerking van *La Motte.*

(*) „ Den 17. Augustus 1705 wierd ik verzogt om een Vrouwe te gaan „ verlossen, een uur buiten de Stad, ik vond haar zeer uitgeput, door de „ langduurigheid van den arbeid, ik onderzogt met alle moogelyke „ oplettenheid, na de geleegentheid van haar Kind, waar van ik het „ uitwendige gedeelte van den onderarm voelde, dwersch voor den door- „ gang, het scheen my onmoogelyk om deze verlossinge gelukkig te „ eindigen, door de moejelykheid die ik vond, om myn hand in te „ brengen, ik bragt ze egter langzaam en zagtjes binnen, en gleed dezelve „ langs den hals en de rug van het Kind, maar de Lyfmoeder was zoo- „ danig toegetrokken, en omwrong het Kind zoo naauwkeurig (zynde „ de waters meer dan 24 uuren te vooren afgevloeid) dat het zeer „ moejelyk was, om ze verder door te brengen, de hulpe van myn hand „ wierd vrugteloos door de sterke drukkinge die zy leed, dat my „ noodzaakte om ze van tyd tot tyd na my te haalen, om 'er de „ doofheid uit te doen gaan, en 'er nieuwe kragten in te bekoomen, „ dewyl de Ween die voor een tyd opgehouden hadden, en die zig „ vervolgens zoo veel sterker verheften, als ik aanhield, myn hand „ dieper in te brengen, my in de weg, die ik houden moest, om „ deeze verlossinge ten einde te brengen, zeer hinderden, geduurende „ al dezen tyd kon ik geen leeven aan het Kind bemerken, en alle „ de deelen der Vrouwe leeden zoo een groote ontsteeking, dat „ haar buik tot aan de keel opzwol, met aanhoudende geneigdheid „ om te braaken, gevende van tyd tot tyd monden vol groene en „ geele gal over, zoo veel byeen gevoegde toevallen schrikten my „ niet af, maar door myn hand weder in te brengen, zonder veel ge- „ welt te oeffenen, kwam ik eindelyk tot aan de voeten van het Kind, „ die ik by een voegde, omvatte, na my haalde, en de verlossing ge- „ lukkig eindigde, het Kind leefde.

„ Aanmerking CCLXXI meld hy het volgende.

De 271ste aanmerking van *La Motte.*

„ Den 22 January 1697 kwam men my des nagts verzoeken, om „ een uur van hier, een Vrouw te gaan verlossen, wiens Kinds armtje „ uitkwam, en zoo verre gevordert was, dat het boovenste gedeelte van „ de borst scheen te willen volgen, en te gelyk voorkwam, het hoofd „ van het Kind, was tegens den rug gevouwen, meer dan 12 uuren had- „ den de zaaken in dezen staat geweest, doen ik daar kwam, en het geen „ het toeval nog vermeerderde, is, dat de Ween by aanhoudendheid

ver-

Het afdraajen volgens MAURICEAU geſchied ook zoo gemakkelyk niet, ten zy in onvoldraage eñ bedorve vrugten.

Door het afzetten met een mes, in het ſchouder gewrigt, dat PARE' gemakkelyker beſchreeven als gedaan heeft, kan de Moeder zeer ligt gekwetſt worden, en door de been eindens, die niet genoeg kunnen worden afgeſneeden, kunnen in het doorhaalen of in 't keeren, groote ſcheuringen en verwondingen verwekt worden. Ja het kan gebeuren dat 'er alle teekens zyn van de dood van het Kind, en dat het egter nog leeft. De Hr. DE LEUREE heeft my verhaalt, dat een Vroedmeeſter een armtje van een Kind afzette, om dat hy meende dat het dood was, maar dat dit Kind, terſtond ter Weereld koomende, nog bloede, dat dit moeſt geſtuit worden, en

„ verdubbelden, en zoo veel heeviger wierden, als ik my te weer ſtel- „ de, de borſt te willen te rug drukken, op dat ik vryheid zoude ver- „ krygen, om myn hand tuſſchen den arm van het Kind door te bren- „ om de voeten te gaan zoeken; hoe weinig dat de Ween ook kwam op „ te houden, ſcheen 'er my egter eenig middel te zyn, om myn oog- „ merk te vervullen, maar de prikkelinge die myn hand verwekte, deed „ de Ween wederkomen, welke vermeerderde en verdubbelden, met zoo „ veel meer heevigheid, als ik aanhield hem in te voeren, en liet maar zoo „ veel tyd na als ik de Vrouw ruſt gaf, tot dat eindelyk de Ween eenige tus- „ ſchen tyd hadden, waar van ik zoo van pas gebruik maakte, dat ik de „ borſt genoegzaam te rug drukte, om aan myn hand den vryen ingang „ in de Lyfmoeder te geven, die ik vervolgens met meer gemak ingleed, „ als ik had durven hoopen, niet geloovende dit deel zoo rekbaar te vin- „ den als het was, aangezien den langen tyd, dat het waater afgevloeid was.

„ Ik vond de voetjes zonder moeite, trok dezelve na my, in 't eerſt „ een reis of twee zonder vrugt, maar in 't vervolg eindigde ik de verlos- „ ſing op de gewoone wyze.

„ Ik was zoo vermoeid en afgemat, dat ik meende dat dit de laaſte ver- „ loſſing van myn leeven zouw zyn, en ik hadde meer dan agt dagen „ noodig om van de groote vermoejing te herſtellen &c.

en het Kind nog 6 Maanden in 't leeven bleef. Zie ook AMAND *Obſervat.* 84. TITSING in zyn *Diana pag.* 204. Twee armen van het Kind met het hoofd te gelyk komen minder voor als een arm alleen, en twee armen zonder het hoofd, om dat het hoofd doorgaans dan over het *Os pubis* heen of tegens 't *Tuberculum iſchii*, of op eene andere plaats van 't kleine bekken wederhouden word.

VYF-ENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Als de borſt van vooren, en op zyde, den rug, den buik, de Heupen, de teeldelen, het boovenſte van de dyen of de knien voorkoomen.

Hoe deze deelen kunnen voorkomen, is uit het vorige te verſtaan.

§. 177. Hoedanig, zoo wel in een regte als in een ſcheeve Lyfmoeder, eenige deelen van den romp kunnen voorkoomen, als de borſt van vooren, op zyde, den rug, de lenden, den buik, de heupen, als meede de teeldeelen, het boovenſte van de dyen, enz. is uit het geen te voren gemelde, genoegzaam te verſtaan; en de voorkoominge der knien kan men uit de beſchryvinge van het voorkoomen der voeten genoegzaam begrypen, derhalven zal ik de moeite ſpaaren, om hier wederom een herhaalinge te doen, van 't geen ik te vooren gezegd heb, alleen moet ik hier melden, dat als eenige deelen van den *Truncus* of romp van het Kind voorkoomen, deeze doorgaans door het voelen of inbrengen van de vinger alleen, niet gekend nog van de andere deelen onderſcheiden kunnen worden,

om

om dat deze deelen zelden in het kleine bekken zoo diep worden ingedrongen, als de andere, maar daar op rusten, zoo dat men de hand zelfs moet inbrengen om ze te beslaan, te onderscheiden, en 'er zig van te verzeekeren (bladz. 156 en 157 in de aantekening gemeld.) Als de knien voorkoomen, kan men dit met de vinger doorgaans wel gewaar worden, om dat deeze dieper in het kleine bekken worden ingedrongen, Ja tot in, en zelfs tot buiten de scheede.

§. 178. Als men voor het breeken van 't water, zig verzeekerd heeft, dat eenige van de gemelde deelen van den romp voorkoomen, of ook de knien, of het boovenste van de dyen, moet men, zoo rasch den Moedermond genoegzaam is verwydert, het waater breeken, of is het water reeds gebrooken, de hand voorzigtig invoeren, tusschen het Kind en de vliezen, de Lyfmoeder zagtjes verwyderen, om geen scheuringe te verwekken (gelyk te beurt viel aan een Vroedmeester, daar PORTAL in zyne aanmerkingen van gewaagd) vervolgens de voetjes vatten, en het Kind haalen als §. 128. No.3. en elders in 't breede is gezegd. Wat voor en kort op 't breken der vliezen geschieden kan.

En is 'er geen genoegzaamen doorgang voor de hand, kan men als den rug, de heup, de lenden, enz. voorkomt, die een weinig opdrukken, en alzoo binne koomen. Als de deelen van 't Kind de inbrenging der hand belet.

Is de knie voor den doorgang, brengd men de vingers of de hand onder de bogt, en daalt langs het beentje of na de voet, dat men vat, en buiten brengd; maar is de eene knie te veel in den doorgang gevorderd, en de andere daar nevens te voelen, dan laat men 't zelve alzoo doorkoomen. Als de knie voorkomt

Dog zoo de eene knie na vooren en over de schaam- De knie over 't schaambeen.

beenderen heen geschooven is, dan drukt men de knie, die in den doorgang is, een weinig te rug, dog met alle mogelyke voorzigtigheid, of men brengd de hand ter zyden in en na 't andere beentje, en vat beide (*) voetjes; die men na den doorgang brengt.

Ik

Bewys dat ons gezegde met de bevinding overeenkomt.

(*) Deze wyze van doen stemt over een met de bevindinge van voorname Vroedkundige, als met die van PORTAL *Aanmerking* 20, 23, 35, 37, 64. van AMAND *Observ.* 16, 37, 42, 65, 72, 96, 106. DENYS. *Pag.* 503, 507, 514, 516. JUSTINA *Pag.* 49, 50, 51, MAURICEAU *Observ.* 118. en op veele andere plaatzen meer, LA MOTTE *Observ.* 273, 274, 277, 278, 279. Van welken laasten, ik kortelyk hier maar eenige tot een staaltje zal bybrengen.

Aanmerking van *La Motte.*

„ Den 23. December van het Jaar 1697. kwam men my des middernagts „ verzoeken, om twee uuren hier van daan een Vrouwe te verlossen, „ die zedert verscheide daagen, in arbeid was, en welken waters des „ avonds al waren afgeloopen, zonder dat de Vroedvrouwen het Kind „ vinden konden, de Ween die deze arme Vrouwe uitstond, waaren „ zoo heevig en zoo veel, dat zy volgens haar zeggen niets meer hoopte als te sterven, om 'er een einde van te zien, zelfs, zouden de Vroed„ vrouwen getwyffeld hebben of deze Ween wel baarends Ween waren, „ zoo zy het Kind niet zonder ophouden hadden voelen beweegen, in „ den buik van de Moeder; ik begaf my zoo rasch moogelyk was, by „ haar, en vond gelukkiglyk (de heevigheid der Ween veel vermin„ dert zynde) dezelve niet meer dan langzaam en kort, en de Vrouwe „ op een weinigje stroo by het vuur leggende, en de Vroed„ vrouwen zonder my eenig verhaal te kunnen doen van de gelegentheid „ van 't Kind, my alleeniglyk zeggende, dat de waters den voorigen „ avond waren afgevloeid; ik onderstoeg de arme Vrouwe, en alzoo ik „ de deelen naar wensch gesteld vond, verzeekerde ik my, van de geleegentheid van 't Kind, het geen den rug aanbood, ik bragt myn hand „ langs den ruggestreng tot aan het agterhoofd, maar dit niet zynde dat ik „ zogt, nam ik de tegen overgestelde zyde, daar ik de billen, de dyen, „ en de voetjes vond, welke laaste ik zamen voegde en 't Kind tot aan „ de dyen uitbragt, het Kind wel geleegen zynde, dat is met het aangezigt naar onderen gekeert, volbragt ik in een oogenblik de verlossinge, „ zoo van 't Kind als vervolgens ook van de nageboorte, dit alles duur„ de niet langer, dan eén vierde van een quartier uurs, en de Moeder „ en 't Kind voeren wel.

In zyne overweeginge voegt hy 'er by, dat het maar een geluk was, dat,

Ik zal niets meer zeggen, van die gevallen waar in het Kind met de zyde voorkomt, om dat 'er geen onderscheid is in de oeffenig, tusschen deeze en de voorgaande, 't geen uit de volgende aanmerkingen blykt. (*) — De zyde van het Kind voorkomende, word als het voorgaande gehandelt.

Z E S-

dat het Kind het leeven, en de Lysmoeder haare slappigheid hadde behouden, geduurende een zoo langen arbeid, en in zoo een kwaade gestalte, en dat dit de voorname oorzaak was, die deze verlossinge zoo gemakkelyk maakte.

„ Den 3 January 1700 liet een Schoenmaakers Vrouw my haalen, om haar te verlossen, ik ging by haar, en vond, dat de Ween heevig genoeg waaren, om het Kind zoodanig te hebben doen vorderen, dat het gemakkelyk zouw zyn, om my van dessels geleegentheid te verzeekeren; maar de vliezen alleen zeer gespannen vindende, ten tyde van de Ween, door de indringing van het water, zonder dat het Kind, daar in eenig deel scheen te hebben, en de zaaken eenigen tyd in den zelfden staat blyvende, zonder dat zig iets openbaarde, ging ik over om de vliezen te openen, en de waters te doen afvloejen, daar na bragt ik myn hand vry diep door, om my van de geleegentheid van het Kind te verzeekeren, van het welke ik de buik vond, die ik kende door zyn uitgestrektheid, door de zagtigheid, en door de navelstreng die daar aan vast was, en welkers kloppinge het leeven van het Kind verzeekerde, ik hield aan, om myn hand langs de deyen en voeten door te brengen, die ik te zamenvoegde, en deeze verlossing met het zelve gemak, als de voorgaande, eindigde. — Aanmerking van den laast gemelde.

„ Deze verlossinge, die my de verbeeldinge dikwils gekweld hadde, door de moejelykheid die ik my voorstelde, van die te verrigten, veroorzaakte by my een aangenaame verwonderinge, doen ik 'er de uitvoeringe zoo gemakkelyk van vond.

(*) „ 1693. Wierd ik verzogt, 'sMorgens ten 6 uuren, om by een Vrouw te koomen, die in arbeid was, en die eenigen tyd te vooren verzogt hadde, dat ik haar wilde verlossen, wanneer de tyd zou gekoomen zyn; maar wanneer ik dan kwam, zeide my de Vroedvrouw, dat het water wel groeide, dat de Ween goed waaren, dat het Kind wel geplaatst was, en dat men my zeer bedankte, maar 14 of 16 uuren daar aan, wierd ik vriendelyk verzogt weder te keeren, ik vond het Kind door de heevige en aanhoudende Ween, zoodanig vast gezet, dat ik een uitneemende moeite hadde, om het deel dat zig voor den doorgang aanbood een weinigje te rug te brengen, om de vryheid — Aanmerking.

„ te

ZES-ENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Handelende van die verlossingen, waar in het Kind met het hoofd en met de voeten voorkomt; als ook van die, waar in de voeten, de handen en het hoofd, te gelyk voorkoomen.

Wanneer het hoofd met de voeten te gelyk voorkoomt.

§. 179. Het hoofd met de voeten alleen, of met de handen te gelyk, komt zeer zelden voor, en dit gebeurt doorgaans, maar 1. by Vrouwen die een wyd

„ te verkrygen, van de hand in de Lyfmoeder te brengen, ten einde de „ voeten te zoeken, die ik niet dan met groote moeite vond, en niet dan „ na zeer langen tyd en veel moejelykheid buiten bragt, zoodanig was „ de Lyfmoeder in eengetrokken, en om het Kind gevoegd, en de Ween „ die niet een oogenblik ophielden verpligtten my, om myn hand, van „ tyd tot tyd eens uit te haalen, om nieuwe kragten te bekoomen, ik „ voegde de voetjes eindelyk te zaamen bragt ze buiten, en het Lig„ haam volgde, zoo dat ik deeze verlossinge niet eindigde, dan na my „ zeer afgemat te hebben.

„ Een kwalik gegronde schaamte gaf oorzaak, aan al wat deeze Vrouw „ leed, welke na zoo veele pynen, verpligt was, om 'er zig uit noodza„ kelykheid van te ontdoen.

Aanmerking.

„ Den 19 Augustus 1701. des morgens ten 5 uuren, zond om my „ een *Gravin*, van by haar te koomen, zy was op haar tyd, ik vond „ haar opgestaan met heevige Ween, die zonder ophouden verdubbelden, „ Zy zeide my, dat ze haar waater, meer als 2 unren te vooren, hadde „ voelen ontloopen, zonder meesteresse te zyn, van het op te kunnen houden, „ ik besloot uit haar berigt, dat 'er iets buiten gewoons in haar arbeid „ zyn moest, de Ween waaren al te heevig, en te veel, gevoegt by de aan„ houdende afvloejinge der waters, om niet te kunnen velossen, indien „ het Kind wel geleegen was geweest, ik deed haar bekwamelyk leggen, „ en onderzogt met oplettendheid de geleegentheid van het Kind, ik „ heb nooit het hoofd nader nog beter gevordert gevonden, indien de „ waarschynlykheid my hadde kunnen bedriegen, maar vooringenoo-

„ men

wyd bekken hebben; 2. door zwakheid in de onderste deelen der vrugt, 't geen oorzaak is, datze haar voeten niet kun-

„ nen van het teegendeel, door de heevige en veele Ween die de Vrou-
„ we leed, bragt ik allengskens dit gedagte hoofd te rug, en verzeekerde
„ my in dit aanraaken, dat het de heup was, ik had geen moeite, om
„ myn hand daar onder door te laaten glyden, om de voeten te gaan zoeken,
„ die zeer na by waaren, ik voegde ze by een, en volbragt de verlossin-
„ in een klein oogenblik.

„ Deze Daame, haar in dezen staat beschouwende, dagt dat het de laaste
„ uur van haar leeven was, maar haar ongerustheid veranderde wel haast
„ in blydschap, wanneer zy het Kind hoorde schreien, by na zoo haast
„ als ik hadde beginnen te werken, en haar vreugd vermeerderde nog,
„ doen zy wist, dat het een zoon was, dewyl ze maar een Dogter had-
„ de.

„ Den 22 February van 't Jaar 1698. een Vrouwe van haar eerste Aanmerking.
„ Kind zwanger, en op haar tyd zynde, voelde ligte en kleine Ween,
„ zoo in den buik, omtrent de naavel, als in de lenden, liet my verzoe-
„ ken om by haar te koomen, ik ging terstond heen, en na den aard
„ der Ween, die zy hadde, te hebben onderzogt, verzeekerde ik haar,
„ dat het voorbooden van haare verlossinge waaren, en waaschouwde
„ haar, van niet in de draagstoel, in de Koets, nog te voet uit te gaan,
„ maar dat het nog niets was, dat my verpligte, om werkelyk by haar
„ te blyven, dat ik niet verre gaan zoude, en dat ik by der hand zoude
„ zyn, om haar van tyd tot tyd te komen zien, het geen ik geduurende
„ drie daagen, dat deeze Ween aanhielden, het welk haar gewone vermaak
„ geenzints stoorde, ontvangende zy, geduurende deezen tyd gezelschap, en
„ speelende zoo als zy gewoon was; op het einde van de derde nagt,
„ de Ween aanmerkelyk vermeerdert zynde, deed ze my dit berigten.
„ Ik ging by haar, onderstoeg haar, om my van de geleegentheid van
„ haar Kind te verzeekeren, en dewyl het *Orificium uteri internum* maar
„ zeer weinig verwydert was, was ik verpligt om nog drie of vier Ween
„ te laaten voorbygaan, welke heevig en verdubbelt zynde, de deelen
„ zoo bekwaam maakten, dat ik meende het hoofd door de vliezen te
„ voelen, maar het scheen my nog verre af te zyn, ik bleef nog eenigen
„ tyd stil op deze bedriegelyke waarschynelykheid, tot dat het waater
„ was afgevloeid, als wanneer ik de knie vond, in plaats van 't hoofd;
„ na 'er my van verzeekerd te hebben, bragt ik die te rug, zoo rasch
„ de Ween geeindigt was, en ging het voetje van het Kind zoeken, dat
„ ik vatten; ik had geen moeite, om het andere te vinden, dat ik by

 „ het

kunnen brengen daar hun hoofd is geweest 3. dat de Kinderen te groot, of 4. dat 'er geen ruimte genoeg is, om de voeten na booven te brengen, en eindelyk 5. als het Kind nog moet keeren wanneer de Moeder Ween krygt, en deze van het begin af zeer heevig zyn.

Waarom dit moejelyk te kennen is voor 't breken der vliezen.

§. 180. Dit geval is zeer moejelyk te kennen, voor het breeken van 't waater, om dat het schynt, als of 'er twee of meer Kinderen, in de Lyfmoeder waaren, als meede om dat (volgens de aanmerkingen van den Heer van Deventer en Justina) zulke Kinderen dan eens het hoofd, dan eens de handen, en dan eens de voeten alleen, en zomtyds wederom eenige van deeze by malkanderen, of alle te gelyk aanbieden, vermits het Kind, als het gezond is en leeft, niet nalaat onder de Ween en voor het breeken der watervliezen, zig zomtyds zoodanig te beweegen, dat dan het eene, en een weinig daar na, wederom een ander deel voorkomt.

Wat niet gedaan mag worden.

§. 181. Men moet in dit geval. Het zy dat de Lyfmoeder regt of scheef geleegen is, het hoofd van het Kind, nooit tot den doorgang tragten te brengen, nog als men de voetjes kan bereiken, ook niet veel moeitens aanwenden om de zoogenaamde scheefheid van de Lyfmoeder te verhelpen, zoo als de Heer van Deventer verkeerdelyk aanraad, om dat de voeten hier niet verre behoeven gezogt te worden, maar al ruim zoo

„ het eerste voegde, en dezelve beide gevat hebbende, en het Kind met
„ het aangezigt na booven gekeert zynde, deed ik het een halve draay doen,
„ zoo als men behoort te doen in deze geleegentheid, op dat het na onderen
„ zoude keeren, daar na eindigde ik de verlossinge van 't Kind,
„ en van de nageboorte, zy voeren beide wel.

zoo na by zyn als het hoofd, 2. om dat 'er geen gemakkelyker nog ſpoediger verloſſingen zyn, als die by de voeten geſchieden en eindelyk om dat des Lyfmoeders mond, met het uitbrengen van de voeten genoeg verwydert, en te regt gebragt word.

Derhalven, moet men de Vrouw leggen, om dat het waater niet zoo ſpoedig breeke, het Kind niet te laag, of niet in het kleine bekken indringe, en inmiddels nog met het hoofd voor de geboorte keeren mogt; maar dit miſſende, moet men, als de Lyfmoeders mond ruim genoeg verwydert is, het waater breeken, dog deeze niet geopend zynde, liever wagten, tot ze door de Ween ontſlooten, en het waater door de Ween gebrooken is, als wanneer men de beſmeerde hand, door de ſcheede na binnen de Lyfmoeder invoert, een of beide de voetjes vat, en, als te vooren gemelt is, na buiten brengt. Wat men al doen mag en moet.

Gebeurt het dat deezen deelen, zeer verre in den doorgang gevordert zyn, gelyk zomtyds geſchied, als de Vrouw een dag of twee in arbeid gezeeten heeft, en dit geval, of niet gekent, of verwaarlooſt is, dan zal men, indien het noodig is, de blaas en den endeldarm leedigen, en de verloſſinge by de voetjes, of wel by dat deel, dat meeſt in den doorgang gevordert is, betragten; terwyl het eene deel uitgaat, zal men, indien het weezen kan, het andere na maate te rug drukken; of kan dit niet weezen, dan ſlegts tegenhouden, dit is het eenigſt geval, waar in een band om de voet gelegd, van eenig nut zoude konnen zyn, om dat men, met de eene hand by den band trekkende, het boovenlyf of het hoofd, met de andere hand, (ingebragt) zoude kunnen opdrukken. Als deze deelen verre in den doorgang gevorderd zyn.

Is

En zeer vastbeklemd en ingedrongen zyn.

Is 'er geen deel van het Kind, op geenerley wyze te rug te brengen, of uit te haalen, 't zy door de grootte van het Kind, of door de zwellinge, die het in den doorgang geleeden heeft, of door de zwellinge der teeldeelen van de Vrouw, dan moet de uithalinge, dan by het eene, en dan by het andere deel, beurtelinks worden ondernoomen.

De vliezen mogen, en kunnen nooit te gelyk met de voeten gevat worden.

De wyze die zommige aanraaden, om de vliezen met de voeten te gelyk te vatten, is geheel af te keuren en te verwerpen, 1. om dat dit niet geschied, zelfs niet in de tusschen tyd der Ween, dewyl de vliezen daar toe niet slap genoeg zyn, 2. om dat men handjes in plaats van de voetjes zoude kunnen vatten, 3. om dat men de nageboorte te gelyk van de Lyfmoeder zou kunnen afscheuren, dewyl de vliezen aan deze vast gehegd zyn; de ondervindingen van La Motte zullen ons voorgestelde bevestigen. *Observ. CCLXXXII.* (*).

ZEVEN-

Aanmerking van *La Motte*.

„ Den 21 November van 't Jaar 1700. Wierd ik des nagts verzogt, om „ een zeer arme Vrouwe twee uuren van hier, te koomen verlossen, welke zedert twee daagen in arbeid was, ik bevond, dat het Kind „ de voeten met het hoofd te gelyk aanbood, het geen de Vroedvrouwe „ hadde doen denken, dat ze maar werken moest om den doorgang te „ verwyderen, en dat dan het hoofd wel door zoude koomen, te meer, „ om dat de Ween die heevig en veel waaren, daar zeer veel toe scheenen te helpen, zy deed dan daar toe haar best, maar het was te vergeefs, en ze scheurde deze Vrouwe haare deelen zoo, dat ik de lippen „ en andere aangrensende deelen, zeer gezwollen, en gescheurt vond, „ niet tegenstaande al deze poogingen en wanorders, twyffelde ik niet, „ als ik het tegengestelde deel nam, van 't geen zy genoomen hadde, of „ ik zou haast deeze verlossinge ten einde brengen, het geen my het hoofd „ deed verlaaten, en de voeten vatten, niets scheen my gemakkelyker, „ ik trok den een na den anderen buiten de scheede met d' eene hand, „ terwyl ik de andere geduurig gebruikte, om het hoofd te rug te brengen, ten einde de billen vryheid te geeven, van door te koomen; myn

„ oog-

ZEVEN-EN-TWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Van de tegennatuurelyke Baaringen, door de engte der tegennatuurlyke gesteldheid van het bekken, of de overmaatige groote van het Kind.

§. 182. De enge bekkens worden gemeenelyk gevonden by mismaakte, by manke, by die in haar jeugd de engelsche ziekte gehad hebben, of by die door

Van de oorzaak der Enge Bekkens.

„ oogmerk was het eenige dat ik hebben moest, maar ik kon het zelve
„ niet ter uitvoer brengen, zoodaanig was de Lyfmoeder toegetrokken,
„ en om het Kind vernaauwt, zedert den langen tyd dat de waters waa-
„ ren ontloopen, gevoegd by de heevige en geduurige Ween, zedert het
„ begin van den arbeid, welke nog vermeerderden, zoo rasch ik haar
„ ondersloeg; dan tragtte ik eens het hoofd te rugbrengende, de voeten
„ buiten te brengen, dan bragt ik het hoofd alleen te rug, en dan trok
„ ik eindelyk wederom eens aan de voeten, daar na hield ik my aan het
„ hoofd, waar uit ik een gedeelte van de hersenen nam, en trok het met
„ kragt te gelyk by de voeten, terwyl de Vrouwe wel vast gehouden
„ wierd, dit alles was vrugteloos; den doorgang was zoodanig bezet,
„ dat de zieke niet hadde kunnen waateren, nog afgaan, zedert meer
„ dan 24. uuren; na een weinig adem geschept te hebben, vatte ik het
„ Kind wat beeter als te vooren, zette myn voet tegen de bedde sponde aan,
„ en trok voorzigtig, dog met zoo veel kragt, dat het Kind begon te
„ beweegen, en eensklaps uitkwam, zonder te weeten hoe, ik verloste
„ haar verder van de nageboorte, liet haar een glas *Cider* geeven, en on-
„ dertusschen wat melk kooken, die ik haar verder ook liet geeven. zy
„ verloor de moed geenzints, maar wierd vervolgens zeer ziek hadde
„ een tegenwilligen afloop van pis, met zoo een heevige buikloop, dat
„ ze alles liet afloopen, zonder het te voelen, niet tegenstaande deze
„ toevallen, herstelde zy, zonder eenig kwaad overblyfzel van deeze

door een Venerische of andere oorzaak, een uitzetting aan eenig been van het bekken gekreegen hebben. Hier uit blykt, dat groote en sterke Vrouwen, wel een klein, en daar en teegen kleine en teedere, een groot bekken kunnen hebben.

Waar de vernaauwing gevonden word.

§. 183. Deze vernaauwing word dan aan het boovenste, of aan het onderste gedeelte van het kleine bekken gevonden, of aan beide.

I. Aan

„ zwaare verlossinge te behouden, maar dit was eerst zes maanden na
„ de verlossinge.

Aanmerking.

„ Den 3 Desember 1702. ging ik om een Bakkers Vrouwe te verlos-
„ sen, welkers Kind het hoofd de twee handen en een voet aanbood,
„ en welkers dood aangekondigt was, door alle teekens die men 'er van
„ hebben konde, ik leide de Vrouwe en bragt het hoofd vry gemakkelyk
„ te rug, maar de handen bezette. meerder plaats, en belettede my van
„ de andere voet te gaan zoeken, het geen my verpligte van haar te rug
„ brenging te beproeven, tragtende de borst na binnen te drukken om de
„ handen te doen volgen, maar het was my onmogelyk om daar in te
„ gelukken, de weg was al te veel bezet, het was ook te vergeefs dat
„ ik de weederinbrenging van de een of van de andere arm wilde onder-
„ neemen, het geen MAURICEU zoo dikwils moogelyk gevonden heeft,
„ het welk my de verlossinge by de eene voet deed onderneemen, die ik
„ buiten trok tot boven de knie, zonder ze verder te konnen doen vor-
„ deren, na te vergeefs verscheide pooginge te hebben aangewend, nam ik
„ het besluit om deze voet te rug te brengen, en om daar toe te koomen, nam
„ ik de dye aan het onderste gedeelte omtrent de knie, die ik allenskens
„ te rug bragt, tot deeze het Lighaam hadde doen te rug wyken, en
„ ziende dat ik in myn denkbeeld gelukte, hield ik op dezelve wyze aan
„ het been en de voet te rug te drukken, tot dat ik de vryheid hadde van
„ myn hand in de Lyfmoeder te gelyden, om de andere voet te gaan zoe-
„ ken, die ik vond als vast zynde omtrent het middelste deel en de in-
„ wendige oppervlakte van het linker *Os ilium*, waar ik het van ontwik-
„ kelde, by het andere voegde, haar beide tot den doorgang bragt: na
„ mate dat ik dit deede weeken de armen na binnen, en belettede my niet
„ meer in de verlossingen, welke ik na veel moeite eindigde, ik verloste
„ de Moeder wyders van de nageboorte, het Kind was dood, en het
„ scheelde niet veel of de Moeder stierf ook, egter herstelde zy na veel
„ lyden.

I. Aan het boovenſte deel wordze gemaakt, door de voorwaarswyking van het boovenſte gedeelte van het heilig been en de nabyheid van dit gedeelte van dit been, met de ſchaambeenderen, waar door het bekken plat word. (De Hr. VERRET en De Hr GREGOIR te Parys, hebben my een *Sceletum* van een volwaſſe Vryſter vertoond, welkers bekken van booven zoo eng was, dat ik daar naauwelyk twee dwerſche vingeren konde doorbrengen; en van een diergelyke ſpreekt ook van DEVENTER.) of door de nabyheid de inwaards of na elkander wykinge van het onderſte of uitſteekende gedeelte van de beide *Oſſa ilia*, waar door het bekken driehoekig word, of door de nabyheid en het behulp van deeze alle.

II. Aan het onderſte gedeelte word de vernaauwing gemaakt, door de voorwaardswykinge van het onderſte gedeelte, of de punt van het heiligbeen; de binnewaards wykinge van de *Proceſſus*, van de *Oſſa iſchia*, die men *Chiſtæ* noemt, en de agterwaards en binnenwaardswykinge van de *Tubercula iſchii;* het *Os Coccygis* ſtel ik geenſins onder die beenderen die de vernaauwinge maaken, ten zy dat het door *Anchyloſis* met het *Os ſacrum* is vereenigt, om dat het natuurlyk geſtelt zynde beweeglyk is.

§. 184. No. 1. Kan in 't begin niet zoo wel gekend worden, als No. 2. dan door de hand hoog in te brengen, om dat het onderſte gedeelte van het kleine bekken, dat men met de vinger gemakkelyk beſlaan kan, in het eerſte natuurelyk is geſteld, om dat het waater als een naatuurlyke verloſſinge wel groeid; de Moedermond vry wel verwydertd word, de Ween geregeld zyn, en het hoofd zig aanbied, waarom een kundige zelfs

Hoe dezelve te kennen.

zelfs zouw kunnen bedrogen worden, en een Vroed-vrouw by het onderslaan van een baarende Vrouwe, ook altyd de gesteldheid van het bekken dient te onderzoeken; in 't vervolg word dit egter kennelyker, als het Kind, niet tegenstaande deze goede voorteekenen, egter niets vordert, maar op dezelve hoogte blyft, en de Vrouw door de herhaalde vlaagen, afgemat en ontkragt word.

Een groot hoofd. §. 185. Een buitengemeen groot hoofd ('t zy dat het een *Hydrocæpsalum* heeft, als by ROUSETUS *Cap.* 23. HILDANUS *Cent.* 5. *Obs.* 3. of eenige vleesgewassen aan het zelve heeft, als by SCHENKIUS de *fœtu Cornuto capite Lib.* 1. HILDANUS, *Cent.* 6. *Obs.* 17. of door een kwaade formatie zelfs by JOB VAN MEEKEREN, in 't eerste Hoofdstuk, van zyn aanhangsel.) van een Kind, op een middelmatig wyd bekken voorkoomende, zal dezelve teekenen hebben, als dat een middelmatig hoofd op een buitengemeen naauw bekken komt; een groot hoofd op een natuurlyk bekken kan zeer vast worden ingedrongen tusschen de beenderen, zoodaanig dat het niet na boven gedrukt nog na beneden kan uitgebragt worden; het zelve kan ook geschieden in een gewoon hoofd, in een al te klein dog natuurelyk gesteld bekken.

Beide gevaarlyk. §. 186. Het is beide al even gevaarlyk, voor de Moeder en veeltyds doodelyk voor 't Kind; om dat men dit zelden by tyds weet of kent: hoewel dat een groot hoofd op een natuurlyk en welgemaakt bekken voorkoomende, veel meer geleegentheid heeft om door te koomen, als een natuurlyk gesteld hoofd van een volwasse Kind, op een tegen natuurelyk eng bekken, om dat de beenderen van het hoofd over malkander kunnen heen schuiven, en

't

't hoofd daar door van rond in langwerpig veranderende, gemakkelyker kan doorgeperst worden, en het hoofd veel gemakkelyker een ronde en langwerpige als een platte en langwerpige gedaante kan aannemen, daarom is een eng bekken, dat van de natuurlyke gedaante en het gemeene maakſel der bekkens afwykt, zoo veel erger als een evengelyk eng bekken, dat het natuurelyke fatzoen behouden heeft.

Is het bekken van een natuurlyk fatzoen, en het hoofd buitengemeen groot, of is het bekken eng van een natuurlyk fatzoen, en het hoofd van een gewoone groote, en by jonge Lighaamen, dan gebeurt het, (ſchoon het Kind zelden leevendig ter weereld komt) dat egter de verloſſinge als een natuurelyke of zwaare nog gelukkig eindigt, om dat het hoofd, door de herhaalde nederperſſingen op het kleine bekken, eindelyk de beenderen doet van een weiken, en de banden uitrekt.

De vernaauwing door eenige *exoſtoſis* verwekt omtrent het zelve, als 't voorengemelde, en is niet min moejelyk, maar de vernaauwing aan het onderſte gedeelte van 't kleine bekken is veel zeldzaamer, en van minder belang, en de Kinderen kunnen in deze nog gemakkelyker gered en in 't leeven behouden worden, als in het eerſte.

§. 187. I. Is het hoofd van 't Kind veel grooter als het behoord te weezen, of is het kleine bekken van booven te klein, ſchoon van een natuurelyke gedaante, en het hoofd van een gewoone groote, dan is beſt de Vrouw te doen leggen en te gebieden, dat ze de Ween zoo weinig helpt en doorzet als moogelyk is, om de breekinge van het waater eenigzins te vertraagen, op dat het hoofd van het Kind, niet al te ſchielyk in de engte

Hoe men zig hier in zal gedragen.

zoude worden ingeperst, en door de kneusinge die het teegens de randen van het bekken bekomt, door 't sterk aandringen der Ween, niet opzwelle, en al te vast beklemd worde; maar het zelve in tegendeel, door den gemaatigden en zagten aandrang, op de de engte allenskens verlangden, tot den doorgang bekwaam gemaakt zoude worden.

Het werktuig van *Le Vret* aangepresen.

II. Is het water te vroeg gebrooken, of eer dat het hoofd nog in de vernaauwing van het bekken is ingedrongen; dan kan men het werktuig van LEVRET binnenvoeren, de drie buigzaame veeren, om 't Kinds hoofd voegen, en alzoo het zelve doorhaalen. Dit werktuig neemt minder plaats weg als de *Forceps*, desselfs veerkragtige veeren schikken en buigen zig na den doorgang, het hoofd kan zig hier in verlengen, en daarom kan het in dit geval van meer dienst zyn, als de tang van REUF *Cap.* 6. van BALDUINUS ROUSEUS de *fœtus mortui extractione*, de *Griffioen* van PAREUS, Ja zelfs als de *Forceps*, de gespleete band, en 't geheim No. VII. §. 184. beschreeven Ook is deze wyze vry wat moejelyker, als die van zommige Schryvers, als CELSUS, AQUAPENDENS, BARBETTE *Cap.* 24. §. 135. gemeld.

Als ook de *Forceps*.

III. Indien egter het Kind vast is ingedrongen, by voorbeeld in een driehoekig bekken, en dat dit werktuig van vooren, of van agteren wel ingebragt; maar desselfs veeren, door de beklemminge van het hoofd, niet om het hoofd kunnen worden gedraaid, dan kan de *Forceps* wederom van meer nut zyn, hoe veilig en gemakkelyk, de *Forceps* daar toe moet en kan gebragt worden, en hoe dat den Heer CHAMBERLAN, deeze in zulke gevallen, met veel vrugt gebruikt heeft,

den

den Hoogleeraar Boehmer, agter het werk van een Engels Geneesheer R. Maningham aangetoond, gedrukt in den Jaare 1746. welke verhandeling genoemt is, *Disquisitio de usu & Præstantia Forcipis Anglicanæ in partu difficili, exsitu nascendi capitis, intra ossa Pubis immobiliter hœrentis.* D Phillipho Adolpho Boehmero, *Medicinæ & Anatomiæ Professore publico ordinario.*

IIII. Is het hoofd in het bekken zoodaanig ingedrongen, of zoo gezwollen, dat 'er geen van deeze werktuigen is in te brengen, den doorgang rondom bezet, 't Kind op een voorzigtige wys, en door een vlakke hand niet na booven te drukken, en twyffeld men of het Kind dood is, dan moet men de Keizerlyke ſneede, als een zeer gemeene en gemakkelyke operatie, geruſt in 't werk ſtellen, op dat men de Moeder en Kind, nog beide mogt behoude; en niet zoo als Denys, dezelve beide laaten ſterven, als inzyn boek *Pag.* 567. te zien is.

Wanneer de Keizerlyke ſneede moet geſchieden.

V. Indien men verzeekerde teekenen hadde, van de dood (*) van 't Kind, by voorbeeld als 'er ſtortinge is ge-

Tekenen van de dood van 't Kind.

(*) Zomtyds gebeurt het, dat 'er alle tekens zyn van de dood van het Kind, dat dezelve daagen agter den anderen byblyven; dog dat de vrugt na derhand als herleeft en voldraagen word, derhalven moet men daar wel agt op geven. Een Juffrouw 7 Maanden zwanger, wierd gedreigd om met een mes den hals afgeſneeden te worden, zy ontzette daar door geweldig, kreeg flaauwtens, haar buik wierd yskoud, het Kind zakte in 't kleine bekken, haar buik wierd veel dunder, daar was geen leeven of beweeging van 't Kind te beſpeuren; zy wierd adergelaaten, met een zagt verwarmend afkooſel geklisteerd, den buik wierd met eenige verwarmende ſmering, als *Olie Chamomel, menthæ, majoran, alth. Compiſit.* En een ſtooving uit *Melilot. camomil menth. thym. majoran* geſtooft, en inwendig worden *Antiſposmodica* toegedient. Den buik begon allenskens warmer, en wederom dikker te worden, en eindelyk begon men de beweeging van 't Kind te ontdekken.

Aanmerking.

geweest, het zig in eenige daagen of uuren niet bewoogen heeft, de Vrouw op die tyd koud en huiverig is geworden, heevige flaauwtens en een blaauwe kleur gekreegen heeft, zonder dat de Ween daar van oorzaake zyn, als 'er stinkende stoffen uit de Lyfmoeder ontlasten, de Vrouw een stinkende Adem heeft, en 't waater al lange te vooren is ontloopen, als de opperhuid gemakkelyk van de huid van het Kind afscheid, de huid flets is, de beenderen week of beweeglyk zyn, 'er geen kloppinge van de slagaderen meer in de streng, aan de slaapen, of aan de pols van 't Kind, meer overig is.

Nadere opmer-kind. Den Leezer gelieven egter hier op te merken, dat er een groot verschil is tusschen de teekenen van een Kind, dat lange te vooren binnen de Lyfmoeder en vliezen beslooten gestorven is, en tusschen een Kind, dat in de geboorte onder den arbeid overleeden is; want het kan gebeuren, dat men op geene van de genoemde teekenen, eenige staat mag of kan maken; by voorbeeld, als het Kind met het hoofd in de geboorte is gestorven, dan kan het gebeuren, dat 'er geene van deze teekens gevonden worden, als alleen dat 'er geen kloppinge in de *arteriæ temporales*, of slaapslagaders, nog eenige beweeging in de hersenen gevoeld word, de bekleedselen van 't hoofd, of de deelen der Moeder, ook zoodaanig gezwollen zyn, dat 'er geen de minste kloppinge kan ontdekt worden. Eindelyk gebeurt het ook by Kinderen, die flaauw of door voorgaande geduurig wederkoomende vloeden, of andere sterke ontlastingen of ziektens der Moeder zoo zwak zyn, dat tusschen deze en een eerstgestorve geen onderscheid te voelen is, waar op wel deegelyk gelet mag worden.

Of de Moeder tot de keizerlyke sneede niet konde overgaan,

gaan, en het bekken door 't gezwolle hoofd, of de naauwheid desselfs zoo bezet was, dat 'er geen van deeze werktuigen was door te brengen, door de belemmeringe van 't hoofd en het bekken, de Vrouw evenwel noodzaakelyk verlost moest worden, om haar in 't leeven te houden, en dat, als het hoofd door was geschooten; de overige deelen, van 't Kinds Lighaam wel zouden kunnen volgen; dan zou men het hoofd moeten verkleenen, door een opening in 't zelve te maaken, de hersenen te doen uitvloejen, en vervolgens met de *Forceps* 't Kind haalen.

Het hoofd te verkleenen.

Maar is het bekken zoo eng, dat de overige deelen ook niet zouden kunnen volgen, of dat deze van een tegennatuurelyke gedaante waaren, gelyk als Kinderen die van vooren en agteren geboghelt zyn, aanmerkelyke beletzelen om door te konnen passeeren aan 't Lighaam hebben, of anderzins monstreus zyn, gelyk als by MERCAT. *C.* 3. *de steril. & præcip. aff. C.* 7. RODERICUS á CASTRO *C.* 3. *de natura* MULIER. *C.* 11. WEINRICH de MONST. PAREUS, REUF, JOUSTONUM, JASONEM, RIOLANUS, SCHENKIUS, LICETUS, *Memoires des Arts & des Sciences*, BARTHOLINUS, *in Actis Medicis & Philosophicis*, TULPIUS, *Cap.* 37. ALCIATUS, ALPHONSUS A. CARANZA, en meer anderen, dan moet de Keizerlyke sneede zonder verzuim in 't werk gesteld worden. Van de wyze die CELSUS *Cap* 29. *Pag.* 522. voorschryft, om de deelen van het Kind af en door te snyden, en stukswyze af te haalen, zal ik hier niet byvoegen, aangezien zulks, om de engte der deelen gantsch onmoogelyk is, en daarom verbied het gezag van dien grooten Man my niet, om die hier te verklynen, en deze wyze geheel te verbannen; want wat behoeft men nu langer in de

De Keiserlyke sneede noodzakelyk.

woorden van menſchen die gedwaald hebben, te zweeren.

Hoe men het hoofd zal openen.

VI. Men kan het hoofd beſt openen op de volgende wyze; men brengd de voorſte vinger der linker hand tot op het hoofd van het vaſt zittende Kind, ter plaatſe daar men de opening begeeerd te maaken; men vat in de regterhand de beide oogen van een geſlooten *Incifie* Schaar, zoodanig dat de voorſte vinger op de *Charnier*, of op het blad is uitgeſtrekt, dan brengd men alzoo de punt van deeze ſchaar, langs de vinger der linkerhand, langs glydendende tot op de herſenpan, welke men daar meede doorſtoot, vervolgens neemt men de vinger der linkerhand weg, en vat met de vingers van deeze hand, het eene oog van de ſchaar, en met die der regterhand het andere oog, men opend dan de ſchaar, en draaidſe geopend in de rondte, om het gat in de herſenpan zoo groot te krygen als noodig is, en onder het openen en draajen een weinig na zig te haalen, als de opening groot genoeg gemaakt is, vat men wederom als vooren de ſchaar in de regterhand, en brengt de vinger der linkerhand langs dezelve tot op het hoofd, om de ſchaar op dezelve wyze langs de vinger uit te haalen, als men die ingebragt heeft, op dat men geene deelen van de Vrouwe kwetze, het zelve kan ook met het verborge mesje §. 187. gemeld, verrigt worden, en men leedigd het hoofd van de herſenen, en men haald het Kind vervolgens met de *Forceps*, of met het werktuig van de Heer LE-VRET. Edog, zomtyds behoeft men deze niet te gebruiken, als de herſenen geleedigd zyn, om dat het hoofd, dan zoo veel kleinder is geworden, maar men kan de Konſtbewerking met de hand alleen verrigten

na

na 't voorbeeld van LA MOTTE *Observ.* 240. Hy wierd geroepen by een Vrouwe, welkers Kind 't zeedert 2 daagen, in den doorgang vast beklemd zat, en verzeekerd zynde van de dood van het Kind, opende hy het met zyn *Bistorie* het hoofd, haalde 'er een deel hersenen uit, vatte dit hoofd van binnen, en haalde het Kind in een oogenblik af.

VII. Deze beide kunnen van meer nut zyn, en gemakkelyk gebruikt worden, als den band van VAN DEVENTER in zyn Appendix van de monsters, zynde een band van linne, of ander linne na de lengte gesneeden, die men agter het hoofd brengt, en onder de kin by malkander voegt, toedraaid, en 't Kind daar door uithaald; den zelven band, willen eenige dat ROONHUISEN heeft gebruikt, met dat verschil egter, dat hy deeze band aan de eindens van zyn werktuig, wederzyds het hoofd heeft ingebragt, en vervolgens de beide veeren onder de kin by malkander gevoegd, en het hoofd uitgehaald, want de twee veeren kunnen in dit geval anders van geen nut zyn. De Band van *van Deventer.*

VIII. Als men geene van deeze gemelde werktuigen, by der hand heeft, zoo als zou kunnen gebeuren, als men buiten de Stad en het Kind dood was, dan zouw een kundige zig des noods van een haak kunnen bedienen, hoewel ik derzelver gebruik zoo veel afraade als mogelyk is, byzonder in de handen van onkundige, dewyl die daar door zwaare scheuringen, en verwondingen aan de Moeder, en de dood aan 't Kind kunnen verwekken, en om dat als men voorgemelde werktuigen heeft, geen haaken behoeft. Ik wil hier maar zeggen, wat 'er kan geschieden, om dat men zig niet wel kan, nog ook niet behoeft te belasten met veele De Haken by nood te gebruiken.

werktuigen, want daar ben ik altoos zeer tegen, als men zulks zoo als hier, kan vermyden.

En op wat wyze. Men plaats de een, of twee voorste vingers der linkerhand, naast het in 't *Cranium* gemaakte gat, langs deze voert men den haak, met den bek na den vinger gekeerd, door het gemaakte gat No. VI. binnen zynde, maakt men een beweeging met den haak, om de herssenen te vermorselen, en door het gemaakte gat te doen ontlasten; daar zet men hem wel vast, beschermd de scheede door de ingebragte vingeren, aan die zyde daar den bek is na toe gekeerd, op dat als den haak uitschoot, 't zy alleen of met een stuk beens, de *Vulva* niet gekwest zouw worden, zoo door den haak als door de ongelykheedens van het been, indien den haak wel is geplaast, en 't Kind niet voorschiet, doet men een langzaame op en nederbeweeginge, dat is van het schaambeen na het staartbeen, en niet zydewaars, of al schuddende, om dat den haak daar door gewis uitslippen zoude; zoo het Kind zoodanig was in het bekken ingedrongen, dat men het eene of het andere ooghol, of oorgat konde voelen, of dat men meende betere vastigheid en zekerheid te hebben, door den haak van buiten in te zetten, of dat 'er aan een plaats van buiten geleegentheid toe was, (gelyk naast eene tegennatuurlyke uitzettinge van 't been) dan voerd men den haak, zoo als ik even gezegd heb, langs de vinger na die plaats toe, daar men ze meend te zetten, men draaid aldaar den bek na, en tegens de herserpan, en drukt dezelve met de vingeren waar langs ze gevoerd is door de hersenpan, in het oorgat of ooghol, houd de vingers op dezelve gevestigd, en brengt het hoofd aldus buiten.

IX. Als de schouders te breed zyn, of op den rand

van

van het kleine bekken, of teegen de zetbeentjes, (*Tubercula ischii*) worden tegen gehouden, dan gebruikt men de gespleete band, op dezelve wyze als wy by de beknellinge van de Moedermond om den hals van het Kind gezegd hebben, en tragt zoo ras moogelyk is, de vlakke hand wederzyds het hoofd, en de vingers langs den hals, tot onder den *Oxcel* te brengen, en na zig te haalen. De gespleten band.

X. Heeft het Kind het waater in de borst of in de buik, en zyn deze holligheeden daar door zoodanig uitgezet, datze niet door de engte kunnen geraaken; dan moet het zelve indien het Kind dood is door een *Troiquart* ontlast worden, maar zyn ze tegensnatuurelyk groot, dan raaden de Schryvers, om de borst of buik te openen, de ingewanden 'er uit te haalen, en zomtyds zelfs de ribben af te breeken. VOLTERUS verhaald van een Vrouw, welke 7 maalen op deze wyze, om de engte der deelen is moeten verlost worden; evenwel ben ik van andere gedagten, 1. om dat het zeer moejelyk te verrigten is, 2. om dat men meenende dat het Kind dood is en 't nog leeft, een manslag begaan kan, 3. om dat men de Moeder kwetsen of kneusen kan, het is dan beeter dat men de Keizerlyke sneede doet, als zynde gemakkelyker veerdiger, en met minder pyn en gevaar te verrigten. De Troiquart.

XI. Word het hoofd aan het onderste gedeelte van het kleine bekken tegengehouden, dan is 'er geen verandering in de bewerking, als No. II. gemeld is.

AGT-ENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Van de wyze, om een nagebleven Kinderhoofd, uit de Lyfmoeder te haalen.

Oorzaak waarom een Kinds hoofd binnen de Lyfmoeder kan blyven.

§. 188. Een hoofd van een Kind, kan voornamelyk om de 4 volgende oorzaaken, binnen de Lyfmoeder blyven; voor eerst, om dat het Kind is dood geweest en bedorven is, waar door het hoofd van de romp afscheid, als het by de beenen afgehaald moet worden, gelyk als te zien is, in het geval van den Chirurgyn BROUWER te Nimweegen, in *Diana pag.* 167. en 168.

2. Als het hoofd te groot is, of de beenderen van het bekken te naauw, en 't Kind als gemeld is, word uitgehaalt.

3. Door de sterke omsluiting van de Moedermond, om den hals van het Kind, als §. 137.

Aanmerking van *La Motte.*

4. Door onvoorzigtigheid van die geene, welke de verlossinge verrigt of helpt verrigten, waar van LA MOTTE *Observat.* 253 meld, dat hy in een geval waar in het Kind den arm met de navelstreng te gelyk buiten de scheede aanbood, genoodzaakt was, dit Kind by de voeten te keeren en buiten te brengen, dat hy het zelve tot aan de billen hebbende buiten gebragt, en een halven draai deed maaken, om het aangezigt van dit (nog in leeven zynde) Kind, dat na booven gekeerd was, na onderen te brengen, dat hy vervolgens het Kind, tot aan de schouders en tot den hals hebbende buiten gehaald, de armt-

armtjes ontwikkelde, dat hy doen eenige ligte ſchuddinge deede, en zelfs herhaalde reiſen vry ſterk trok, om deeze verloſſinge, waar van de beginſelen zoo gelukkig waaren geweeſt te eindigen; maar dat dit te vergeefs was, het geen hem verpligte, om zyn vinger in den mond te brengen; ik was (zegd hy verder) daar in bedroogen, vermits ik in plaats van de mond de nek vond, en dat den hals de beweeging van het Lighaam niet gevolgd hebbende, was omgedraaid, zoo dat het aangezigt na booven gebleeven, en by gevolg de kin tegens de ſchaambeenderen haakende het beletſel was, dat hy moeſt te booven koomen, om de verloſſinge ten einde te brengen; hierom deed hy het Lighaamtje, door de Man van de zieke houden, terwyl dat hy het agterhoofd met de vingers van de eene hand te rug drukte, en met de andere de kin losmaakte, en zoo veel mogelyk was na onderen tragt te keeren, het geen hem ondoenelyk was, hy belaſte te gelyk, dat de Man van de Vrouwe zagjes trekken zoude, maar hy trok met zoo veel gewelt, in hoope van zyn Vrouwe verligting toe te brengen, dat hy met het Lighaamtje van het Kind, wel kleine treedjes ver van het bed viel, en het hoofd binnen de Lyfmoeder bleef.

Had La Motte, het Lighaamtje van het Kindje wat laaten opdrukken, in plaats van het na buiten te laaten trekken, dan zouw mogelyk de kin en 't aangezigt, gemakkelyker na onderen zyn gebragt geworden. Zie §. 164. Eindelyk kunnen nog verſcheide van de opgetelde oorzaaken t'zamen loopen, tot afſcheiding van het hoofd, en nablyvinge van 't zelve binnen de Lyfmoeder.

§. 189.

De afscheidinge verdiend de uiterste oplettenheid.

§. 189. Het zy dan hoe dat de affcheidinge ook geschied is, en of die booven het kleine bekken is voorgevallen, of binnen het zelve; zoo verdiend dit geval altoos de uiterste oplettendheid, om dat de Vrouw zoo lange zy daar van niet is verlost, niet buiten levensgevaar is, en het zelve door de werkinge der baarmoeder niet zal uitgedreeven worden, om dat de deelen beginnen te zwellen, den doorgang by gevolg te sluiten, en het Kind om dat 'er de lugt toegang gehad heeft, te verrotten en te stinken; 't welk veelerley toevallen kan verwekken, en eindelyk om dat overkomende vloeden of stortingen, niet zeeker gestuit kunnen worden, voor dat dit tegennatuurlyke Lighaam weggenoomen en aan de Lysmoeder geleegentheid tot zig in te krimpen gegeven is; dit zyn de reeden dat PAREUS in zyn 24 Boek *Cap.* 33. getuigd, dat hy met groot leedweezen heeft moeten zien dat het hoofd is nagebleeven.

't Hoofd moet spoedig worden uitgehaalt.

§. 190. Derhalven moet het hoofd zoo spoedig als mogelyk is, door de hand, of door bekwaame werktuigen, byzonder door zulke, waar door geen kwetzinge geschieden kan, of met behulp van die beide, uitgehaald worden, eer dat de opkoomende kramptrekkinge en zwellinge dit verhindert.

De wyze van *Celsus* verworpen.

Men moet de wyze van CELSUS, van GOURMELEN en andere oude, hier verwerpen, welke willen, dat men den buik der zwangere Vrouwe, door de handen van een kloek man sterk van booven na beneeden zal laaten drukken, om het hoofd hier door uit te persen, dewyl zulks doen hevige pynen, kneuzingen, zwellingen, ontsteekingen en bloedstortingen verwekt, en het hoofd daar door nooit kan worden uitgeperst.

De

De ingebragte en besmeerde hand kan van meer nut zyn, om dat men desselfs voorste en middelste vingers, in de mond kan brengen, en den duim onder de kin; om aldus het hoofd by de onderkaak na zig te haalen; anders kan men ook beproeven, om de vinger of vingeren door de *Fons pulsatilis* booven het hoofd, of in de ooghollen, in de gehoor-weg of agter het *Velum palatinum* in te brengen, of by de ooren te vatten; en indien het hoofd by het eerste wervelbeen van den hals, of tusschen het eerste en tweede wervelbeen is afgescheiden, kan men dit in het groote gat van 't agterhoofdsbeen bezoeken; maar vermits de kin zomtyds in tween splyt, en men in de ooghollen, of in 't agterhoofdbeensgat, of eenige der genoemde weegen geen genoegzaame vastigheid heeft, gelyk als wanneer die te klein zyn om 'er de vinger in te brengen, hebben zommige Schryvers ondervonden, en opgemerkt, dat deeze wyze alleen niet voldoenend genoeg was, en hebben daarom geraden om een stompe haak langs de ingebragte hand binnen te voeren, en dezelve in het hoofd te drukken, en aldus het hoofd buiten te brengen.

Hoe men dit moet behandelen.

Dog deze wyze van doen is vol zwarigheeden, niet alleen om dat het hoofd rold en keerd, als men den haak in 't hoofd wil indrukken; maar ook om dat men door den haak, schoon met een stompe punt voorzien, indien dezelve komt af te slippen zeer groote scheuring kneuzing &c. verwekken kan. En men heeft bevonden, dat men ook op deeze wyze niet heeft kunnen gelukken; want MAURICEAU *Chap. XIV.* heeft gezien, dat twee en drie Heelmeesters na malkander dit werk hebben moeten opgeeven, na te vergeefs al haar kragten en schranderheid

heid daar op uitgeput te hebben; en LA MOTTE *Observ.* 254. zegd, dat hy het niet kan uitdrukken, hoe gevoelig dat het *Orificium uteri* zig toetrekt, wat moeite dat hy ook deed om dit te beletten; dat hy het hoofd evenwel eindelyk uitbragt, zonder te kunnen zeggen hoe, en dat hy zoo afgemat was dat hy meende te sterven; en dit is ook de reeden geweest, dat zommige de uitdryvinge zeer kwaalyk aan de natuur hebben geraaden overtelaten; want wat dog zouw de natuur alleen doen, daarse met behulp der konst nog niets kan verrigten? ook zouw de overlaatinge aan de natuur dan moeten geschieden, eer dat men veel vergeefse poogingen hadde aangewend, en de Vrouwelyke deelen tot zwellinge aangezet, dat is de reeden, dat PARE' GUILLIMEAU en meer anderen hebben gewilt, dat men het hoofd binnen de Lyfmoeder zynde met de doorsnydende haaken zoude verdeelen, en by stukken uithaalen, maar wyl men in een toegetrokken Lyfmoeder aldus doodelyke kwetzingen zouw kunnen maaken, zoo met de werktuigen, als met de verdeelde stukken onder het uitbrengen zelfs, en zoo 'er geen ruimte genoeg is om dit te verrigten, (*) zoo hebben andere als MAURICEAU, een stuk linne bedagt, waar in den Hoogleeraar WALGRAAVE, volgens de lengte 3 insnydingen gemaakt. Doct. van der STERRE heeft een diergelyke zeemleere lap

(*) Beter zoude dit kunnen geschieden met een *Incisie*-mesje, of *Lancet* in een vingerhoed, die men aan de voorste vinger schuifd, aan de binnen zyde verborgen, en dat men met een schuifje kan op haalen en neerschuiven, deze vingerhoed schuifd men aan de vinger, men brengd ze met het mesje met den duim buiten, en maakt een opening door 't hoofd, dat men met de vingers daar kan inkoomen, om de hersenen te ontlasten, en de beenderen plat te drukken, of van een te scheiden.

lap tot dat zelve einde voorschreeven; maar om dat deeze band ter zyden het hoofd konde afslippen, hebben de Heeren AMAND en GREGOIR een zyde nette bedagt, om 't hoofd daar in gebragt zynde, mede uit te haalen,

Maar als men de zaak wel nadenkt, dan zal men begrypen, dat alle deeze wyze van doen, niet wel met vrugt kunnen worden in 't werk gesteld; om dat de Lyfmoeder doorgaans te veel is toegetrokken, en de deelen doorde zwellinge vernaauwd, en dat 'er daarom in 't begin als 'er genoegzaame verwyderinge is, niets veiliger kan gebruikt worden, dan de *Forceps*. En als de naauwheid der deelen door zwellinge of kramptrekkinge, dessels inbrenginge verhindert, 'er dan niets beeter kan worden gebruikt, als het werktuig van den Heer LEVRET, (§ 187. No. 11.) en dat alle andere als nog bekende werktuigen, gelyk de *Tire-tête* van MAURICEAU van MESNARD van de Heer FRIED van GILLES LE DOUX, van wien PALFEYN de zyne schynt ontleend te hebben, nog de reeds opgenoemde, hier in met geen nuttigheid kunnen bykoomen.

Voort 't laast moet ik myn Leezer nog doen opmerken, dat wanneer het hoofd van het Kind in de Lyfmoeder, zoo als gemeld, gebleeven is, dat dan de navelstreng, zoo rasch als 't hoofd van de romp is afgescheiden, moet gebonden worden, en dat men de nageboorte niet voor het hoofd moet tragten uit te haalen, ten zy dezelve den doorgang bezette, reeds van de Lyfmoeder afgescheiden, of zoo in de weg was, dat men voor dat deeze was uitgekoomen, het hoofd niet konde bekoomen, om dat dessels afscheidinge doorgaans van bloedvloejin-

 ge

ge gevolgd word; en eindelyk, als 'er vloejinge by zyn, dat die met goede en kragtige middelen, moeten worden tegengegaan, zoo als wy te vooren hebben aangeweezen.

NEGEN-ENTWINTIGSTE HOOFDSTUK.

Van de Keiſerlyke Sneede.

Wat de Keiſerlyke ſneede zy.

§. 191. De Keiſerlyke ſneede, is een ſnydinge welke gemaakt word door de buikſpieren, *Peritoneum* en door de Lyfmoeder of deſſelfs trompet, of eierneſten, om uit dezelve een of meer Kinderen te haalen, die op geen andere wyze ter weereld te brengen zyn.

Deze Konſtbewerkinge *Partus Cæſareus of Sectio Cæſarea* word Keiſerlyke genaamt; om dat zoo zommige meenen, den eerſten Roomſchen Keizer JULIUS CÆSAR, op deze wyze uit den buik zyner Moeder AURELIA is gehaald; dog volgens andere, zoude CÆSAR zyn naam van de operatie zelfs gekreegen hebben, van het woord *Cæſo*, om dat alle die op deze wyze gebooren worden *Cœſares* of *Cœſones* genaamt wierden, dat ik hier niet breeder zal onderzoeken.

Wanneer die moet gedaan worden.

§. 192. Zy komt te pas; 1. als de Moeder geſtorven is, en het Kind nog leefd, om was het mogelyk het Kind nog in 't leeven te behouden, dit was by de Romeinen een Wet; en geen zwangere Vrouwe mogte begraaven worden, zonder alvoorens geopend te zyn. 2. Als

zy

zy beide leeven, maar de Moeder niet verlossen kan, 't zy door tegennatuurlyke gesteltheid van het bekken, de vaste zamengroejing van het *Os uteri internum*, welke door geen konst te scheiden is; of wanneer dit met een groot en tegennatuurlyk gezwel, waar van HILDANUS een voorbeelt verhaalt in zyn eerste *Centur pag.* 71. BARTHOLINUS *Cent.* 1. *Hist.* 94. zoodanig is begroeid, dat den doorgang voor het Kind onmogelyk is. 3. Als het Kind wanschaapen is, dat het onmogelyk door de geboorte kan doorkoomen, schoon alles aan de zyde der Moeder natuurlyk is gesteld. 4. Als het Kind in een der Moeder trompetten, of eiernesten, is groot geworden en opgevoet, want men ziet in de *Memoires de l'Academie Rojale des Scienc. An* 1701. *en* 1702. in de *Act: Erud: Lips* 1701. *Feb.* en by RIOLANUS in zyn *Antropographia Lib.* 2. *Cap.* 35. dat 'er Kinderen in deze gevonden zyn. En eindelyk als de Lyfmoeder door eenig toeval gescheurd is, gelyk als by SIM. ALOYS TUDECUS *in Ephem iser German Obs* 254. *Ann.* 2. *dec.* 1. MAURICEAU *Obs.* 26. *CXLVII. CCLI. Fab. Hild. Cent. IV. Obs. LVII.* STALPART VAN DER WIEL *Cent.* 1. *Obs. LVII.*

§. 193. En alhoewel deeze operatie van veele afgeraaden is geworden, en van andere gesteld is doodelyk voor de Moeder te zyn, als van PAREUS, GUILLEMEAU DIONIS MAURICEAU en meer andere, Zoo vinden wy egter overvloedige bewyzen, voor de zelve. Voor eerst leert ons de dagelykze ondervindinge, dat een wonde der bekleedzelen van den buik, wel behandelt zynde, zonder eenig gevaar is, en als een zimpele wonde in andere Lighaams deelen, door een wel gedaane hegting en goede heelmiddelen geneest, 2. vinden

Van enige Schryvers voor dodelyk gestelt.

den wy by ROUSETUS *de portu Cæsareo*, by AMAND *Observations sur les accouchements*, in de *Memoires de l'Academie Rojale des Sciences An.* 1702. by T. BARTHOLINUS de *insolitis partus* HUMANI VIS, en HILDANUS in de brief van JEAN MARCAHND en DORINGIUS, ALEXANDER, BENEDICTUS, STALPART VAN DER WIEL, ROSINUS LENTILIUS, BLEGNI, l'ABBE DE LA ROCQUE *dans le journal de Medicine* en by TITSING in de Heelkonst der Amsterdammers, dat de vrugt of de beenderen van dezelve, in de Lyfmoeder gebleeven, den *uterus*, en de bekleedzelen van den buik, of den regten darm doorboord hebben en door het fondament geloost zyn, en de Moeder nog Jaaren daar na gezond en welvaarend is geweest. (*) 3. Bevestigd ons de hooge toestel of het Steensnyden booven het schaambeen door FRANCO, ROSSETUS DOUGLAS CHESELDEN MORAND en veel andere gelukkig geoeffend, de mogelykheid des te meer, als ook het uitsnyden der eiernesten by de Vrouwen zoo als de *Egiptenaren* en de *Arabiers* volgens het getuigenis van ATHNÆUS *Lib.* 2. DIPNOSOPH ALEXANDER AB ALEXANDRO, RITTERHUYS, BRODERIUS, CONRADUS, en andere meer, maar byzonder 4. De gelukkige uitkomsten van deeze operatie zelfs, die niet alleen op de levendige dieren, als van STERRE meld, maar ook gelukkig op Vrouwen is geoeffend, zoo als te zien is by FRANCISE

Dog van anderen aangeprezen.

(*) By HOLLERIUS en SENNERTUS is aangeteekend, dat een Kinds handje 15 dagen lang door den navel van den buik des Moeders gesteeken hadde, dat de Vrouw verlost wierd, en zy beide in 't leeven bleeven. Diergelyke heeft ook Doctor RIVAILLIER aangeteekend.

CISE ROSETUS, van een Vrouwe waar aan 6 maal, en van een waar aan 3 maal, deze operatie met behoud van haar en haar Kinders leeven is verrigt; veele andere voorbeelden vinden wy by RODERIEUS A CASTRO, MATTIAS, CORNAX, MISALDUS, CORDIUS FIENUS, SCHENKIUS, RUDBEEKIUS, CYPRIANUS, ROONHUISEN, VATERUS *Act. Erudit. Lips.* 1693. en in de *Memoire de Chirurgie de Paris.* Ik hebbe ook kundige luiden gesprooken, die by de operatie waar van in de *Memorie de l'Academie de Chirurgie* gemeld word, en by nog een andere, tegenwoordig geweest zyn, en welke getuigden, dat in ieder van die operatien op het hoogste maar ontrent 5 ontsen bloed verlooren is.

Als men verder nadenkt, dat by de uitzettinge en vergrootinge der Lyfmoeder, de darmen na booven gedrongen worden, en de Lyfmoeder de plaats derzelve beslaat, zoodanig dat ze onmiddelyk tegens het *Peritoneum* en de buikspieren is geleegen, het geen de reeden is, dat Vrouwen die gebrooken zyn, onder de zwangerheid de breuk niet verneemen, en dat veele geneezen, zoo zal men nog des te meer van desselfs mogelykheid verzeekerd worden. Ja ik ben met GONEY van gedagten, dat deze operatie niet gevaarlyker en zelf zoo gevaarlyk niet en is als het Steensnyden; en eindelyk dat schoon eenige na deeze operatie gestorven zyn, zulks eerder ontstaan door een niet wel geoeffende geneesingswyze, als door de schuld van de operatie zelfs.

§. 194. Voor de operatie moet men gereed hebben een *bistorie*, een holle *sonde*, een zagte fyne spons met wat sterk getrokken *aqua alumiosa*, 6 kromme naalden, Wat men tot de operatie nodig heeft.

dens, aan 3 dubbelde gewaſte draaden, het zy van zyde, hennipe, of uit ſpenaal, dog als den band uit den laaſten gemaakt is, dan mag men wel 4 draaden neemen, 2 rolletjes van *Sparadrap* zoo dik als een penneſchagt, en agt dwerſe vingeren breed lang, wat platte plukzel, wiektjes met een wond balſem, uit *Mel en terebinthina* toebereid beſmeert, als ook een verkoelende zalf om rondom de kanten te ſtryken, een Compres, en voorts het geen in een natuurlyke verloſſing te pas komt.

Hoe dezelve moet verrigt worden.

§. 295. Als dan de lyderes in een natuurelyke verloſſinge geplaaſt, en door de helpers gehouden, van de pis door de *Catheter* ontlaſt is, op dat de blaas niet zouw doorgeſneeden worden, plaaſt de geene die de operatie doen zal, ter zyden de Vrouwe, neemt het Snymesje in de regterhand, ſpant de huid van de buik aan die zyde daar de ſneede geſchieden moet, (dat is waar na toe de Lyfmoeder het meeſt geleegen is,) met 2 vingeren, of vat ze met den duim en vingeren der linkerhand op, terwyl een dienaar op eenigen afſtand van daar, 't zelve insgelyks met de vingeren van zyn eene hand verrigt; dog dit kan maar geſchieden als de huid ruim genoeg is, men maakt de ſneede na de lengte van het Lighaam eerſt door de huid, en vervolgens met de *Biſtorie* een kleine opening door de ſpieren, daar men de vinger of de *ſonde* inbrengt, en de ſnee daar op vervolgt door de ſpieren, en *Peritoneum*; maakende dezelve agt dwerſche vingeren breed lang, iets langer of korter, beginnende een hand breed ter zyden de *Linea alba*, om de peſige uitberydingen *Oponeuroſes* der ſchuinſche en dwerſche ſpieren, welke als een ſcheede de *Muſculus rectus* bevatten, en laaſt gemelde ſpier

met

met de bloedvaten *Arteria* en *Vena Epigaſtrica* te vermyden, beginnende 4 vingers breed beneeden de navel, en eindigen 4 vingers breed daar booven, de ſneede in de bekleedſelen gemaakt zynde, draagt een dienaar zorge voor het uitkoomen der darmen, die door de ademhalinge worden uitgedrongen, op dat die in het openen der Lyfmoeder niet gekweſt worden, de opening in de Lyfmoeder en door de vliezen word op dezelve wyze en deſſelfs groote gemaakt, en eveneens gedilateerd, als die in de bekleedſelen, altyd zoo veel mogelyk is zorgende, dat men het Kind niet en kwetze, 't welk minder bekommeringe geeft, voor dat het water is gebrooken, (hoewel deeze operatie op levendige zelden verrigt word voor 't breeken van het water) als na dat het water is afgevloeid, de Lyfmoeder zeer ſterk in *Contractie*, en digt om het Kind geſlooten is; men brengd vervolgens de hand in de Lyfmoeder, vat het Kind by de beentjes, haald het zelve daar uit, ſchild vervolgens de nageboorte van de Lyfmoeder af, en zuivert het van 't geronne bloed en vliezen, geeft het Kind over, op dat de navelſtreng gebonden, 't Kind gewaſſchen, en opgebaakerd zoude worden.

Doopt het bloed met de ſpongie, zoo het buiten gevaat mogt zyn, op, en laat een dienaar de beide einden van den ſluitband, die onder de lenden geleegen is, vatten, om daar meede den buik eenigzints te comprimeeren op dat geen ſchielyke flaauwte overkoome.

§. 196. De wonde in de Lyfmoeder ſluit terſtond, door de t'zamentrekkinge en inkrimpinge der Lyfmoeder, en behoeft daar om geen hegtinge, maar de wonde in de bekleedſelen en 't *Peritoneum* moet gehegd worden, op de volgende wyze.

De Lyfmoeder behoeft geen hegtinge.

Men neemt een van de naalden, (waar van 'er twee

Hoe men de wonde in de bekleedzelen moet hegten.

aan een draad zyn) zoodanig in de regter hand, dat het oog in de palm van die hand, en den duim op de bogt en de punt op den top der voorste vinger rust, en daar als verborgen is, om onder het inbrengen de darmen nog 't *Omentum* zoo die mogten uitkoomen, niet te kwetsen; dan brengd men de top van de voorste vinger der linkerhand in de wond tegens het *Peritoneum*, den duim op de huid van buiten, sluitende de 3 volgende vingers van die hand, om niet in de weg te weezen, met den duim drukt men de huid af, en met de vinger haald men het *Peritoneum* wat na zig, op dat het *Peritoneum* en de spieren wederzyds met malkanderen zouden kunnen vereenigen, niet agtende de dwaaze gedagten der ouden, als die van HIPPOCRATES, CELSUS en GALENUS, en haare navolgers, dat de vliezige, zenuwagtige, en peesagtige deelen gewond zynde, niet wederom aan elkanderen groejen, dewyl wy dagelyks het tegendeel zien en ondervinden, gelyk als in de hooge toestel van het Steensnyden in de wonden der darmen, der bloedvaten, zoo wel der *Arteriæ* als *Venæ*, in die der *Cornea*, in de geheel afgesneede *Tendines* &c. Men brengd vervolgens de naald op gelyde van de voorste vinger der regterhand, als gezegd is, binnen de wonds lip tegens het *Peritoneum*, en doorboord het zelve, de spieren en de huid een duim breed van de wonds lip door de de naald met de palm van die hand voort te drukken, ondertusschen zyn de 3 agterste vingers van dezelve hand geopend, om de deelen die mogten uitgekoomen zyn neder te drukken, of weg te laaten schuiven, men haald met de vingers der linkerhand de naald door, zoo rasch als zy de deelen heeft doorboort, en zonder de vingers der Regterhand uit de wond te neemen, wend men die

na de overſtaande lip der wonde, en legd de andere naald, die aan dezelve draad vaſt is, op de vinger en in de hand als van de voorige gezegd is, en ſteektze ook op dezelve wyze van binnen na buiten door, en op dezelve wyze handelt men met de volgende. Als nu alle de banden doorgehaald zyn, dan neemt men de naalden weg, doet de wonds lippen elkanderen naderen, legd een rolletje *Sparadrap* of een pen tuſſchen de einden van de draaden, en knoopt dezelve daar op met een dubbelde knoop, het zelve doet men ook aan de andere zyden, men bedekt de wond met een wondbalſem, en een Compres, doet een ſluitband om het lyf, legt de Vrouw te bed, brengd dan om de twee uuren de 2 voorſte vingers eens in de ſcheede, om 't gecoaguleerde bloed indien dit nog volgen mogt te doen ontlaſten, en men draagd zorge voor de toevallen, als pyn, vloejing, zwellinge, ontſteeking, Koorts &c.

Ik ſpreek niet van de Lyfmoeder op te vatten gelyk men de huid opvat, in zommige gevallen, om dat dit niet mogelyk is, na 't afloopen van het water door de ſterke zamentrekkinge van dit deel, ook is dit voor 't breeken van 't water door zyne geſpannentheid onmogelyk en onnodig. Ik rade hier de pennehegt, om dat deze minder gevaar heeft van uit te ſcheuren, en de kanten der wonde egaalder houd en drukt, dan de tuſſchengeknoopte hegting alhier *Gaſtroraphia* genaamt.

Ik maak ook geen gewag om een ſteek-wiek in het onderſte van de wond te brengen, om dezelve daar door open te houden. 1. Om dat deze de vereeninge der lippen belet *Inflammatie* en *fiſtels* voortbrengd en meer etterſcheiding veroorzaakt als 'er nodig is. 2. Om dat gelyk zommige voorgeven, den etter uit de wonde

Steek-wieken niet noodzakelyk.

niet in de holligheid van den buik gestort word, ververmits de lippen der wonde vereenigd zyn, en een simpele en versche wonde wel behandelt zynde, nooit sterk etterd; en genoomen daar wierd al wat in den buik uitgestort, zulks zou door het uitzweeten dat de Ingewanden gestaadig doen, verdund en opgenoomen worden, want wy weeten dat laauw water in den buik van een leevendig dier gegooten, binnen weinig uuren opgenoomen en niet meer te vinden is, daarenbooven is den etter uit een versche wond geen zoo schadelyke stoffe als zommige verkeerdelyk meenen, maar een vetagtige lymige stoffe, door de gescheide vaten uit het bloed gescheiden.

De wonde der Lyfmoeder zal altoos veel eerder de etter uitstorten na onderen, als na booven, ook zal deszelfs inkrimpinge de wond naauwkeuriger sluiten, en de uitstortinge beletten.

Zoo dat de openhoudinge der wond, geheel en al onnodig en schaadelyk is.

Wanneer de hegtinge moet werden afgedaan.

Wanneer de hegtinge eenige daagen aldus gezeten heeft, en de lippen der wonde wel vereenigd zyn, snyd men de draaden aan de eene zyde zoo na aan den buik af, als moogelyk is, men snyd aan de andere zyde de knoopen door, om het rolletje of de pen weg te neemen, steund met de duim en vinger, of met de twee vingeren de wonds-lip, en haald de eene draad na de andere tusschen dezelve zagtjes uit, om dat de lippen niet weder zouden van een splyten.

DERTIGSTE HOOFDSTUK.

Van het zetten van Ringen, tegens een uitzakkinge der Lyfmoeder, of derzelver ſcheede.

§. 197. De Ringen *Peſſi* of *Peſſaria* genaamt, zyn groote hulpmiddelen tegens de uitzakkinge der Lyfmoeder, en omkeeringe der ſcheede, of de verlenging derzelver binnenſte vlies, als ook in zommige tegenwillige afvloejingen van de pis, daar buiten deeze alle andere hulpmiddelen zonder vrugt bevonden zyn. Het ringen zetten noodzalyk.

§. 198. Zy konnen derhalven zoo wel by Vryſters als by getrouwde Vrouwen te paſſe koomen, om dat zy beide aan deeze ongemakken onderheevig zyn; gelyk als wy te vooren gezegd hebben, hoewel dit by de eerſte veel zeldzaamer is dan by de tweede. Zoo wel aan Vryſters als aan Vrouwen.

§. 199. De oorzaaken van de nederperſſing of uitzakking van de Lyfmoeder, zyn eerſt een *Laxitas* of verſlappinge in derzelver banden. 2. Alle drukkinge op dit deel, 't zy van vogten in holligheid van de buik opgeſlooten, of een ſterke nederperſſinge van de ingewanden van de buik, van 't (*Diaphragma*) middelrift, en de toetrekking van de buikſpieren, gelyk als de perzinge op den afgang, in de baaring, door het hoeſten, niezen, braaken, lacchen, ſchreeuwen, zingen, ſpeulen op blaas inſtrumenten, danſen, ſpringen, loopen, te paardryden, uitwendige ſterke drukkinge &c. De oorzaak der uitzakking van de Lyfmoeder.

De uitzakking der ſcheede eigentlyk geen uitzakking der geheele ſcheede, maar eene omkeeringe van het binnenſte vlies derzelve, even als in de (*Procidentia* of *Prolapſus Ani*) uitzakking van den aarsdarm geſchied, word voornamentlyk veroorzaakt, door de groote ruimte van het binnenſte vlies, *tunica nervoſa* met tuſſchen- Der Scheede.

 komſt

komst van de *Cellulosa*, het zy dat die door *Limphatique* vogten opgezet of gescheurd, of gekwest is in de verlossinge, of door het Kinds hoofd na buiten gedrongen, en dat 'er geen behoorelyke oplettendheid en voorzorg gebruikt is.

Hoe dezelve te kennen.

§. 200. De kennisse der Vrouwelyke deelen, leert deze uitzakkinge van de Lysmoeder, en van de scheede van elkanderen, als ook van de Lysmoeders bodem, wel onderscheiden; want in de uitzakkinge der Lysmoeder word men derzelver inwendigen mond (*Os uteri internum*) gewaar; in de uitzakkinge der scheede voeld men de Moedermond booven het gezwel dat buiten de scheede uithangd, of nog binnen dezelve is, en eindelyk kan den bodem der Lysmoeder niet omkeeren, nog buiten de Vrouwelykheid een gezwel maaken, als alleen na eene verlossinge; de uitdryving van *Mola*, menigte bloed, water, of wind, &c. in de Lysmoeder opgeslooten, en hoe zeer ook deeze twee laaste na elkanderen mogen gelyken. Zie ACTA *Edenb.* III. deel *Pag.* 196. EPHEM. NAT. OUOS. *Cent.* IV. *Pag.* 261. HEYSTER *de Procidentia Vag. Cap.* CLVI. JOB VAN MEEKEREN *Obs.* Hoofdstuk 51. RUYSCH Aanmerking 1,7,9 en 10. Zoo zyn deze egter wel van elkander te onderscheiden, om dat den boodem der Lysmoeder door de verwyderde (*Os*] *uteri internum*) Moedermond word doorgedrongen; daar in tegendeel zoo het een uitzakkinge der scheede is, de mond natuurlyk naauw geslooten is, uitgezondert alleen als 'er een dubbelde uitzakking by malkanderen is

Men kan nu om deeze gelykheid die'er in de gedaante tusschen een uitgezakte boodem der Lysmoeder en der Lyf moeders scheede is, zeer ligt begrypen dat Practisyns en zom-

zommige Schryvers het eene voor het andere hebben genoomen, Zie THOM. BARTHOLINUS *Cent.* 2. *Cap.* 28. en daarom ook een en dezelve naam aan deeze gegeven hebben, het geen ook de grond oorzaak van de dwaalinge van zommige Schryvers is geweest, welke gewilt hebben, dat Vrouwen, wier Lyfmoeder was weggenoomen, egter naderhand nog Kinderen hadden voortbragt, en gelyk WIERUS, AVENZOAR, ZACUTUS LUSITANUS, FELIX (*) PLATERUS en andere.

§. 201. De uitzakkinge der Lyfmoeder en der scheede is doorgaans verzelt van lendenpyn, opstoppinge of moejelyk waater maaken, zomtyds van tegenwillige afloop van pis, door scherpigheid of snydinge in 't waater maaken, van perssinge, omtrent gelyk als in de (*Stranguria*) druppelpis, van ongereegelde stonden, en overmatige witte vloed, en de byeenkomst word by zommige bezwaarlyk en met pyn verrigt. Wat veroorzaakt.

§. 202. Beide deze ongemakken moeten derhalven binnen gebragt, binnen gehouden, en de oorzaaken die dezelve kunnen voortbrengen, weggenoomen en verhoed worden. Genezing.

De Lyfmoeders scheede word doorgaans gemakkelyker ingebragt en ingehouden, als de Lyfmoeder zelfs, om reden dat deze door de verslappinge der banden of door de Ingewanden of uit eenige andere oorzaak gedrukt word.

De inbrenging geschied met een of twee vingeren der regterhand, met wat Olie besmeerd, waar meede men het gezwel omvat, dog alvoorens word de Vrouw behoorlyk geplaast, maar zyn de buiten gekoome deelen gezwollen, raauw, of ontstooken, moeten dezelve alvooren met Hoe de zelve werd binnen gebragt.

ung.

(*) Van de uitzakking en herstelling der Lyfmoeders boodem, zal ik hier niet spreeken, om dat daar van genoeg gezegd is.

ung. nutrit of met een ſterker *ung. refrigerans* door bydoenining van *Lithargir. ceruſſ. Creta* beſmeerd worden, anders kan men het met *aq Calcis*, *aluminoſa*, *acet Litharg*, het *Sacharum Satur.* in roode wyn opgeloſt, of met *acet.* of *alcohol* behandelen, doende het zelve matig ſchorten, een gemakkelyke ſtoelgang houden, of zagtjes purgeeren, en zoo het noodig is aderlaaten.

Hoe dat men de Ringen moet zetten.

De binnenhoudinge geſchied door ringen gemaakt van kurk in was gedoopt, of van bekwaam hout van verſcheide groote, na de wydte van de ſcheede, en groote van de uitvallinge geſchikt, en van verſcheide gedaante, als ovaale, driekantige, en ronde, in 't midden met een opening voorzien, zoo groot dat de voorſte vinger daar bekwaam tot op de helft kan doorpaſſeeren, zy worden niet overdwers maar volgens de lengte in de ſcheede gebragt als volgd.

Na datze alvoorens in Olie gedoopt zyn, en de Vrouw als evengezegd geplaaſt is, vat men den ring tuſſchen de middelſte vinger der regterhand, leggende de voorſte vinger booven op dezelve, de voorſte vinger der linkerhand brengt men in de ſcheede, om de lippen en nimphen daar door wat te verwyderen, vervolgens voert men niet regt uit, maar na het beloop der ſcheede eerſt iets na onderen tot binnen de lippen, en verder ſchuins opwaards; binnen zynde draait men de ring met den duim en middelſte vinger overdwerſch van de ſcheede, en voegd 't *Os uteri internum* door 't gat van de Ring heen, op dat het zaad in de vermenging in de Lyfmoeder gebragt, en de bevrugting als voorheen zou kunnen geſchieden. Voor het plaatſen van de ringen is het noodig dat alle de drukkingen als van de rokken, ryglyf, &c. weg-

weggenoomen zy ; ook is het beſt de ringen des morgens te zetten, als de maag en darmen nog met weinig ſpys opgevult en leedig zyn, om dat de vervulling de herplaatzing moejelyk maakt, en 't inhouden van de ringen zomtyds belet ; hierom is ook noodig dat de Vrouwen het perſſen onder het inbrengen zoo veel moogelyk is vermyden.

Als de ring, als gemeld, geplaaſt is, doet men de Vrouw opſtaan, de dyen over malkanderen kruiſſen, eens hoeſten, en eens langs de kamer wandelen, om te zien of zy wel gezet is, wel houd, en geen pyn veroorzaakt.

Zommige Vrouwen na datze een of meer Jaaren een ring gedragen hebben, die haar ongemak wel tegengehouden heeft, geneezen volkoomen ; om dat de banden der Lyfmoeder, en het ſcheede vlies, geleegentheid krygen, om zig allenskens wederom op te korten, en te krimpen, zoo dat al neemt men de ring weg, de deelen niet wederom buiten vallen. Zommige genezen volkomen.

Maar daar zyn ook Vrouwen, (gelyk die lange dit ongemak gedraagen hebben zonder daar iets tegen te doen, welkers Lighaam daar aan gewend is en die gebrooken zyn) die moejelyk te helpen, en de ongemakken bezwaarlyk binnen te houden zyn, zelfs tegens allerhande zoort van ringen aan, als ovale, driekante, klooten met gaaten doorboort, of zulke als in de Edenburgſche Proeven 3de deel aanmerking 18, door den Hoogleerraar TH. SIMSORO uitgevonden, beſchreeven en afgebeeld zyn, of als de ſtaale en veeragtige van Dr. GÆLIKE in zyne diſſert ; *De novo artificio curandi procidentiam uteri veram*, wederom uitkoomen, de zulke is men dan genoodzaakt eenige daagen te bed te laaten leggen en de (*Vagina*) ſcheede op te vullen en bui- Dog andere zeer bezwaarlyk.

 ten

ten met een bandagie op de wyze als een T het zelve te ſteunen, waar door het dikwils met behulp van zagte laxeermiddelen word te booven gekoomen.

By die gebrooken zyn, en geen band draagen, gebeurd het, dat de darmen aan de eene zyde uitkoomen, en aan de tegenoverzyde naaſt den *uterus* en *vagina* op den ring drukken, waar door dezelve kanteld, verſchuifd, en vrugteloos gemaakt word; derhalven moet men de zulke niet alleen een ring zetten, maar ook een goede en gemakkelyke breukband, waar door de breuk zeeker ingehouden word, omdoen; Het gebeurt ook, dat den ring verſchuift, en weggedrukt word, by zommige die een darmbreuk in de *vagina* hebben, welke men met de 2 vingers in de ſcheede gebragt voelen kan.

By zommige die een natuurlyke ſcheefleggende *uterus* hebben, moet den ring ook na deeze geplaaſt worden.

De weder uitvallinge word verhoed, door een goede manier van leeven te leiden en door alle die dingen die wy als oorzaaken hebben voorgeſteld (§. 199.) zorgvuldig te myden.

§. 203. Geduurende de zwangerheid hebben zommige Vrouwen geen ring noodig, Zie SAVIARD *Obſ.* 12. en PECKLINI *Obſ.* 20. Hierom laaten zy dezelve op half dragt wel uitneemen, maar andere wederom zyn veel meer aan uitzakking onderhevig, Als by SAVIARD *Obſ.* 15. MAURICEAU *Obſ.* 6, 67, 95. TOLET *Obſ.* CURIEUSES *Obſ.* 7. men behoeft egter daar toe geen moeite te doen en vooral geen geweld te gebruiken, om dat dit een miskraam zoude kunnen verwekken, en om dat als de waare Ween koomen, dezelve daar van wel word uitgedreeven.

De Ringen moeten nu en dan eens.

204. By onbevrugte is het evenwel dienſtig, dat zy nu en dan eens uitgenoomen, ſchoongemaakt of vernieuwd worden, om dat zy met een ſteenagtige korſt zom-

zomtyds begroejen, die door de ſchaavinge (*excoriatie*) in de ſcheede verwekt, die ook ſluipkoorsjes kunnen voortbrengen, zonder dat de Lydereſſen of de Docto-ren zomtyds weeten wat haar ſcheelt, of waar haar on-geſteldheid van daan komt.

worde ſchoon-gemaakt.

Als de ringen uitgenoomen worden, pryſe ik zeer aan het inſpuiten met wat witte wyn, of een of andere war-me vogt in de ſcheede, om de vogten die natuurlyk uit de vaten der ſcheede worden afgeſcheiden, of die uit een andere oorzaak ingebragt zyn, en agter de ring mog-ten wederhouden worden, uit te ſpoelen; en de gelee-gentheid van het ſcherp worden derzelve voor te koomen.

§. 205. By zommige Vrouwen, die aan geen uitzak-kinge der baarmoeder of ſcheede onderheevig zyn, maar een tegenwilligen afloop van pis hebben, hebben zom-tyds de ringen ook geholpen om dat door dezelve, (*de urethra*) de pisgang, of pisweg, die booven de ſcheede geleegen is, word toegedrukt, en geen pis meer tegen-willig gelooſt word, als HILSCAER in een *Disputatio de urinæ incontinentia* aantoond, maar men bevind by zommige dat de *Celluloſa menbrana* die tuſſchen de vliezen der ſcheede zig bevind, of wel die de ſcheede aan de blaas te zamenhegt, in de verloſſinge gekneusd is, dat daar uit *abſcæs*, doorbraake, en een *fiſtel* met een al-tyd duurende waterlekking ontſtaat, even als by die geene word waargenoomen welkers blaas en ſcheede door een ſteen doorboord is geworden. Zie JOSEPH CO-VILLARD *Obſ.* 2. GUILL. BOLLON. *Lib.* 8. ROON-HUYSEN *Pag.* 171. en VAN SOLINGEN by welke nog veele andere Schryvers worden aangehaald, van welkers geneezinge als dit gebrek verouderd is, ik geene voor-beelden gevonden hebbe, wel vinde ik by HILDANUS en by anderen, dat ſteenen de blaas en ſcheede door-

Het af-loopen van pis door de ringen ge-holpen.

 boort

boort hebbende, en door de ſcheede gelooſt zynde, de lydereſſen naderhand gezont geleeft hebben en geneezen zyn; maar melde niet of de zulke niet lek gebleeven zyn, dat egter zeer noodig was geweeſt. Ook vinde ik by ROONHUYSEN een wyze om dit groote en zoo laſtige ongemak te helpen, voorgeſteld, namentlyk om de boorden der *fiſtel* te Scarificeeren, maar ik oordeele 1. Dat dit niet voldoenende genoeg ter geneezing is. 2. Dat dit gebrek in den beginne, als deze deelen door een ſteen of verzweeringe doorboort zyn, door een *Catheter* in de blaas te houden, en door de *Vagina* wel op te vullen, te helpen is, 3. Dat als 't ongemak verouderd is het Couteriſeeren door midel van een buis die de Cauterie geleid tot tegens de *fiſtel*, en de omleggende deelen beſchermd. 4. Na het ſcheiden der korſt de *Vagina* wel opvuld en onderwyl 5. een *Catheter* in de blaas houd tot de volle geneezing toe, een kundige mag het verder nadenken. Is de lekking alleen door *Contuſio* en *Force* aan den *Sphincter* in de verloſſinge veroorzaakt, kan dit door enigen tyd een *Catheter* in de blaas te houden, en door goede middelen herſteld worden.

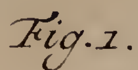
Beſluit van 't Werk.

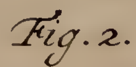
Zie daar Leezer meeſt alle ligte en zwaare baaringen die kunnen voorkoomen, en de toevallen die onder derzelver behandelinge vallen, voorgeſteld, meer konde en zoude ik zeekerlyk gezegd hebben indien geen noodiger werk my daar in hadde verhindert.

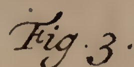
Derhalven waarde Leezers, gebruikt het tot uw voordeel, tot wel zyn van uwen evenmenſch, ten einde Gy Liede verſtrekke tot heul, trooſt, en de behoudenis veeler Elendige, op dat wy ons oogmerk en gy Lieden bereike een gelukkig en der Vroedkonſt

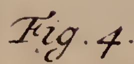
E Y N D E

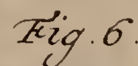
VER-

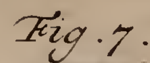

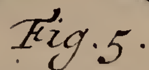

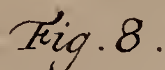

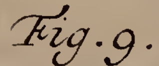

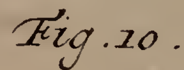

C. Plevier Inv.

N. v. Frankendaal Fec.

VERKLAARINGE

VAN DE

EERSTE PLAAT.

Fig. 1. Vertoond een Bekken, van booven, van vooren, en van binnen te zien.

A. Het boovenſte gedeelte van het heiligbeen, (*Os ſacrum*) door tuſſchenkomſt van het kraakbeen, aan het onderſte wervelbeen der lenden gearticuleerd.

B. B. B. B. B. De 5. ſtukken waar uit het heiligbeen beſtaat by de Kinderen, door tuſſchenkomſt van kraakbeen vereenigd, maar in de bejaarde tot een vaſt been gegroeit.

C. C. C. C. De 4 paar gaten in het heiligbeen, tuſſchen de dwerſchen uitſteekzelen en de Lighaamen der wervelbeenderen, ter uitgang van de zenuwen, die de grootſte zenuw van 't geheele Lighaam maakt, *Nervus iſchiaticus* genaamt.

D. D. Het bovenſte gedeelte van het dwerſe uitſteekzel van het eerſte ſtuk, waar langs de *Musculus Pſoas* na het dyebeen gaat.

E. E. Plaats der vereeniging van het heilig met het darmbeen, door *Synchondroſis.*

F. F. De inwendige oppervlakte van het darmbeen, daar de *Musculus Iliacus internus* opgeleegen is.

G. G. G. G. Den boovenſte omtrek of rand van het darmbeen, *Coſta* of *Criſta*, kam of rib genaamt.

H. H. Deſſelſs boovenſte en voorſte *Apophyſis Spina* genaamt.

I. I. De onderſte en voorſte *Spina* of doorn.

K. K. Groeven ter doorgang van de peeſen der lenden en darmbeens ſpieren, en van de bloedvaten en zenuwen na de dey.

L. L. Uitſnydinge of groeve, aan 't boovenſte van het ſchaambeen, waar over de zaadvaten (*Vaſa ſpermatica*) by de Mannen, en de ronde banden (*Ligamenta rotunda*) by de Vrouwen gaan.

M. Vereeniging der ſchaambeenderen, door een kraakbeen, waar door een boog gemaakt worden, 't welk in zommige zwaare baaringen van malkander ſcheid.

N. N. N. N. N. N. De Kam of uitſpringende lyn, waar door een ronde holte gemaakt word, en het boovenſte of groote van 't onderſte of kleine bekken afgeſcheiden word.

O. O. De *Spina* of doorn van 't *Os pubis* tot vaſthegting der buikſpieren.

P. P. Het Foramen ovale of eirond gat, dat door een ſterk vlies, en de uit- en-inwendige ſtopſpier geſtopt is.

Q. Q. Een groot gedeelte der geleedings holte van het dyebeen (*Acetabulum* genaamt).

R. R. De uitſnyding van den beenigen rand der geleedings holte na de zyde van het eironde gat, het geen door een ſterke band geſlooten word.

S. S. Den rand dier holte, in zyn geheele omtrek.

T. T. De zitbeentjes of de groote uitſteekzels van het *Os iſchium tubercula iſchii* genoemt, waar aan een der kruiswyze banden van heiligbeen gehegt is.

U. U. De *Spina iſchii*, of doorn van het ysbeen, waar aan de klynſte en inwendige kruisgewyſe band gehegt is.

V. V. Groeve ter doorgang van de pees der uitwendige ſtopſpier, eeven onder den rand der geleeding.

W. W. W. De groote uitſnyding gemaakt door het *Os iſchium* en *ilium*, die van onderen door de kruisgewyze banden geſlooten word.

X. X. X. X. De 4 ſtukken waar uit het ſtaartbeen beſtaat.

Y. Y. De 2. ſchuinze uitſteekzels, die met 2. andere van 't laaſte lenden-wervelbeen vereenigen.

Fig. 2. Verbeeld een bekken van vooren, in zyn natuurelyke geſteldheid te zien.

A. Het bovenſte gedeelte van 't *Os pubis* iets lager als het boovenſte gedeelte van het heiligbeen B.

C. C. De beide binnen oppervlaktens der darmbeenderen veel hooger als 't *Os ſacrum* en 't *Os pubis*.

D. Drie gaten en een gedeelte van het vierde van het heiligbeen, zigtbaar door het foramen ovale.

E. E. E. E.

E.E.E.E. Plaats ter doorgang van het Kind tusschen de beenderen.

Fig. 3. *Vertoond een Bekken op zyde van binnen te zien, met het eene* (Os innominatum) *ongenaamde been.*

A. A. Afstand van het bovenste gedeelte van het schaambeen, van het bovenste van het heiligbeen.
B. B. De scheepswyze holte van het *Os sacrum.*
C. C. De uitsnyding van het *Os ischium* en *ilium.*
D. De (*Spina ischii*) doorn van 't Ysbeen.
E. De groeve tot doorgang van de pees van de Inwendige stopspier.
F. G. Plaats der aanhegting van het andere ongenaamde been, met het heiligbeen en schaambeen.
H. De binnen oppervlakte van het linker darmbeen.
I. De onderste en voorste doorn van het darmbeen.
K. De bovenste en voorste doorn.
L. De kant die het groote van 't kleine Bekken afscheid.

Fig. 4. *Verbeeld een Bekken van agteren te zien.*

A. A. Het (foramen ovale) eirond gat, booven over het *Os sacrum* heen te zien.
B. B. De twee boovenste schuinse uitsteekzels van het heiligbeen.
C. De vereeniging der schaambeenderen.
D. Het gat voor de *Spinalis Medulla.*
E. E. Doornagtige uitsteekzels van het heiligbeen.
F. F. De gaten van het heiligbeen van agteren.
G. G. De agterste gedeeltens der darmbeenderen.
H. De binnen oppervlakte van *Os ilium.*

Fig. 5. *Vertoond de* Vulva *met al dat daar in besloten is.*

A. A. A. A. De Lippen der *Vulva* omgekeerd, om de klieren als openingen van buisen te zien, welke hier vergroot zyn afgebeeld.

B. De

B. De (*Clitoris*) Kittelaar.

C. Het *Præputium* voorhuid of dekzel van de *Clitoris*.

D. D. De (*Nymphæ*) Watergodinnen dienende om de pis te beſtieren.

E. De opening van de *Urethra* uitgeſpannen en rondom met een oneffene verheeventheid (*Caruncula*) bezet.

F. F. De (*Caruncula Mytiformes*) myrtenbladsgewyze lapjes, met kleine klierjes bezet, gemaakt zynde van het geſchenrde hymen.

G. De opengeſpannen *Vagina*, waar in veele rimpels te zien.

H. De ſcheepsgewyze holte (*Foſſa navicularis*)

I. Het Vorkje of furket, het welk dikwils in het eerſte baaren komt te ſcheuren.

K. K. De billen (*Clunes*).

L. L. De dyen van elkanderen verwyderd.

M. Het aarsgat.

N. Ter zyden op de grond het Maagdevlies.

O. De opening in het zelve.

P. P. De ſchamelheid.

Q, De Venus heuvel.

Fig. 6. Vertoond de Lyfmoeder met een gedeelte van de ſcheede doorgeſneeden.

A. De doorgeſnede *Vagina* om de ploojen te zien.

d. d. Het ſponzieuze weezen der ſcheede.

B. Den inwendigen Moedermond als een Hondsmuil, of zeeltſnoet, in de ſcheede uitpuilende waar aan men voelen kan of een Vrouw bevrugt is, en hoe lang.

C. C. Een gedeelte van het *Peritoneum* (*Ligamentum latum*) of breede band.

D. Een gedeelte van den (*Ligamentum rotundum*) ronden band.

E. De Lyfmoeder zelfs, dat by bevrugte op een wonderlyke wyze als een ſak uitzet, en het Kind met het water, vliezen, en Moederkoek omvangt.

F. Het eene Eierneſt (*Ovarium*)

G. De

G. De *Fimbriæ* of einden van de *Tuba fallopiana.*
H. De *Tuba Fallopiana.*

Fig. 7. *Vertoond den* Uterus, *midden doorgeklieft, om desselfs binnenste gesteldheid te beschouwen.*

A. (*Os uteri internum*) De inwendigen mond der Lyfmoeder.

B. B. De (*Cervix uteri*) nek der Lyfmoeder van zommige den hals geheeten.

C. C. De ploojen in de nek voor aan in de Lyfmoeder.

D. De streep in de lengte alhier te zien.

E. De ronde blaasjes (*Folliculi*) die een flymmige stoffe afschei-den, inzonderheid als het Kind met het hoofd daar tegens ge-drukt word door de Ween.

F. De holligheid van binnen in de Lyfmoeder, by levendige met veele openingen van Bloedvaten voorzien.

G. G. G. De randen van de doorgesneede *Uterus*, alwaar desselfs spongieus wezen duidelyk te zien is, de stiptjes verbeelden de door gesneeden bloedvaten.

H. H. De opening van de *Tubæ fallopianæ*, welke buiten eenige actie zoo naauw zyn, dat men daar maar een varkensborstel kan inbrengen, dog ten tyde der bevrugting veel wyder.

I. Den bodem der Lyfmoeder (*Fundus uteri*)

K. Het Loofwerk (*fimbria*) van de *Tuba, fallopiana* uitgespreid by wyze van een ganze poot, welke als een handje dient ten tyde der bevrugting zig om het *Ovarium* te leggen, en een of meer eitjes daar uit te plukken, en na de Lyfmoeder te bren-gen.

L. De *Tuba fallopiana* op 't einde na de lengte doorgesnee-den, om desselfs langwerpige rimpelen klaar te zien.

M. De eiertjes (*Ovula*) in het doorgesneede *Ovarium.*

N. Een bloedvat.

O. Een gedeelte van het *Ligamentum Latum.*

P. Het *Ligamentum rotundum.*

Fig. 8. *Vertoond een Kind met de Moederkoek, Navelstreng, en Navelvaten.*

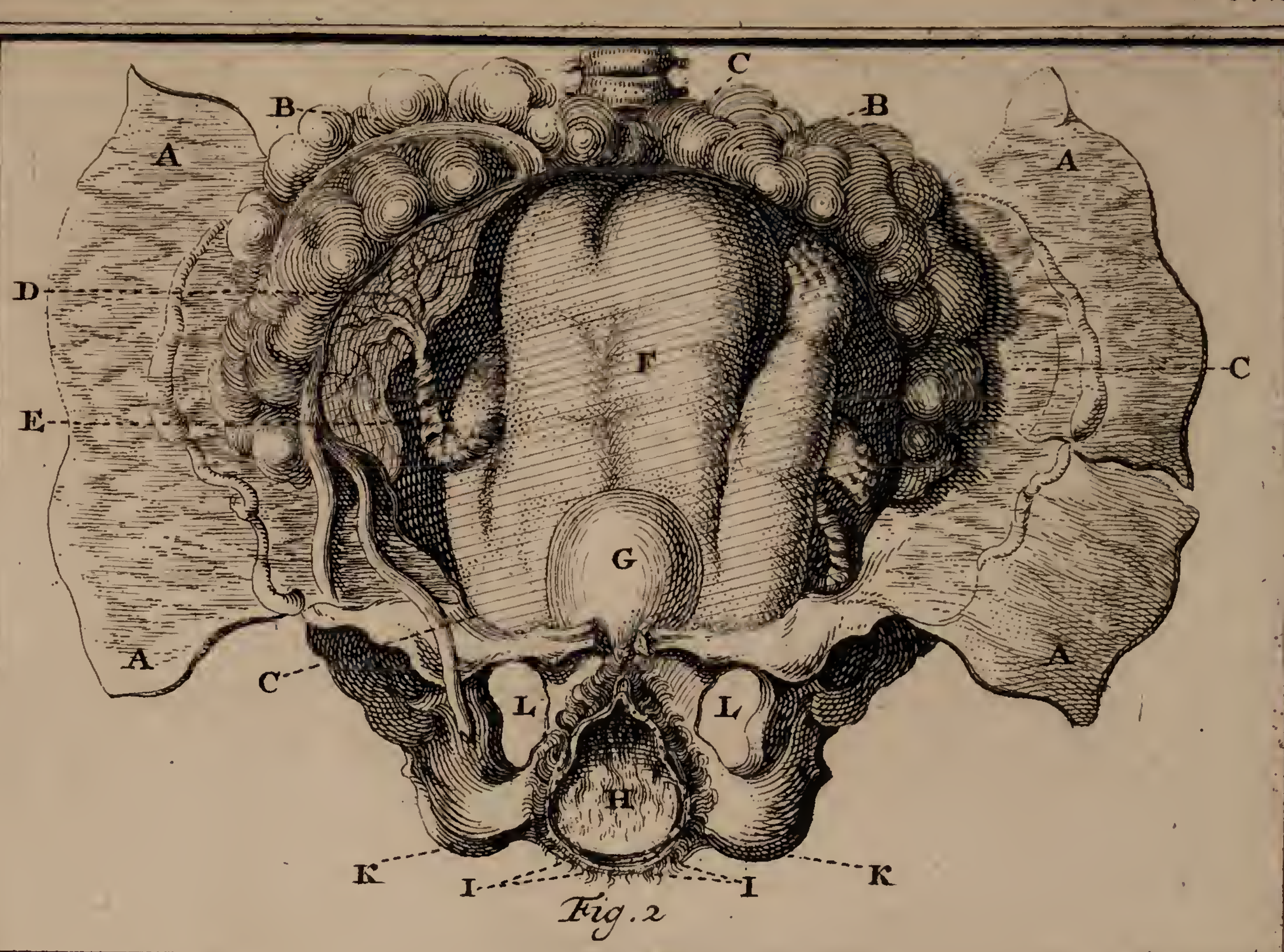
A. De (*Secundinæ*) nageboorte.
B. De (*Menbranæ fætus*) vliezen van het Kind.
C. Het (*Chorion*) adervlies.
D. Het (*Amniom*) Lamvlies.
E. De (*Funiculus umbilicalis*) navelstreng met verscheide knoopen, om den aandrang van 't bloed te matigen.
F. F. De 2 (*Arericæ umbilicales*) navelslagaderen, voerende het bloed van het Kind na de Moeder over.
G. De Waterblaas.
H. (*Uraclus*) pisvat.
I. De Lever.
K. De *Vena umbilicalis* voerende het bloed van de Moeder tot het Kind, veranderd by bejaarde in een band.
L. Plaats van het hoofd welke vliezig is by Kinderen.

Fig. 9. *Vertoond de Blaas, Lyfmoeder, en Aarsdarm, in haar natuurlyke legging.*

A. Een gedeelte van het (*Urachus*) navelpisvat.
B. B. De zwakste zyden van de blaas.
C. De (*Detrusor urinæ*) uitdryver van de pis, klaar te zien dewyl het buitenste vlies van de blaas gesepareert is.
D. De (*Sphincter Vesicæ*) sluitspier van de blaas op dezelve wys vertoond.
E. De hals van de Lyfmoeder van zyn buitenste vlies ontbloot om de lange spiervezelen te zien.
F. De Lyfmoeder zelfs.
G. De Sluitspier.
H. Den (*Intestium rectum*) regten darm met zyn sluitspier.
I. Het *Ovarium.*
K. De *Tuba fallopiana.*
L. Het aarsgat (*Anus*)
M. Den ingang der *Vagina.*

N. De

Fig. 1
H
C
C
E
B
A
C
C
D
C
F
G

C
B
B
A
A
D
C
F
E
G
A
C
A
L
L
H
K
I
I
K
Fig. 2

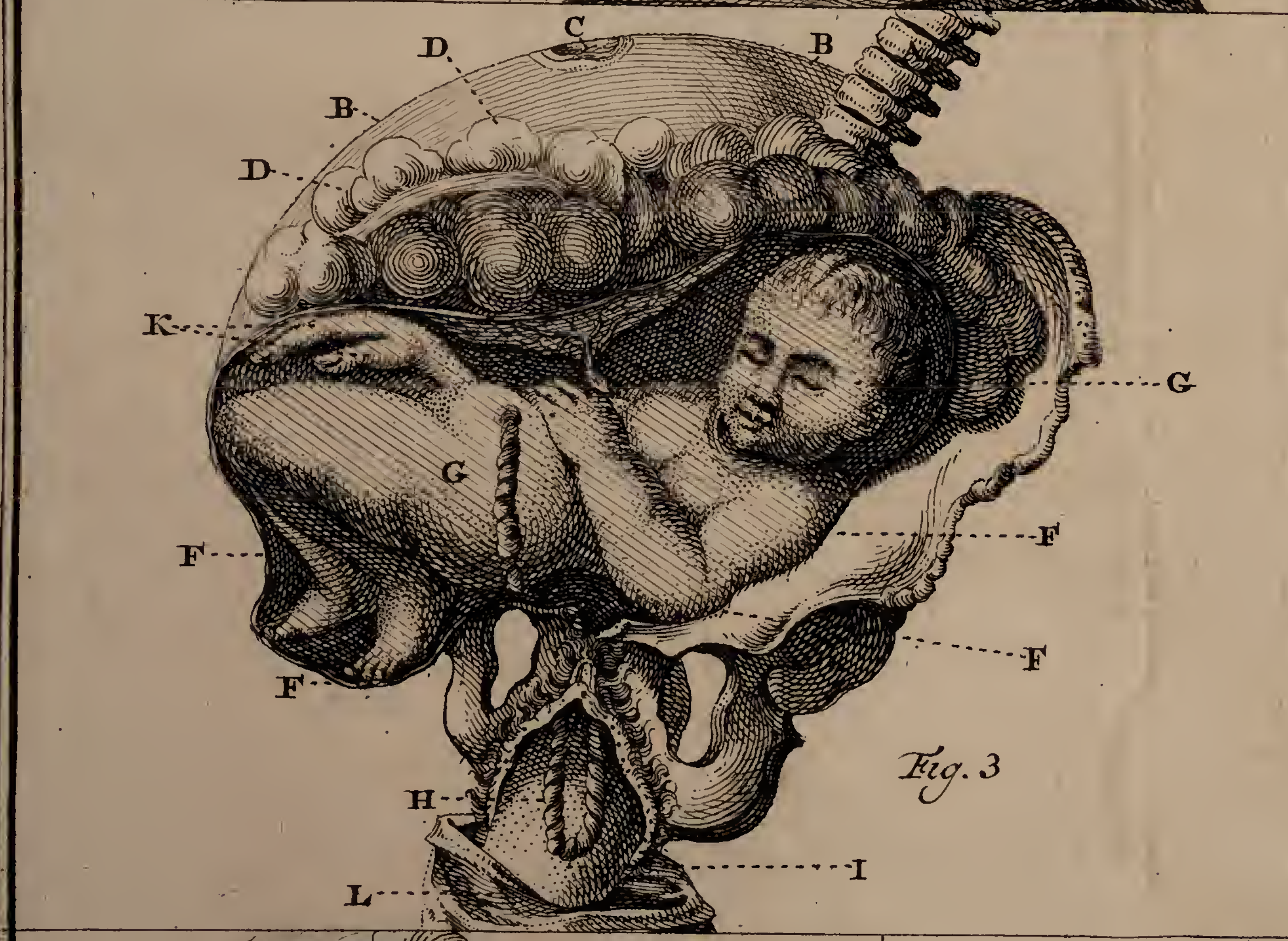
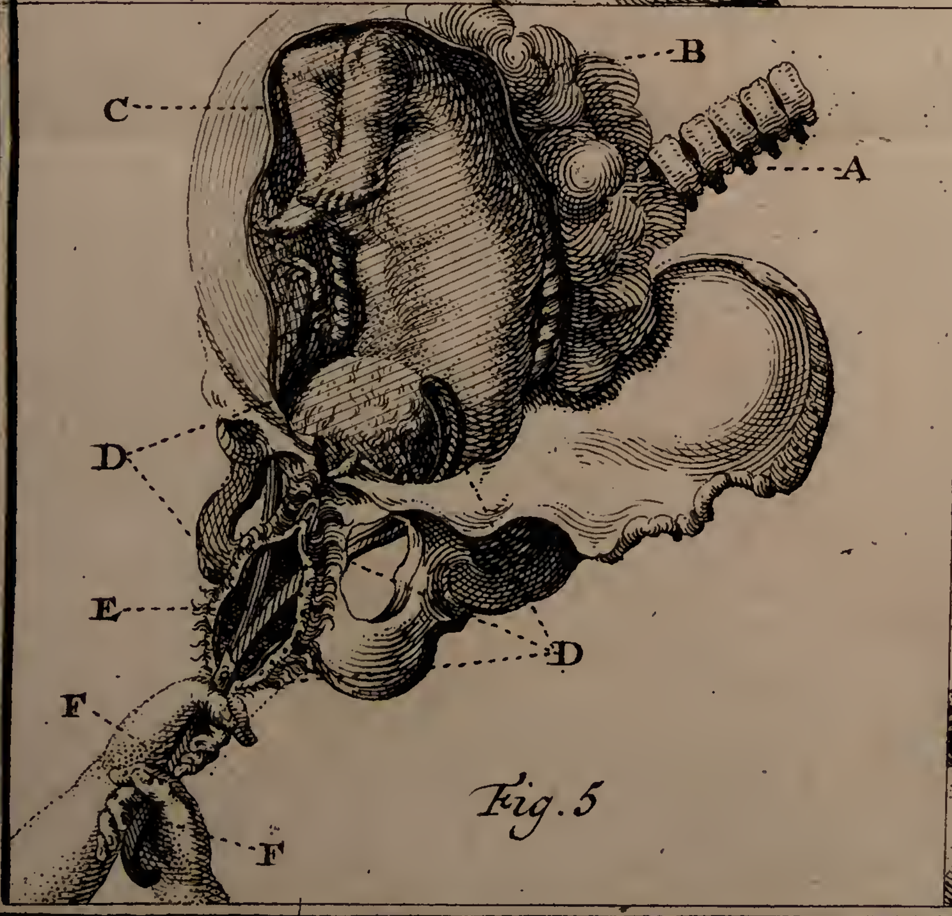
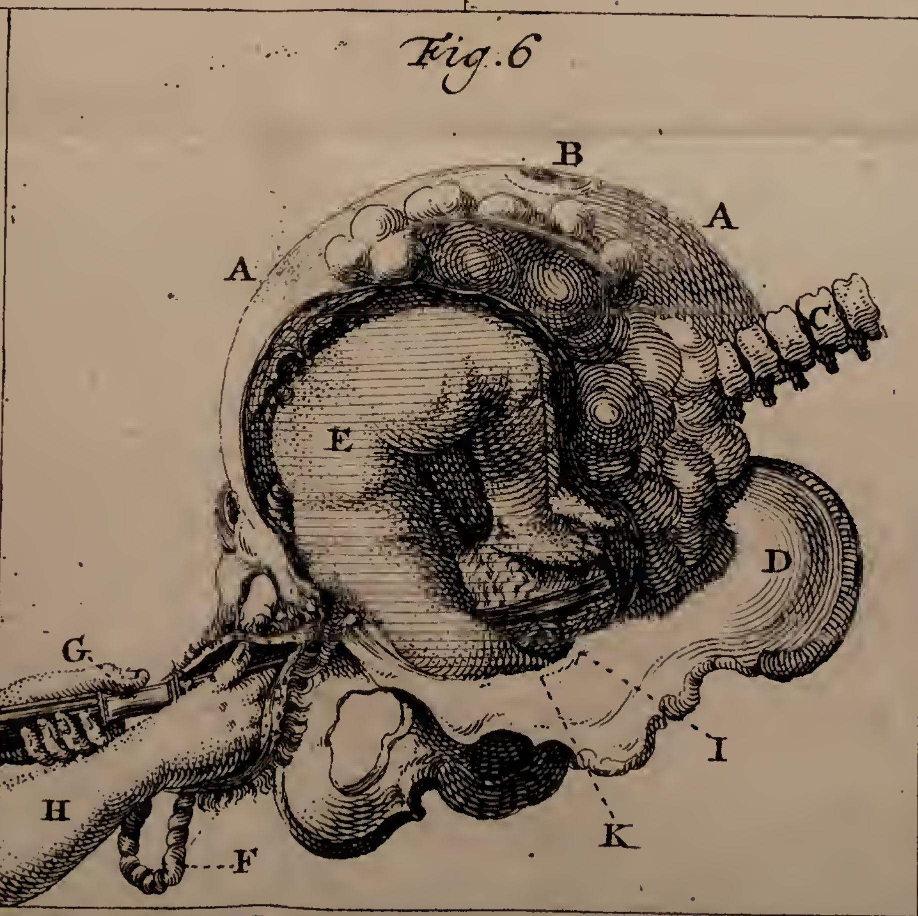
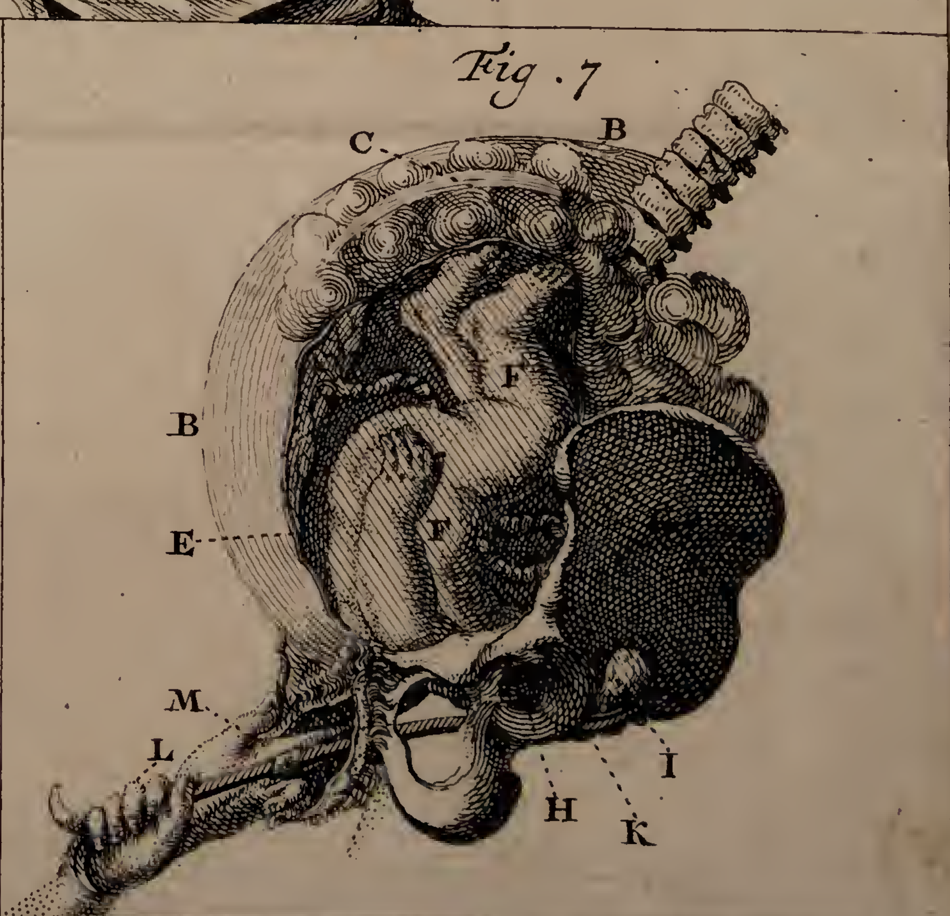

D
C
B
B
D
K
G
G
F
F
F
F
Fig. 3
H
I
L

Fig. 4
I
B
D
D
E
D
C
T
G
H

B
C
A
D
E
D
F
F
Fig. 5

Fig. 6
B
A
A
C
E
D
G
I
H
F
K

Fig. 7
C
B
F
B
E
F
M
L
H
I
K

N. De opening der waterblaas.

Fig 10. *Verbeeld de hand leggende een gespleete band om het hoofd van een Kind binnen de Lyfmoeder.*

A. De hand leggende B. De gespleete band.
C. De Kin waar onder de eene zyde van den band gelegt word.
D. De andere zyde van den band na het agterhoofd gaande.
E. De twee t'zaamgevatte einden van den band.
F. Den uitgang van de Lyfmoeder hier wat te wyd afgebeeld.

VERKLAARINGE
VAN DE
TWEEDE PLAAT.

Fig. 1. *Vertoond de legging van een Kind, in de Lyfmoeder onder den dragt.*

A. Is een vrugt van 7 Maanden, in de Lyfmoeder zigtbaar.
B. De nageboorte boven, en wat zydewaars aan de binnen oppervlakte der Lyfmoeder vast.
C. C. C. C. De bekleedselen en 't *Peritoneum* doorgesneden en omgeslagen.
D. Het *Ligamentum rotundum* of de ronde band der Lyfmoeder, loopende door de ring van de buikspieren.
E. De dikke darmen, leggende boven op de Lyfmoeder, zynde door de uitzetting der Lyfmoeder na boven gedrongen.
F. De spleet of den ingang der Vrouwelykheid.
G. Het bovenste van de dyen der Vrouwe.

H. De linker borſt der Vrouwe.

Fig. 2. Verbeeld een natuurlyke geboorte.

A. A. A. A. De bekleedzelen van den buik doorgeſneden en omgeſlaagen.

B. B. De dikke darmen op de Lyfmoeder gelegen.

C. C. C. De Lyfmoeder om 't Kind toegetrokken, om 't zelve uit te perſſen.

D. De nageboorte binnen de Lyfmoeder vaſt.

E. De navelſtreng.

F. Het Kind natuurlyk tot de geboorte zig aanbiedende.

G. De Waterblaas der Vrouwe.

H. Het hoofd van het Kind in de ſcheede, tot by de lippen gevordert.

I. I. De hairtjes derzelve.

K. K. De zitbeentjes van vleesdeelen ontbloot.

L. L. De eironde gaaten.

Fig. 3. Verbeeld een Kind op den rug op 't bekken leggende, een weinig op zyde te zien.

A. De wervelbeenderen.

B. B. Den buik.

C. De navel.

D. D. D. De darmen over en op de Lyfmoeder leggende.

E. Den rand of kam van 't darmbeen.

F. F. F. F. F. F. De Lyfmoeder met deſſelfs mond na de linker zyde en na agteren gekeerd, om 't Kind toegetrokken en 't water afgevloeid.

G. G. Het Kind ſchuins op 't bekken leggende, met het hoofd aan de linkerzyde op 't darmbeen tegens de Lighamen der wervelbeenderen, en met de platten van de voeten aan de regterzyde van 't ſchaambeen ſteunende, en met de Knien overhangende.

H. De ſtreng uithangende.

I. De ontblooten Regterarm tot verre over den elleboog ingebragt.

K. De

K. De hand die onder 't Kind ingebragt is na de knietjes om 't Kind te doen keeren, of na de voetjes af te glyden en een of de beide te vatten.

L. De opgeſtroopte mouw by de ſchouder.

Fig. 4. Vebeeld een Kind, als 't voorige, ſchuyns over 't Bekken leggende, dog op de buik en met 't hoofd daar 't andere met de voeten legd, en 't Bekken van vooren zeer weinig gedraaid zynde.

A. De Lighamen der wervelbeenderen.

B. Den rand van 't regter darmbeen.

C. De kin aan de regterzyde over 't ſchaambeen heen hangende.

D. D. D. D. De Lyfmoeder na 't aflopen van 't water om 't Kind, met deſſelver mond na de regterzyde en na vooren gekeerd daar het hoofd is.

E. Het Kind welkers armtje F. en navelſtreng G. uithangt.

H. De linker arm, aan de regterzyde door de Moedermond onder 't armtje en ſtreng en onder het Lighaam van 't Kind door, na de voeten aan de linkerzyde ingebragt.

I. De hand die het regtervoetje vat.

Fig. 5. Verbeeld een Kind met het hoofd in 't kleine Bekken, in een voorover hangende Lyfmoeder zigtbaar en wat op zyde te zien, de kruin van 't hoofd tegens de boog van 't ſchaambeen, en de borſt tegens de bogt van het heiligbeen wederderhouden, de mond der Lyfmoeder na vooren gekeerd.

A. De wervelbeenderen.

B. De darmen op de Lyfmoeder.

C. De Lyfmoeder met het Kind vooroverhangende, en 't hoofd van 't Kind in de affcheiding van het groote Bekken met het kleine bekneld en vaſtzittende.

D. De blaaden van de *Forceps* die een voor een na binnen gebragt om 't hoofd gevoegd zyn, vermits de opdrukking der

borſt het hoofd niet regt op den doorgang heeft kunnnen brengen.

E. De hairtjes der groote lippen.

F. F. De hande werkende om 't Hoofd, door de *Forceps* uit de beknellinge los te maaken.

Fig. 6. Verbeeld een Bekken, met een Kind een weinig van binnen, en geheel op zyde te zien.

A. A. Den buik der Vrouwe.

B. De navel.

C. De wervelbeenderen.

D. De binnen oppervlakte van 't darmbeen.

E. Het Kind met de kruin van het hoofd tegens 't *Os ſacrum*, met de borſt op 't ſchaambeen, met de buik vooroverhangende, de beenen agterover by het hoofd, de Moedermond na agteren gekeerd.

F. De navelſtreng uithangende.

G. De linkerhand brengende 't werktuig van *Levret* in, na dat te voren vergeeffe proeve genoomen zyn, om door de Vrouw voorover te leggen, de Moedermond op 't Midden van 't Bekken te brengen, en 't hoofd te regt te ſtellen, en het ook ondoenlyk was door de ſterke *Contractio* van de Lyfmoeder, het hoofd op zyde te ſchuiven en de hand na de voeten te brengen

H. De regterhand, welkers 2 of 3 voorſte vingers, in de ſcheede, tot by den inwendigen Moedermond zyn ingebragt, tot geleide van 't werktuig, dit zelve geſchied even zoo met de *Forceps*.

I. Het eene blad om 't hoofd zigtbaar.

K. Een gedeelte van 't andere blad.

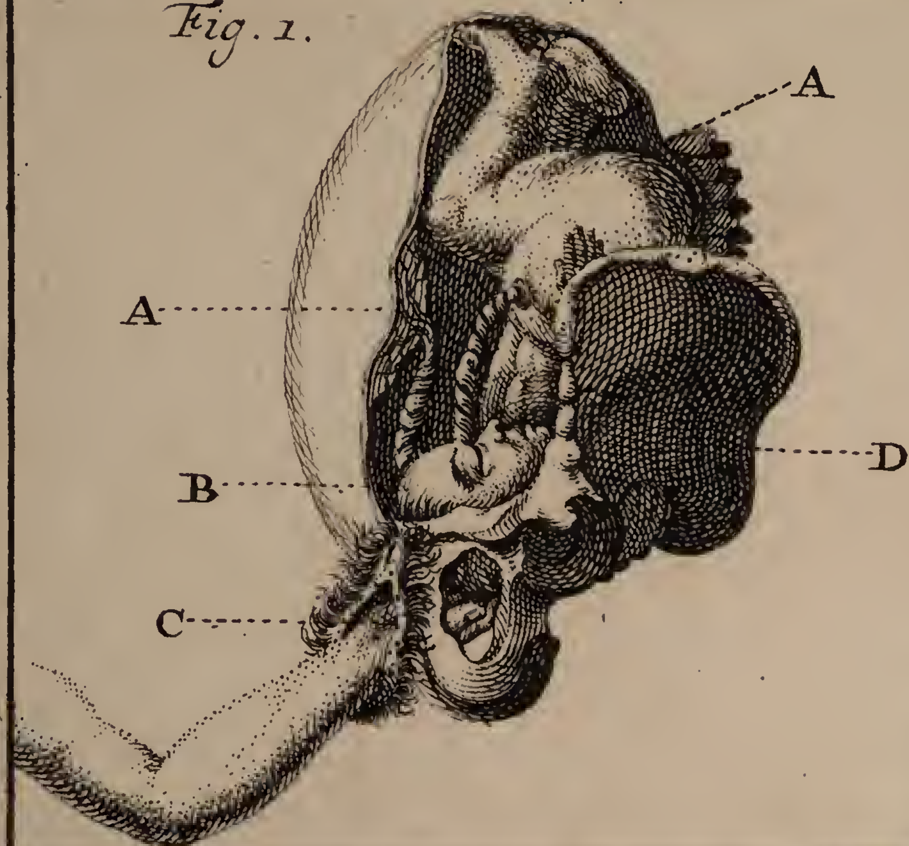
Fig. 7. Een Bekken met een Kind geheel op zyde te zien.

A. De wervelbeenderen.

B. B. Den buik.

C. De darmen.

EE. De

Fig. 1.
A
A
B
D
C

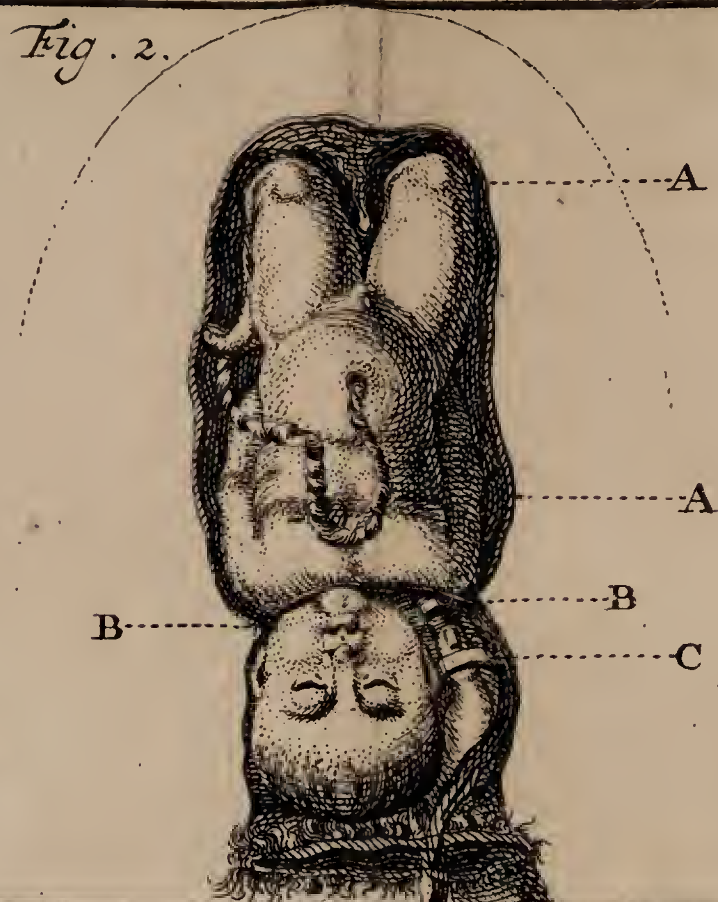
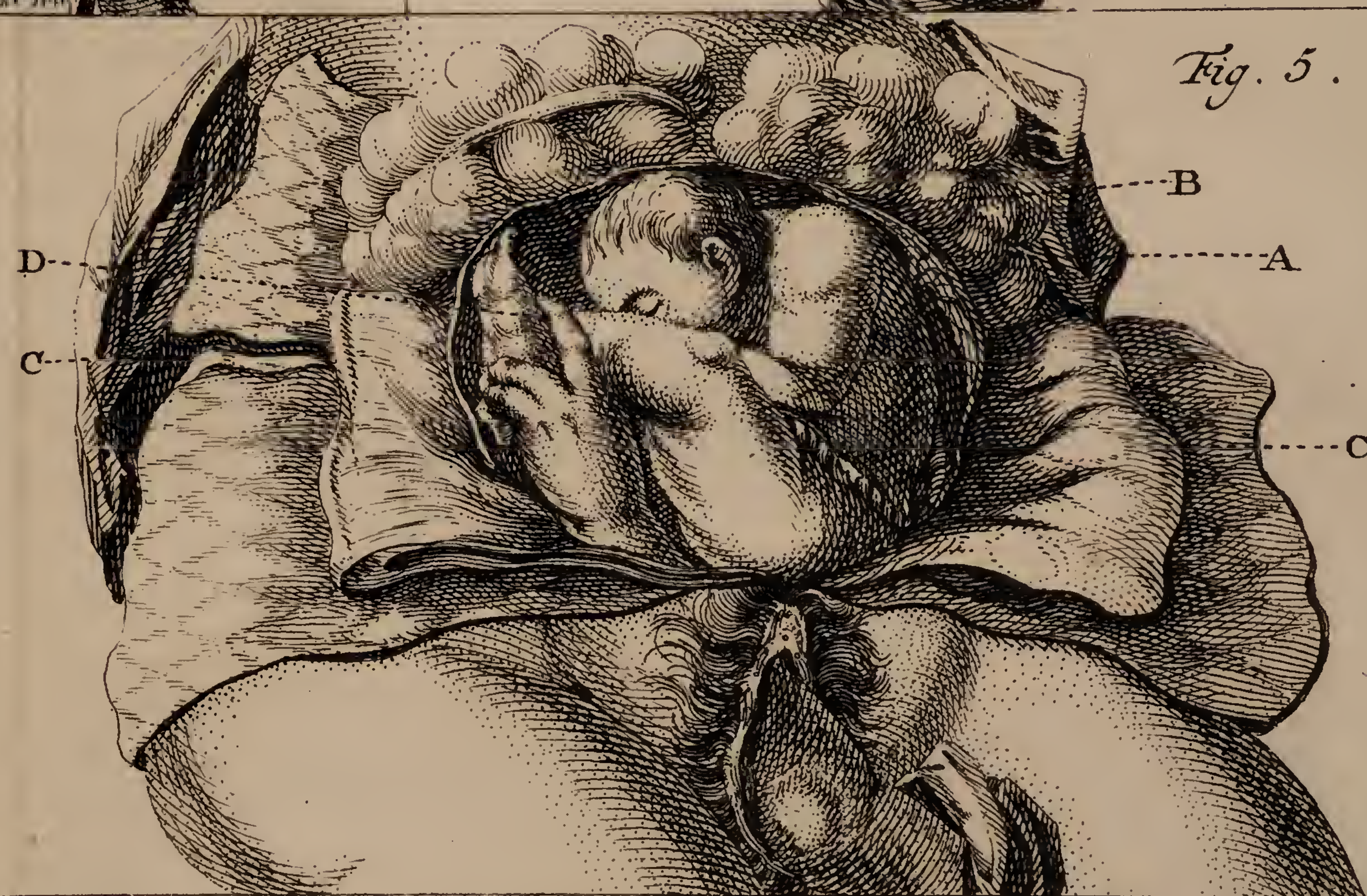
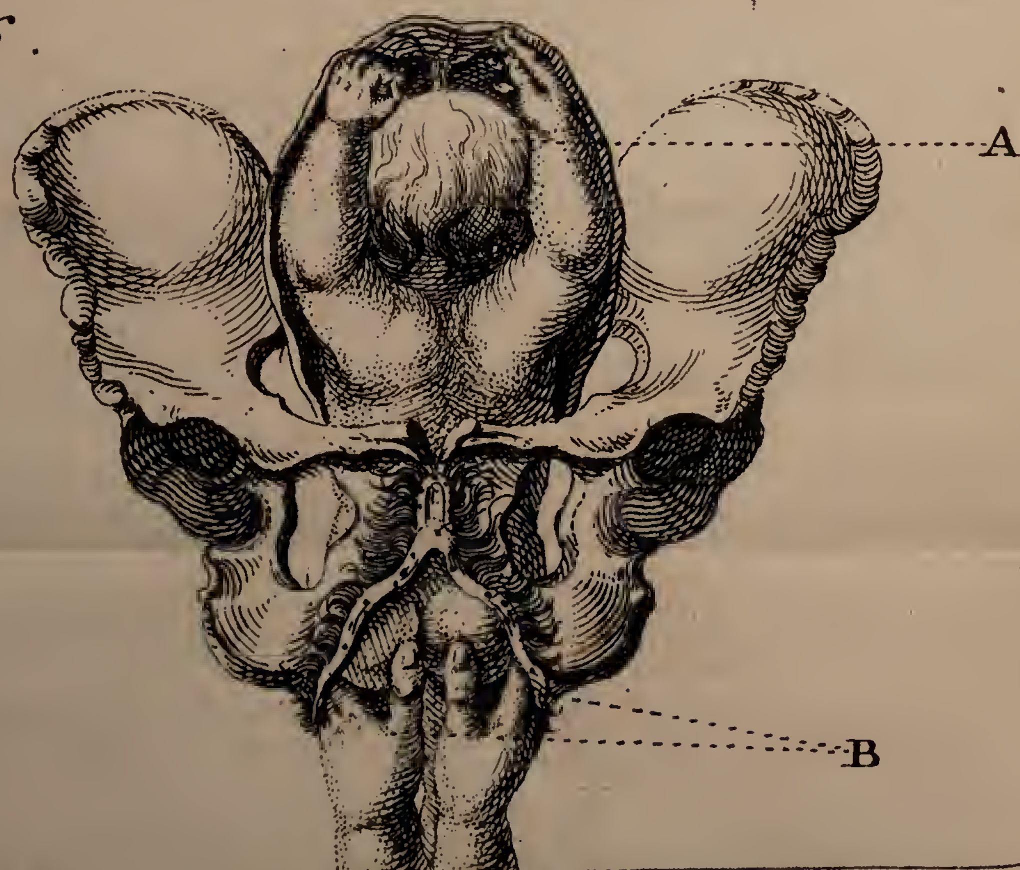
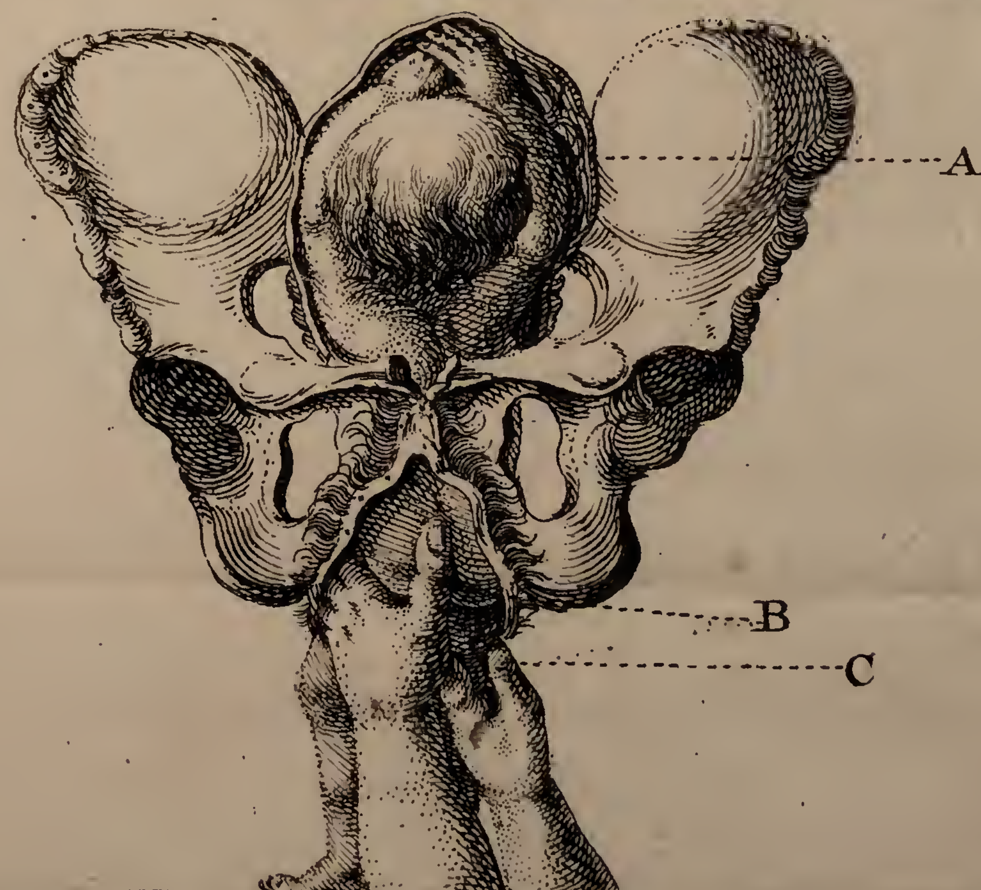

Fig. 2.
A
A
B
B
C

Fig. 3.
B
A
A

Fig. 4.
A
B

Fig. 5.
B
D
A
C
C

Fig. 6.
A
B

Fig. 7.
A
B
C

E. E. De Lyfmoeder om 't Kind naauw toegetrokken en 't water afgevloeid.

F. F. Het Kind met het bovenste van den rug op 't schaambeen wederhouden, en met het hoofd laag in de scheepswyze holte van 't *Os sacrum* by de vereeniging met het staartbeen.

G. Het linkerdarmbeen van buiten.

H. De Geledingsholte.

I. De zyde van het hoofd van 't Kind door de uitsnyding, die gemaakt word van het darmbeen, met het heupebeen zigtbaar.

K. Het staartbeentje.

L. De regterhand die het werktuig onder 't hoofd invoerd, na dat het te rug drukken van 't *Os sacrum*, de drukking met de hand van buiten tegen de rug, nog 't opdrukken van de rug niets heeft willen helpen.

M. De linker hand dienende om te voelen of de schouder wel vereenigd is.

VERKLAARINGE
VAN DE
DERDE PLAAT.

Fig. 1. *Vertoont een Bekken met een Kind, welkers regter zyde na vooren en linker na agteren gekeert is, in een agter overgelegene Lyfmoeder, die na 't afgeloopen waater om 't zelve styf geklemt is.*

A. A. De Lyfmoeder om de vrugt geklemt.

B. Het Kind met 't aangezigt na boven gekeert, 't voorhoofd tegens de boog van 't schaambeen wederhouden, en met 't bovenste der rug tegens 't heiligbeen in 't Bekken gedrongen.

C. De

C. De hand ingebragt, om de rug na mogelykheid wat opwaards te schuiven, ten einde het hoofd regt in den doorgang te doen vallen.

D. Het buitenste gedeelte van 't Bekken op zyde te zien.

Fig. 2. Vertoont eene na 't afgeoopen waater toegetrokkene Lyfmoeder, daar des Vrugts hoofd wel tot in de scheede gevordert is, maar desselfs hals door de Moedermond omknelt word.

A. A. De t'zamen getrokkene *Uterus*.

B. B. De Moedermond (*Orificium uteri internum*) om den hals van de Vrugt styf omgeknepen, waar door de doortogt van 't verdere Lichaamtje belet word.

C. De hand binnen de vernaauwde Moedermond gebragt om dezelve te verwyderen, en de gespleete band om den hals der doode vrugt te brengen, *Zie Plaat* 1. *fig.* 10.

Fig. 3. Een Kind op de linker zyde boven het Bekken dwars gelegen in een regt gelegene Lyfmoeder.

A. A. En hoedanig 't zelve alhier met de regterhand by de beenen te vatten, en verder uit te haalen is B.

Fig. 4. Twee Kinderen kruiswyze over elkander leggende in een geklemde Lyfmoeder, naa het afloopen van het waater.

A. Het onderste Kind met de beenen boven 't regter en met 't hoofd en nek boven 't linker *Os ilium* gelegen, en hoedanig het by de voeten te vatten en te verlossen.

B. 't Bovenste Kind met het hoofd na vooren boven het *Os pubis* gelegen, en met het agterste gedeelte des Lighaams na boven, en na agteren, het welke naderhand ook by de voeten moet gevat en uitgehaalt worden.

Fig. 5.

Fig. 5. Een Kind als dubbeld met de billen voor de geboorte komende, in een eenigzints na de regter zyde ſcheefgelegene en geklemde Lyfmoeder, na het afloopen van het waater.

A. De geklemde Lyfmoeder.
B. De darmen om dezelve gelegen.
C. C. De bekleedzels van de buik en de Lyfmoeder doorgeſneden en ter zyden overgeſlagen.
D. De wyze, hoedanig zo een Kind op eene gemakkelyke wyze, by de voeten te vatten en verloſt kan worden, als het door de Wëen niet dubbeld ter weereld kan komen.

Fig. 6. Een Kind, zo gezegt, dubbeld met de billen door de geboorte, of door de Lyfmoeders inwendige mond en ſcheede zig vertoonende in een wel gelegene Lyfmoeder.

A. De Vrugt met het hoofd en handen na boven.
B. De billen na beneden, de beenen na binnen, en hoedanig die met de twee handen te vatten, om 't zelve uit te haalen.

Fig. 7. Een Kind, met de beenen gebooren en met de billen wat na buiten gevordert, maar nog van binnen met het overige van het Lighaam gehouden, hoedanig met behulp der Konſtenaars handen verder uit te haalen.

A. 't Hoofd van agteren te zien en de handen na boven.
B. De linker hand, waarmede de paſſagie een weinig verwydert en de linker bil te gelyk gevat word, om na zig te haalen.
C. De regter hand grypende de regter bil wat om laag, of 't dikke van de dey van de Vrugt vattende, om aldus dezelve met byde handen na buiten te brengen.

VERKLAARINGE
VAN DE
VIERDE PLAAT.

NB. De Bekkens met de onthoudene Vrugten mag en moet men zig hier voorſtellen, als of ze met hunne bekleedzels van binnen en buiten bedekt waaren, hoewel dezelve ontbloot en naakt om de gemaklykheid van 't gezigt en begrip verbeeld ſtaan.

Fig. 1. Vertoont een Bekken, met een Kind daarin wat zydewaards te zien, met het hoofd na 't Os ſacrum *gekeert en niet regt na beneden, en hoedanig het zelve by de beenen gevat en verder gehaalt moet worden.*

A. DE linker hand vattende de twee beenen, om 't Kind te krommen om te keeren en 't agterſte nederwaards te leiden.

B. 't Kind met de linker zyde der rug op 't Schaambeen gelegen.

C. 't Hoofd van 't zelve beneden in 't Bekken geklemt en wel na 't *Os ſacrum* gekeert.

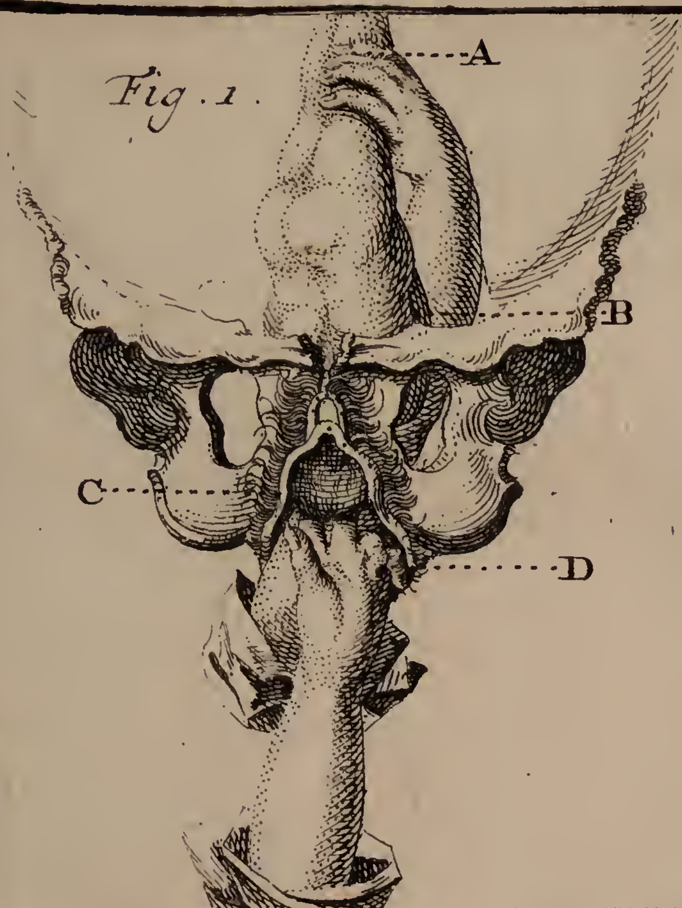
D. De linker hand helpende het Hoofd uit de nauwe plaats ſchuiven.

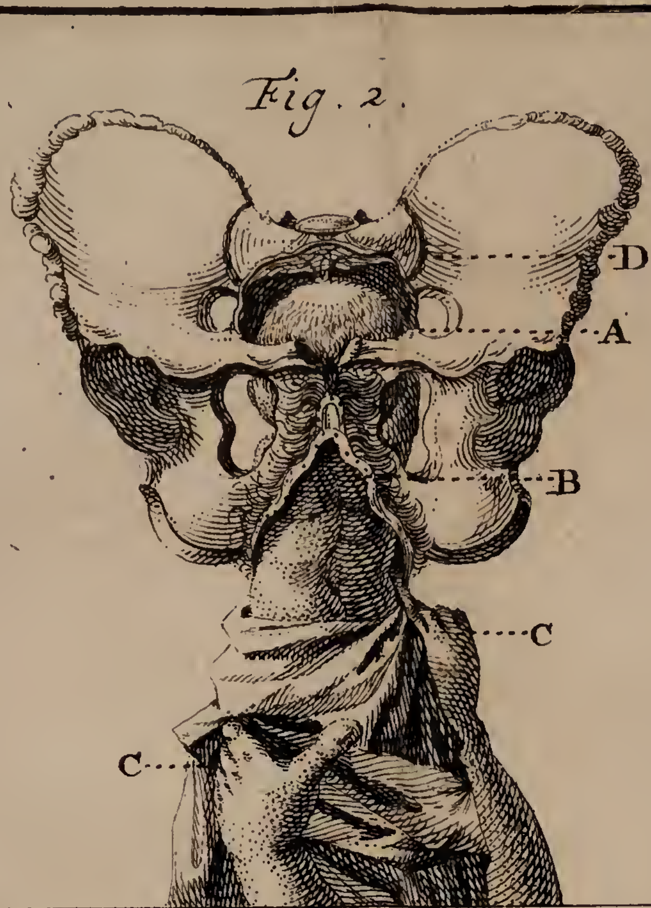
NB. De legging van zo een regt uitgeſtrekte Vrugt in een tezamen getrokkene Lyfmoeder komt my onmogelyk voor, gevolglyk moet men dit aanneemen, gelyk als het by zommige zo verdicht werd.

Fig. 2. Verbeeld een Bekken met een Kind, 't welke by de Beenen werd afgehaalt, zynde 't grootſte gedeelte des Lichaams reeds gebooren en het hoofd nog wat boven 't ſchaambeen te zien.

A. 't Hoofd van de Vrugt van agteren boven 't Schaambeen te zien.

B. De

Fig. 1.
A
B
C
D

Fig. 2.
D
A
B
C
C

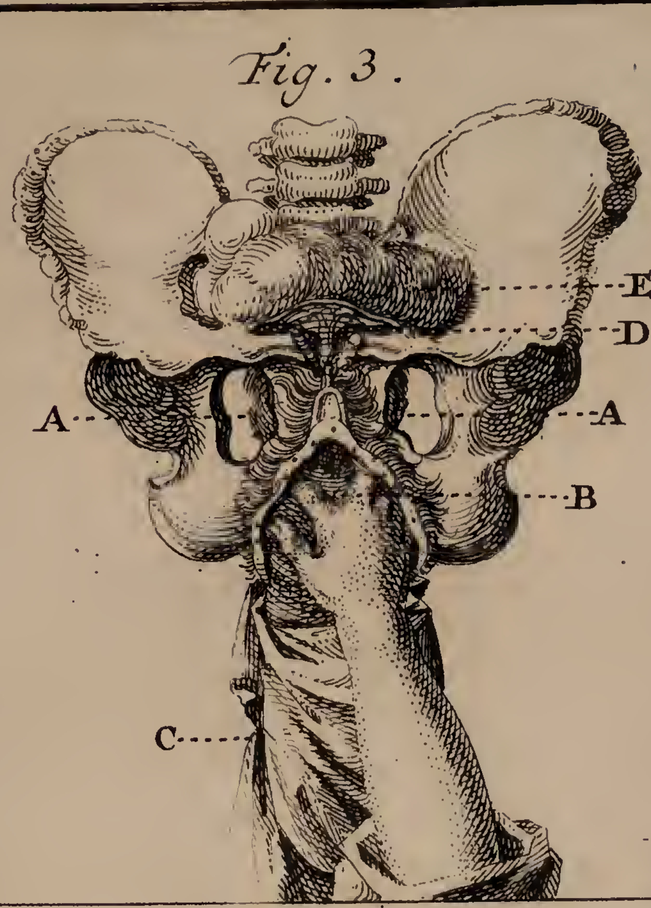
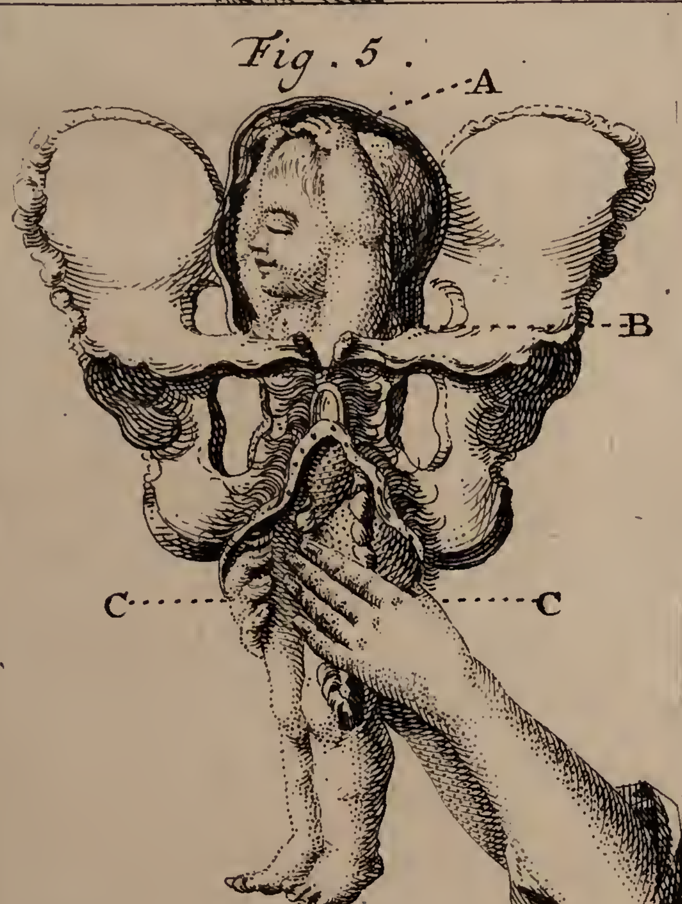
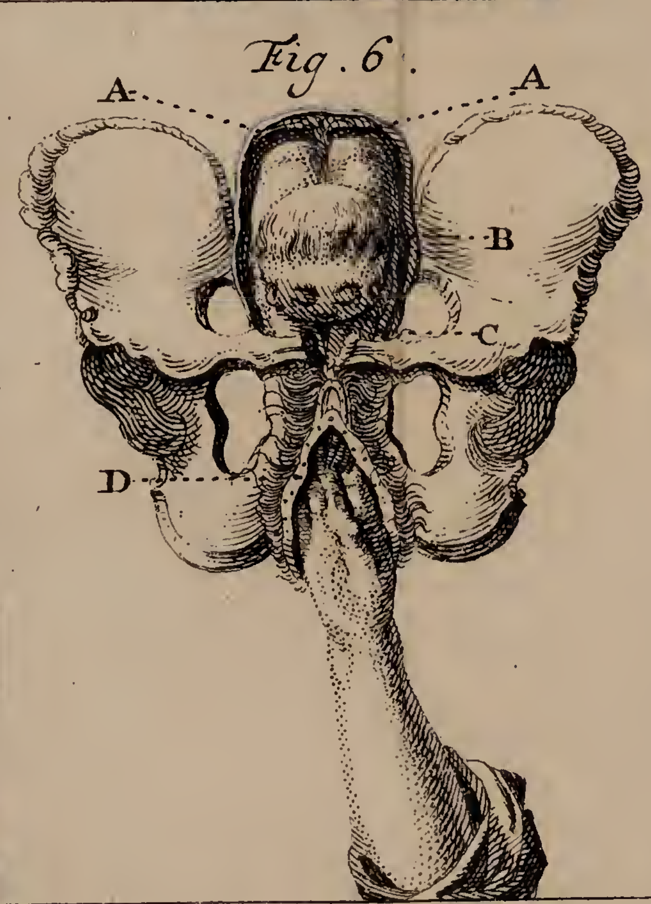
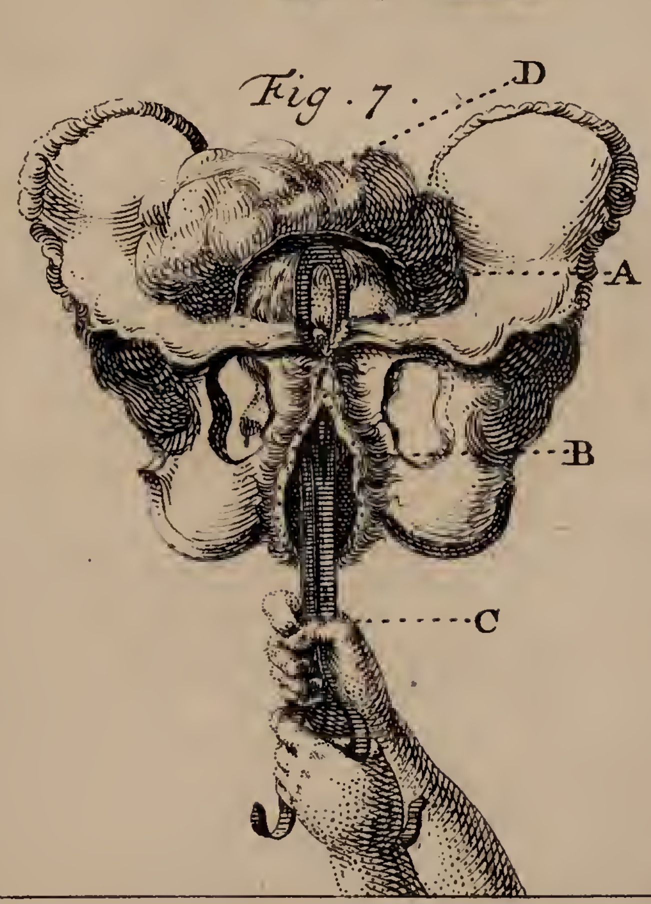
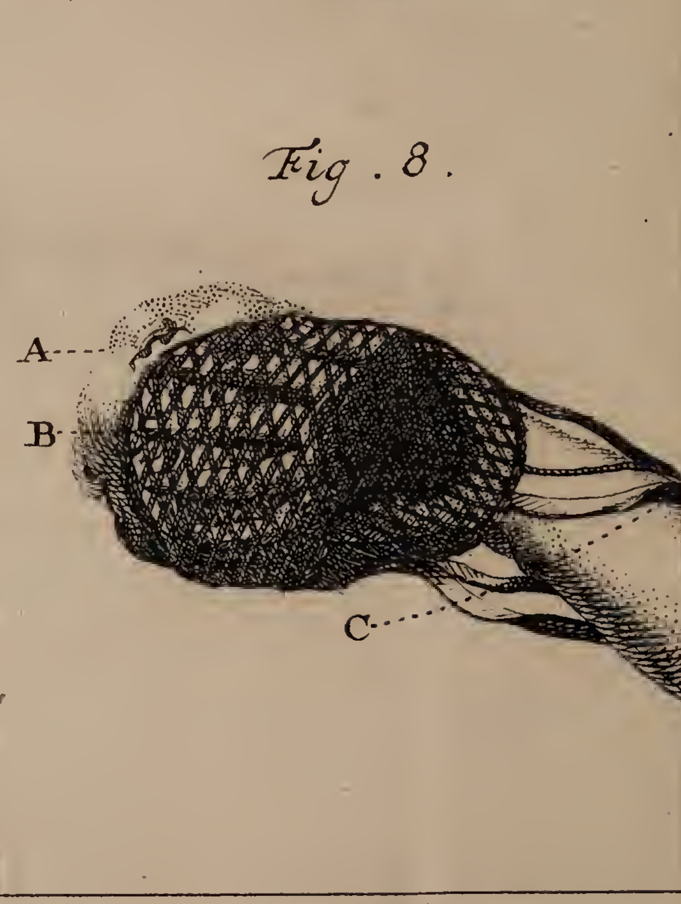

Fig. 3.
E
D
A
A
B
C

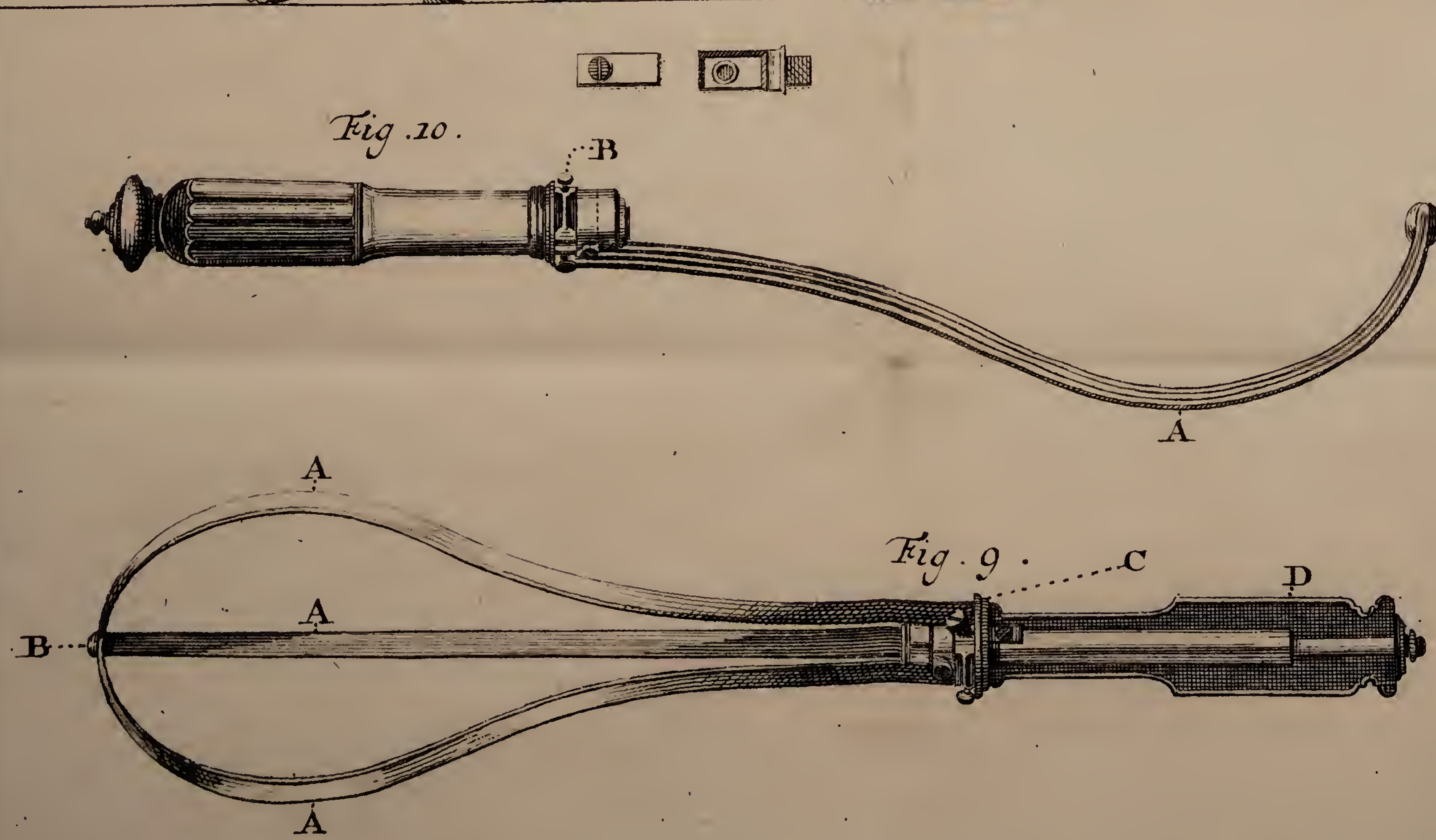

Fig. 4.
A
A
B

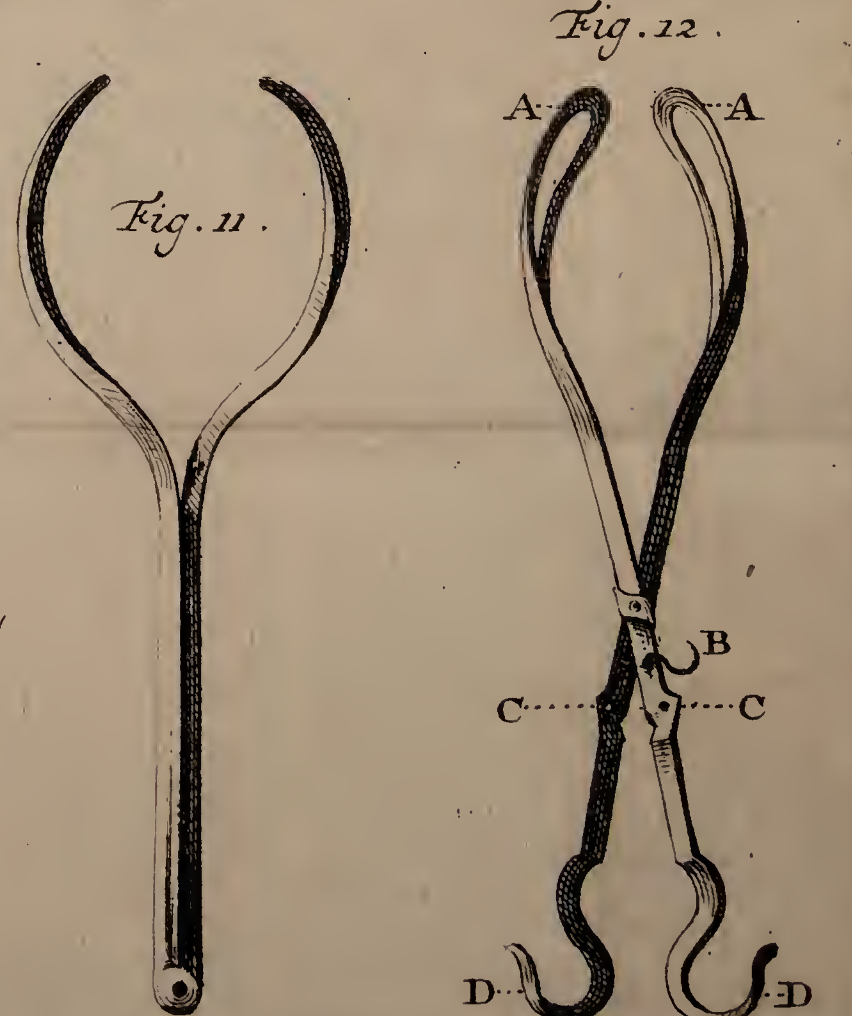

Fig. 5.
A
B
C
C

Fig. 6.
A
A
B
C
D

Fig. 7.
D
A
B
C

Fig. 8.
A
B
C

Fig. 10.
B
A
A
Fig. 9.
C
D
A
B
A

Fig. 11.
Fig. 12.
A
A
B
C
C
D
D

B. De rug van 't zelve reeds na buiten gevordert.

C. C. De twee handen van een Vroedvrouw, die de Vrugt met een zagt doekje omgewonden vatten en allenskens zagjes uittrekken.

D. De Moeder-koek met de omleggende deelen.

NB. Dit is de gemeene wyze van doen, als een Kind met de Voeten door de natuur zo verre gevordert is, dat het hoofd bezwaarlyk volgen wil, 't zy wegens de groote van het hoofd, of dat de Moeder-mond of 't Bekken beneden nauw is.

Fig. 3. Beteekend een diergelyken Vrugt als Fig. 2. maar veel lager nog gevordert, dog met 't hoofd beneden in het Bekken geklemd of vast gehouden, en hoedanig het zelve met behulp van een kunstige hand greep, na de ordinaire bekende wyze, verder te helpen.

A. A. Het geklemde en vast gehouden hoofd beneden in 't kleine Bekken, door de ovale gaaten der ongenaamde beenderen, alhier een weinig ten voorschyn komende.

B. De helpende hand de nauwe passagie wat dilateerende en 't geklemde hoofd roerende en bewegende.

C. Het grootste gedeelte der Vrugt reeds na buiten gevordert.

D. De *Placenta Uterina.*

E. De ingewanden boven de *Placenta* gelegen hier mede vertoont.

NB. Tusschen de Moederkoek en de rand van 't Os pubis *werd hier een kleine ledige ruimte verbeeld, die men zig maar in de verbeeldinge moet voorstellen, maar in de Baaringe zo niet zyn kan; want de tezamentrekkinge der Lyfmoeder en de zwaarte der ingewanden leiden hier zo min eene ledige plaatze, als in die gevallen daar de Schryvers de Lyfmoeder ruim om de Vrugt zo cierlyk verbeeld hebben.*

Fig. 4. Is een Bekken met een Vrugt daar in, wiens hoofd met de Kin op de rand van 't Schaambeen rustende in de Lyfmoeder geklemd alhier te beschouwen is, te gelyk aangeweezen de ordinaire wyze om met de vingeren der ingebragte regter hand de Kin van die rand af te brengen en na beneden te leiden.

A. A. De Kin van 't hoofd rustende boven op de rand van het Schaambeen, waardoor de uittogt verhindert werd.

B. De regter hand grypende na boven, om de Kin nederwaards te drukken, ten einde den doortogt gemakkelyk te maken. Het overige moet men verder verzinnen en dan uitvoeren met byde handen, als *Fig.* 2. vertoont.

Fig. 5. Een Bekken met een Kind, 't welke met de beenen uitkomt, en nog daarby op zyde, hangende de navelstreng ook uit, en wyst aan hoe zulks na de gemeene wyze uit te haalen is.

A. Het hoofd met de handen daarover heen.

B. De schouder van 't Kind moetende de nauwe weg van 't kleine Bekken passeeren.

C. C. De twee helpers handen dienende, om de Vrugt uit de nauwe passagie na de bekende wyze uit te trekken.

NB. Deze Figuur van 't Kind mag men zig hier voorstellen, als al te eidelyk in een toegetrokkene Lyfmoeder verbeeld te zyn; vermits die na de oude wyze weder geschikt is, en niet zo als Plaat 3. aanwyst na het beloop der natuur.

Fig. 6. Een Bekken met een zeer kwaalyk gekeerde Vrugt, als dubbeld voor de geboorte zittende met de Buik na beneden in 't kleine Bekken, met het aangezigt boven op de rand van 't Schaambeen en met de billen na boven tegens het heiligbeen, de beenen te gelyk na beneden gekeerd.

A. A De twee billen van 't Kind na agteren en na boven gekeert.

B. Het hoofd van 't zelve.

C. 't Aan-

C. 't Aangezigt leunende boven op de rand van 't Schaambeen.

D. De hand ingebragt om de buik des Kinds op te schuiven en de beenen te vatten.

NB. Zeer net is in deze Figuur de tezamengetrokkene Lyfmoeder, om het in elkander geperste en geknelde Kind, na 't beloop der natuur, en niet na den opschik van den Kunstenaar, nog na de idele verbeeldinge eenes Vrugtelozen vercierders, alhier vertoont.

Fig. 7. Wyst eindelyk aan een Bekken, daar uit een afgescheurde Vrugts hoofd door behulp van de berugte Engelsche tange werd afgehaalt, verbeeldende te gelyk de Lyfmoeder om 't zelve hoofd omgekneld.

A. De tange het afgescheurde hoofd vattende, 't welke hier wat te nauw verbeeld werd.

B. De *Vulva*, die hier te ruim en open verbeeld werd, waardoor het hoofd met de tange zal werden uitgetrokken.

C. De twee handen de tange toeknypende en het hoofd na buiten trekkende. Dit werd hier gemakkelyk vertoont, maar werd zeer bezwaarlyk, en met de hevigste pynen, uitgevoert.

D. De darmen boven en ter zyden van de Lyfmoeder geplaast, die niet ongelyk hier de wolken vertoonen.

Fig. 8. Verbeeld het zayde Net van Mons. AMAND, *het welke met de eene hand om het afgescheurde hoofd in de Lyf-moeder onthouden werd gebragt en omgevoegt, en dan uitgetrokken.*

A. Vertoont het afgescheurde hoofd.

B. Het zayde Net met de hand, het welke om het hoofd zal werden gebragt.

C. De vier banden aan 't zelve vast, om daarmede te kunnen trekken.

NB. In plaatz van dit zayde Net, dat niet overal by der hand is, kan men met weinig moeite maaken en neemen een zakje van Zeemeleer of zagt linnen, hier en daar ingesneden, daar aan twee of vier bandjes, 't welke ook tot dezelve dienst is. Ik oordeele dat de Engelsche tange niet beeter is, en dat waar men die tange kan inbrengen, met ook dit Net of deze Zak met een kleine hand kan even gemakkelyk inbrengen.

Fig. 9. Het hoofd uit trekkend instrument van den Franschen Chirurgyn LEVRET, *bestaande uit drie zeer dunne Veeren, dewelke op elkander gelegen en gelyk een krom Stilet in de Lyfmoeder gebragt, door eenige drajinge van een wykende, het hoofd der Vrugt omvatten, wanneer men dan vervolgens het zelve, 't zy alleen of met de Vrugt te gelyk kan uittrekken, doende aldus het Werk van een gemeene tange.*

A. A. A. Drie kromme staalo Veeren van elkander geweeken; (de middenste hier door gebrek der kunst met onregt regt verbeeld.) De welke.

B. Door een klein en glad pennetje aan en op een ander beweeglyk gevoegd zyn.

C. De plaatz, daar de Veeren door behulp van ringen zig laaten omschuiven.

D. Het handvatzel, waarmede de Veeren bestierd werden.

Fig. 10. Het zelve instrument van LEVRET *alhier niet geopent vertoont, wanneer het na binne toe in de Lyfmoeder gebragt werd.*

A. De drie kromme dunne Veeren op elkander leggende met een knop op 't eind, daar dezelve zeer fyn zyn te zamen gevoegt.

B. De plaats, daar de Veeren door behulp van ringen zig laaten omſchuiven, wanneer 't inſtrument zal werderom 't hoofd omgevoegt. Men kan dit alles wydlopiger en grooter beſchreven en afgebeeld zien in 't Tractat van Monſ. LEVRET, genaamt, *Obſervations ſur les cauſes & les accidens de pluſieurs accouchemens laborieux.*

Fig. 11. *Vertoont in 't klein het inſtrument van* ROONHUISEN, *het welke zo lange geheim is gehouden, ende afgebeeld en breeder beſchreven door Doctor* J. D. SCHLICHTING in Embryulcia nova detecta, *en naderhand van den Hooggeleerden Heer* HEISTER *in de nieuwſte Latynſche Chirurgie Ao.* 1750. *gedrukt by* WAASBERGEN. Tab. XL.

Fig. 12. *Velbeeld in 't klein de berugte Engelſche* Forceps *of hoofd trekkende tange, een verſchrikkelyk inſtrument.*

A. A. De twee kromme breede en uitgeſnede einden, die in de Lyſmoeder gebragt werden, om 's Kinds hoofd te vatten.

B. De Charnier, waar de twee ſtukken werden te zamen gevoegt.

C. C. De twee gaaten, daar een tweede Charnier kan gevoegt werden, als na vereiſch van zaken 't inſtrument verder in de Lyfmoeder moet ingebragt werden.

D. D. De kromme haakige einden van 't handvatzel, dienende om de tange te houden. Ook mag zo een eind verkeert genoomen dienen om het hoofd van een dood Kind te vatten en uit te trekken, en aldus in plaats van een andere haak gebruikt werden. Men zie hierover verder na den Heer HEISTER en BÖHMER.

By den Drukker dezes JACOBUS VAN HEUN, zyn onder andere Medicinalen Chirurgicale en Anatomifche Boeken, nog gedrukt of te bekomen.

Job Dan. Schlichting Vernieuwde Wond-Heelkunde of verhandelinge om allerly Wonden wel te kennen en te geneezen in 4o. met het Portret van den Autheur.

——— ——— ——— *Embryulcia Nova Detecta*, of behandelinge in de meefte Moejelyke Baringen, eertyts gelukkig geoeffend door ROONHUIZEN, in 8o. met Platen.

——— ——— ——— Oneenzydige gedagten, over Ongemakken door het gebruik der Teeldeelen oorfpronkelyk in 8o. met Platen.

Verbrugge Examen van Land en Zee Chirurgie, met Aanmerkingen verrykt, door Doctor J. D. SCHLICHTING. &c.

J. van der Haar Verhandeling over de Gefchotene Wonden.

J. A. Kulmus Anatomifche Tafelen, benevens de daar toe behorende Figuren en Aanmerkinge, over het zamenftel des Menfchelyke Lighaams.

Roonhuifen Genees en Heelkundige Aanmerkinge.

Tulp Geneeskundige Waarneminge.

Van Mekeren Aanmerkinge.

Schultetes Wapenhuis der Chirurgie, 2. Deelen met Platen.

Le Dran Heelkonft.

——— — Aanmerkingen.

Zydenham en *Buyze* Genezingwyzen.

Buyzen Practyk der Medicynen.